T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
DR. H. İBRAHİM BODUR GİRİŞİMCİLİK UYGULAMA VE ARAŞTIRMA MERKEZİ

GİRİŞİMCİLİK VE KALKINMA DERGİSİ

JOURNAL OF ENTREPRENEURSHIP AND DEVELOPMENT

Cilt 11 - Sayı 2 - Kış 2016
Volume 11 - Number 2 - Winter 2016

**Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi,
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Dr. H. İbrahim Bodur Girişimcilik Uygulama ve Araştırma Merkezi Tarafından Yayımlanmaktadır**

GİRİŞİMCİLİK VE KALKINMA DERGİSİ
Journal of Entrepreneurship and Development
Cilt 11· Sayı 2· Kış 2016· Volume 11 · Number 2- Winter 2016

SAHİBİ (Publisher)
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
İbrahim Bodur Girişimcilik Uygulama
ve Araştırma Merkezi

EDİTÖRLER (Editors)

Erdal AYDIN (Yönetici Editör - Managerial Editor)

Yener PAZARCIK (Assitant Editor)
Cüneyt KILIÇ (Asistant Editor)

YAZI İŞLERİ (Assisting Editor)

Hale ÇOLAKOĞLU
Dalga AKYÜZ

YAYIN ve DANIŞMA KURULU (Editorial and Consultative Committee)
Alfabetik Sıra İle (In Alphepetical Order)

ACER Yücel (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
AKDEMİR Ali (Arel Üniversiyesi)
AKDOĞAN Asuman (Erciyes Üniversitesi)
ANIL İbrahim (Marmara Üniversitesi)
ARAT Mehmet Emin (Marmara Üniversitesi)
AŞIKOĞLU Rıza (Afyon Kocatepe Üniversitesi)
AYDOĞAN Kürşat (Bilkent Üniversitesi)
BAKOĞLU Refika (Marmara Üniversitesi)
BERKMAN Ümit (Bilkent Üniversitesi)
BESLER Senem (Anadolu Üniversitesi)
BODUR İbrahim (Kale Grubu-Kurucu Murahhas Aza ve Onursal Başkanı)
BOZKURT Veysel (İstanbul Üniversitesi)
BUDAK Gönül (Dokuz Eylül Üniversitesi)
ÇETİNDAMAR Dilek (Sabancı Üniversitesi)
DOĞAN Şadan (Biga TSO Başkanı)
ENER Meliha (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
ERDİL Oya (Gebze Y.T.E.)
FURNHAM Adrian (University College London)
GAVCAR Erdoğan (Muğla Üniversitesi)
GÜMÜŞ Erhan (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
GÜMÜŞTEKİN Gülten Eren (Dumlupınar Üniversitesi)
İNCEKARA Ahmet (İstanbul Üniversitesi)
KARADAL Himmet (Aksaray Üniversitesi)
KASIMOĞLU Murat (İstanbul Ticaret Üniversitesi)
KAYA İbrahim (İstanbul Üniversitesi)
KOÇEL Tamer (İstanbul Kültür Üniversitesi)
MARANGOZ Mehmet (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)
MEYDAN Bilçin (Uludağ Üniversitesi)
MURAT Sedat (İstanbul Üniversitesi)
MÜFTÜOĞLU Tamer (Başkent Üniversitesi)
OKYAY Zeynep Bodur (KALE Grubu Başkanı-CEO)
OKYAY Osman (KALE Grubu-Teknik Bölüm Başkanı)
ÖZTURAN Meltem (Boğaziçi Üniversitesi)
POLOUCEK Stanislav (Silesian Univesity)
SABANCI Ali (TOBB Genç Girişimciler Kurulu Başkanı)
SABUNCUOĞLU Zeyyat (Uludağ Üniversitesi)
ŞENER Sefer (İstanbul Üniversitesi)
SEVİM Şerafettin (Dumlupınar Üniversitesi)
SOYSAL Süleyman (Kaleseramik-Operasyonlar Yapı Ürünleri Grubu-Başkan Yrd.)
TUNA İbrahim Kürşat (Çanakkale Genç Girişimciler Kurulu Başkanı)
YELKİKALAN Nazan (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
YOZGAT Uğur (Marmara Üniversitesi)
ZEHİR Cemal (Yıldız Teknik Üniversitesi)

HAKEM KURULU *(Referees)*
(Alfabetik Sıra İle (In Alphepetical Order)

ACER Yücel (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
AKATAY Ayten (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
AKÇAKAYA Murat (Gazi Üniversitesi)
AKYILDIZ Murat (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
ALTINDAĞ Erkut (Beykent Üniversitesi)
ARSLAN Hasan (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
ATMACA Metin (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
AYDIN Erdal (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
AYDIN Murat (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
AYDOĞAN Kürşat (Bilkent Üniversitesi)
AYTAÇ Serpil (Uludağ Üniversitesi)
BABA Gürol (Ankara Üniversitesi)
BACAK Bünyamin (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
BALTACIOĞLU Tunçdan (İzmir Ekonomi Üniversitesi)
BAYAR Yılmaz (Karabük Üniversitesi)
BERKMAN Ümit (Bilkent Üniversitesi)
BİLGE Hüriyet (Celal Bayar Üniversitesi)
BOZKURT Öznur (Düzce Üniversitesi)
CAN Özge (Yaşar Üniversitesi)
ÇAM Handan (Gümüşhane Üniversitesi)
ÇAVUŞOĞLU Mehmet (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
ÇAYLAN ÖZER Didem (Dokuz Eylül Üniversitesi)
ÇETİNDAMAR Dilek (Sabancı Üniversitesi)
ÇETİNKAYA BOZKURT Özlem (Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)
ÇITAK Levent (Erciyes Üniversitesi)
CİNGÖZ Ayşe (Nevşehir Üniversitesi)
ÇULHA Osman (Adnan Menderes Üniversitesi)
DAVES Glenn (James Cook University)
DEMİREL Erkan Turan (Fırat Üniversitesi)
DEMİRELİ Erhan (Dokuz Eylül Üniversitesi)
DİLBAZ ALACAHAN Nur (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
DOĞAN Özlem İ.(Dokuz Eylül Üniversitesi)
DÖNMEZ POLAT Dilek (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
DURAK İbrahim (Pamukkale Üniversitesi)
DURAN Cengiz (Dumlupınar Üniversitesi)
ELAGÖZ İsmail (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
ERDEM Ferda (Akdeniz Üniversitesi)
ERGİN Hüseyin (Dumlupınar Üniversitesi)
ERKAN Gülgün (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
EROĞLU Umut (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
EROL Mikail (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
ERYILMAZ Mehmet (Uludağ Üniversitesi)
FEDAİ Cemal (Kırıkkale Üniversitesi)
FURNHAM Adrian (U.Coll. London)

GAVCAR Erdoğan (Muğla Üniversitesi)
GÖK Osman (Yaşar Üniversitesi)
GÖKTEPE Ahmet Orkun (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
GÜLER Ruhi (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
GÜLTEKİN Nihat (Harran Üniversitesi)
GÜMÜŞ Mahir (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
GÜNEY Semra (Hacettepe Üniversitesi)
GÜNEŞ Şahabettin (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
GÜNGÖR Arif (Düzce Üniversitesi)
GÜRSAKAL Necmi (Uludağ Üniversitesi)
İÇERLİ Mehmet Yılmaz (Aksaray Üniversitesi)
İNCE YENİLMEZ Meltem (Yaşar Üniversitesi)
İPEK Selçuk (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
İRAZ Rıfat (Selçuk Üniversitesi)
İRMİŞ Ayşe (Pamukkale Üniversitesi)
İŞCAN Ömer Faruk (Atatürk Üniversitesi)
KAHRAMAN AKDOĞU Serpil (Yaşar Üniversitesi)
KALKAN Adnan (Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)
KALMIŞ Halis (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
KARA Hakan (Dumlupınar Üniversitesi)
KARABEY Canan Nur (Atatürk Üniversitesi)
KARAGÜL Soner (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
KASIMOĞLU Murat (İstanbul Ticaret Üniversitesi)
KAYA Bayram (Ankara Üniversitesi)
KELEŞ Hatice Necla (Bahçeşehir Üniversitesi)
KILIÇ Cüneyt (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
KILIÇ Burhan (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)
KORKMAZ Oya (Mersin Üniversitesi)
KÖK Recep (Dokuz Eylül Üniversitesi)
KUTLUTÜRK Murat (Çankırı Karatekin Üniversitesi)
KURŞUNLUOĞLU Emel (Yaşar Üniversitesi)
KUNDAY Özlem (Yeditepe Üniversitesi)
MARANGOZ Mehmet (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)
MARIN Mehmet C. (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)
MAYA İlknur (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
MUTER ŞENGÜL Canan (Anadolu Üniversitesi)
MUTLU Esin Can (Yıldız Teknik Üniversitesi)
MÜFTÜOĞLU Tamer (Başkent Üniversitesi)
NARDALI Sinan (Katip Çelebi Üniversitesi)
ÖĞÜT Adem (Selçuk Üniversitesi)
ÖNCE Günal (Dokuz Eylül Üniversitesi)
ÖNCÜL Mehmet Sadık (Cumhuriyet Üniversitesi)
ÖZDEMİR Yasemin (Sakarya Üniversitesi)
ÖZER Mehmet Akif (Gazi Üniversitesi)
ÖZER Yunus Emre (Dokuz Eylül Üniversitesi)
ÖZEKİCİOĞLU Halil (Cumhuriyet Üniversitesi)
ÖZGENOĞLU Abdürrahim (Atılım Üniversitesi)
ÖZŞAHİN Mehtap (Gebze YTE)
ÖZTURAN Meltem (Boğaziçi Üniversitesi)
PAKSOY H. Mustafa (Harran Üniversitesi)
PAZARCIK Yener (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
POLOUCEK Stanislav (Silesian University)
SABUNCUOĞLU Zeyyat (Uludağ Üniversitesi)
SAKARYA Sema (Boğaziçi Üniversitesi)
SEÇKİN HALAÇ Duygu (Yaşar Üniversitesi)
SEKİN Seval (Ege Üniversitesi)
SERİNKAN Celaleddin (Pamukkale Üniversitesi)
SEVİM Şerafettin (Dumlupınar Üniversitesi)
SOYLU Ali (Pamukkale Üniversitesi)
ŞAHİN Mehmet (Anadolu Üniversitesi)
ŞENER KONUK Dilek (Düzce Üniversitesi)
TAN Sabri Sami (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
TAŞÇI Hacı Mehmet (Erciyes Üniversitesi)
TEKİN Mahmut (Selçuk Üniversitesi)
TÜKELTÜRK AYDIN Şule (Trakya Üniversitesi)
TÜRKER Duygu (Yaşar Üniversitesi)
UĞUR Suat (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
ULUYOL Osman (Adıyaman Üniversitesi)
YAĞANOĞLU Nazmi (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
YAMAN Ramazan (Balıkesir Üniversitesi)
YAVAŞ Hikmet (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
YAZICI Erdinç (Gazi Üniversitesi)
YILDIRIM Yavuz (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
YILMAZ Berna Burcu (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
YELKİKALAN Nazan (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
YERELİ Ahmet Burçin (Hacettepe Üniversitesi)
YİĞİT Yusuf (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
YILDIZ Sebahattin (Kafkas Üniversitesi)
YILDIZ Tayfun (Ardahan Üniversitesi)

Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi / Journal of Entrepreneurship and Development
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi hakemli bir dergidir. Gönderilen yazılar ilk olarak editörler ve yazı kurulunca bilimsel anlatım ve yazım kuralları yönünden incelenir. Daha sonra uygun bulunan yazılar alanında bilimsel çalışmaları ile tanınmış üç ayrı hakeme gönderilir. Hakemlerin kararları doğrultusunda yazı yayınlanır veya yayınlanmaz. Hakemlerin gizli tutulan raporları dergi arşivlerinde beş yıl süreyle tutulur. Dergi politikaları ve yazım kuralları ile ilgili detaylar dergi başında bulunabilir. Belirtilmemiş hususlar için dergi sekretaryası aranabilir.
Journal of Entrepreneurship and Development is a referee journal. Articles submitted for consideration of publication are subject to peer review. The editorial board and editors takes consideration whether submitted manuscript follows the rules of scientific writing. The appropriate articles are then sent to three referees known for their academic reputation in their respective areas. Upon their decision, the articles will be published in the journal, or rejected for publication. The refree reports are kept confidental and stored in the archives for five years. For the full details about the journal see notes for contributers section or feel free to contact with the editors.

Aşağıdaki indeksler tarafından indekslenmektedir

Indexed or/and Abstracted in

EBSCOHOST Business Source Complete, Index Copernicus Journals Master List, Ulrichs Periodical Directory, Directory of Open Access Journals (DOAJ), Directory of Research Journal Indexing (DRJI), Open Academic Journals Index, The Global Impact Factor (GIF),Research Bible, Jour Informatics, Assos Index, Akademik Dizin, Araştırmax, DergiPark

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Biga/ Çanakkale - TURKEY
Tel: +90 286 335 87 38-40 Fax: +90 286 335 87 36
Web: http://gkd.comu.edu.tr
e-mail: gkd@comu.edu.tr
Aksi belirtilmediği sürece Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi'nde yayınlanan yazılarda belirtilen fikirler yalnızca yazarına aittir. Bu konuda dergi sahibi veya editörler sorumlu değildir.

Tüm hakları saklıdır. Önceden yazılı izni alınmaksızın hiçbir iletişim, kopyalama sistemi kullanılarak yeniden basılamaz. Akademik ve haber amaçlı kısa alıntılar bu kuralın dışındadır.
All Rights Reserved. No part of this publication may be reproduced, stored or introduced into a retrieval system, or transmitted in any form, or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior written permission of the JED editors.

ISSN: 1306-8946

GİRİŞİMCİLİK VE KALKINMA DERGİSİ
Journal of Entrepreneurship and Development

Cilt 11 · Sayı 2 · Kış 2016 · *Volume 11 · Number 2* · Winter 2016

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Erdal AYDIN

Yönetimde Sürdürülebilirlik Sorunsallığı, Paradokslar ve Yeni Paradigmalar

Sustainability Problems in Management, Paradoxs and New Paradigms..... 25

Girişimcinin Gündemi: Mert TİNİK

Türkiye'nin Girişimcilik Kültürü Bağlamında Ar-Ge ve İnovasyon Yatırımlarının Artırılması; Eğitim Rolünün Desteklenmesi

Increasing R & D and Innovation Investments in Turkey in the Context of Entrepreneurship Culture; Supporting the Training Role 37

Fatmanur GÜDER & Cüneyt KILIÇ

Üçüz Açık Sorunu ve Üçüz Açık Bileşenlerinin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği

The İssue Of Trıple Deficit And The Effects Of İts Components On The Econemic Growth: The Case Of Turkey 46

Cahide İrem ÖĞÜŞ & Berna Burcu YILMAZ

Otel İşletmelerinde İç Kontrol Sisteminin Kurulması: Marmara Bölgesi'ndeki Beş Yıldızlı Bir Otelin İç Kontrol Sisteminin İncelenmesi

Establishment of İnternal Control Systems İn Hotel Businesses: Elaboration of An İnternal Control System of a Five- Star Hotel in Marmara Region.. 78

Esin Nesrin CAN & Cem ÇETİN

Devlet Üniversitelerinde İç Kontrol Sisteminin İşleyişine Yönelik Bir Araştırma

Research On The Operation Of The İnternal Control System İn State Üniversities..... 108

Anıl BOZ SEMERCİ & Savaş MUTLU

Türk Geleneksel Yiyecek Endüstrisinde Girişimsel Fırsatların İncelenmesi: Simit Sarayı Örnek Olayı

The Examination Of Entrepreneunal Opportunitis İn Turkish Traditional Food İndustry: A Case Study Of Simit Sarayı Örneği..... 140

Emel İSLAMOĞLU & Sinem YILDIRIMALP
Kamu Sektöründe Çalışan Taşeron Kadın İşçilerin Sorunları
The Problems Of Subcontracted Woman in Public Sector 175

Zafer AYKANAT &Tayfun YILDIZ
Karizmatik Liderlik ve Örgütsel Yenilikçilik İlişkisi Üzerine Bir Araştırma
A Research On Relationship Between Charismatic Leadership and Organizational İnnovation..... 198

Özlem ÇETİNKAYA BOZKURT & Ali ÇETİN
Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi'nin Bibliyometrik Analizi
Bibliometric Analysis Of Journal Of Entrepreneurship And Development 229

Kadir KARAGÖZ
Girişimcilik- Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye İçin Ekonometrik Bir Analiz
Entrepreneurship- Economic Growth Nexus: An Econometric Analysis For Turkey 264

İlknur ÇAKIR DOLU & Elif DÖNMEZ TEMUCİN & Hediye ARSLAN ÖZKAN
Hemşirelik Öğrencilerinin Girişimcilik Düzeyleri İle Bazı İlişkili Faktörlerin Değerlendirilmesi
Assesment Of The Entrepreneurial Characteristics And Some Related Factors Of Nursing Students..... 293

İsmail ELAGÖZ & Ümran ŞAHBAZ
Muhasebe Mesleğinde Etik: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Ön Lisans Öğrencilerinin Etik Algılarına Yönelik Bir Araştırma
Ethics İn Accounting Profession: A Research On Çanakkale Onsekiz Mart University Associate Degree Students' Perceptions On Ethics 316

Serdar KURT & Mesut SAVRUL
The Effect Of Entreprenurial Activity On Econemic Growth: Nascent Evidence
Girişimcilik Faaliyetlerinin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Nascent Örneği 341

Selva STAUB
Küçük Ölçekli İşletmeleri Geliştirme'den Girişimci Yetiştirmeye Doğru Alınan Yol: Kuzey Karolayna Eyaletinde Girişimcilik Programları
Program Changes From Small Business Development To Entrepreneurship: North Carolina Entrepreneurship Programs 356

Kitap Analizi: Dalga AKYÜZ
İş'te Tecrübelerim: Davut DOĞAN 384
Yeni Çıkan Kitaplar..... 393

GİRİŞİMCİLİK VE KALKINMA DERGİSİ KURUMSAL KİMLİĞİ

Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, Haziran ve Aralık aylarında olmak üzere yılda iki kez yayınlanan, hakemli ve bilimsel bir dergidir. Dergi, yayın kurulu tarafından belirlenen üniversite, kütüphane, ticaret ve sanayi odaları, sanayici ve işadamı dernekleri, uluslararası endeks kurumları, dergi satış merkezleri ve abonelere gönderilir.

1. AMAÇ

Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi'nin amacı, alanındaki boşluğu doldurmak üzere; araştırmaya dayalı ve sahasına orijinal katkılar sağlayacak makaleler yoluyla girişimcilik alanında akademik ve pratik içerik oluşumuna katkı sağlamak, girişimcilik alanında daha önce yayınlanmamış ya da daha önce yayınlanmış ancak 21. yüzyılın değişen şartları doğrultusunda giderek zenginleşen ilgili literatürü tarayarak tekrar ele alan araştırmalar ile yeni görüş ve gelişmeleri göz önünde bulundurarak hazırlanmış her türlü çalışmalar olacaktır. Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, girişimcilik ve girişim kültürü konularına yönelik olarak, sosyal bilimler alanında yayın yapar. Bu alanda hazırlanan ve konuyu işletmecilik, stratejik yönetim, ekonomi, insan kaynakları, maliye, sosyoloji, psikoloji, hukuk ve etik açılarından ele alan akademik makaleler, belirlenen genel yayın ilkeleri çerçevesinde yayınlanır.

2. İÇERİK

İnsan faktörünün beşeri sermaye olarak öne çıktığı, sanayi toplumunun temelini oluşturan emek, hammadde ve imalat sektörünün yerini rekabet gücü ile yaratıcılığın aldığı günümüzde, bireylerin/ toplumların ve ülkelerin kalkınmışlık derecelerinde girişimcilik kilit bir önem taşıyor. Gelişmişlik seviyesi, kalkınma unsurundan geçtiği gibi; kalkınma da, girişimcilik ve girişim kültürü üzerinden şekilleniyor. Gelişmiş ülkeler, yeni ekonomi ve/veya enformasyon toplumu gibi adlarla nitelenen 21. yüzyılda; girişimciliği desteklemek için bu alandaki bilimsel araştırmalara destek vererek enstitüler kuruyor, alanla ilgili dersleri ön plana çıkarıyor, sistemler oluşturuyor ve giderek daha yoğun şekilde 'tarafları' bir araya getirme uğraşı içine giriyorlar.

Tarihsel arka planlarındaki sosyo-kültürel etkenler ve/ya yönetim biçimlerinden dolayı, girişimcilik ruhunun törpülenmiş ve girişim kültürünün de bastırılmış olduğu gelişmekte olan ülkeler ise; gelişmiş ülkeler ile aralarındaki uçurumun kapanması için alt yapısal eksikliklerini hızla giderme uğraşı vermekteler. Bu bağlamda, bireylere sağlanan teşvikler, organize olma ve kurumsallaşma, akademik alanda oluşturulan altyapı, risk sermayesi, cesaret, vb. gibi faktörler, girişimcilik açısından büyük önem taşıyor. Kısacası, ekonomilerini ve toplumsal politikalarını dinamik bir anlayışla idari, mali ve hukuki alt yapı üzerinde temellendiren ülkeler geleceğin küresel liderleri arasına katılmaya hazırlanmaktalar.

Girişimciliğin küresel kalkınmadaki öncelikli rolünü fark eden ve bu alanda -görece olarak yetersiz kaldığı- ABD'ye karşı stratejiler geliştirme hedefi içinde olan Avrupa Birliği de, kendisini bilgiye dayalı olarak dünyanın en rekabetçi ve en dinamik ekonomisine dönüştürmek amacıyla benimsediği 2000 yılındaki Lizbon Stratejisi çerçevesinde, girişimciliği özendirmenin arayışları içindedir.

İşletmelerin rekabet gücü ile dinamizminin, yatırımların/ yeniliklerin ve girişimciliğin önünü açan düzenleyici bir ortamla doğrudan bağlantılı olduğu gerçeğinden yola çıkan ve AB Komisyonu'nca 2003 yılında hazırlanan "Avrupa'da Girişimcilik" konulu Yeşil Kitap (Green Paper: Entrepreneurship in Europa) içinde, girişimciliğin geliştirilmesi ve etkin şekilde teşvik edilmesi için öneri niteliğindeki politikalar ile üye ülkelerde bu alanda uygulamaya konulan tedbirlere yer verilmiştir.

Türkiye'ye gelince...

Gelişmiş ülkelerle aramızdaki kalkınmışlık ve gelişmişlik farkının kapatılabilmesi, AB ile bütünleşme sürecinin başarılı bir şekilde uygulamaya sokulabilmesi için; girişimcilik ve küresel rekabet gücünü geliştirmeye yönelik strateji ve politikaları, (hükümet, işçi-işveren-sivil toplum örgütleri, üniversiteler, vb. desteğindeki ortak çalışmalarla) geniş tabanlı olarak en kısa zamanda oluşturması ve işlerlik kazandırması gerekmektedir.

Diğer yandan, girişim kültürü ve girişimci kişilik yapısı açısından Türk insanı, Doğu ile Batı'nın bu alandaki sentezi gibidir. Sosyo-ekonomik perspektiften yaklaşıldığında, tarihsel açıdan ticari yaşamla uzun süre iç içe olan Türk insanı, Osmanlı'nın imparatorluk

haline gelmesiyle birlikte politik ve yönetimsel kaygılarla ekonomik yaşamdan soyutlanmış ve bu durum yüzyıllar boyunca da böyle devam etmiştir…

Orta Asya'dan Anadolu'ya geldiğinde ve/veya çevresindeki küçük devletçiklerden Akdeniz'i devraldığında sağladığı ticari başarılar ile kısa sürede hem bölgesel ve denizaşırı ticarette söz sahibi olan hem de bu topraklarda kökleşen, kurduğu Ahi Teşkilatları ile organizasyon ve kurumsallaşma/ürün kalitesi/etik gibi alanlarda çağının ötesinde bir vizyonu yakalayan, ticari alandaki kanunname ve fermanlarla pazarları bir yandan özgürleştirirken diğer yandan da standardize eden Türkler; Osmanlı'nın İstanbul'u almasından ve imparatorluğa dönüşmesinden itibaren, yönetim kademeleri ile ticari yaşamdan uzaklaştırılmışlardır.

Bu politika, İttihat ve Terakki dönemi ile Prens Sabahattin'in "teşebbüs-i şahsi" ve "adem-i merkeziyet" düşünceleri etrafında terk edilme eğilimi göstermiş, Türk milleti yeniden ticaret ile girişimciliğe dahil edilmek istenmişse de; süreç Birinci Dünya Savaşı'nın yenilgi ve yıkımıyla aksaklığa uğramış ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş aşamasındaki İzmir İktisat Kongresi ile yeniden başlatılmıştır. Ancak Türk girişimciliğini oluşturma hedefleri, bu sefer de 1923 Dünya Krizi sonrasında liberalizme karşı güvensizlik ortamının doğması ile konjonktürel olarak bizde de etkilerini göstermiş ve devletçi anlayış bir kez daha girişimci ruhun üzerine çökmüştür.

1980'li yıllarda yaşanan paradigma değişimiyle; küreselleşme, Batı ekonomileriyle bütünleşme ve dışa açık ekonomi anlayışıyla

ülkemizde girişimcilik açısından yeni bir dönem başlamıştır. Büyük sermayenin Avrupa pazarlarında gösterdiği başarılar, Anadolu'nun küçük ve orta boy işletmelerinin dinamik karakteristiği ve yurt dışına işçi olarak giden insanlarımızın işveren olarak girişimci bir kişilik kazanmaları, Türk girişimciliği adına gelecek vaat etmektedir. Bunun yanında genç bir nüfusa sahip olmamız ve güçlü adaptasyon yeteneğimiz de diğer avantajlarımızı oluşturmaktadır.

Ancak 80'li yıllar, Türk insanının girişimci potansiyelini gün ışığına çıkartmanın yanında, çeşitli etik sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu arada, iyi eğitim almış ve gelecek vaat eden gençlerin, girişimcilik yerine bürokrasiyi ve özel sektörde yöneticiliği tercih etmeleri de diğer bir handikap olarak kendini göstermektedir. Bu noktada, özellikle akademik kurumlara büyük görevler düşmektedir:

- Gençlere girişimci ruhu aşılamak ve girişim kültürünü tanıtmak,
- Proje bazlı çalışmalar ile gençlerin daha öğrenciliklerinde özel sektörle tanışmalarını sağlamak,
- Diplomalı ancak işsiz üniversite mezunlarına bu alanda eğitimler vermek,
- Girişimcilik konusundaki akademik içerikli yayınlarla dinamo görevi üstlenmek,
- Üniversite-sanayi işbirliği doğrultusunda girişimcilere danışmanlık, vizyon oluşturma ve yol göstericilik gibi hizmetler vermek.

Böylece, Türkiye'nin geleceğine imza atacak olanlar; dinamik, risk almasını bilen, cesaretli, vizyon sahibi, alanında ciddi bir alt yapısı olan, etik anlayışa ve sorumluluk duygusuna sahip girişimci bireyler olacaktır.

3. YAYIN İLKELERİ

3.1. **Yazıların Değerlendirilmesi**

Yayınlanacak makalelerin; amaç, konu, içerik, sunum ve yazım kurallarına uyup uymadığı Yayın Kurulunca değerlendirilir. Uygun bulunan yazılar, bilimsel açıdan değerlendirilmek üzere sahasında eser ve çalışmaları ile tanınan Hakem Kurulunun iki üyesine gönderilir. Hakem raporları gizlidir ve en az 5 yıl süreyle saklanmak üzere arşivlenir. Gönderilen yazılar için hakemlerden birinin müspet diğerinin ise olumsuz rapor vermesi durumunda, ilgili yazı üçüncü bir hakeme daha gönderilir ve yayınlanmasına yeni rapora göre karar verilir. Yazı sahibi, gerektiğinde lüzumlu görülen düzeltmeleri yapmakla yükümlüdür.

Yazıların yayınlanacağı ve yayınlanmayacağı hakkındaki bilgi, hakem kurulu raporlarının dergiye ulaşmasından itibaren 15 gün içinde yazı sahiplerine yazılı olarak ulaştırılır.

Yayınlanan makalelerin sorumluluğu yazarlarına aittir. Yayınlanan makaleler için telif ücreti ödenmez, yazarlara dergiden bir adet gönderilir.

Gönderilen makalenin telif hakkı Girişimcilik Dergisi'ne geçmektedir. Bunların daha sonra başka bir yerde yayınlanabilmeleri, Girişimcilik Dergisi'nde daha önce

yayınlandıklarının belirtilmesi ve derginin kaynak olarak gösterilmesi ile mümkündür.

3.2. Yayın Dili

Yayın dili genel olarak Türkçedir. Ancak, derginin 1/3'i oranında İngilizce makaleler de yayınlanabilir.

3.3. Makale Yazım Kuralları

Gönderilecek makalelerde dikkat edilmesi gereken noktalar:

Başlıklar; Makalenin ana başlıkları, tamamı büyük harfle, normal yazı karakterinden bir karakter büyük ve koyu (bold) olarak yazılmalıdır. Makaleyi daha iyi anlaşılır hale getirmek üzere, alt başlıklar da kullanılabilir. Makalelerdeki ana konu başlıkları, 1, 2, 3 şeklinde; alt bölüm başlıkları ise 1.1., 1.2., 1.3. şeklinde numaralandırılacaktır. Başlıklarda, makale içeriğini en net şekilde belirleyen kelime ve cümleler seçilmelidir.

Makale Özetleri ile Metinler: Word 6.0, Word 7.0 veya Word 97 belgesi olarak hazırlanacaktır. Metinler, 12 punto "Times New Roman" yazı tipi kullanılarak yazılacak ve satır aralığı 1.5 olacaktır.

Kapak: Makale için ayrı bir kapak sayfası hazırlanmalı ve makalenin ilk sayfasında yazara/ yazarlara ait bilgiler bulunmamalıdır. Kapak sayfasında, yazarın adı-soyadı, unvanı, görev yaptığı kurum, adresi, faks veya telefon numaraları ile e-posta adresi açık olarak yer almalıdır. Kapak, 12 punto "Times New Roman" yazı tipi kullanılarak ve koyu olarak yazılmalıdır.

Makalenin Özeti: Makalelerin, 200 kelimeyi aşmayacak şekilde hem Türkçe hem de İngilizce özetleri bulunmalı; ayrıca, makale

içeriğiyle ilgili 5 Türkçe, 5 İngilizce anahtar sözcüğe yer verilmelidir.

Ana Metin: Yazıların uzunluğunun 20 sayfayı geçmemesine özen gösterilmelidir. Metinlerde şekil ya da çizimler yer alacaksa; her çizim veya şekle ayrı numara verilmeli, metinde de ilgili referansları belirtilmelidir.

Çalışma Planı: Giriş, gelişme, görüş, yorum, tartışmalarla devam etmeli ve makaleyi yazan kişinin katkıları ile çalışma sonuçlandırılmalıdır.

Dipnot: Çalışmalardaki dipnotlar, metin içinde (yazarın soyadı, eserin basım tarihi: alıntı yapılan sayfa numarası şeklinde) verilmelidir. (Örnek: Yelkikalan, 2003: 197) Kaynakça: Makalelerde alıntı olarak kullanılan kaynaklar, "Kaynakça" adı altında eksiksiz künye bilgileri ile verilecektir.

Kitaplarda; öncelikli olarak uluslararası sisteme göre (Yazarın soyadı büyük ve adı küçük harfle verilecek, sonra basım tarihi, eserin koyu yazılmış olarak tam adı ve basım yeri) yazılacaktır. (Örnek: BOZKURT, Veysel; (2005), Dönüşüm, İstanbul, Alfa Yayınları.) Süreli yayınlarda ise; yazarın soyadı büyük ve adı küçük harfle verilecek, sonra basım tarihi, kullanılan makalenin/çalışmanın tırnak içinde ve italik yazılmış olarak tam adı, koyu yazılmış olarak süreli yayının adı, cilt, sayı ve sayfa numaraları belirtilmelidir. (Örnek: DOLGUN, Uğur; (2004), "Gözetim Toplumunun Yükselişi", Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt:2, Sayı:1, ss. 55-75) Kaynakçada eserler, soyadlarına göre alfabetik olarak sıralanır.

4. BÖLÜMLER

Editörden: Burada, dergide yayınlanan makaleler hakkında genel bilgiler verilecek; ayrıca, yazı göndermek isteyen araştırmacılar için, derginin bir sonraki sayısında yer alacak olan dosya konusu ilan edilecektir.

Girişimcilik Gündemi: Girişimcilik alanındaki son gelişmeler ile yeni trendlerin ele alınacağı bu bölüm, ele aldığı konuyu geniş bir perspektiften değerlendirme ve analize tabi tutan, ayrıca konuyu betimleme yanında çözüm yollarına yönelik olarak çıkarsama ve öneriler de getiren bir ana yazıdan oluşacaktır.

Dosya Konusu: Her sayıda, girişimcilik alanının teori veya uygulamaya yönelik temel sorunsallarından birini içerecek olan ve derginin bir önceki sayısında editörden bölümünde ilan edilecek bir sorunsalın dosya konusu olarak işleneceği bu bölüm ortalama 3 makaleden oluşacaktır.

Girişimcinin Gündemi: Girişimcilikle ilgili çeşitli konularda ticaret ve sanayi odaları, sanayici ve işadamı dernekleri, sendikalar ile benzeri sivil toplum örgütlerinden alınacak teori ve uygulamaya yönelik yazıları içerecek olan bu bölüm bir yazıdan oluşacaktır.

Araştırma Makaleleri: Bu bölüm, girişimcilikle ilgili konuları, sosyal bilimlerin disiplinleri (işletmecilik, stratejik yönetim, ekonomi, insan kaynakları, maliye, sosyoloji, psikoloji, hukuk ve etik) açılarından çok yönlü biçimde ele alan makalelere ayrılmıştır. Her sayıda ortalama 3 makaleye yer verilecektir.

Girişimcilere Öneriler: Girişimcilere gündelik iş yaşamda her an yardımcı olacak uygulamaya yönelik ve temel bilgilerin yer

alacağı bu bölüm, kılavuz niteliğindeki yazılardan meydana gelecektir.

Kitap Analizleri: Her sayıda, girişimcilik alanındaki bir kitap analiz edilecektir.

Yeni Çıkan Kitaplar: Girişimcilik literatürünün düzenli olarak takip edilmesi amacıyla, piyasaya yeni çıkan kitapların tanıtımı yapılacaktır.

Editör'den...

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İbrahim Bodur Girişimcilik Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından yayımlanan "Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi"nin onbirinci sayısında birbirinden değerli çalışmaları yayınlamanın gururunu taşıyoruz.

Girişimcilik ve Kalkınma Dergisinin ilk bölümü olan Girişimcilik Gündeminde Yard. Doç.Dr. Erdal AYDIN, günümüz girişimcileri açısından büyük önem arz eden ve bugüne kadar literatürde pek tartışılmayan yönetimde sürdürülebilirlik konusunu açıkladığı *"Yönetimde Sürdürülebilirlik Sorunsallığı, Paradoxlar Ve Yeni Paradigmalar*" isimli makalesinde işletmelerinde sürdürülebilir olmak, kalıcı olmak yaklaşımlarındaki temel sorunsalını açıklamakta ve literatürde tartışılması gerektiği konusunu vurgu yapmaktadır. Bu konunun önemini hem akademik çevrelerin, hem de uygulamacıların üzerinde durması gerektiğini vurgulamaktadır.

Bu sayımızın dosya konusunda bir ropörtaj çalışması da yer almaktadır. Girişimcinin Gündemi bölümünde, GYİAD (Genç Yöneticiler ve İş Adamları Derneği) Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı Sayın Dr. Mert TİNİK'in "Türkiye'de Girişimcilik Kültürü Bağlamında Arge ve İnovasyon Yatırımlarının Artırılması; Eğitim Rolünün Desteklenmesi" başlıklı yazısı yer almaktadır. Sayın Tinik'in yazısında, ortak girişim niteliği taşıyan kamu özel sektörün ekonomik kalkınmada oynayabileceği rolleri Türkiye ve açısından değerlendirilmektedir.

Derginin araştırma makaleleri bölümünde on çalışma yer almaktadır. İlk çalışma Doç.Dr. Cüneyt KILIÇ ve Öğr. Gör.Fatmanur GÜDER'in yazdığı "Üçüz Açık Sorunu Ve Üçüz Açık Bileşenlerinin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği" isimli makaledir.

Türkiye'de üçüz açık olgusunun teorik ve ampirik olarak incelenmesi ve üçüz açığı oluşturan bileşenlerin (bütçe dengesi, cari işlemler dengesi ve özel tasarruf-yatırım dengesi) ekonomik büyüme üzerine etkisinin 1980-2012 dönemi verileri zaman serisi ile analiz etmektir.

Bu bölümün ikinci çalışması Doç. Dr. Berna Burcu YILMAZ ve Dok. Öğr. Cahide İrem ÖĞÜŞ tarafından hazırlanan "Otel İşletmelerinde İç Kontrol Sisteminin Kurulması: Marmara Bölgesi'ndeki Beş Yıldızlı Bir Otelin İç Kontrol Sisteminin İncelenmesi" isimli makaledir. Çalışmada, Marmara Bölgesi'nde faaliyet gösteren beş yıldızlı bir otelin iç kontrol sisteminin araştırılması ve tespit edilen sorunları ortaya konulmakta ve çözüm önerileri sunulmaktadır.

Bu bölümün üçüncü çalışması Dr. Esin Nesrin CAN ve Dr. Cem ÇETİN'in ortak hazırladığı "Devlet Üniversitelerinde İç kontrol Sisteminin İşleyişine Yönelik Bir Araştırma" isimli makaledir. Çalışmada, iç kontrol sisteminin beş bileşeni itibarıyla yöneltilen ifadeler, ilgili alanlar genel ve ayrıntı düzeyinde sorulardan oluşmakta bulguların analizi ve değerlendirilmesi de yapılan bu araştırma ile ortaya koymaya çalışılmıştır.

Bu bölümün dördüncü çalışması Dr. Anıl Boz SEMERCİ ve Yard.Doç.Dr. Savaş MUTLU tarafından hazırlanan "Türk Geleneksel Yiyecek Endüstrisinde Girişimsel Fırsatların İncelenmesi: Simit Sarayı Örnek Olayı" isimli makaledir. Çalışmada, Türk geleneksel yiyecek endüstrisindeki girişimsel bir fırsatın nasıl ortaya çıktığı, bu fırsatın girişimciler tarafından nasıl hayata geçirilebileceğini açıklamak ve elde edilen bulgulardan güncel yaklaşımlarla değerlendirmeler yapılmaktadır.

Bu bölümün beşinci çalışması Doç. Dr. Emel İSLAMOĞLU ve Doç.Dr. Sinem YILDIRIMALP tarafından hazırlanan "Kamu Sektöründe Çalışan Taşeron Kadın İşçilerin Sorunları" isimli makaledir. Çalışmada,

taşeron kadın işçilerin kamu kesiminde karşılaştıkları sorunları ortaya koymak amacıyla ve 20 taşeron kadın işçi ile mülakat yapılarak bulgular elde edilmiştir.

Bu bölümün altıncı çalışması Yard. Doç. Dr. Tayfun YILDIZ ve Yard. Doç.Dr. Zafer AYKANAT tarafından hazırlanan "Karizmatik Liderlik ve Örgütsel Yenilikçilik İlişkisi Üzerine Bir Araştırma" isimli makaledir. Çalışmada, çalışanların sergiledikleri karizmatik liderlik davranışları ile örgütsel yenilikçilik algıları arasındaki ilişkiyi ortaya konulmaktadır. Kars ilinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı merkezde eğitim veren 14 lisede toplam 212 öğretmen ile birlikte nicel bir araştırma yapılarak bulgular sonuçlandırılmıştır.

Bu bölümün yedinci çalışması Doç. Dr. Özlem ÇETİNKAYA BOZKURT ve YL Öğ. Ali Çetin tarafından hazırlanan "Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi'nin Bibliyometrik Analizi" isimli makaledir. Çalışmada, Girişimcilik ve Kalkınma Dergisinde 2006-2015 yılları arasında yayımlanan hakem denetimli makaleleri bibliyometrik özellikleri kapsamında incelenmiştir. Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi'nde yayımlanan çalışmalarının atıf teknikleri çözümlenmiştir.

Bu bölümün sekizinci çalışması Doç. Dr. Kadir KARAGÖZ tarafından hazırlanan "Girişimcilik, Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye İçin Ekonometrik Bir Analiz" isimli makaledir. Çalışmada, Türkiye örneğiyle girişimcilik ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki vektör otoregresyon modeli kullanılarak ampirik olarak incelenmiştir.

Bu bölümün dokuzuncu çalışması Prof. Dr. Hediye ARSLAN ÖZKAN, Uz. Öğr.Gör. Elif DÖNMEZ TEMUCİN ve Hemş. İlknur ÇAKIR DOLU tarafından hazırlanan "Hemşirelik Öğrencilerinin Girişimcilik Düzeyleri İle Bazı İlişkili Faktörlerin Değerlendirilmesi"

isimli makaledir. Çalışmada, hemşirelik yüksekokulu öğrencilerinin girişimcilik düzeyleri ve ilişkili faktörleri belirlenmektedir.

Bu bölümün onuncu çalışması Doç. Dr. İsmail ELAGÖZ, ve Öğr. Gör. Ümran ŞAHBAZ tarafından hazırlanan "Muhasebe Mesleğinde Etik: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Ön Lisans Öğrencilerinin Etik Algılarına Yönelik Bir Araştırma" isimli makaledir. Çalışmada, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Meslek Yüksekokulları Muhasebe ve Vergi Uygulamaları programında okuyan öğrencilerin muhasebe meslek etiği algısını ölçmektedir.

Bu bölümün onbirinci çalışması Doç. Dr. Serdar KURT ve Yard. Doç. Dr. Mesut SAVRUL tarafından hazırlanan "The Effect of Entrepreneurial Activity on Economic Growth: Nascent Evidence" isimli makaledir. Çalışmada tüm dünyada girişimcilik faaliyetlerine verilen önemin artmasına bağlı olarak, 24 ülkenin verileri örnek alınarak girişimcilik faaliyetinin GSYH büyümesini etkileyip etkilemediğini incelenmektedir.

Bu bölümün onikinci çalışması Yrd.Doç.Dr. Selva STAUB tarafından hazırlanan "Küçük Ölçekli İşletmeleri Geliştirme'den Girişimci Yetiştirmeye Doğru Alınan Yol: Kuzey Karolayna Eyaletinde Girişimcilik Programları" isimli makaledir. Çalışmanın amacı, ABD'nin Kuzey Karolayna eyaletinde faaliyet gösteren Küçük Ölçekli İşletmeler Merkezleri'nin, girişimciliği geliştirmeye yönelik çalışmalarını aktarmaktır.

Kitap Analizi bölümünde Davut DOĞAN'ın Hayat Yayıncılık tarafından çıkarılan İş'te Tecrübelerim isimli kitap, Dalga AKYÜZ tarafından incelenmiş ve okuyucuların dikkatine sunulmuştur.

Bu bölümü takip eden bölümde ise girişimcilikle ilgili yeni yayınlar yer almaktadır. Dergimize diğer sayılarda olduğu gibi bu sayımızda da web

ortamından (derginin web adresi: http://girisim.comu.edu.tr/dergi.htm) ulaşabilmek mümkündür.

Dergimiz bugüne kadar aralıksız olarak yayın hayatını devam ettirmiş, bundan sonra da devam ettirecektir. Önümüzdeki sayı derginin onikinci yılı sayı (12/1) olacaktır. İlgili tüm akademisyenlerin, kurumların ve işletme sahiplerinin görüşlerinin yer aldığı sayımızda buluşmak üzere…

Yrd. Doç.Dr. Erdal AYDIN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

İbrahim Bodur Girişimcilik Uygulama ve Araştırma Merkezi
Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi Koordinatör Editörü

''Girişimcilik Gündemi''

YÖNETİMDE SÜRDÜRÜLEBILIRLIK SORUNSALLIĞI, PARADOKSLAR VE YENI PARADIGMALAR

Erdal AYDIN
Yard. Doç.Dr. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Biga İİBF, İşletme Bölümü
erdalaydin08@gmail.com

ÖZ

Kar amaçlı veya kar amaçsız tüm örgütlerin ; geleceklerini yönetmek, geleceklerini planlayıp bu planları gerçeğe dönüştürebilmek adına değişimlerini tamamlamak zorundadırlar. Küçük, orta veya büyük ölçekli işletme olmaları gelecek adına değişim planlarını değiştirmemelidir. Örgütleri için yapmaları gereken büyümek olabilir hatta küçülmek de olabilir. İşletmelerin öz yeteneklerini belirleyip '' en iyi olduğu alanda uzmanlaşmaları'' gerekmektedir. 1990'lı yılların başlarından itibaren başlayan uzmanlaşma ilkesi dinamik dış çevreye uyum sürecidir. Dolayısıyla küçük-orta-büyük ölçekteki tüm işletmelerle kar amaçsız örgütler büyümelerini küçülmelerini geleceklerini eş bir deyimle değerlerini analiz etmelidirler.

Anahtar Kelimeler: Strateji, Sürdürülebilirlik, Yönetim, Stratejik Yönetim.

Abstract

For all profit or non profit organizations; Difficulties completing the changes in order to be able to turn future plans into reality. Small, medium or large-scale enterprises should change their future plans. For organizations, it can be either growing or even getting smaller. Identify the business's core competencies and " make the best on-site expertise ". The specialization principle, which started from the beginning of the 1990s, is the adaptation period to the dynamic external environment. So let's wait for them to shrink to enlarge small-sized small-size magnets.

Keywords: Strategy, Sustainability, Management, Strategic Management

Giriş

2010 yılı sonbaharında, değerli hocam Prof.Dr. Nazan Yelkikalan elinde Paul Arden'in kaleme aldığı 'Aklını Kullan Aksini Düşün' kitabıyla ders arasında odama ziyaretime geldi. Heyecanı gözlerinden okunuyordu (ki yeni bir şeyler keşfettiğinde bunu öğrencileriyle ve bizlerle paylaşmak için nasıl heyecan duyduğunu bilmeyen yoktur)çok heyecanlı bir şekilde Erdal hoca bir kitap buldum okuduğunda hayatın

değişecek, dünyayı farklı bir bakış açısıyla göreceksin dedi. Önce bir sessizlik, sonrasında al bu kitabı oku, üzerine yarın tartışacağız dedi ve gitti. Yönetim camiasının extreme kitaplar olarak nitelediği bu tür kitaplar, (örneğin 'Doğanın İnovasyonu', 'İdeal Ölüm' vb..) her şeyi sorgular ve genel kanının aksini iddia eden, aksinin bir alternatif ve/veya belki de bir kurtuluş yolu olduğunu savunan kitaplardır.

Peki, tabuları zorlayan, genel kabul görmüş, çoğunluk tarafından benimsenmiş fikirleri, inançları, değerleri ve bakış açılarını sorgulayan bu akımın membağı nereden geliyor?

1990'lı yıllar bir milad ve sonrasında oluşan 'Yeni Dünya Düzeni' diğer bir deyişle yeni ekonomi, e-ekonomi, ağırlıksız ekonomi ve/veya digital ekonomi, adı ne olursa olsun her şeyi (sosyo-ekonomik ve kültürel yapıyıda içine alan) radikal bir şekilde değişime zorlamıştır. Yani 90'lı yıllar sonrası, Tom Peters'ın dediği gibi 'kuralları olmayan bir kavganın içine girdik' (Peters, 2005:22).

Şayet durum bu ise soru 'Oyunu yeni kurallara gore mi oynayacağız yoksa tüm kuralları görmezden gelip yeni bir paradigma mı geliştireceğiz?'

Bu soruya doğru cevabı vermek oldukça zor sanırım. İtiraf etmemiz gerekir ki pek çoğumuz doğru soruyu sorup sormadığımızdan emin olacak kadar bile bilgiye sahip değiliz.

Gelin doğruluğunu tartışmaktan bile kaçındığımız her şeye tersinden bakalım:

Süreklilik Masalı

İnsanlık tarihi kadar eskiye dayanan yönetim yaklaşımlarının tümünün temelde iki şey üzerine odaklandığını görmekteyiz. Örgütsel Ekoloji kuramının (http://www.baskent.edu.tr,2016) temellerini dayandırdığı tüm canlı varlıklar için değişmez kural olan: Av olmadan avcı olmak ve hayatını sürgit kılmak. Yönetsel bakış açısıyla işletmeleri, kurum ve kuruluşları, verimliliği maximize etmek ve sürekli kılmaktır. Ama nasıl?

Günümüzün en popüler yönetim kitaplarının ana temasını halen bu başlıklar oluşturmaktadır. 'Sürdürülebilir olmak', 'Sürgit kılmak', 'Kalıcı olmak' vb.

Peki ya bu arayış işin doğasına ters ise, ya ölümsüzlüğün formülünü arayan Lokman Hekimin virane çabasının ötesine geçemiyecekse ya da 'ayakta kalmak için kurulmuş olmak', 'sürekli olmak' vb. çok bencilce ise?

Sanırım bu bir paradox, Hapşuran bir kimseye 'çok yaşayın mı demek daha iyi bir niyet göstergesidir? İyi yaşayın demek mi?

Ölmek için doğmak mı? Batmak üzere kurulmak mı? Kafanız mı karıştı? Doğru yoldayız…

Sürdürülebilir olmak, kalıcı olmak yaklaşımlarındaki temel sorunsal fazlasıyla duygu yoğun ve romantik olmasıdır bence. Büyük işletmeler olarak nitelediğimiz bir çok işletmenin en büyük ve en yorucu yönü sürekli yenilikçi, yaratıcı ve/veya öncü olmak zorunda olmalarıdır.

Kuruluş amacı değer yaratmak olan bu işletmeler ancak o değer tükendiğinde yok olacaklardır. Jack Welch'in de dediği gibi zamanı geldiğinde 'destruct your business' yani 'işinizi imha edin'. Lanet olası rakipleriniz yok etmeden önce kendinizi yok edin (Peters, 2002:32).

Büyük gruplar, kariyerler, şirketler, holdingler evet ihtişamlıdırlar. Ama unutmamak gerekir ki Prof. Dr. Kyell Nordstrüm ve Jonas Riddestale'in Funky Business adlı kitabında dile getirdikleri gibi 'İhtişam kısa sürelidir.' Temelde bu çokda kötü değildir aslında çünkü eğer amacımız uzun sure ayakta kalmaktan ziyade, kısa zaman dilimi içerisinde aşırı yüksek bir değer yaratabilmekse.

Bu anlayışı işletme tarihinin tozlu sayfalarında görmek mümkündür. Örneğin;

Netscape* firması, Netscape doğdu, dünyayı değiştirdi ve 15 sene içinde 'işini imha etti'.

* **Netscape**, Netscape Communications Corporation tarafından geliştirilen, ama şimdi AOL tarafından geliştirilen tarayıcıların genel adıdır. Ücretsiz olarak kullanıma sunulan Netscape eskiden ağ tarayıcılarının lideriydi. Şu an çok az kullanıcı tarafından kullanılıyor. Netscape firması, 28 Aralık 2007 tarihinde sitesinde yaptığı duyuruyla, Netscape ağ tarayıcısının zamanın önde firmalarına göre geride kaldığını ve yıllar önce yakaladıkları liderliği diğer firmalara kaptırdıklarını bildirerek 2008'in Mart ayından itibaren herhangi bir güncellemede bulunmayacaklarını açıkladı. Bildiriyle birlikte ayrıca, kullanıcıların Mozilla Firefox kullanmalarını öneren firma, böylece yaklaşık 15 yıllık tarihini sonlandırmış oldu.

20yy İngiltere'sinin en güçlü iki lideri Churchill ve Teacher halk tarafından işlerinin bittiğine karar verildiği için gayri resmi olarak görevlerinden uzaklaştırılarak sembolikleştirildiler.

İtalya'da 30 yıl boyunca burjuvaların emrinde savaşıldı, terror esti, cinayet işlendi, kan döküldü sonuçta Mikelanj'ı, Leonardo Da Vinci'yi ve Rönesansı yarattılar,

İşviçre'de 500 yıl boyunca sevgi vardı, huzur vardı, sükünet vardı, demokrasi vardı sonuçta ne yarattılar: Guguklu Saat

Dahada çoğaltmak gerekirse, Tiger Woods kısa bir sürede golf tarihini değiştirdi, Maradona, Hagi, Pele futbol tarihini değiştirdi, siyasi liderler ülkelerinin kaderini değiştirdiler.

Ama hepsi kısa ve orta vadeli bir dönemde yüksek değer katarak bunu yapmayı başardılar. Kendisini vazgeçilmez sanan, uzun sure kalıcı olmaya çalışan tüm liderlerin kaderi hep diktatörlükten yana olmuş ve /veya yetkinlikllerini kaybettikleri için yıldızları sönerek veda etmişlerdir.

Kıssadan hisse; Çin'de 1978 yılında iktidara gelen Deng Xiaoping'in, ülkede yeni bir ekonomi yapılanması olması gerektiğine ilişkin yaptığı tarihe geçen konuşma her şeyi özetler mahiyette ' kedinin beyaz ya da siyah olmasının önemi yoktur, önemli olan fare yakalamasıdır (Yelkikalan, 2007:18).

İyi Yönetim mi? Etkin Yönetim mi?

Duymaya alıştığımız, dilimize pelesenk olan bir kavram yönetim. Adı kimi zaman iyi yönetim, kimi zaman etkin yönetim, kimi zaman stratejik yönetim, değişim yönetimi, dönüşüm yönetimi, insan kaynakları yönetimi, finans yönetimi vb. birçok türevi.

Özünde yönetim, temelde insani, ekonomik, çevresel, kültürel ve toplumsal boyutları olan karmaşık bir süreçtir. Diğer bir ifade ile insanların işbirliğini sağlama, onları bir amaç etrafında toplayıp, aynı hedefe doğru yönlendirmek; kaynakları verimli kullanmak ve sorunlara yaratıcı çözümler getirmektir. (http://www.temelaksoy.com/yonetim)

Yaygın olan genel teoriye göre, yönetim paradigmasının doğal evren üzerinde hiç bir etkisi yoktur. Yani paradigma güneşin dünya

etrafında döndüğünü belirtse de, tam tersine dünyanın güneşin etrafında döndüğünü belirtse de, bu paradigmanın güneş veya dünya üzerinde hiçbir etkisi yoktur. Bir doğal bilim, cisimlerin davranışlarıyla ilgilenir. Fakat yönetim gibi bir sosyal disiplin insanların ve insanlara ait kurumların davranışlarıyla. Bir doğa biliminin gerçeği, yani fiziki evren ve onun kanunları, değişmez (değişsede bu on yıl içinde olmaz, asırları aşıp binlerce yıl surer). Sosyal evrenin bu tür 'doğal kanunları' yoktur. Bu nedenle sürekli bir değişim söz konusudur. Bu da dün gecerli olan varsayımların bugün geçersiz olabileceği, hatta zaman içinde tümüyle yanıltıcı hale gelebileceği anlamına gelmektedir (Drucker, 2000:10).

Dolayısıyle 'İyi Yönetim Masalı'nın sonu da gelmiş gibi. Aslında oyunun kuralları bu kadar net ise ki Peter F. Drucker dediği gibi; 'yönetim gibi bir sosyal disiplinde en önemli şey varsayımlardır. Belki ondan da önemlisi, bu temel varsayımlardaki 'değişiklik'tir (Drucker, 2000:10-20)

O halde 'Yönetim iş yapmanın kendisinden farklıdır' savını ortaya koymak pek yanlış olmasa gerek. Burada sorguladığımız şey yönetim teoerileri değil, bu membağdan beslenerek, yönetim sorunsallığını bu paradiğmalar ışığında irdelemektir.

Temelde kuruluş amacı, şekli, nevi ve/veya yapısı ne olursa olsun tüm oluşumların idaresi, sevki, yönlendirilmesi, kontrolü vb. noktasında bir bilim dalı olarak, bir sanat, bir zanaat olarak yönetim olgusu büyük bir önem arz etmektedir.

Fakat asıl soru; insanların, kurumların ,kuruluşların başarı yada başarısızlığında ki etken sanıldığı ve genellendiği gibi 'iyi yönetim' mi?, yoksa tüm bu varsayımları, teorileri, paradigmaları dikkate alarak uygulamamız gerek 'etkin yönetim' mi?

'Değişmeyen tek şey değişimin kendisidir' atasözü herşeyi özetler gibi aslında. Her şeyin bir göz kırpılması kadar geçen bir zaman diliminde dahi bu kadar hızlı değiştiği bu yüzyılda, sanırımki yönetim şeklimizin, modelinin ve/veya uygulamasının değişmeyebileceğini düşünmek, geleneksel yönetim modellerine bağlı kalmak pek te geçerliliği olan bir yaklaşım olmasa gerek.

'Etkin Yönetim' sihirli bir kavram, sözcük ya da yeni bir model değil aslında, Albert Einstain'in güzel bir sözü var; 'Bir şeyi basit bir şekilde anlatamıyorsan, o konuyu iyi anlamamışsın demektir'. Yönetim

bilimi duayenlerinden Peter F. Drucker etkin yönetimi daha nasıl basit anlatabilirdi bilemiyorum; 'Etkin Yönetim, ekonomik verimlilik için: İŞİNİ DOĞRU YAP, etkinlik için DOĞRU İŞİ YAP' (http://www.hrdergi.com/Mayis,2013)

Etkin yönetim genel kanının aksine işletme yönetimi değildir aslında. Birçok firmanın yönetim şekli farklı olmasına karşın, görevlerde, tartışmalarda ve yaşanan sorunlarda büyük bir farklılık yoktur. Bu tür kuruluşların idarecileri, örneğin, zamanlarının çoğunu personel sorunlarına harcamaktadırlar ve bu sorunlar da hemen hemen her kuruluşta aynıdır. Bu tür kuruluşların her birinin ilgilendiği konuların %90'na yakını genel sorunlardır. Geri kalan %10'luk bölümü ilgilendiren farklılıklar ise işletmeler ve ticari olmayan kurumlar arasında büyük bir farklılık göstermez. Her organizasyonda, ticari olsun olmasın fark etmez yönetimin sadece son yüzde onluk bölümü kurumun çok özel misyonuna; çok özel kurum kültürüne; çok özel tarihine ve çok özel kelime dağarcığına uydurulmalıdır (Drucker, 2000: 15)

'Amiyane bir tabirle etkin yönetim; işletme için farkı yaratan, başarıyı tetikleyen, değer yaratmasına öncülük eden işletme DNA'sını keşf etmek ve bu özelliklerini kullanarak üstünlük elde etmesini sağlayacak yönetim sergilemektir.'

Büyük ve Hantal Olmak mı?, Küçük, Esnek ve Çevik Olmak mı?

İşletmeler açısından büyük olmak, devasa bir işletme olmak pekte doğru gelmiyor sanki boyutlarıyla yaşam süresi kıyaslandığında bir işletmenin ömrünün pek te tahmin edildiği gibi uzun ömürlü olmuyor malesef. Merger (şirket birleşmeleri) and acquisition (sirket satınalması) yaparak büyüme modeli yakın geleceğimizin popular büyüme modeli olduğunu söylemek yanlış olmaz sanırım. Kurulduğu andan itibaren büyümeyi, gelişmeyi, lider olmayı hedefleyen işletmeler açısından bakıldığında, güç birlikteliğinin büyük avantaj sağlayacağı varsayımı kuvvetle muhtemel kabul edilmektedir.

Teoride her ne kadar işletmelerin bir çoğu verimliliği maximize etmek, rekabet üstünlüğü sağlamak ve sinerji yaratmak amacıyla tercihlerini birleşmekten yana kullansalarda, uygulamada malesef pek te başarılı olduklarını söylemek mümkün görünmüyor.

M&A (Merger& Acquisition), fenomeni üzerine yapılan araştırmaların birçoğu, büyük birleşmelerin çoğunun iyi

sonuçlanmadığını belirtiyor. Vadedilen ve/veya hedeflenen verimlilik ve sinerjiyi yakalayamıyorlar. 2002 yılında Business Week yayınlanan bir araştırma, birleşmelerin %61'nin başarısız olduğunu ortaya koymaktadır (Peters,2005:36) ;

Tablo 1:1998-2002 dönemlerindeki on büyük şirket birleşmesinin yarattığı finansal etkiler

Gerçekleşen Birleşmeler (Yıl)	Birleşme Sonrası Yaratılan Değer (+) veya Değer Kaybı (-)
AOL/Time Wanner (2001)	-148 milyar $
Vodafone/Mannesmann (2000)	-299 milyar $
Pfizer/Warner-Lambert (2000)	-78 milyar $
Glaxo/SmithKline (2000)	-40 milyar $
Chase/J.P.Morgan (2000)	-26 milyar $
Exxon/Mobil (1999)	-8 milyar $
SBC/Ameritech (1999)	-68 milyar $
WorldCom/MCI (1998)	-94 milyar $
Travelers/CitiCorp (1998)	+109 milyar $
Daimler/Chysler (1998)	-36 milyar $

Kaynak: Keith H. Hammonds, 'Size Is Not a Strategy', Fast Company September 2002, pp:78-86

Çeviklik ve esnekliğin rekabette bir üstünlük olarak görüldüğü, yaşam ile ölüm arasındaki farkı belirlemede kritik bir rol üslendiği bir dönemde neden kümeleniyoruz, neden satınalma ve/veya birleşmeler ile daha hantal, daha ağır ve daha yavaş olmayı tercih ediyoruz?

Neden?

Aslında bu yanlış yöne giden ve sizi gerçekte istemediğiniz bir noktaya götüren bir trene binmeniz gibi birşey. Yapmanız gereken şey bir an önce ilk durakta trenden inmek olmalı. Tren içerisinde aksi yönde koşmanın size bir faydası olmayacaktır.

İkna olmadınız mı?

Doğada M&A yoktur. Doğanın yöntemi tam tersine işler. Doğada büyüme, parçalanma ve dağılmayı içerir. Megalomani yoktur. Sırf birleşmiş olmak için birleşilmez. Asıl nokta büyüyen şirketlerin aksine arılar, kolonileşmeye başladıklarında daha hızlı değer yaratan, daha küçük kolonilere ayrılma zamanı geldiğini anlarlar. Arıların bize

anlatmaya çalıştığı şey, kurumsal dünyanın konuyu tümüyle yanlış kavradığıdır (Peters, 2005: 36-38)

Büyük+Büyük = Felaket. (İstatistiki Olarak) İstisnalar var tabiki: Citigroup, Disney & Pixar, Sirius & XM radio, Exxon & Mobil vb.

Büyük toplulukların birleşmesi sonucu tasarlanan sinerjiyi yaratma ihtimali: Yüzde 10'dur.

Büyük ölçek avantajları, tahmin edilenden çok daha küçük çaplı şirketlerde sağlanır.

Genel yanlış: Büyük şirketlerin tehditi altındaki vasat ve sıradan kuruluşlar, diğer vasat ve sıradan kurulaşlarla birleşerek hacimlerini arttırmaya çalışırlar. Sonuç: Büyük vasatlık

Hangi boyutta olursa olsun, eğer bir şirket yaptığı işte başarılı ise o şirket hem yerel hem de uluslararası platformda başarıya ulaşabilir.

Ortaklıklar giderek, şirket evliliklerinden daha fazla değer yaratıyor.

Müşteri Her Zaman Haklı Değildir

Evet, bir işletme için en önemli şey, en iyi şekilde müşterilerin beklentilerini karşılamaktır. Evet, bu doğru sanırım, yoksa değil mi? tüm öğretiler bunun doğru olduğu yönünde görüş belirtiyor. Çünkü öğreti; işletmelerin müşteri beklentilerini ve hatta üzerine çıkarak fazlasını üretmeyi, müşteri beklentilerini yönlendirmeyi öğretir. Ve bunu rekabet avantajı sağlayan bir unsur olarak kabul eder.

Peki, o zaman Clayton Christensen'in 'The İnnovator's Dilemma' kitabında belittiği gibi bir durumla nasıl baş edicez. 'Yüksek performans gösteren şirketler, müşterilerin henüz talepte bulunmadığı hususları tamamen ortadan kaldırmak için çeşitli sistemler geliştirirler. Sonuç olarak müşterilerin talep etmesine kadar geçen sürede, yıkıcı teknolojilere yatırım yapmak zorunda olmaları bu şirketleri çok zorlamaz mı? Örneğin; Müşterilerin henüz talep etmediği fiyat avantajı gibi, talep ettiğinde ise artık çok geç olacaktır' (Clayton, 1997:14)

Evet, bir işletmenin var oluş nedenlerinden biri 'Müşteri Odaklı' olmaktır. Sınırsız müşteri memnuniyeti değil. Müsteri odaklılık (https://tr.wikipedia.org/wiki) 'müşteri daima haklıdır' pirensibinden ziyade, müşteriye doğru zamanda, doğru fiyat ve hizmet kalitesi ile mal, hizmet ve bilgi sunmaktır.

Cesur Olun Batmak Üzere Şirket Kurun

Barış Manço'nun sevdiğim çok güzel bir şarkısı var; 'Bu dünya ne sana, ne de bana kalmaz, Sultan Süleymana kalmadı böyle hiç bir kitap yazmaz…'

İş ve ekonomi dergilerinin, bağımsız araştırma merkezlerinin ve akademisyenlerin yaptığı birçok çalışmanın odak noktasında dönemin yıldızı parlayan işletmelere sıklıkla rastlamaktayız. En büyükler, en iyiler, en hızlı büyüyen işletmeler, ilk 500 işletme, vb. gibi. Aslında bu çalışmaların birçoğu incelendiğinde, bu sıralamaya giren işletmelerin birçoğunun günümüze kadar ulaşamadığını görmekteyiz.

Bakış açısına gore değişmekle birlikte, bu çok ta kötü bir şey değil aslında, hatta diğer yandan şunu ifade ettiği söylenebilir. Kuruluş amaçlarına uygun olarak var oldukları dönemde büyük bir değer yarattılar ve zamanı geldiğinde isteyerek yada istemeden piyasadan çekildiler. Yani ekonomiyi bir futbol takımı olarak düşünürsek, dönem içerisinde oyunculardan sakatlananlar, oyundan çıkanlar, yerine girenler, takımdan uzaklaştırılanlar her zaman olacaktır. Burda kimi zaman belirleyici unsur, oyuncunun performansı, kimi zaman uyum sağlayıp sağlayamaması, kimi zaman beklenmedik sakatlıklar, kimi zaman da sadece ZAMAN olacaktır. Her oyuncunun amacı oyunda ve takımda çok kalmaktır ama…

İşletmeler açısından da bakıldığı zaman durum pek farklı görünmüyor (Peters,2000:30-35); İş ve ekonomi dergisi forbes'ın 1917 yılında yayınladığı ilk 100 işletme hakkında 70 yılsonra yayınlanan yıldönümü sayısında McKisney'in yöneticisi Dick Foster ve meslektaşı Sarah Kaplan'ın 1917 yılında yayınlanan ilk 100 işletmeye ilişkin yaptıkları inceleme ve sonrasında yazmış oldukları kitap; Yaratıcı yıkım: Süreklilik Esasına Göre Kurulan Şirketler Neden Düşük Performan Gösteriyor' büyük mesajlar içermektedir. Sonuçlar gösteriyorki, 1917 'deki 100 garanti görülen işin 61 tanesi 70 yıl sonar battı. Hayatta kalan 39 işletmenin 18'i, 1987'de halen en büyük ilk 100 listesinde yer almaktaydı. Fakat sağ kalan bu 18 şirketin değeri 1917 ve 1987 yılları

arasında menkul kıymeyler borsasında %20 değer kaybına uğradı. Sadece 2 tanesi GE ve Kodak 70 yıl boyunca değerini yüksek turmayı başardı. 16 yıl sonra yani 2003 yılında malesef Kodak'a da veda ettik.

Bu örnekleri Standard &Poor'sun 1957 ve 40 yıl sonar yaptığı en büyük 500 firma araştırmasında da görebilirsiniz. Ya da Financial Times Kasım 2002 sayısında benzer çalışmalara raslamak mümkün.

Etkin yönetim değer yaratmayan her şeyden vazgecebilmektir aslında, parekende sektöründe faaliyet gösteren dünya devi firmaların, artık değer yaratmadıklarına olan inançlarından ötürü 2016-2017 yılları için kapama kararı aldıkları şube sayıları (Adamczyk,2016:1-15);

Wet Seal	: 500-plus
Office Depot	: 400
Barnes & Noble	: 223 (through 2017)
Walgreens	: 200
Children's Place	: 200 (through 2017)
Aeropostale	: 175
Walmart	: 154
Finish Line	: 150
American Eagle	: 150 (through 2017)
Sports Authority	: 140
Sears/Kmart	: 128
Chico's	: 120 (through 2017)
Pier One	: 100 (through 2017)
Macy's	: 40
Gap/Gap Kids	: 35

Bir ironi gibi görünen, kulağımızı tırmalayan 'Batmak üzere şirket kurmak' ifadesi o kadar da irite edici bir ifade değil aslında. İşletmeler ve sahipleri açısından bir sonu değil, yeni bir başlangıcı ifade ediyor. Kevin Kelly'nin güzel bir ifadesi var bu konuyla örtüşen. 'Bir kuruluşu batırmak, onu baştan aşağı değiştirmekten çok daha kolay bir iştir' (http://www.well.com).

'Eğer bir WalMart yaratmak, Sears'i değiştirmekten daha kolay olacaksa NEDEN OLMASIN?'

KAYNAKLAR

Alicia Adamczyk, http://time.com/money/4304622/stores-closing-in-2016/ April 22, 2016

Clayton M. Christensen'in 'The İnnovator's Dilemma' Harvard Business School Press Boston, Massachusetts, 1997:14

Nazan Yelkikalan, Aklını Kullan Aksini Düşün, Yönetim Bilimleri Dergisi, yıl:2007 Sayı:2, S.18

Peter F. Drucker, 21. Yüzyıl İçin Yönetim Tartışmaları,eplison yayınları,Mayıs 2000:10

Peter F.Drucker age..11

Tom Peters, İşinizi Yeniden Yaratın, Boyner Yayınları, Haziran 2005; 22

Tom Peters, İşinizi Yeniden Yaratın 2005:32

Tom Peters, Re- image 2005:36-38

Tom Peters, agec, ss:33-35

https://tr.wikipedia.org/wiki/Müşteri_odaklılık (Erişim tarihi 04.12.2016)

http://www.well.com/~bbear/kellyart.html (Erişim Tarihi 08.12.2016)

http://www.baskent.edu.tr/~erdemk/YBS362_Hafta11_2014.pdf (Erişim Tarihi 10.10.2016)

http://www.temelaksoy.com/yonetim-101/ (Erişim Tarihi 05.12.2016)

''Girişimcinin Gündemi''

Türkiye'de Girişimcilik Kültürü Bağlamında Arge ve İnovasyon Yatırımlarının Artırılması; Eğitim Rolünün Desteklemesi*

Mert TİNİK
Dr., Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Reklamcılık Bölümü
GYİAD Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı
ACT Bireyde ve Organizasyonda Yetkinlik Gelişimi A.Ş Kurucu Ortak
mert@actdanismanlik.com

Dalga AKYÜZ
YI. Öğr., ÇOMÜ İktisat Bölümü
dalgaakyuz@gmail.com

Kültürün, girişimcilik ruhu ve girişimci eylemleri üzerindeki etkisi son zamanlarda yapılan araştırmaların odağındadır. Yeni çalışmalar girişimcilik ve kültür bağının birbirinden ayrılmayan karşılıklı etkileşim içindeki bulguların bileşkesi olduğunu gösteriyor. Cumhuriyet dönemi öncesi yakın geçmişimizden günümüze doğru; girişimci yetiştirme ve inovasyon perspektifinden baktığımızda (toplum ve ülke olarak katma değerli üretimimize ve Ar-Ge çalışmalarını geliştirme oranına baktığımızda) modern ve gelişmiş olarak adlandırılan ülkelerinden oldukça geride olduğumuzu görebiliyoruz. Osmanlı Devleti'nde özellikle 19.yüzyıl başlarında Müslüman orta sınıfın gelir ve standart olarak mevcut durumundan gerilediği görülmektedir. Bunun siyasi, ekonomik başlıklarda sayılacak birçok sebebi olmasına rağmen kapitülasyonların

* Bu çalışma GYİAD başkan yardımcısı Mert TİNİK ile soru-cevap şeklinde oluşturulmuştur.

yabancılara sağladığı avantajların başat bir faktör olarak vurgulamanın önemli olduğunu düşünüyoruz. Bu perspektiften baktığınızda sizce Türk toplumunun daha ziyade tarımla uğraşmasını ve ticaretin yoğun olduğu liman şehirlerinde yaşamamasını stratejik açıdan günümüz girişimciliği ile nasıl ilişkilendiriyorsunuz?

Öncelikle bu sorunun çerçevesini Türk toplumunun yaşam biçimini oluşturan kültürel kodlara göre çizmemiz lazım şöyle ki; Türk toplumunun kökeninde göçebelik vardır. Bizler insanoğlunun en temel varoluşsal yeteneği olan adapte olmayı, yeni habitatlarda var olmayı çok iyi biliyoruz. Bu durum aile kökenlerine bakıldığında da görülebilir. Size en yakın örnek kendi soyağacımdan verebilirim: benim ailem kuvvetle muhtemel Türkmen kökenlidir çünkü; babamın ailesi yedi kuşak Adanalıdır. Malumunuz Torosların eski aileleri Yörüklerden oluşur. Annemin ailesi ise eski İstanbul ve Rumeli kökenine sahiptir. Aileme baktığımda hem göçebe Anadoluluğa dair hem de yerleşik Rumeliliğe dair kültürel izleri görebiliyorum, her yeni kuşak kendi gerçekleri ve taşıdığı kültür mirasıyla yeni bir kültürel yorumu inşa ediyor. Türk toplumu göçmen bir toplum olarak hayvancılığı, toprağı işlemeyi iyi biliyor. Dolayısıyla yerleşik hayata geçişten sonra ilk güçlü odağımız ticaret üzerine olmamış, uzunca bir süre yenilikleri tanımlayan fikirleri, düşünce akımlarını veya buluşları ortaya koyamamışız. Taa ki bilim, sanat, mühendislik ve matematikte mihenk taşı olan İslam rönensansının bir parçası olup etkilerini yaşayana kadar.

Dolayısıyla Osmanlı döneminde gerek mimari eserlerde, gerek silah üretiminde, gerekse mal ve hizmet üretiminde ARGE ve inovasyon anlamında hem İslam rönesansının yarattığı bilimsel ve

düşünsel akımın gücünü kullanış hem de Avrupa toplumu ile entegre olarak Avrupa bilgi ve kültürünü anlama ve yorumlama fırsatını bulabilmişiz. Fakat devam eden süreçlerde ekonomik ve sosyal konjonktürdeki değişimle toplumumuzda yaratma ve üretme güdüsü git gide kaybolmaya başlamış ve bu durum Cumhuriyet dönemine kadar sürmüş. Cumhuriyetin ilk yıllarında ulu önder Mustafa Kemal Atatürk'ün liderliğinde ortaya konan kalkınma hamlelerindeki bakış açısını girişimci kültür inşasıyla tam olarak eşleştirebilmenin mümkün ve yerinde olduğunu düşünüyorum. Ne yazık ki üretim odaklı olmayı ve yenilikleri kucaklamayı gerektiren bu bakış açısı, ivmesini ilerleyen yıllarda kaybetmiş. Dönemsel olarak yanan girişimcilik ve üretim ateşinin artıp azalmasını kültürün temel yapıtaşı olan eğitim mekanizmasıyla ilişkilendirmek mümkün. Bence girişimcilik konusu temelden şekillendirilmesi gereken eğitim odaklı bir kültür inşa projesi olmalıdır. Bunun için girişimcilerin tam donanıma sahip olabilecekleri bir ekosistem kurulur ve inovasyon artı AR-GE odaklı bakış açısıyla yapılan eğitim müfredatlarından geçen uygun dimağlar ekosisteme dahil edilmeye başlanırsa Türkiye'yi bölgenin Girişimcilik üssü yapabiliriz.

Türk toplumu, gelecek nesillere aktardığı kültürel ve ekonomik sermayesini girişimciliğe daha uyumlu hale getirip girişimcilik konusunda daha önde gelecek bir pozisyona sahip olabilirdi diyorsunuz. Türk toplumunu "daha girişimci" yapmak, girişimcilik özelliğinin ön plana çıkarmak ve yönlendirmek için sizce neler yapılmalıdır?

Ülkenin birçok yerinden üniversitelere konuşmacı olarak davet ediliyorum İş yoğunluğuma rağmen bu konuşmalara katılmayı ve iş hayatının birçok farklı aşamasını yaşamış bir iş adamı olarak

tecrübelerimi gençlere aktarmayı önemli bir sorumluluk olarak görüyorum. Bu noktada girişimcilik ve ülke gençliği ilişkisi için engel olarak tanımladığım bir gözlemim var. Seminerler esnasında 'burada kaç kişi girişimci olmak istiyor'' diye sorduğumda havaya kalkan ellerin sayısı oldukça az oluyor. Nedenini sorduğumda aldığım yanıt ise "garanti şekilde belli miktarda para kazanabilecekleri ve mesai saatleri limitli olacak bir iş yapmak istemeleri" oluyor. Somutlamak gerekirse gençlerimizin neden bir şirketin sahibi olmak ya da yeni ürünler yaratmak yerine belediyeye girip çalışmak istediklerini anlamak gerekiyor. Bu bakış açısını ve bunu oluşturan kültürel zemini iyice irdelemek gerekiyor. Kısacası dersini çalışması gerekenler; devlet ve özel sektörün yani ekonomiye yön verenlerin liderleri, akademisyenler, ortak aklı yöneten herkes.

En önemli okulların en yüksek puanlı bölümlerinde okuyana dahi 'sabit maaşım olsa bana yeter' dedirten eğitim sisteminin değişmesi için dünya trendinin peşinden gitmemiz gerektiğini, devlet ve özel sektörün bu konuyu önceliğine alması gerekliliğini, değişen ihtiyaçları iyice analize etmek ve girişimcilere verilecek eğitimlerin gerçek hayata dair olması gerektiğini belirtiyorsunuz. Bunu girişimci bazında mikro seviyeye indirirsek girişimcinin hem trendi yakalaması hem de ARGE'ye yatırım yapması oldukça maliyetli bir konudur. Yıllardan beri süregelen bir soru olsa da girişimci olmak için öncelikle sermayenizin mi olması gerekiyor?

Şöyle açıklamak istiyorum; Ben paranın önemi ve gücünü iyice anlamak ve buna göre paraya yeniden değer biçmek gerektiğine inanan bir kişiyim. Para takas malzemesidir, psikolojik olarak değer biçilen, her şeyin takasına aracılık eden bir değişim aracıdır. Ne için ve ne kadarına sahip olmak istediğimizi bilmenin erdemlilikle ilgisi

olduğunu düşünüyorum. Girişimcilikte paranın yerine bakmadan evvel girişimcinin geçmesi gereken adımları tekrarlayalım: önce bir ihtiyacı tespit edersin sonra bunu çözecek bir fikri tasarlarsın. Bu fikrin piyasada edineceği yeri tüm boyutları ile tahlil eder ve hayata geçirmek için fizibilitesini yaparsın. Yani neyin ve ne kadara mal olacağını hesaplarsın bu noktadan sonrada diyebilirsin ki 'benim şu kadar bir öz kaynağım var ve ihtiyacım olan miktar şu kadar". Bu aşamaları layıkıyla yerine getiren girişimcilerin mevcut şartlarda paraya ulaşamamasına imkan yoktur. KOSGEB, bakanlıklar, melek yatırım ağları, sivil toplum kuruluşları, üniversitelerin kuluçka merkezleri vs.destek bulabilmek için her türlü mecra mevcuttur.

Ekmek fırını açmak veya bakkal dükkanı açmak bir girişimcilik midir?

Evet, kitabi ve temel mantık olarak girişimciliktir ama ben girişimciliği bu çerçevede ele almak istemiyorum. Girişimcilikten bakkal açmayı anlamamalıyız. Katma değeri daha yükseltilmiş, inovasyon odaklı, toplumsal faydaya daha çok hizmet edebilecek, teknolojik temelli, hatta yenilenebilen enerji kaynakları ile üretilen ürünler üretebilmek beni girişimcilik tanımına yakınlaştırıyor.

Üyesi ve Başkan Yardımcısı olduğum bir sivil toplum kuruşu var; GYİAD (Genç Yönetici ve İş Adamları Derneği) yıllar evvel girişimcilikle ilgili yanlış bilinenleri anlatmak ve klişeleri kırabilmek için çıktık yolumuza. Ülkemizde birçok üniversitede girişimcilik dersleri verdik. Birçok kurumda resmi program haline getirdik. En çok "Başımıza icat çıkartma" düşüncesiyle savaştık. Bırakın herkes icat çıkarsın bu hatalı kültür kodunu değiştirmemiz lazım. Ebeveynlerin çocuklarına vizyon açması lazım. En zor şartta bile ''bizim aile olarak sana sunabilecek ekonomik gücümüz yok. Şu an sana yardım edemeyiz sen

işine gir, paranı kazan ama her boş anında tutkularının peşinden koşmayı, daha çok çalışmayı unutma'' demesi gerektiğine inanıyoruz.

Türkiye'de özellikle genç kuşakların önünde girişimci olmaları ile ilgili önemli problemlerin başında, geleceği planlayamamaları geliyor diyebiliriz. Girişimcilerin, girişimci olmak isteyenlerin geleceği planlamaları/yönlendirilmelerinde etken olan nedir?

Tüm dünyanın konuştuğu teknoloji 4.0 denilen bir akım var. İşlerinizin her alanını dijitalleştirmekte girişimcilikte en önemli trendlerinden birisi haline geliyor. Sanayi dahil iş dünyasının tamamı verimlilik için teknolojiyle var olmalıdır. Özellikle tüm iş dünyasına; teknolojiyi kullanmanın sosyal medyadan ibaret olmadığını anlatmamız gerekiyor. Birçok okulda pazarlama derslerinde CRM konusunun anlatıldığını biliyorum. Fakat öğrenciler CRM programlarını kullanma deneyimini yaşayamıyorlar. CRM eğitimi alıyorlar ama öğrendiklerini program üzerinden uygulama şansları olmuyor. Girişimcilikten bahsedilirken eğitim başlığı altında bunlarında anlatılması yani eğitsel tarafın güçlendirilmesi gerekiyor.

Öncelikle girişimci açık ve net bir vizyona sahip olmak için düşünmeli ve araştırmalıdır. Ne yapmak istediğini bilmeli ve ihtiyaçları görmeyi kendisine bir alışkanlık edinmelidir. Örneğin birçok kurum hedef pazarını Türkiye olarak belirliyor. Artık tek pazar burası değil bütün dünyaya yönelmek gerekiyor artık ben bu ürünü dünyada nereye satarım diye düşünmek gerekiyor. Örneğin şirketimiz ACT Gelişim Danışmanlığı'nı kurduğumuz ilk hafta franchaise vermek için Asya Pasifik bölgesinde bir şirket ile görüşmeler yapmıştık. Dünyaya açılmak için kurulduğun pazarı

domine etmeyi beklemene gerek yok. Dünya; şirketlerin arazisidir bu sebeple girişimcinin önünde dünya haritası hep açık olmalıdır.

Bir kişi girişimci olmak, girişim yapabilmek için eğitim aldı, sermayesi var ya da melek yatırımcı buldu girişimcilik faaliyetlerine başladı peki bu girişimci iş hayatında başarılı olur mu ya da daha kısa sormak gerekirse girişimci olunur mu yoksa girişimcilik yetisi sonradan mı kazanılır?

Girişimcilik bir iş değildir bir bakış açısıdır bir tutumdur her yerde her davranışta gözlenebilir. Girişimci kişi girdiği ortamda neyin daha farklı ve daha iyi yapılacağını refleks olarak düşünen, verimliliği hesaplayan kişidir.

Girişimcilik doğuştan mı gelir sorusuna zaten doğmak bir girişimciliktir diye cevap verebilirim. Girişimcilik ve doğuş tanımlarını harmanlarsak; bebeğin dünya ile ilk bağlantısını kurduğu anda ciğerlerin açılması gerekir. Çünkü sindirim sistemi ve solunum sistemi sönüktür bu sebeple onları aktif hale getirmesi lazım. Oksijeni almak ciğerleri nefesle doldurmak ilk girişimcilik davranışıdır. Girişimciliği bir yaşam tarzı olarak kabul edip iş hayatının merkezine koymak ve bunun neticesinde başarılı olmak için doğuştan getirdiğimiz meziyetlerin ve yetkinliklerin geliştirilmesi ve zenginleştirilmesi de gerekir. Girişimci olmak için

- yeniliğe açık olmak,
- merak duygusu/öğrenme açlığının varlığı,
- İhtiyaç odaklı gözlem kabiliyeti
- analitik bir düşünce ile planlama becerisi

- Cesaret, yaratıcılık ve girişkenlik gerekmektedir.

Kişiliğin yaklaşık %70'i deneyimle oluşur. Deneyim bir öğrenme sürecidir. Yani anne babamızın bize verdiği ilk hediye genetiğimizdir, ancak bu hediye gerek aile gerekse çevre/toplumdan kazanılan öğrenimlerle bizim biz olmamızı sağlar. Sonuç olarak doğuştan gelen güçlü yönler öğrenimlerle geliştirildiği sürece başarının elde edilme şansı yükselir.

Sonuç olarak;

Ülkemizin yüksek bir medeniyet olmak adına koyduğu hedeflerine ulaşması için girişimciliği daha çok sahiplenmesi gerektiğini düşünüyorum. Toplumda ekonomik yenilik ve gelişimin katalizörü olan girişimcileri yetiştirmek için hem ekosistemi geliştirmeli hem de eğitim müfredatımızı girişimcinin ihtiyaçları doğrultusunda yenilemeliyiz. Toplum olarak "başımıza icat çıkartma" bakış açısını "hangi patenti aldın?" sorusuyla takas edebilmenin yollarını en kısa sürede bulmalı ARGE ve İnovasyon yatırımları ile ekonomi arenasında yerimizi almalıyız.

‘’Araştırma Makaleleri’’

ÜÇÜZ AÇIK SORUNU VE ÜÇÜZ AÇIK BİLEŞENLERİNİN EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNE ETKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ*

Fatmanur GÜDER
Öğretim Görevlisi, Haliç Üniversitesi MYO,
Menkul Kıymetler ve Sermaye Piyasası Bölümü
fatmanurguder@halic.edu.tr
Cüneyt KILIÇ
Doç.Dr.,Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Biga İİBF, İktisat Bölümü
c_kilic2006@hotmail.com

Geliş Tarihi: *28.09.2015*
Kabul Tarihi: *16.06.2016*

ÖZ

Gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyümenin artırılması önemli makroekonomik hedeflerden birisidir. Bu hedefi gerçekleştirirken ülkelerin izlediği politikalar sonucu çeşitli dengesizlikler ortaya çıkabilmektedir. Ülkenin ithalata bağımlı bir üretim yapısına sahip olması cari işlemler dengesinde, kamu harcamalarının artması bütçe dengesinde veya faiz oranlarındaki bir değişiklik özel tasarruf-yatırım dengesinde açıkların oluşmasına neden olabilmektedir. Verilen bu üç açığın birbirini etkilemesi ve aynı dönemde gözlemlenmesi durumu ülkeler için olumlu bir sonuç vermemekte ve üçüz açık sorununu ortaya çıkarabilmektedir. Bu çalışmanın amacı üçüz açık olgusunu teorik ve ampirik olarak incelemek ve üçüz açığı oluşturan bileşenlerin (bütçe dengesi, cari işlemler dengesi ve özel tasarruf-yatırım dengesi) ekonomik büyüme üzerine etkisini analiz etmektir. 1980-2012 dönemi verileri ile gerçekleştirilen zaman serisi analizinde elde edilen sonuçlar Türkiye'de üçüz açık sorununun var olduğunu göstermektedir. Aynı dönem için üçüz açık bileşenlerinden bütçe açığının kısa dönemde büyümeyi olumlu, uzun dönemde ise olumsuz yönde etkilediği gözlemlenmiştir. Özel tasarruf-yatırım. açığının ekonomik büyümeyi negatif, cari açığın ise ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Üçüz açık, ekonomik büyüme, zaman serisi analizi.

* Bu çalışma Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Doç. Dr. Cüneyt KILIÇ danışmanlığında yürütülen, Fatmanur Güder'in 2013 yılında kabul edilmiş olan yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

THE ISSUE OF TRIPLE DEFICIT AND THE EFFECTS OF ITS COMPONENTS ON THE ECONOMIC GROWTH: THE CASE OF TURKEY

ABSTRACT

Developing countries identify increasing their economic growth levels as one of the major macroeconomic targets. While achieving this target, as a result of the policies followed by countries, several imbalances might emerge. For instance, import dependent nature of production structure of an economy might cause deficits in current accounts balance, the increase of public expenditure in budget balance or a change in rates of interest in private saving-investment balance. The economy is affected negatively when these three deficits are observed in the same periods of activity since they affect each other. As a result, this situation leads to the issue of triple deficit. The aim of this study is to examine the effects of triple deficit components (budget balance, current accounts balance and private saving-investment the balance) on economic growth. The results show that there is a triple deficit problem in Turkey. In the same period, it has been observed that budget deficit, one of components of triple deficit, has had a positive effect on the economic growth in short term, a negative effect in long term. The study concludes that private saving-investment deficit affects economic growth negatively and current account deficit moves positively along economic growth.

KeyWords: Triple deficit, economic growth, time series analysis.

GİRİŞ

Üçüz açık sorunu ikiz açık hipotezinin bir uzantısı olarak ortaya atılmıştır. Üçüz açık sorunu 1980'lerin başlarında Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) görülen yüksek bütçe açıkları ve bu açıkları takip eden cari işlemler dengesinin açık vermesi üzerine araştırmalarda yer edinmeye başlamıştır (Hashemzadeh ve Wilson, 2006: 118).

İkiz açık hipotezi bütçe açığı ve cari açık arasındaki ilişkiyi konu almaktadır. İkiz açık, kamu harcamalarının artması sonucu oluşan bütçe açığının cari açığı olumsuz yönde etkilemesi durumudur (Parkin, 2000: 848). Szakolczai (2006), cari işlemler açığı ve bütçe açığından oluşan ikiz açığa yurtiçi tasarrufların yetersizliği veya açığının eklenerek üçüz açık olarak genişletilmesi gerektiğini öne sürmüştür.

Üçüz açık; bütçe dengesi ve cari işlemler dengelerinin yanında özel tasarruf-yatırım dengesinin de açık vermesi sonucu oluşan kavramdır. Bu üç dengenin aynı anda açık verdiği ve birbirlerini etkilediği duruma üçüz açık denilmektedir (Eğilmez, 2006). Üçüz açık olgusunun kullanılabilmesi için bu dengelerin açık vermesi yeterli olmamakta aynı zamanda birbirlerini etkilemeleri gerekmektedir. Üçüz açık teriminden ziyade ikiz açık kavramı daha sık kullanılmaktadır. Çünkü ekonomide genellikle özel tasarrufların yatırımlara eşit olduğu, özel tasarruf açığının olmadığı varsayılarak cari açık ile bütçe açığı incelenmektedir (Danışman, 2009: 20).

Bu üç denge arasındaki ilişki milli gelir özdeşliği ile şu şekilde ortaya konulmaktadır.

$$Y=C+I+G+(X-M) \quad (1)$$

Bu denklemde Y milli geliri, C tüketimi, I yatırımları, G kamu harcamalarını, X toplam ihracatı ve M toplam ithalatı göstermektedir. Bu denklemde cari işlemler dengesi (CA) ihracat ve ithalat arasındaki fark olarak alınmaktadır. Yani CA=(X-M)'dir. Dolayısıyla (1) numaralı denklem şu şekilde ifade edilebilmektedir:

$$Y=C+I+G+CA \quad (2)$$

Dışa açık bir ekonomide toplam tasarruflar, ulusal gelirin özel ve kamu kesimi tarafından tüketilmeyen kısımlarından oluşmaktadır. Yani S=Y-C-G+CA'dır.

Bu denklemin (Y-C-G) eşitliği yatırımlara (I) eşittir ve denklem şu şekilde tekrar yazılabilmektedir:

$$S = I + CA \quad (3)$$

Bir ekonomideki toplam tasarruflar (S) özel tasarruflar (Sg) ve kamu tasarruflarının (Sp) toplamından oluşmaktadır. Yani S=Sg+Sp'dir. Bu eşitlik (3) numaralı denklemdeki toplam tasarrufların yerine yazılırsa;

$$Sg + Sp = I + CA \quad (4)$$

Bir ekonomideki kamu tasarrufları, o ülkede toplanan vergilerden (T) devletin yaptığı kamu harcamalarının (G) çıkartılması ile elde edilmektedir. Yani Sg=T-G'dir. Bu denklem (4) numaralı denklemde kamu tasarruflarının yerine yazıldığında eşitlik şu şekli alır:

$$T - G + Sp = I + CA \text{ ya da } (T - G) + (Sp - I) = CA \quad (5)$$

Bu denklem üçüz açığı oluşturan üç dengeyi de göstermektedir. Denklemde (T-G) bütçe dengesini, (Sp-I) özel tasarruf-yatırım dengesini ve CA cari açığı göstermektedir. (5) numaralı denklem iç ve dış dengenin birbirine eşitliğini göstermektedir. Bir ekonomide iç dengeyi oluşturan bütçe dengesi ve özel tasarruf dengesi toplamı dış denge olan cari işlemler dengesine eşit olmaktadır. Kısaca; özel ve kamu tasarruflarının toplamı cari açığı vermektedir.

İkiz açık sorununu analiz etmeye yönelik olarak literatürde çok fazla çalışma olmasına karşın üçüz açık sorununa yönelik olarak çok fazla çalışma yoktur. Bu çalışmanın amacı Türkiye'de üçüz açık sorunun var olup olmadığını ve bunun yanında üçüz açık bileşenlerinin (bütçe açığı, tasarruf yatırım açığı ve cari açık) ekonomik büyüme üzerindeki etkisini analiz etmektir. Bu amaç doğrultusunda çalışmada ilk olarak üçüz açık sorunu ile ilgili literatür incelenecek ve daha sonra Türkiye ekonomisi için üçüz açık sorununun geçerli olup olmadığı ve üçüz açık bileşenlerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkileri zaman serileri ile analiz edilecektir.

1. LİTERATÜR TARAMASI

Poterba ve Summers (1987) ve Ebrill ve Evans (1988) yaptıkları çalışmalarda bütçe açıkları ile tasarruflar arasında bir ilişki olmadığı

sonucuna ulaşmış ve çalışma sonucunda Ricardian Denklik Hipotezi'ni reddetmişlerdir.

Dooley vd. (1987) 1960-1984 verilerini kullanarak En Küçük Kareler (EKK) yöntemi ile tasarruf-yatırım dengesizliği ile cari açık arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışma sonunda tasarruf açıkları sebebiyle oluşacak cari açığın azaltılması için tasarrufların arttırılması gerektiğini öne sürmüşler ve gelişmekte olan ülkelerin bu açığı kredi ve bağışlarla finanse etmesi gerektiğini savunmuşlardır.

Roubini (1988) çalışmasında 18 OECD ülkesinin 1960-1985 dönemi verilerini kullanarak bütçe açığı, cari açık ve tasarruflar arasındaki ilişkiyi zaman serisi analizini kullanarak test etmiştir. Çalışmanın sonucunda bütçe açıklarının tasarruflar ve cari açık üzerinde belirleyici bir rol oynadığı sonucuna ulaşmıştır. Bu durum çalışmada üçüz açık sorunun var olduğunu ortaya koymaktadır.

Fischer ve Easterly (1990) çalışmasında bütçe açığının ticaret dengesi üzerinde etkisi olduğunu öne sürmüş, bütçe açığının özel yatırımlar üzerindeki dışlama etkisine de değinmiştir. Bunun yanında yüksek bütçe açıklarının makroekonomik istikrar ve gelecekteki ekonomik büyüme ve gelişme için tehdit teşkil ettiğini savunmuştur.

Eisner (1994) 1972-1991 yılları arasındaki yıllık verileri kullanarak bütçe açıkları ile tasarruflar arasındaki ilişkiyi ABD ekonomisi için incelemiştir. Çalışmasında bütçe açıklarının ulusal tasarrufları pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Doménech vd. (1997) 18 OECD ülkesini ele alarak VAR analizi yöntemiyle bütçe açıkları ile tasarruflar arasındaki ilişkiyi analiz etmişlerdir. Analizde uygulanan kalıcı tasarruf şoklarının bütçe dengesi üzerinde kalıcı bir etki yaratmadığı sonucuna varmışlar ve kamu

hesaplarındaki olumsuz geçici şokların %40 civarının özel tasarruflardan karşılandığını öne sürmüşlerdir.

Mixon ve Wilkinson (1999) 1980'li yılların başında ABD'de görülen büyük bütçe açıklarının yanında özel tasarrufların azalış gösterdiğine dikkat çekmiş ve ulusal tasarrufları bütçe açıkları haricinde farklı faktörlerin de etkilediğini öne sürmüşlerdir.

Pradhan and Upadhyaya (2001) 1967-1996 dönemine ait ABD verilerini kullanarak ABD'de bütçe açıkları ile ulusal tasarruflar arasındaki ilişkiyi incelemiş ve bütçe açıklarının ulusal tasarrufları azalttığı sonucuna ulaşmışlardır.

Şimşek (2005) bütçe açıklarının ulusal tasarruflar üzerindeki etkisini analiz etmek için 1970-2003 dönemine ait yıllık verileri kullanarak Türkiye için analiz yapmıştır. Analiz sonucunda bütçe açıklarında görülen bir artışın ulusal tasarrufları azalttığı sonucuna varılmıştır.

Sürekçi (2011) Türkiye'de 1987:1-2007:3 dönemi arası kamu dengesi, yatırım-tasarruf dengesi ve cari açık verilerini VAR modeli ile test etmiştir. Çalışmanın sonucuna göre, kamu açıkları ile cari açık arasında bir ilişki bulunduğu, yatırım tasarruf oranı ve cari açık arasında ise bir ilişki bulunmadığını tespit etmiştir. Kısaca; Türkiye için ikiz açık hipotezinin geçerli, üçüz açık sorununun ise geçersiz olduğu sonucuna varmıştır.

Akıncı ve Yılmaz (2013) Türkiye'de cari açık, tasarruf açığı ve bütçe açığı arasındaki ilişkiyi 1975-2010 dönemi verilerini kullanarak sınır testi ile analiz etmişlerdir. Analizin sonuçlarına göre Türkiye'de üçüz açık sorunu bulunmaktadır. Tasarruf açığı ve bütçe açığı hem kısa hem de uzun dönemde cari açık üzerinde pozitif yönlü bir etkiye sahiptir.

Şen vd. (2014) 1980-2010 dönemine ait verilerle Türkiye ekonomisinde üçüz açık hipotezinin geçerli olup olmadığını VAR Modeli ve Dolado-Lütkepohl Granger Nedensellik Testi ile analiz etmişlerdir. Analiz sonuçlarına göre 1980-2010 döneminde Türkiye ekonomisinde üçüz açık hipotezinin geçerli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Berke vd. (2015) Türkiye'de 2003:Q2-2012:Q4 dönemine ait verileri VAR Modeli yardımıyla analiz etmişlerdir. Analiz sonucunda üçüz açık bileşenlerinin büyümeyi en fazla açıklayan değişkenler olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Karanfil ve Kılıç (2015) 1980-2013 dönemini kapsayan veriler yardımıyla Türkiye ekonomisinde üçüz açık hipotezini Eşbütünleşme Analizi ve Granger Nedensellik Testi ile analiz etmişlerdir. Analiz sonucunda Türkiye ekonomisinde belirtilen dönemde cari açığın tek yönlü olarak tasarruf açığı ve bütçe açığını etkilediği, tasarruf açığı ile bütçe açığı arasında çift yönlü bir etkileşimin olduğu tespit edilmiş ve üçüz açık hipotezi kabul edilmiştir.

2. VERİ, YÖNTEM VE UYGULAMA SONUÇLARI

Çalışmada 1980-2012 dönemine ait yıllık veriler kullanılmıştır. Kullanılan veriler TCMB, TÜİK, IMF, Kalkınma Bakanlığı ve Maliye Bakanlığı'nın ilgili veri tabanlarından derlenmiştir. Kullanılan veriler;

- ✓ Bütçe açığının reel gayri safi yurtiçi hasılaya oranı (BA),
- ✓ Cari açığın reel gayri safi yurtiçi hasılaya oranı (CA)
- ✓ Özel tasarruf-yatırım açığının reel gayri safi yurtiçi hasılaya oranı (OTA)
- ✓ Reel gayri safi yurtiçi hasıladaki yüzde değişim (BUYUME)'dir.

Türkiye için üçüz açık hipotezinin test edilmesi amacıyla öncelikle çalışmada serilerin durağan olup olmadıklarını belirlemek amacıyla ADF birim kök testi yapılmış ve düzeyde durağan olmayan seriler durağanlaştırılmıştır. Tüm değişkenlerin durağanlaştırılmasının ardından, VAR (Vektör Otoregresif Model- Vector Autoregressive Model) analizi için uygun gecikme sayısı belirlenerek, VAR modeli kurulmuş ve kurulan VAR modeline ilişkin etki tepki ve varyans ayrıştırması ile Türkiye ekonomisi için üçüz açık sorunu test edilmiştir.

2.1. Genişletilmiş Dickey Fuller (ADF) Birim Kök Testi

VAR analizinin yapılabilmesi için değişkenlerin durağan olması, durağan olmayan değişkenlerin ise farklarının alınarak durağan hale getirilmesi gerekmektedir. Serilerin durağan olup olmadığını test etmek için Augmanted Dickey-Fuller (ADF) Testi uygulanmıştır. Buna göre (Güvenek vd., 2010: 8);

$Yt = pYt\text{-}1 + ut$

H0: $p \geq 1$ ise seride birim kök vardır, seri durağan değildir.

H1: $p < 0$ ise seride birim kök yoktur, seri durağandır.

Bu çerçevede her bir seriye ilişkin üç farklı model kurulmuştur. Bunlar;

- ✓ Sabitsiz, trendsiz,
- ✓ Sabitli, trendsiz ve
- ✓ Sabitli, trendlidir.

Modellerde kullanılacak uygun gecikme uzunluğunun tespit edilmesi amacıyla Schwartz Bilgi Kriteri (SIC) kullanılmış ve seriler yıllık bazda olduğundan 8. gecikmeye kadar gerekli sınamalar yapılmış ve serilerin ADF Birim Kök Test sonuçları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Serilere İlişkin ADF Birik Kök Test Sonuçları

	Sabitsiz, Trendsiz		Sabitli, Trendsiz		Sabitli Trendli	
Değişkeler	İstatistik	p-Değeri	İstatistik	p-Değeri	İstatistik	p-Değeri
BA	-1.17	0.21	-2.01	0.28	-1.91	0.63
BUYUME	-3.58	0.00	-6.56	0.00	-6.43	0.00
CA	0.56	0.83	-2.47	0.13	-3.66	0.04
OTA	-1.90	0.06	-1.95	0.30	-2.16	0.49

Tablo 1'de kullanılan değişkenlere ilişkin kurulan üç model için ADF test istatistiği ve test istatistiğine ilişkin olasılık değerleri verilmiştir. Buna göre BUYUME değişkeni için her üç modelde de birim kökün varlığı boş hipotezi %99 güven düzeyinde reddedilmiştir. Bunun yanında BA ve OTA değişkenleri için birim kökün varlığı hipotezi her üç model için de reddedilmezken, CA değişkeni için yalnızca sabitli ve trendli model için %95 güven düzeyinde birim kökün varlığı boş hipotezi reddedilmiştir. Sonuç olarak BA, CA ve OTA değişkenlerinin durağan olmadığı tespit edilmiş ve bu değişkenlerin birinci sıra farkları alınıp değişkenlerin durağan hale getirilmesi ile analize devam edilmiştir.

2.2. Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi

VAR modellerinin önemli bir özelliği, modelde kullanılacak değişkenlerin gecikme uzunluklarına duyarlı olmasıdır. Bu çerçevede modelde her bir değişken için farklı gecikme uzunlukları belirlenebileceği gibi, Sims (1980)'in çalışmasında tercih ettiği üzere sistemin simetrisinin de sağlaması amacıyla her değişken için aynı gecikme uzunluğu da kullanılabilir. Bu çalışmada da her değişken için aynı gecikme uzunluğunun kullanılmasına karar verilmiştir. Bunun yanında gecikme uzunluğunun yüksek derecede olması, yapılacak testlerde serbestlik derecesini düşüreceğinden testlerin gücünün azalmasına neden olabilir. Bundan dolayı, belirlenecek gecikme

uzunluğu testlerin gücünü aşırı azaltmayacak fakat hata terimleri arasındaki ilişkiyi yakalayabilecek düzeyde olmalıdır.

Çalışmada gecikme uzunluğunun belirlenmesi amacıyla olabilirlik oran testi Likelihood Ratio (LR) kullanılmış ve veri sayısı göz önünde bulundurularak 5. gecikmeye kadar sınamalar yapılmıştır. Buna göre her bir gecikme uzunluğuna ilişkin LR değerleri Tablo 2'de belirtilmiştir.

Tablo 2: VAR Modeli İçin Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi

Gecikme Uzunluğu	LR
0	-----
1	22.75
2	23.31
3	30.36*
4	13.54
5	14.71

Tablo 2'de görüldüğü üzere LR testine göre uygun gecikme uzunluğu 3 olduğundan, VAR analizi için gecikme uzunluğu ya da sayısı 3 olarak belirlenmiştir.

2.3.VAR Analizi

Çalışmada Türkiye ekonomisinde analiz döneminde üçüz açık sorununun tespitine yönelik olarak VAR analizi yapılmıştır. Bu çerçevede modele dahil edilen değişkenler durağan hale getirildikten ve gecikme uzunluğu 3 olarak belirlendikten sonra VAR analizi sonuçları Tablo 3'deki gibi tahmin edilmiştir.

Tablo 3: VAR Analizi Sonuçları

	DBA	DOTA	DCA	BUYUME
DBA(-1)	-2.512889	3.279419	1.645446	-4.333724
	(1.19802)	(1.69329)	(0.72590)	(2.23682)
	[-2.09754]	[1.93671]	[2.26677]	[-1.93745]
DBA(-2)	-1.718950	2.461642	1.632477	-4.588624
	(1.42888)	(2.01959)	(0.86578)	(2.66786)
	[-1.20301]	[1.21888]	[1.88555]	[-1.71997]
DBA(-3)	-0.033989	-0.675642	-0.449940	-1.943784
	(1.31530)	(1.85906)	(0.79696)	(2.45580)
	[-0.02584]	[-0.36343]	[-0.56457]	[-0.79151]
DOTA(-1)	-2.457802	3.836018	2.178279	-4.989259
	(1.12458)	(1.58950)	(0.68140)	(2.09971)
	[-2.18552]	[2.41335]	[3.19675]	[-2.37617]
DOTA(-2)	-1.765152	3.096023	2.240391	-6.087406
	(1.47411)	(2.08353)	(0.89319)	(2.75231)
	[-1.19743]	[1.48595]	[2.50831]	[-2.21174]
DOTA(-3)	-0.186884	-0.113860	0.011216	-3.161189
	(1.42497)	(2.01406)	(0.86341)	(2.66055)
	[-0.13115]	[-0.05653]	[0.01299]	[-1.18817]
DCA(-1)	2.300682	-4.540336	-3.022598	6.799861
	(1.25956)	(1.78027)	(0.76319)	(2.35172)
	[1.82658]	[-2.55036]	[-3.96049]	[2.89144]
DCA(-2)	2.066973	-4.476326	-3.166011	7.682986
	(1.56434)	(2.21105)	(0.94786)	(2.92077)
	[1.32131]	[-2.02453]	[-3.34018]	[2.63047]
DCA(-3)	-0.142264	0.358869	-0.108986	3.415271
	(1.55677)	(2.20035)	(0.94327)	(2.90664)
	[-0.09138]	[0.16310]	[-0.11554]	[1.17499]
BUYUME(-1)	-0.083608	0.358910	0.237251	-0.137412
	(0.14308)	(0.20224)	(0.08670)	(0.26715)
	[-0.58432]	[1.77470]	[2.73655]	[-0.51436]
BUYUME(-2)	0.296312	-0.282865	0.002958	-0.199757
	(0.16165)	(0.22847)	(0.09794)	(0.30181)
	[1.83308]	[-1.23806]	[0.03020]	[-0.66186]

BUYUME(-3)	-0.207072	0.508096	0.179784	-0.378553
	(0.18665)	(0.26381)	(0.11309)	(0.34848)
	[-1.10944]	[1.92602]	[1.58972]	[-1.08628]
C	-0.180384	-2.908899	-2.239105	7.946303
	(1.25495)	(1.77376)	(0.76040)	(2.34312)
	[-0.14374]	[-1.63996]	[-2.94466]	[3.39134]
Düzeltilmiş R^2	0.008649	0.342760	0.680645	0.204882
F İstatistiği	1.020358	2.216868	5.973051	1.601243

VAR analizi sonuçları bütçe açığının ve özel tasarruf açığının cari açık üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğunu göstermekte yani analiz dönemi için Türkiye ekonomisinde üçüz açık sorunun varlığını desteklemektedir.

Modelin tahmin edilmesinden sonra model uygunluk testleri yapılmıştır. Bu çerçevede ilk olarak modelin artıklarının birbirleriyle ilişkili olup olmadıklarını tespit edebilmek için Breusch Goldfrey (LM) testi yapılmış ve test sonuçları Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4: Otokorelasyon İçin LM Testi

Gecikme Uzunluğu	LM-İst.	p-Değeri	Gecikme Uzunluğu	LM-İst.	p-Değeri
1	14.09	0.59	7	22.56	0.13
2	14.82	0.54	8	20.70	0.20
3	18.34	0.30	9	19.12	0.26
4	11.98	0.75	10	11.56	0.77
5	15.90	0.46	11	19.41	0.25
6	20.28	0.21	12	23.60	0.15

Tablo 4'te kurulan VAR modeline ilişkin otokorelasyon sorununun var olup olmadığının belirlenmesi amacıyla 12 gecikmeye kadar oluşturulan LM testi sonuçları görülmektedir. Buna göre VAR modelinde gecikme sayısının 3 alınmasıyla artık terimlerin birbirleriyle ilişkili olma durumu ortadan kalkmıştır.

VAR modelinin artık terimlerinin normal dağılıma uygun olup olmadığının sınanması amacıyla normallik testi yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5: Normallik Testi Sonuçları

Bileşen	Çarpıklık	Ki-Kare	s.d.	p-Değeri
1	0.206741	0.206585	1	0.6495
2	-0.589777	3.014778	1	0.1825
3	0.216612	0.226783	1	0.6339
4	-0.003763	0.0000684	1	0.9934
Ortak		3.448214	4	0.4858
Bileşen	Çarpıklık	Ki-Kare	s.d.	p-Değeri
1	0.715714	6.305037	1	0.012
2	0.959907	0.13976	1	0.0785
3	0.760253	6.061564	1	0.0138
4	0.794622	5.876961	1	0.0153
Ortak		18.38332	4	0.001
Bileşen	Jarque-Bera	s.d.	p-Değeri	Jarque-Bera
1	6.511622	2	0.0385	6.511622
2	6.154538	2	0.0265	6.154538
3	6.288347	2	0.0431	6.288347
4	5.877029	2	0.0529	5.877029
Ortak	21.83154	8	0.0052	21.83154

Tablo 5'de belirtilen bileşenler her bir değişkenin VAR modeline giriş sırasını belirtmektedir. Tablodan görüldüğü üzere her bileşene ilişkin normallik varsayımı %99 güven düzeyinde kabul edilmiştir.

Artık terimler arasında değişen varyansın var olup olmadığını tespit etmek için White Testi uygulanmıştır. White Testi sonuçları Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6: White Test Sonuçları

Bağımlı	R2	F (24,4)	p-Değeri	Ki-Kare (24)	p-Değeri
res1*res1	0.9056	1.5997	0.3509	26.2637	0.3399
res2*res2	0.8270	0.7965	0.6853	23.9819	0.4626
res3*res3	0.9574	3.7473	0.1036	27.7651	0.2701
res4*res4	0.9267	2.1076	0.2460	26.8747	0.3103
res2*res1	0.8778	1.1978	0.4836	25.4576	0.3812
res3*res1	0.8951	1.4215	0.4027	25.9567	0.3554
res3*res2	0.8664	1.0807	0.5343	25.1251	0.3990
res4*res1	0.9385	2.5425	0.1886	27.2159	0.2945
res4*res2	0.9174	1.8509	0.2924	26.6044	0.3232
res4*res3	0.9318	2.2758	0.2211	27.0212	0.3035

Tablo 6'da gösterilen White Test sonuçlarına göre her çapraz terim için olasılık değerleri 0.05'den büyük olduğundan değişen varyansın olmadığı hipotezi %95 güven düzeyinde reddedilmemiştir.

2.4. Etki Tepki Analizi

VAR modelinin yorumlanmasının karmaşıklığından kaynaklı modeldeki ilişkileri yorumlamak anlamında kullanılan iki önemli araçtan biri etki tepki analizidir. Etki-tepki analizi değişkenlerden birine bir standart hatalık şok verilmesi sonucunda diğer değişkenlerin dinamik tepkilerinin gözlenmesini sağlar (Zengin, 2000: 401-409).

Bu çerçevede her bir değişkene bir standart sapmalık şok verildiğinde diğer değişkenlerin tepkileri Şekil 1-4'te belirtilmiştir. İlk olarak bütçe açığı (BA) değişkenine verilen şokun diğer değişkenler üzerindeki etkisi Şekil 1'de belirtilmiştir.

Şekil 1. *BA Değişkenine* Verilen Şoka Diğer Değişkenlerin Tepkisi

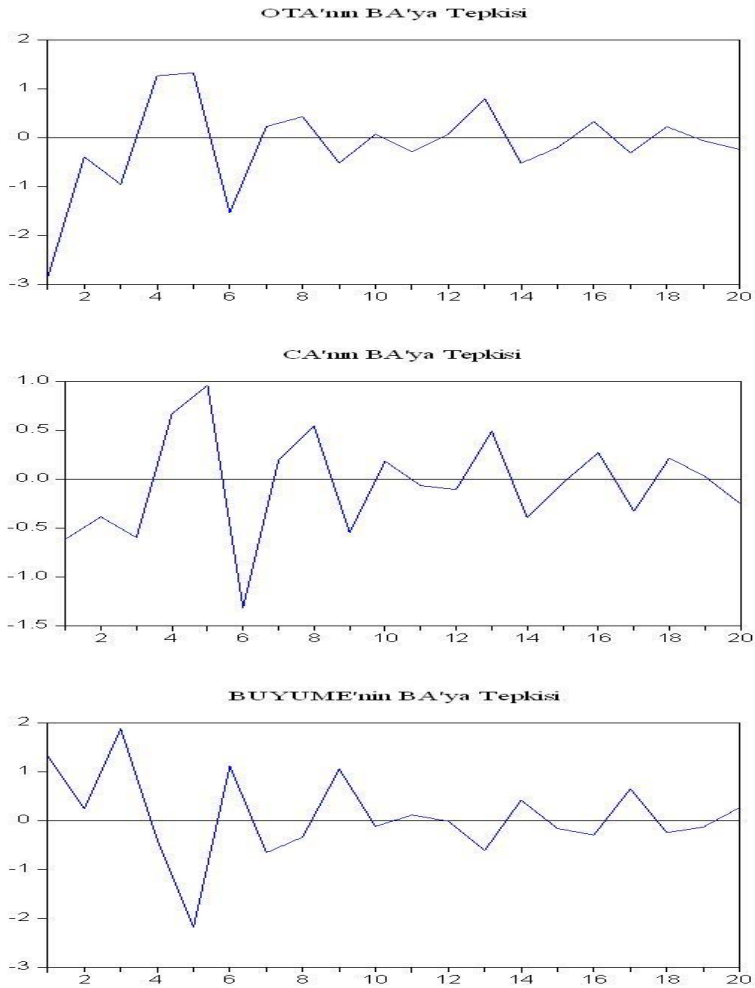

BA değişkenine verilen şokun etkisi, çalışmada kullanılan diğer değişkenler üzerinde 20. dönemden sonra dengeye gelmektedir. Bütçe açığına verilen bir şok sonucu değişkenler inişli çıkışlı tepkiler vermektedir. OTA ve CA değişkenlerinin BA değişkenindeki bir şoka karşı ilk dönem tepkisi negatif yöndedir. Bütçe açığında görülen bir

şoka karşı özel tasarruf açığı ilk dönemde negatif yönde tepki vermektedir. Bu durum bütçe açığı ile özel tasarruf açığı arasında ters yönlü ilişki beklentisini kanıtlamaktadır. Üçüncü dönemde bütçe açığında görülen bir şoka özel tasarruf açığı pozitif tepki vermiştir. Bu durum bütçe açığının özel tasarruf açığını uzun dönemde pozitif yönde etkilediğini göstermektedir. Cari açığın da benzer şekilde uzun dönemde pozitif tepki verdiği görülmektedir. BUYUME değişkeni ise BA'daki bir şoka pozitif yönde tepki vermiştir. Bu durum bütçe açığının büyümeyi negatif etkilemesi beklentisi ile ters düşmektedir. Büyümenin tepkisi dördüncü dönemde yön değiştirmiştir. Bu analize göre bütçe açığı kısa dönemde büyümeyi pozitif, uzun dönemde ise negatif etkilemektedir.

Şekil 2'de özel tasarruf yatırım açığı (OTA) değişkenine verilen bir standart sapmalık şoka karşılık diğer değişkenlerin tepkileri görülmektedir.

Şekil 2. OTA Değişkenine Verilen Şoka Diğer Değişkenlerin Tepkisi

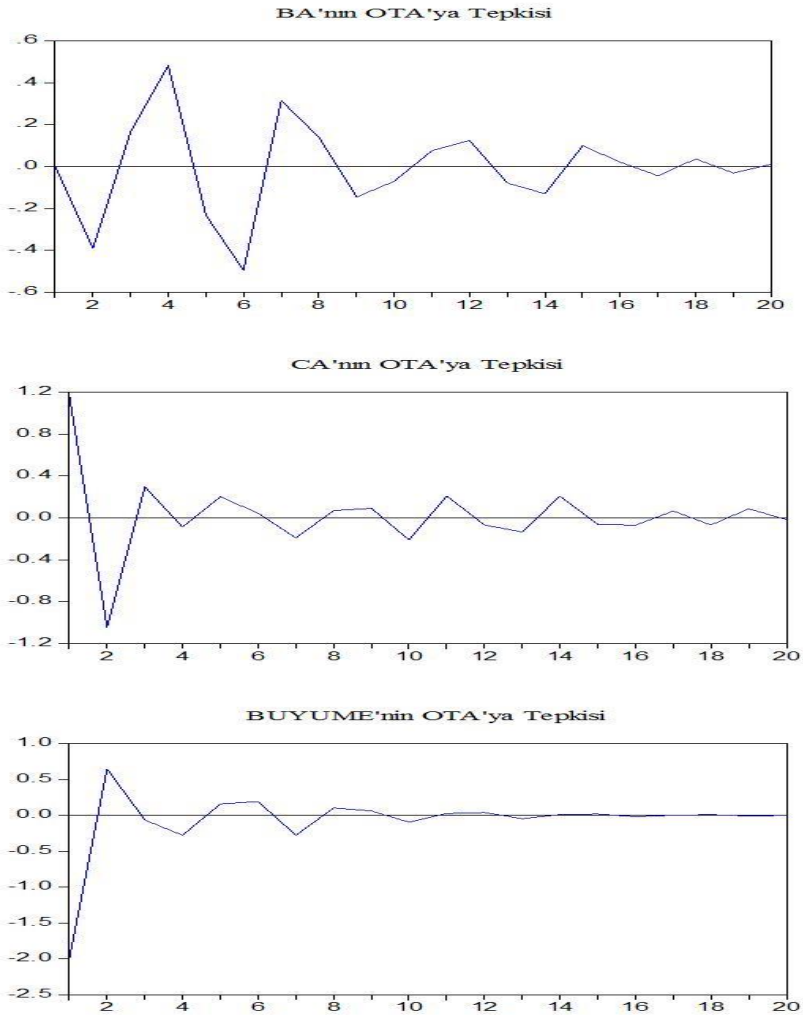

OTA değişkenine verilen şokların etkisinin uzun dönemde dengeye ulaşma süresi, çalışmada kullanılan değişkenlere göre farklılaşmaktadır. BA ve CA değişkenleri için bu süre 20. dönemden sonra iken, BUYUME değişkeninde 10. dönemden sonra verilen şoka tepki sıfıra yaklaşmaktadır. Bu durum özel tasarruf açığının büyüme

değişkeni üzerinde uzun dönemde etkili olmadığını göstermektedir. Kısa dönemde ise özel tasarruf açığında görülen bir şoka büyüme değişkeni negatif yönde tepki göstermektedir. CA değişkeni, OTA değişkenine verilen bir standart sapmalık şoka ilk dönem pozitif tepki verirken BA değişkeni negatif tepki vermiştir. Bunun temel nedeni; özel tasarruf açığının artması sonucu bütçe açığının finansmanında iç borçlanmanın yetersiz kalması, devletin bütçe açığının finansmanı için dış borçlanmaya gitmesi ve bu durumun yüksek faiz ödemelerine neden olarak bütçe açığını arttırmasıdır.

Şekil 3'de cari açık (CA) değişkenine verilen şoka karşılık diğer değişkenlerin tepkisi görülmektedir.

Şekil 3: CA Değişkenine Verilen Şoka Diğer Değişkenlerin Tepkisi

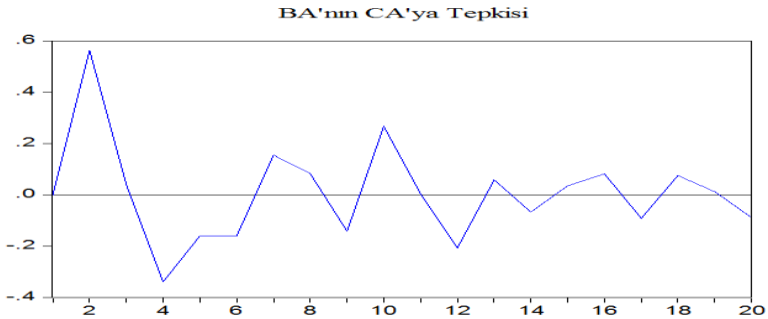

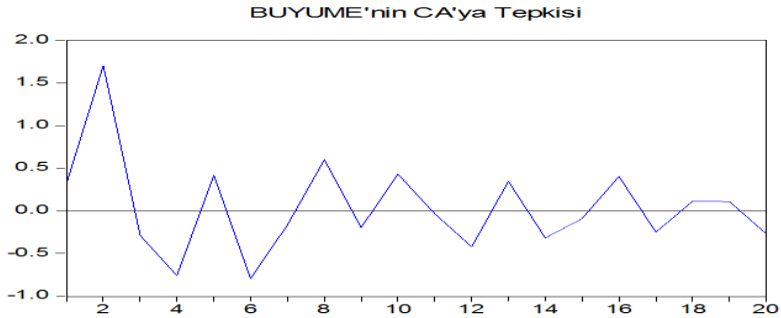

Şekil 3'de görüldüğü üzere CA değişkenine bir standart sapmalık şok verildiğinde, BA, OTA, ve BUYUME değişkenleri için şokun etkisinin uzun dönem denge durumuna ulaşma periyodu 20 dönem sonrasıdır.

CA'ya verilen bir şoka karşı OTA değişkeninin ilk tepkisi ise negatif yöndedir. Cari açığın artması özel tasarruf açığını kısa dönemde azaltmaktadır. Cari açığa şok verilmesi sonucu BA değişkeninin ilk tepkisi ise pozitif yönde iken üçüncü yılın sonunda bütçe açığı negatif tepki vermiştir. Bu tepkinin negatife dönmesinin sebebi ise cari açığın artması ile ithalat ile sağlanan vergi gelirlerinin artmasıdır. Bu gelirler bütçe açığını azaltmaktadır.

BUYUME değişkeninin CA değişkenine verilen bir standart sapmalık şoka tepkisi pozitif yöndedir. Cari açığa verilen şokun büyüme üzerinde pozitif bir etki yaratması Türkiye'nin ithalata bağımlı üretim yapısıyla açıklanabilmektedir. Ülke içinde üretilemeyen ara malların ithal edilmesi sonucu ithalat oranlarında görülen artıştan kaynaklanan cari açık ara malların üretilip üretim kapasitesini arttırmasıyla ekonomik büyümeyi olumlu etkilemektedir.

Şekil 4'te ekonomik büyüme (BUYUME) değişkenine verilen şoka karşılık diğer değişkenlerin tepkisi görülmektedir.

Şekil 4. BUYUME Değişkenine Verilen Şoka Diğer Değişkenlerin Tepkisi

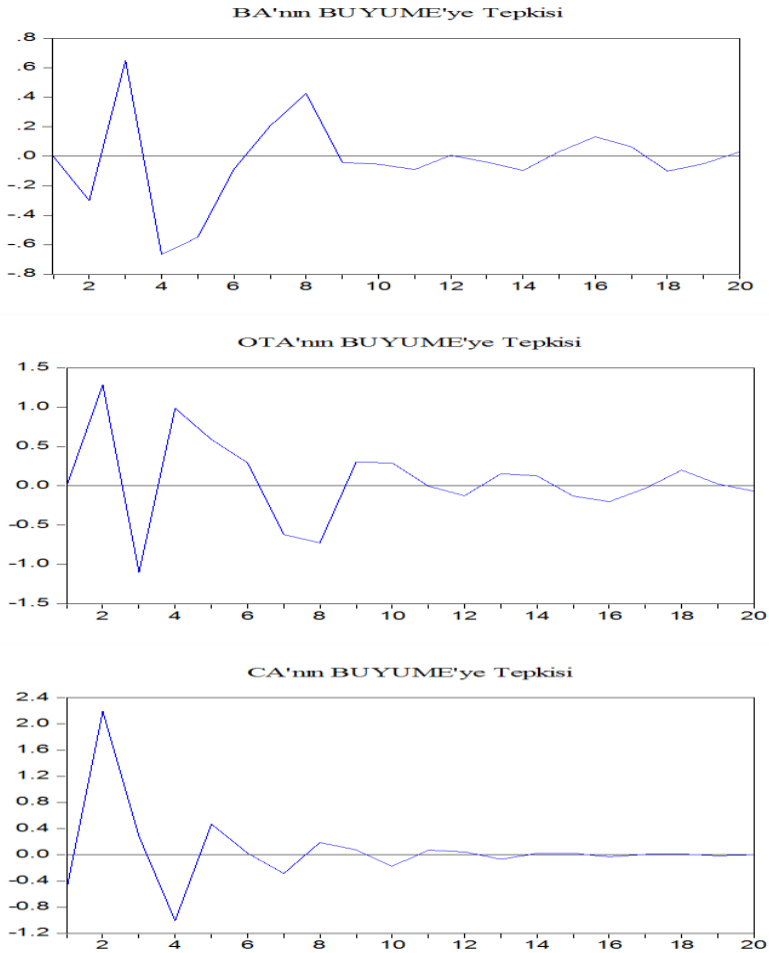

Şekil 4'te görüldüğü üzere BUYUME değişkenine verilen şokun etkisi en erken CA değişkeninde dengeye ulaşmaktadır. BA ve OTA değişkenlerinde ise 20. dönemden sonra verilen şokun etkisi dengeye gelmektedir. Verilen şoka, OTA ve CA değişkenlerinin ilk tepkisi pozitif

yönde iken, BA değişkeninin ilk tepkisi negatif yönde olmaktadır. Bunun yanında tüm değişkenlerin BUYUME değişkenine verilen ikinci tepkisi ters yönde olmaktadır.

Etki tepki analizleri bütçe açığının kısa dönemde özel tasarruf açığını ters yönde etkilediğini, özel tasarruf açığının ise kısa dönemde cari açığı pozitif yönde etkilediğini göstermektedir. Türkiye için incelenen zaman grafiklerinden bütçe açığının azaldığı dönemlerde özel tasarruf açığının ve cari açığın arttığı gözlenmektedir. Bu sebeple bu analiz sonuçları, üçüz açık hipotezini destekler niteliktedir.

Üçüz açık bileşenlerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisine toplu bakıldığında ise daha önce öngörüldüğü gibi özel tasarruf açığı büyümeyi negatif yönde, cari açık ise pozitif yönde etkilemektedir. Bütçe açığının ekonomik büyüme üzerinde negatif yönde bir etki yaratacağı tahmin edilmiş fakat etki tepki analizi sonuçlarına göre bütçe açığının ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediği görülmüştür. Analize göre bu durum kısa dönem için geçerli olmakta, bütçe açığı uzun dönemde ekonomik büyümeyi negatif etkilemektedir.

2.5. Varyans Ayrıştırması

VAR analizinin sonuçlarının yorumlanmasında kullanılan bir diğer araç varyans ayrıştırmasıdır. Varyans ayrıştırması ile bir değişkende meydana gelen değişimlerin kaynağı araştırılmaktadır. Tablo 7-10'da çalışmada kullanılan değişkenler için varyans ayrıştırması sonuçları görülmektedir.

Tablo 7: BA Değişkeni İçin Varyans Ayrıştırması

Dönem	Standart Hata	BA	OTA	CA	BUYUME
1	2.2094	100.0000	0.0000	0.0000	0.0000
2	2.3348	89.7034	2.8021	5.8458	1.6487
3	2.5097	83.8901	2.8666	5.0836	8.1597
4	2.6874	74.9788	5.7312	6.0302	13.2598
5	2.8281	72.6440	5.8549	5.7629	15.7382
6	2.8847	70.3510	8.5773	5.8497	15.2220
7	2.9138	68.9898	9.5750	6.0170	15.4182
8	2.9522	67.3865	9.5545	5.9418	17.1172
9	2.9597	67.0639	9.7457	6.1408	17.0495
10	2.9739	66.4769	9.7086	6.8953	16.9192

Tablo 7'de BA değişkeni için varyans ayrıştırması sonuçları görülmektedir. Buna göre BA'nın öngörü hatasının varyansına uzun dönemde büyüklük sırasına göre BA, BUYUME, OTA ve CA katkıda bulunmaktadır. BA değişkenindeki değişime kendisinin katkısı %66.5 iken, BUYUME değişkeninin katkısı yaklaşık %16.9 olmaktadır.

Tablo 8: OTA Değişkeni İçin Varyans Ayrıştırması

Dönem	Standart Hata	BA	OTA	CA	BUYUME
1	2.2094	82.7167	17.2834	0.0000	0.0000
2	2.3348	61.4532	17.8988	8.2643	12.3837
3	2.5097	58.3860	15.3453	7.9345	18.3342
4	2.6874	55.8904	13.3960	10.7008	20.0129
5	2.8281	57.5645	13.0209	10.1198	19.2948

6	2.8847	60.7654	12.2048	9.5139	17.5159
7	2.9138	59.3398	12.7844	9.3089	18.5670
8	2.9522	58.0518	12.3619	9.6237	19.9626
9	2.9597	57.7836	12.2951	10.0482	19.8731
10	2.9739	57.1915	12.2270	10.5995	19.9821

Tablo 8'de OTA değişkeni için varyans ayrıştırması sonuçları görülmektedir. Buna göre OTA'nın öngörü hatasının varyansına kısa ve uzun dönemde en çok BA katkıda bulunmaktadır. OTA öngörü hatasının varyansa BA'dan sonra büyüklük sırasına göre BUYUME, OTA ve CA katkıda bulunmaktadır. Özel tasarruf açığı değişkenindeki değişime bütçe açığının katkısı uzun dönemde yaklaşık %57.2 olmaktadır. Bu analiz, bütçe açığının özel tasarruf açığına etki ettiği öngörüsünü doğrulamaktadır.

Tablo 9: CA Değişkeni İçin Varyans Ayrıştırması

Dönem	Standart Hata	BA	OTA	CA	BUYUME
1	2.2094	21.0287	75.2821	3.6892	0.0000
2	2.3348	12.3500	57.4963	13.1106	17.0432
3	2.5097	17.7869	51.1488	13.6952	17.3691
4	2.6874	23.1231	44.2069	17.3914	15.2786
5	2.8281	31.9111	36.4964	18.8797	12.7129
6	2.8847	44.4046	28.7348	16.0905	10.7702
7	2.9138	44.0551	28.6349	15.8095	11.5006
8	2.9522	44.6643	27.0938	16.2496	11.9923
9	2.9597	45.5634	25.9403	16.8406	11.6557
10	2.9739	45.0276	25.8710	17.0503	12.0510

Tablo 9'da CA değişkeni için varyans ayrıştırması sonuçları görülmektedir. Buna göre CA'nın öngörü hatasının varyansına kısa dönemde en fazla OTA katkıda bulunurken uzun dönemde büyüklük sırasına göre BA, OTA, CA ve BUYUME katkıda bulunmaktadır. CA

değişkenindeki değişime uzun dönemde bütçe açığının katkısı yaklaşık %45 iken, özel tasarruf açığı değişkeninin katkısı yaklaşık %25,9 olmaktadır. Bu durum cari açığın kısa dönemde özel tasarruf açığından uzun dönemde ise bütçe açığından kaynaklandığını göstermektedir. Yani; Türkiye ekonomisinde üçüz açık sorununun var olduğunu savunan hipotezi desteklemektedir.

Tablo 10: BUYUME Değişkeni İçin Varyans Ayrıştırması

Dönem	Standart Hata	BA	OTA	CA	BUYUME
1	2.2094	10.1270	13.7005	0.6151	75.5574
2	2.3348	7.7844	21.8130	13.1476	57.2550
3	2.5097	20.0798	18.8668	11.6545	49.3989
4	2.6874	19.3284	17.7062	12.9716	49.9938
5	2.8281	30.4742	15.1285	11.4559	42.9414
6	2.8847	32.3076	14.2996	12.5989	40.7940
7	2.9138	33.0444	14.2040	12.4973	40.2543
8	2.9522	32.1526	14.2198	13.0142	40.6135
9	2.9597	34.0340	13.7651	12.6967	39.5043
10	2.9739	33.6326	14.3588	13.0100	38.9986

Tablo 10'da BUYUME değişkeni için varyans ayrıştırması sonuçları görülmektedir. Buna göre BUYUME'nin öngörü hatasının varyansına kısa dönemde en çok OTA katkıda bulunmaktadır. Uzun dönemde ise büyüklük sırasına göre BUYUME ve BA katkıda bulunmakta, OTA ve CA değişkenlerinin etkisi uzun dönemde azalmaktadır. BUYUME değişkenindeki değişime kendisinin katkısı yaklaşık %39 iken, uzun dönemde en çok BA değişkeni yaklaşık %33,6 oranında katkı sağlamaktadır.

Büyüme değişkeni için yapılan varyans ayrıştırması analizi üçüz açık bileşenlerinin büyüme üzerine ne derecede etkili olduğunu göstermektedir. Bu analizin sonucuna göre Türkiye'de ekonomik

büyüme üzerinde kısa dönemde özel tasarruf açığı, uzun dönemde ise bütçe açığı en fazla etki eden değişkenlerdir.

SONUÇ

Üçüz açık sorunu ikiz açık hipotezinden doğmuştur. Cari açıkta görülen artışın nedenlerini araştıran Keynesyen iktisatçılar bütçe açığının cari açığı arttırdığını öne sürmüştür. Fakat bütçe açığının azalmasına rağmen cari açıkta görülen artış sonucu özel tasarruf açıklarının da bu denkleme katılması gerektiği öne sürülmüş ve üçüz açık sorunu ortaya atılmıştır. Türkiye'de bu dengelerin gelişimine bakıldığında özellikle 2001 dönemi sonrasında bütçe açığının azaldığı dönemlerde özel tasarruf açığının arttığı gözlemlenmektedir. Cari açığın yüksek oranda arttığı dönemlere bakıldığında ise özel tasarruf-yatırım açıklarının da yüksek oranda arttığı görülmektedir. Bu ilişki üçüz açık sorunun Türkiye'de var olduğunu göstermektedir. Bu durumun ampirik bir uygulama ile ispatlanması gerekmektedir. Bu çalışmada Türkiye'de 1980-2012 dönemi ele alınarak üçüz açık sorununun varlığı incelenmiş ve üçüz açık sorununu oluşturan bileşenlerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi analiz edilmiştir.

Türkiye'de üçüz açık sorununu incelemek için 1980-2012 dönemi yıllık Bütçe Açığı/GSYH, Cari Açık/GSYH ve Özel Tasarruf-Yatırım Açığı/GSYH verileri kullanılmış, bu değişkenler Zaman Serisi Analizine tabi tutulmuştur. Bütçe açığının özel tasarruf-yatırım açığını ve özel tasarruf-yatırım açığının da cari açığı etkilediği hipotezi öne sürülmüştür. Bu sebeple Zaman Serisi Analizi uygulanmış, analizin sonucunda bütçe açığının hem kısa hem de uzun dönemde özel tasarruf açığını etkilediği ve özel tasarruf açığının özellikle kısa dönemde cari açık üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Etki tepki analizine göre bütçe açığının azalması durumunda kısa dönemde

özel tasarruf açıkları artış göstermektedir. Artan özel tasarruf açığı da cari açığın artmasına ve bu açığın Türkiye ekonomisi için kronik bir sorun haline gelmesine katkı sağlamaktadır. Bunun yanında bütçe açığının artması uzun dönemde özel tasarruf açığını ve cari açığı pozitif yönde etkilemektedir. Bu sonuç ile Türkiye ekonomisinde 1980-2012 dönemi için üçüz açık sorununun varlığı ispatlanmıştır. Türkiye'de yaşanan cari açık sorununun sebepleri arasında bütçe açığı ve özel tasarruf açığının etkili olduğu görülmektedir.

Çalışmanın bir diğer amacı üçüz açığı oluşturan değişkenlerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini ölçmektir. Ekonomiler için olumsuz etkiler yaratan bu üç açığın ayrı ayrı ekonomik büyüme üzerine etkisi GSYH verisinin analize dahil edilmesiyle benzer şekilde sınanmıştır. Bu analizin sonuçlarına göre; 1980-2012 dönemi Türkiye ekonomisinde özel tasarruf açığı kısa dönemde ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilemektedir. Bütçe açığı ise kısa dönemde ekonomik büyüme üzerinde olumlu bir etki yaratmakta, ancak uzun dönemde büyüme oranını azaltmaktadır. Analizin sonuçlarına göre cari açık ile ekonomik büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır. Türkiye ekonomisinde cari açığın arttığı dönemlerde büyümenin arttığı, cari işlemler dengesinin fazla verdiği dönemlerde ise büyüme oranının azaldığı görülmektedir. Bu durum ithalata bağımlı üretim yapısından kaynaklanmaktadır. Ara mallarının yurtiçinde üretilmesi yerine ithal edilmesi, toplam ithalat oranını ve cari açığı arttırmaktadır. Bu sebeple artan cari açık, ithal edilen ara mallarının ülke içinde üretilip üretim kapasitesini arttırması sonucu ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilemektedir.

Üçüz açık, her ekonomi için olumsuz etkiler doğuran bir sorundur. Bu sorunun çözümü için bütçe açığını azaltmak gerekmektedir. Bütçe

açığının azalması toplam tasarruf-yatırım dengesini ve cari açığı olumlu etkileyecektir. Fakat Türkiye'de olduğu gibi bütçe açıklarını azaltırken, bu açığın finansmanında özel kesim kaynaklarının kullanılmaması gerekmektedir. Bunun yerine devlet, harcamalarını kısma veya gelirlerini arttırma yoluna gitmelidir.

Bütçe açığını azaltıcı politikaların yanında özel tasarrufları teşvik edici politikalara da başvurulmalıdır. Özel tasarrufların teşvik edilmesi özel tasarruf-yatırım dengesini olumlu yönde etkileyecek ve böylece cari açık üzerinde azaltıcı bir etki yaratılabilecektir. Türkiye'de 2012 yılında bireysel emeklilik sistemi ile özel tasarrufların teşviki özel tasarruf açığını düşürerek cari açığın azaltılmasında etkili olmuştur. Bunun gibi teşvikler gelecek dönemlerde de sürdürülmelidir.

Ödemeler dengesinde cari açığı oluşturan alt kalemler incelendiğinde cari açık üzerinde en çok etkili olan kalemin dış ticaret dengesi olduğu görülmektedir. Bu sebeple bu dengenin de iyileştirilmesi cari açığı olumlu yönde etkileyecek bir başka husustur. Türkiye'nin ithalata bağımlı üretim sorununu çözmesi ve yurtiçinde aramalı üretimini teşvik etmesi yüksek ithalat oranlarını azaltacaktır. İthalata bağımlılığın azalmasının yanında ihracatın teşvik edilmesi de dış ticaret dengesini iyileştiren bir adım olacaktır. Bu durum ihracatın ithalatı karşılama oranını arttıracak ve dış ticaret açığını azaltarak cari açığı olumlu etkileyecektir.

İthalata bağımlılığının azaltılması ileriki dönemlerde cari açık ile ekonomik büyüme arasındaki güçlü pozitif ilişkinin azalmasına da sebep olacaktır. Bunun sonucunda cari açığı düşürmek için uygulanan politikalar GSYH oranlarını etkilemeyecek, cari açığın azaldığı dönemlerde GSYH oranlarının düşük seyretmesinin önüne geçilebilecektir.

KAYNAKLAR

Akıncı, M. & Yılmaz, Ö. (2013). Türkiye Ekonomisinde Üçüz Açık Hipotezinin Geçerliliği: Sınır Testi Yaklaşımı. İMKB Dergisi, Yıl:13, Sayı:50, 2013, 1-28.

Berke, B., Temiz, D. & Karakurt, E. (2015). Üçüz Açık Ve Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 10(2), 67- 89.

Danışman, Y. (2009). İkiz Açıklar ve Doğru Makroekonomi Politikası Seçimi, Mesleki Yeterlilik Tezi, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara.

Doménech, R., Taguas, D. & Varela, J. (1997). The Effects of Budget Deficits on National Saving in the OECD. http://iei.uv.es/~rdomenec/saving.pdf (Erişim Tarihi: 05/05/ 2013).

Dooley, M., Frankel, J. D. & Mathieson, J. (1987). International Capital Mobility: What Do Saving- Investment Correlations Tell Us?. IMF Staff Papers, Vol: 34, No: 3, 503- 530.

Ebrill L.P. & Evans, O. (1988). Ricardian Equivalence and National Saving in the United States. International Monetary Fund Working Paper, No:88/96.

Eğilmez, M. (2013). Üçüz Açık. Radikal Gazetesi, http://www.radikal.com.tr/haber.php? haberno=188787 (Erişim Tarihi: 16.03.2013).

Eisner, R. (1994). National saving and budget deficits. The Review of Economics and Statistics, Vol.7, No:1, 181-186.

Fischer, S. & Easterly, W. (1990). The Economics of the Government Budget Constraint. The World Bank Research Observer, Vol: 5, No: 2, 127-142.

Güvenek, B., Alptekin, V. & Çetinkaya, M. (2010). Enflasyon ve Dolaylı Verilerden Elde Edilen Gelirler Arasındaki İlişkinin VAR Yöntemiyle Analizi. Kam-İş Dergisi, C:11, S:3/2010, 1-28.

Hashemzadeh, N. & Wilson. L. (2006). The Dynamics of Current Account and Budget Deficits in Selected Countries if the Middle East and North Africa. International Research Journal of Finance and Economics, Issue:5, 111-129.

Karanfil, M. & Kılıç, C. (2015). Türkiye Ekonomisinde Üçüz Açık Hipotezinin Geçerliliği: Zaman Serisi Analizi. Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, Cilt 11, Sayı 24, 1-20.

Mixon, F. G. & Wilkinson, J. B. (1999). Maintaining The Status Quo: Federal Government Budget Deficits And Defensive Rent Seeking. Journal of Economic Studies, Vol. 26, 5-14.

Parkin, M. (2000). Economics, Fifth Edition, Addison Wesley Publishing Company, New York.

Poterba J. M. & Summers. L.H. (1987). Finite Lifetimes and the Effects of Budget Deficits on National Saving. Journal of Monetary Economics, 20(2), 369-391.

Pradhan G. & Upadhyaya. K.P. (2001). The Impact of budget deficits on national saving in the USA. Applied Economics, Vol.33(13), 1745-1750.

Roubini, N. (1988). Current Account and Budget Deficits in an Intertemporal Model of Consumption and Taxation Smoothing: A

Solution to the Feldstein-Horioka Puzzle?. NBER Working Paper, No: 2773, 1-52.

Sims, Christopher A. (1980). Macroeconomics and Reality. Econometrica, 1-48.

Sürekçi, D. (2011). Türkiye"de Üçüz Açıklar Olgusunun Analizi: Dinamik Bir Yaklaşım. Celal Bayar Üniversitesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Cilt:18, Sayı:1, 51- 69.

Szakolczai, G. (2006). The Triple Deficit of Hungary. Hungarian Statistical Review, Special Number 10, 40-62.

Şen, A., Şentürk, M., Sancar, C., & Akbaş, Y. E. Empirical Findings on Triplet Deficits Hypothesis: The Case of Turkey. Journal of Economic Cooperation and Development, 35, 1, 81-102.

Şimşek, M. (2005). Türkiye'deki Bütçe Açıklarının Ulusal Tasarruflara Etkileri. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt:6, Sayı:2, 1- 20.

http://www.imf.org/external/index.htm, (Erişim Tarihi: 14/04/ 2013).

http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/index.aspx, (Erişim Tarihi: 05/04/ 2013).

http://www.maliye.gov.tr/Sayfalar/AnaSayfa.aspx, (Erişim Tarihi: 25/04/ 2013).

http://www.tcmb.gov.tr/, (Erişim Tarihi: 13/05/ 2013).

http://www.tuik.gov.tr/Start.do;jsessionid=tNTBYsFFJJCq17hzFy9Jxd36JFq005byQ7VD33rBBBh864QhTBnl!1004722176, (Erişim Tarihi: 23/04/ 2013).

Zengin, A. (2000). Reel Döviz Kuru Hareketleri ve Dış Ticaret Fiyatları (Türkiye Ekonomisi Üzerine Ampirik Bulgular). Devlet İstatistik Enstitüsü İstatistik Araştırma Sempozyumu, Ankara, 401-409.

OTEL İŞLETMELERİNDE İÇ KONTROL SİSTEMİNİN KURULMASI: MARMARA BÖLGESİ'NDEKİ BEŞ YILDIZLI BİR OTELİN İÇ KONTROL SİSTEMİNİN İNCELENMESİ

Cahide İrem ÖĞÜŞ
Doktora Öğrencisi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, SBE Turizm İşletmeciliği ABD
iremogus@gmail.com

Berna Burcu YILMAZ
Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
SBF, İşletme Bölümü
byilmaz@comu.edu.tr

Geliş Tarihi: *30.05.2016*
Kabul Tarihi: *07.10.2016*

ÖZ

Turizm endüstrisi, hizmet sektörleri içinde rekabet ortamının en yoğun olduğu sektörlerden biridir. Otel işletmeleri, emek yoğun çalışan işletmeler olduğundan standardizasyonu zordur. Her işletmede olduğu gibi temel amaç, yüksek karlılık, verimlilik ve rekabet üstünlüğüdür. Organizasyon yapısı ve işlem çeşitliliği arttıkça sistemdeki hata ve hileli işlemler artacaktır. Amaçları gerçekleştirmek, hata ve hileleri önlemek için ise etkin bir iç kontrol sisteminin tesisi gerekir. Bu araştırmanın amacı, Marmara Bölgesi'nde faaliyet gösteren beş yıldızlı bir otelin iç kontrol sisteminin araştırılması ve tespit edilen eksikliklere ilişkin öneri sunmaktır. Otel bölüm müdürleriyle yapılan görüşmeler ve gözlemler sonucunda çalışma tamamlanmıştır. Bu bağlamda Marmara Bölgesi'nde faaliyet gösteren çalışma konusu beş yıldızlı otelde etkin şekilde çalışan iç kontrol sisteminin mevcut olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Konaklama İşletmeleri, Maliyet Kontrolü, Yiyecek İçecek Maliyet Kontrolü

ESTABLISHMENT OF INTERNAL CONTROL SYSTEMS IN HOTEL BUSINESSES: ELABORATION OF AN INTERNAL CONTROL SYSTEM OF A FIVE-STAR HOTEL IN MARMARA REGION

ABSTRACT

The tourism industry has one of the most intensive competitive atmospheres in service sector. Hotel enterprises are labour intensive, which makes it difficult to standardize their services. As for every business, the main objectives are high profitability, productivity and to stay on the competitive edge. While organisational structure and process diversity increase, errors and fraudulent transactions would follow them up. In order to accomplish these objectives and avoid mistakes and frauds, establishing an effective internal control system is a serious requirement. The aim of this study is to make an analysis of the internal control system of a five-star hotel in Marmara Region. The study focuses on eliminating the deficits within the internal control system at stake. The main data of the analysis is the interviews with departmental managers, which are supplemented with analytical observations. The study argues that the five-star hotel in the Marmara Region, has an efficiently operating internal control system.

Keywords: Internal control, hotel management, accounting mistakes, accounting frauds, COSO

GİRİŞ

Tüm dünyada işletmeler ve yatırımcılar açısından çok ciddi mali kayıplara neden olan muhasebe skandallarının ardından iç kontrol sistemi daha da önem kazanmıştır (Atmaca, 2012:198). Ayrıca örgütlerin küreselleşme ile birlikte hızlı şekilde büyümeleri işletme yöneticilerinin şirket faaliyetlerini kontrol altında tutmakta zorluk çekmeye başlamalarına neden olmuş; bu da iç kontrol sisteminin işletmeler içinde kurulup etkin bir şekilde işletilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır (Hatunoğlu, Koca, Kıllı, 2012:174). İşletmelerde iç kontrol sisteminin kurulması sorumluluğu direkt üst yönetime aittir (Dalğar, 2012: 136).

Bu çalışma, tüm işletmelerde olduğu gibi otel işletmelerinde de hayati önemi olan iç kontrol sistemi uygulamalarının Marmara Bölgesi'nde faaliyet gösteren beş yıldızlı bir otel işletmesindeki durumunu tespit etmek ve elde edilecek bulgular doğrultusunda önerilerde bulunmayı

amaçlamaktadır. Bu doğrultuda çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde konuya ilişkin temel kavramlara, ikinci bölümde çalışmaya ilişkin literatür taramasına ve son bölümde de Marmara Bölgesi'nde faaliyet gösteren beş yıldızlı bir otel işletmesindeki iç kontrol sisteminin incelenmesi hakkında yapılan araştırmaya yer verilmiştir.

1. TEMEL KAVRAMLAR VE AÇIKLAMALAR

1.1. İç Kontrol Sistemi

İç kontrol sistemi farklı kaynaklarda farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Bazı yazarlara göre iç kontrol sistemi, örgütün amaçlarına ulaşmasında yönetime makul güvence sağlamak amacıyla oluşturulan "kontroller" veya "iç kontroller" adı verilen politika ve prosedürlerden oluşmaktadır (Selimoğlu vd., 2011:92; Ömürbek ve Altay, 2011:380). Daha geniş bir tanımlamaya göre ise; bir şirketin varlıklarının korunması, muhasebeye ve diğer faaliyetlere ilişkin bilgi ve raporların doğruluk ve güvenilirliğinin sağlanması, işletmenin faaliyetlerinde etkinliğin artırılması, işletme yönetiminin belirlediği politikalara işletme faaliyetlerinin uygunluğunun saptanması için kullanılan tüm ölçü ve yöntemlerin, hesap planının ve raporlama sisteminin kurulmasını, görev, yetki ve sorumlulukların belirlenmesini ve işletmenin organizasyon planını kapsayan bir sistemdir (İbiş ve Çatıkkaş, 2012:98).

İç kontrol sisteminin ne olduğunu daha detaylı incelemeden önce "kontrol" ve "iç kontrol" kavramlarına da değinmekte fayda vardır. Temelde işletmenin belirlenen amaçlarına ulaşması için işletme yöneticilerinin aldığı önlemler ve uyguladığı yöntemler "kontrol usul ve yöntemleri" olarak isimlendirilmekte; işletme içindeki kontrollerin işletme dışındaki kontrollerden ayrılmasında ise "iç kontrol" kavramı kullanılmaktadır (Ömürbek ve Altay, 2011:380; Hatunoğlu vd., 2012:173).

İç Denetçiler Enstitüsü'nün (Institute of Internal Auditors- IIA) tanımına göre kontrol, "Yönetim, denetim kurulu ve yönetim kurulunun ve diğer uygun birimlerin riskleri yönetmek ve belirlenen amaç ve hedeflere ulaşma ihtimalini arttırmak amacıyla aldıkları tedbirlerdir. Yönetim, hedef ve amaçların gerçekleştirilmesine yönelik makul bir güvence sağlamak için yeterli tedbirlerin alınmasını planlar, tertipler ve yönlendirir".

İç Kontrol ise COSO (Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission) modeline göre (Özbek, 2012, 386); "Kurumun yönetim kurulu, üst yönetimi ve diğer personeli tarafından etkilenen ve aşağıdaki hedeflerin yerine getirildiğine dair makul bir güvence sağlamak amacıyla tasarlanan bir süreçtir,

- Operasyonların etkinliği ve verimliliği,
- Finansal raporların güvenilirliği,
- Yasa ve mevzuata uyumu"

Uluslararası Muhasebe Uzmanları Federasyonu'na (IFAC) göre iç kontrol sistemi; işletme varlıklarının korunması, hata ve yolsuzlukların önlenmesi, muhasebe bilgilerinin doğruluk ve güvenilirliğin sağlanmasıdır. İç kontrol sistemi işletme faaliyetlerinin yönetim politikalarına uygun ve etkin şekilde yürütülmesini sağlar. Uluslararası İç Denetçiler Enstitüsü tarafından 1999 yılında yapılan tanıma göre iç kontrol; faaliyetlerdeki etkinliği sağlayabilmek adına yapılan bütçe uygulamaları, kontroller ve finansal raporlamaların bütünüdür (Demirbaş, 2005:169). Kurumsal muhasebe düzeni, insan kaynakları, yazılım-donanım ve raporlar açısından düzenin oluşturulması, iç kontrol sisteminin işleyişini kolaylaştıracaktır (Aktürk, 2015:109).

İç kontrol sistemi, şirket yönetiminin belirlediği hedeflere ulaşabilmek için, finansal tablolarda oluşabilecek hata riskini azaltmak, istenilen

zamanda tam ve doğru bilgiye erişmek, işlerin herhangi bir aksamaya maruz kalmadan maksimum güven içinde yapılmasını sağlamak için kurulmuş olan bir sistemdir (Hatunoğlu, Koca, Kıllı, 2012:174). İşletmelerde varlıkların korunması, verilerin güvenilirliği ve personel yönetiminin etkinliğinin sağlanmasında eksiksiz bir iç kontrol sisteminin yer alması gerektiği söylenebilir. Yönetim politikaları ve düzenlemeleri iç kontrol sistemiyle bir arada çalışarak olabilecek hata ve hileleri en aza indirgemeye çalışır (Ömürbek ve Altay, 2011:379).

İç kontrol sisteminin ne olup olmadığına ilişkin bazı maddeler aşağıdaki gibi sıralanabilir (İbiş, Çatıkkaş, 2012: 98):

- İç denetim faaliyeti değildir.
- Ön mali kontrol değildir.
- Yazılı prosedürlerle değil, sağlam bir iç kontrol ortamı ile başlar.
- Sadece mali hizmetleri yürüten bölümler ile iç denetçilerin yapması gereken bir iş değildir. İç kontrol sisteminin sahibi yönetim olarak nitelendirilmektedir. Mali Hizmetleri yürüten bölümler ile denetçiler yönetim için destek birimlerdir.
- Yönetimin tüm fonksiyonlarını kapsamakta ve işletmedeki tüm departmanları ilgilendirmektedir.
- Çalışanları meşgul eden gereksiz işler değildir. İç kontrol işletme süreçlerinin içine adapte edilmelidir.
- İşletmedeki büyük küçük her birim ve faaliyet için gereklidir.
- İşletmede yollusuzluk yapılmayacağına, belgelerin özellikle finansal tabloların doğruluğuna, kaynakların etkin kullanıldığına dair yönetime kesin güvence değil, makul güvence verir.

1.2. İç Kontrol Sisteminin Amaçları ve Faydaları

İşletmelerde iç kontrol sisteminin kurulmasındaki temel amaçlar aşağıdaki gibi sıralanabilir (Atmaca, 2012: 198; Hatunoğlu, Koca, Kıllı, 2012:174);

- İşletmenin finansal tablolarının doğruluk ve güvenilirliğini sağlamak,
- Gerek yasal düzenlemelere gerekse de işletmelerin kendi içlerinde oluşturmuş oldukları iç düzenlemelere uygunluğu sağlamak,
- İşletmenin varlıklarının korunmasını sağlamak,
- İşletme faaliyetlerinin verimliliğini ve politikalarla uyumlu olarak sürdürülmesini sağlamak,
- Yönetimin belirlediği amaç ve hedeflere ulaşılmasını sağlamak,
- Yönetimin faaliyetleri hakkında güvenilir, zamanında ve yeterli bilgiye erişimi sağlamak,
- İşletme kaynaklarının etkin şekilde kullanılmasını sağlamak.

İç kontrol sisteminin etkin olarak kurulup çalışması ise işletmede şu açılardan fayda sağlayacaktır (Hatunoğlu, Koca, Kıllı, 2012:174):

- Üst yönetimin çalışanlarını şirket esas hedefleri doğrultusunda hazırlanmış olan politika ve kurallara uygun davranıp davranmadıklarını tespit etmek,
- Üst yönetimin faaliyetlerin etkinliğini ve verimliliğini belirlemede ihtiyaç duyduğu güvenilir bilgileri oluşturmak,
- Üst yönetimin koymuş olduğu hedefler doğrultusunda işletme etkin şekilde kullanılmasını, fire ve artıkların en az düzeyde olmasını sağlamak,

- Üst yönetimin hedefleri doğrultusunda varlıkların kaybolmaya, çalınmaya, amaç dışı kullanmaya karşı korunmasını sağlamak

1.3. İç Kontrol Sisteminin Sınıflandırılması

Etkin bir iç kontrol sisteminin kurulmasında işletme yönetiminin genel olarak aşağıdaki kontrolleri içeren bir iç kontrol sistemi kurması gerektiğini söyleyebiliriz (Picket, 2000:620-621; Ömürbek, Altay 2011:382-383):

Önleyici Kontroller; henüz hata veya hileler gerçekleşmeden, oluşmasını önlemeye yönelik kontrollerdir. Yönetimin açıkladığı politikalar, görevlerin ayrılığı, iç denetim incelemeleri, iyi bir kontrol çevresinin varlığı, iyi bir sistemin oluşturulması gibi unsurları içermektedir. Bu kontroller ile yönetimin işletme amaç ve hedeflerine ulaşırken herhangi bir kayıp yaşanmayacağına dair makul güvence sağlanmaktadır. Özellikle sistemlerin işleyişinde aksaklık yaşanmaması konusunda makul güvence vermek için oluşturulurlar.

Tespit Edici (Ortaya Çıkartıcı) Kontroller; sistemin işleyişi sırasında ortaya çıkan hataların veya hilelerin tespiti için oluşturulmuş olan kontrollerdir. Bu tür kontroller herhangi bir olumsuz durumu en kısa zamanda ortaya çıkarmayı sağlar. Bu kontrollerin amacı sistemde oluşan bir hatanın veya hilenin süreç içinde tespit edilmesi ve böylece işletmenin bu hata veya hileden zarar görmesinin engellenmesidir (İbiş, Çatıkkaş, 2012:98). Tespit edici kontroller ile hata veya hilenin sorumlusu, örneğin işletme varlıklarının kişinin üzerine zimmetlenmesi sayesinde, rahatlıkla tespit edilebilmektedir (Ömürbek, Altay 2011, 383). Uyarı yönetimi, trend analizleri, habersiz yapılan ani denetimler gibi teknikleri içermektedir.

Düzeltici Kontroller; Diğer kontrollere rağmen hata veya hile tespit edildiğinde bunların düzeltilmesi ve gerekli sürecin başlatılması gerekecektir. Düzeltici kontroller yöneticilerin nasıl hareket etmesi

gerektiği, gerekiyorsa soruşturmacıların belirlenmesi, eksik görülen sistemin düzeltilmesi ve etkin disiplin cezasının mevcut olması gibi kontrolleri içermektedir. Sistemin işleyişi sırasında tespit edilen sorunların sebep sonuç ilişkisine bakılarak bu sorunların bir daha tekrarlanmaması için oluşturulan kontrolleri içermektedir.

1.4. İç Kontrol Sisteminin Unsurları

COSO modelinde yapılan tanımlamada da belirtildiği gibi kontrol bir süreçtir. Bu süreci oluşturan bazı unsurlar söz konusudur. COSO tarafından İç Kontrol Sisteminin Unsurları; risk değerlemesi (tespiti), kontrol ortamı, kontrol faaliyetleri, bilgi-iletişim ve izleme olarak sıralanmış olup, bu unsurların birbirleri arasındaki ilişki Şekil 1'de gösterilmektedir (Atmaca 2012, 196).

Şekil1: İç Kontrol Sisteminin Unsurları

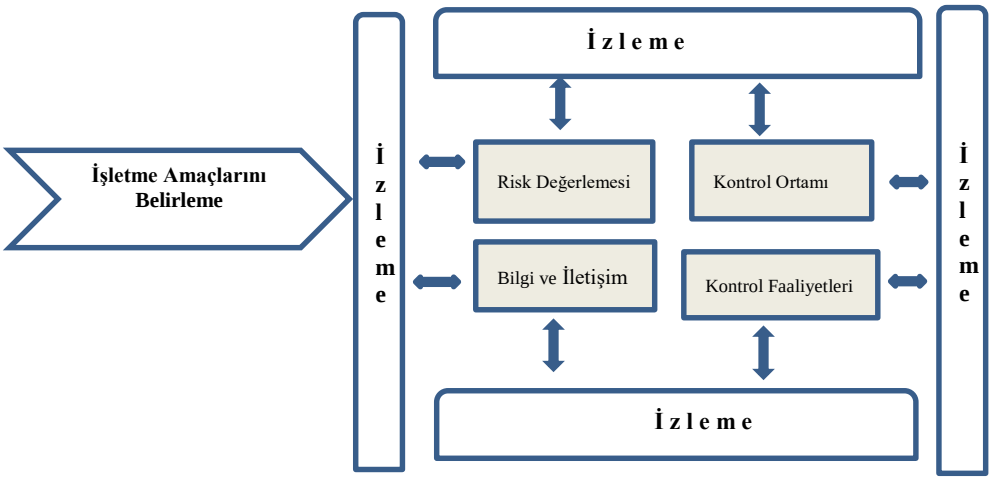

Kaynak: (Atmaca, 2012:197)

Kontrol Ortamı: İşletmede iç kontrol sisteminin etkin şekilde kurulmasının ön şartı, doğru bir kontrol ortamının sağlanmasıdır. Kontrol ortamı işletme yöneticilerinin işletmeyi ve çalışanlarını kontrol etmedeki

temel görüşleri olarak açıklanabilir (Dalğar, 2012: 135). Özellikle yönetim felsefesi, çalışma tarzı, doğruluk, dürüstlük kültürü, meslek ahlakı, işletme çalışanlarının yeterliliği, yönetimin yetki ve sorumluluklarının dağılımı, işletme çalışanlarının eğitimi, örgütlenmesi, çalışanların teşviki, işletme yönetimi tarafından sağlanan yönlendirme ve faaliyetlere gösterilen özen gibi unsurlar kontrol ortamını oluşturmaktadır (Türedi vd., 2014:144).

Risk Değerlemesi: İşletme açısından risk, işletme hedeflerine ulaşmayı engelleyecek olay ya da olaylar olarak ifade edilmektedir (Türedi vd., 2014:147). İşletmelerde riskler iç ve dış riskler olarak ikiye ayrılabilir. İşletmenin hedeflerine ulaşmada başarılı olması için bu risklerin belirlenmesi ve analiz edilmesi işlemine risk değerlemesi denmektedir. Örneğin çalışanların o iş için yeterli vasıflara sahip olmaması iç risklere örnek olarak verilebilirken, dış risklere örnek olarak faaliyet çevresindeki ekonomik gelişmeler verilebilir (Atmaca 2012:197).

Kontrol Faaliyetleri: Yöneticilere işletmenin amaçlarını gerçekleştirmesi için karşılaşabileceği riskleri azaltmaya yardımcı olan politika ve prosedürlerdir (Karakoç ve Özdemir, 2016:144). Kontrol faaliyetleri beş grup altında toplanmaktadır. Bunlar: saptayıcı, önleyici, yönlendirici ve tamamlayıcı faaliyetlerdir. Bu faaliyetler kısaca üst yönetimin iç kontrol sistemini oluşturma faaliyetleri olarak da isimlendirilebilir (Dalğar 2012: 135). İşletme faaliyetlerinin etkinlik ve verimliliklerinin gözden geçirilmesi, işletme varlıklarının korunması, yetkilendirme, görevlerin ayrılığı gibi kontrol faaliyetleri işletmenin belirlediği risklere karşı yürütülen kontrol faaliyetlerine örnek gösterilebilir (Türedi vd., 2014:149).

Bilgi ve İletişim: Doğru bilgiye doğru zamanda erişim olmazsa olmaz niteliğindedir. İç kontrol sisteminin bu unsuru işletme içinde kurulmuş olan iç kontrol sisteminin işleyişi ile işletme dışında meydana gelmiş olayların takibinin etkin bir şekilde izlenebilmesine imkan tanıyan öğe olarak

nitelendirilebilir. Bu unsura en iyi örnek, üst yönetime belli zamanlarda sunulan raporlar verilebilir (Atmaca, 2012: 197). İç kontrol yapısının etkinliğini sağlamak için kaliteli, zamanında erişilebilir, korumalı, güvenilir ve doğrulanabilir bilginin sağlanması gerekir (Türedi vd., 2014:151).

İzleme: İç kontrol sürecinin başarısı tüm süreçlerin düzenli olarak izlenmesini ve gerektiğinde güncellenmesini gerektirmektedir. İzleme faaliyetlerinde öncelikle, iç kontrol yapısı içinde yer alan bileşenlerin planlandığı şekilde faaliyet gösterildiğinden emin olmak için sürekli ya da koşullara göre tesis edilen izleme faaliyetlerinin yürütülmesi gerekmekte, daha sonra ise tespit edilen eksikliklerin ilgili birimlere ve kişilere iletilmesi gerekmektedir (Türedi vd., 2014:152).

COSO 2013 yılında yeni bir çerçeve yayımlamış ve on yedi prensip belirtmiştir. Bu prensipler iç kontrolün daha iyi anlaşılmasını sağlayarak, işletmelere daha bilinçli muhakeme yapma olanağı sağlayacaktır (Karakoç ve Özdemir, 2016:144).

1.5. İç Kontrol Sisteminin Kurulmasında Dikkat Edilmesi Gereken Faktörler

İşletmelerin varlıklarının korunması, gelirlerinin artırılması ve işletme yönetiminin belirlediği diğer hedeflere ulaşılabilmesi için her işletmenin kendi içinde etkin bir iç kontrol sistemi kurmasına ihtiyaç duyulur. İşletmenin etkin bir iç kontrol sistemi kurma çalışması sırasında özellikle Risk ve Maliyet Faktörlerini dikkate almaları gerekir (Hatunoğlu, Koca, Kıllı 2012, 175).

Bilindiği gibi işletmeler hedeflerine ulaşma aşamasında bazı risklerle karşı karşıya kalırlar. Bu riskleri finansal riskler ve muhasebe riskleri olarak iki şekilde açıklayabiliriz. Finansal riskler; yanlış yönetim politikaları ve yapılan usulsüzlükler nedeniyle işletme varlıklarının zarar görmesi veya

kayba uğraması olarak açıklanabilir. Muhasebe riskleri ise işletme varlıkları ile ilgili kayıt ve raporlarda hata veya hile yapılması sonucu bilgi kullanıcılarını yanıltma riskidir. Etkin bir iç kontrol sistemi kurulması için bu risklerin çeşitleri ile önemlilik derecesinin önceden tespit edilmesi gerekir.

İç kontrol sisteminin kurulmasında dikkate alınması gereken ikinci faktör maliyet faktörüdür. İç kontrol sisteminin kurulmasının işletmeye bir maliyeti bulunmaktadır. Kurulacak iç kontrol sisteminden elde edilecek faydanın bu sistemin maliyetinden fazla olması gerekir. İşletmenin iç kontrol sisteminin kurulmasından önce fayda-maliyet analizi yapılması uygun olacaktır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Konaklama işletmelerinde iç kontrol sistemi hakkında yürütülen araştırmalara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 1: Konaklama İşletmelerinde İç Kontrol Sistemi Hakkında Yapılan Çalışmalar

Yazarlar	Kapsam	Yöntem	Sonuç
Azaltun (1999)	Hata ve hile önleme aracı olarak iç kontrol çalışmasının etkinliği araştırılmıştır.	İstanbul'da beş yıldızlı bir otel işletmesinde çalışma yürütülmüştür. Oteldeki tüm departmanlarda görüşme ve gözlemler yapılmıştır.	Otel işletmesinde iç kontrol sisteminin etkin şekilde çalıştığı görülmüştür.
Gönen ve Ergun (2008)	Yiyecek-içecek bölümünde iç kontrol sisteminin etkinliği	İzmir'de faaliyet gösteren beş yıldızlı bir otel işletmesinin yiyecek-içecek ve banket müdürlerine	Uygulama yapılan otelde gerçekleştirilen görüşme, gözlem ve incelemeler etkin şekilde devam eden iç kontrol sisteminin varlığından

		oteldeki yapılanmaya yönelik sorular sorularak işleyiş ortaya konmuştur. Saptanan aksaklıkların çözümleri konusunda açıklamalar yapılmıştır.	bahsetmektedir. Yapılacak otomasyona dayalı faaliyetler ve personele verilecek eğitimler sayesinde iç kontrol sistemi daha da güçlenecektir.
Ömürbek ve Altay (2011)	Turizm işletmelerinde İç kontrol sistemi etkinliğinin incelenmesi	Manavgat bölgesindeki 54 adet beş yıldızlı otel arasından 43 tanesiyle iletişim kurulmuş, muhasebe bölümü yetkilileri ile yüz yüze görüşülerek anket yapılmıştır.	Yapılan çalışma sonucunda eksikliklerin yiyecek-içecek bölümünde görüldüğü saptanmıştır. Yiyecek-içecek bölümünde, etkin bir iç kontrol yapısı uygulanarak, yiyecek-içecek üretimi bir standart dahilinde yapılırsa maliyetlerin daha etkin yönetileceği ifade edilmiştir.
Ravaş (2011)	Turizm risk yönetimi sürecinde iç denetimin rolü	Bir turizm biriminde iç denetim çalışmalarının kapsamının değerlendirilmesi.	Sistemli ve disiplinli bir yaklaşım geliştirmek için risk yönetimi, iç kontrol ve yönetişim süreçlerinin bir arada değerlendirilmesi gerekir.
Karagiorgos, Drogalas ve Giovanis (2011)	Yunan Otel İşletmelerinde İç Kontrol Etkinliğinin değerlendirilmesi	85 otel işletmesine yapılan anket değerlendirmesi sonucunda % 61,1 tamamlanma oranı sağlanmıştır.	Anket çallşmasının sonuçlarına göre çalışma yapılan otellerde iç kontrol etkinlğinin üst seviyede olduğu sonucu elde edilmiştir.

Hatunoğlu, Koca ve Kıllı (2012)	İç kontrol sisteminin önemi ile hata ve hileleri önlemedeki etkisi	Çalışmada Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde 8 ilde iç kontrol sistemine sahip 45 işletmede anket çalışması yapılmıştır.	Sonuçlar değerlendirildiğinde iç kontrol sisteminin mevcut olduğu işletmelerde muhasebe hata ve hilelerin önlenmesinde iç kontrol sisteminin varlıpı önemlidir. Mevcut iç kontrol sisteminin etkin olarak çalışabilmesi ve beklenen faydanın sağlanması için iyi niyetli üst yönetim olmalıdır
Mıhaela ve Marian (2013)	Yiyecek-içecek bölümünde iç kontrol organizasyonu	İç kontrol organizasyonunda uygulanması gereken adımlar incelenmiştir.	Her departmanda olduğu gibi yiyecek-içecek departmanında da iç kontrolün önemi vurgulanmıştır.
Köroğlu ve Aktaş (2014)	Turizm sektöründe kurumsal yönetim anlayışı ve iç denetim ilişkisinin incelenmesi yapılmıştır.	Marmaris'te faaliyet gösteren dört ve beş yıldızlı otel işletmelerinde anket çalışması yapılmış oluğ SPSS programında analiz edilerek önce anket verilerinin güvenilirlik analizi daha sonra da Frekans Analizi, Ki-Kare Testi ve Varyans Analizi yapılmıştır.	İşletme sahiplerinin temel ilkeleri(görevler ayrılığı, yetkilendirme, belgeleme, muhasebe kayıt düzeni) göz önünde tutularak bağımsız çalışan bir iç kontrol sisteminin işletmeyi koruyacağı bilgisine ulaşılmıştır. Çalışmada yapılan analiz sonuçlarına göre, yöneticiler, hem kurumsal yönetimin temel ilkelerine hem de iç denetim faaliyetlerine oldukça önem vermektedir.
Aktürk (2015)	Etkin iç kontrol sisteminin oluşturulmasında	Antalya bölgesinde faaliyet gösteren işletmede mali işler koordinatörü	Vaka analizine konu işletmede mevcut durum değerlendirmesi yapılmış, olumsuz

	muhasebe sisteminin önemi	ve satın alma müdürü ile görüşmeler ve gözlem yapılmıştır.	durumlar tespit edilmiştir. Organizasyon, personel, yazılım-donanım konularında önerilerde bulunulmuştur.
Juen ve Mustapha (2015)	Ucuz otellerde iç kontrol etkinliğinin değerlendirilmesi.	Malezya'da ucuz 100 oteldeki bölüm müdürlerine anket yapılmış olup yalnızca 32 tanesinden olumlu dönüş alınmıştır.	Yapılan çalışmada kontrol çevresi, risk değerlendirme, bilgi ve iletişimin oteldeki iç kontrol etkinliğinin önemli bileşenlerinden olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

3. MARMARA BÖLGESİ'NDEKİ BEŞ YILDIZLI BİR OTELİN İÇ KONTROL SİSTEMİNİN İNCELENMESİ

3.1. Uygulamanın Amacı

Bilindiği gibi otel işletmeleri emek yoğun çalışılan işletmelerdir. İnsan unsurunun bulunduğu her ortamda hata ve hilelerin olabileceği de bir gerçektir. Uygulamanın amacı, Marmara Bölgesinde faaliyette bulunan beş yıldızlı bir otelde hata ve hile gerçekleşme olasılığının minimize edilerek işletmenin iç kontrol sisteminin etkin şekilde çalışmasının sağlanması; iç kontrol sisteminde mevcut hata ya da eksikler varsa bunların giderilmesine yönelik öneriler sunmaktır.

3.2. Uygulama

Marmara Bölgesi'nde faaliyet gösteren beş yıldızlı bir otel işletmesinde iç kontrol sistemine yönelik çalışmanın yapılabilmesi için öncelikle otel genel müdürü ile görüşülüp izin alınmıştır. Otel müdürünün yetkilendirdiği Muhasebe Müdürü, Personel Müdürü, Kat Hizmetleri Müdürü yardımıyla otel çalışanlarıyla yüz yüze görüşmeler yapılmış olup, detaylı bilgiler bölüm

müdür/müdür yardımcılarından temin edilmiştir. Uygulamamız tek bir otel ile sınırlı olup amacımız doğrultusunda tüm bölümler ayrı ayrı ele alınarak iç kontrol sisteminin etkinliği araştırılmıştır.

3.3. Uygulama Yapılan Otel'in Tanıtımı

Çalışmamızı yaptığımız otel, 86000 m2 arazide, 42000 m2 alan üzerinde kurulu, 650 mt. sahil bandı ve 274 oda /600 yatak kapasitesi ile konuklarını ağırlayan beş yıldızlı bir otel işletmesidir. 1850 kişi kapasiteli kongre merkezinde 16 ayrı toplantı salonu ve Boardroom Simultane alt yapısı, her türlü teknik donanımı ile kongre, seminer, eğitim toplantısı gibi aktiviteler için hizmet vermektedir. Boğaz manzarasına karşı bahçeler, bisiklet ve yürüyüş parkurları, standart ölçülerde, aydınlatmalı Futbol, voleybol, basketbol sahaları ve tenis kortlarının yanı sıra, ısıtmalı açık ve kapalı yüzme havuzları, Sauna, Türk hamamı, Fin Hamamı, Jakuziler, fitness center, spa, bilardo, dart, masa tenisi, langırt, air hockey, barlarda canlı müzik, hafta sonları gece kulübü ile hizmet sunulmaktadır.

3.4. İnsan Kaynakları Bölümünde İç Kontrol

Otelde toplam 14 bölüm bulunmaktadır. Bunlar: Personel Müdürlüğü (5), Pazarlama ve Satış (4), Önbüro (12), Muhasebe (6), Satın Alma (4), Yiyecek-İçecek (28), Mutfak (20), Stewarding (10), Teknik Servis (14), Çamaşırhane (8), Kat Hizmetleri (15), Meydancılar (8), Bahçe İşleri (6), Aktivite (6) şeklindedir. 139 kadrolu, 7 sözleşmeli ve 11 kısmi zamanlı olmak üzere toplam 157 personel çalışmaktadır. Bunların 4 tanesi engelli kadrosunda olup çamaşırhane ve ofis temizliğinde görev yapmaktadır. Ayrıca haftada bir defa 15.30-17.30 saatleri arasında 1 adet aile hekimi ve 1 adet hemşire görev yapmaktadır

Çalışmamızda ilk olarak personelin işe alım süreci değerlendirilmiştir. İşletmelerde özellikle çalışan hilelerini önlemeye yönelik olarak öncelikle

"doğruluk ve dürüstlük kültürü yaratmak" gerektiği literatürde belirtilmektedir (Albrecht ve Albrecht, 2003:66). İşletme içinde bu kültürün yaratılması için ilk olarak yönetim kademesinin örnek davranışlarda bulunması, daha sonra ise doğru kişilerin işe alınması gerekecektir. İşe alım sırasında kişilerin farklı ahlaki değerlere, farklı eğitim seviyelerine sahip olabilecekleri göz önünde bulundurulmalıdır. İşe alımlar sırasında sabıka kayıtlarının incelenmesi, kişiler hakkında internet araştırması yapılması, eğitim durumunun doğrulanması için onaylı belgelerin istenmesi ve özellikle referans kontrollerinin yapılması hususları önem taşımaktadır.

Uygulama yapılan otelin personel alımı şu şekilde yapılmaktadır:

Öncelikle ihtiyaç olan bölüme göre alınacak personel kriterleri belirlenir. Örneğin; mutfak bölümünde en az beş yıl iş deneyimi; önbüroda en az 4 yıllık Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksek Okulu mezunu olup iyi derecede İngilizce bilinmesi, tercihen ikinci yabancı dil bilinmesi; muhasebe bölümü için üniversitelerin muhasebe bölümlerinden mezuniyet aranmaktadır. Misafirlerle yüz yüze ilişkide olacak personelin fiziki anlamda bakımlı, düzgün ve temiz giyimli ve iyi diksiyona sahip olması gerekir. Bu şartların dışında otelde özellikle referanslara dikkat edilmektedir.

Otelde fazla mesai izne tabidir. Bölüm müdürü mesaiye kalacak olan personel için mesai formu düzenleyip Personel Müdürüne iletir ve Genel Müdür onayına sunulur. Yapılan fazla mesailer diğer çalışma günlerinde personele izin olarak verilir. Bu izinler 6 ay içinde kullanılmalıdır. Otelde yıllık izin kullanımlarında otelin iş hacmi, personel sayısı, doluluk durumu göz önünde tutularak planlanmaktadır. Kıdem olarak, 1-5 yıllık personel izin hakkı 15 gün; 5-10 yıllık personel izin hakkı 20 gün; 10 yıl ve üstü yıllık personel izin hakkı 26 gündür. Hafta tatili Pazar günleridir.

Otelde gerek performans değerlendirme gerekse çalışma koşullarının değerlendirilmesi için yıllık olarak "Çalışan Bağlılığı Anketi" düzenlenmektedir. Bu kayıtlar yıllık depolanıp karşılaştırmalar yapılmaktadır. Özellikle personel görüşleri de göz önüne alınarak etkin ve sürdürülebilir başarı hedeflenmiştir.

Bölümler arası iletişimi en yüksek düzeyde tutabilmek için günlük operasyon toplantıları yapılarak tüm bölüm müdürlerinin katılımı sağlanır. Ayrıca muhasebe bölümünde on beş günde bir krediler; aylık olarak ise bütçe ve maliyet toplantıları yapılır.

Personeli çalışmalarında teşvik etmek amacıyla aylık toplantılarda bölüm müdürlerinin olumlu görüş verdikleri personeller raporlanarak "Ayın Personeli" ve "Yılın Personeli" seçilerek ödüllendirilir. Aynı zamanda müşterilerin doldurdukları anketlerde memnuniyet belirtilen personel için "Misafir Başarı Belgesi" verilir. Bunun yanında evlenen, doğum yapan personeller içinse küçük altın hediyesi mevcuttur.

Personelin Otelde ihtiyaç durumunda ya da farklı bölümlere ait görev başında öğrenilmesini sağlamak için bölümler arası rotasyon mevcuttur. Personel devir hızı oldukça düşük olup, kurumsallaşma sağlanarak, başarılı personellerin görev ve yetkilendirmeleri gerekli şekilde yapıldığından kıdemli ve başarılı bir ekip oluşturulmuştur.

3.5. Önbüro Bölümünde İç Kontrol

Önbüro işlemleri konuk henüz otele gelmeden rezervasyon aşamasından başlayıp, otele kayıt, konaklama ve çıkış işlemlerini içeren bir süreçtir. Bu süreçte özellikle belgeleme işlemleri ve hesap işlemleri önem taşımaktadır.

Çalışma konusu otelde tüm işlemlerin hatasız ve kısa zamanda yapılabilmesi için etkin bir bilgisayar sistemi mevcuttur. Dünyada ve

Türkiye'de çoğunlukla beş yıldızlı otellerde kullanılan Fidelio Otel Yönetim Programı kullanılmaktadır. Fidelio programının eksiksiz kullanımı ve özellikle personel hata ve hilelerini önlemek amacıyla sınırlandırılmış bazı parametreler iç kontrol etkinliğini arttırmaktadır.

Uygulama yapılan Otelin önbüro bölümünde 15 kişi vardiyalı şekilde hizmet vermektedir. Rezervasyon sırasında otelde konaklayacak misafirlere yönelik çeşitli sınıflandırmalar mevcuttur. Ön rezervasyonlu, walkin, grup vs. şeklinde sınıflandırılmış misafirlere özel kodlama sistemi ile fiyatlar verilmektedir. Fiyat kodlamasına uyulup uyulmadığı günlük raporlar alınarak takip edilir. İndirimli fiyat uygulanacak müşterilerde personele tanımlanan limitler dahilinde indirimli satışlar gerçekleştirilir. Rezervasyonu alınan misafirin rezervasyon iptal durumunda iptal yapılsa dahi kullanılan program bunu kayıtlı olarak tutar, silmez. İşlemi gerçekleştiren her personelin bir kullanıcı adı ve şifresi olduğundan yapılan tüm kayıt ve değişiklikler kaydedilir ve izlenebilir. Konaklama yapacak her misafirin girişinde rezervasyon yapılmadan önce isim-soy isim, adres, telefon, oda, yatak tercihi, geçmiş konaklama ve ödeme durumu gibi bilgileri içeren müşteri profili oluşturulur ve bir sonraki rezervasyonda işlemin akıcı olarak devam etmesini olumlu/olumsuz tüm bilgilerin kayıttan önce edinilmesini sağlar. Böylelikle otelde oluşturulan etkin rezervasyon, kayıt ve çıkış sistemleri ile otelin gelir kaybı yaşamaması sağlanmıştır.

3.6. Kat Hizmetleri Bölümünde İç Kontrol

Bilindiği gibi önbüro bölümü kat hizmetleri bölümü ile koordineli çalışmaktadır. Uygulama yapılan otelin kat hizmetleri bölümünde toplam 35 kişi çalışmaktadır. Gece ihtiyaç olması durumunda 2 kişi nöbetçi olarak hizmet verir. Sabah ve akşam olmak üzere günde iki defa "Oda Uyumsuzluk Raporu" alınmaktadır. Sabah alınan raporda check-out yapan misafirlerin; akşam alınan raporda ise oda sayısı ve konaklayan

misafirler kontrol edilmektedir. Aynı zamanda bu rapor sayesinde önbüro bilgisi dışında oda kullanımı olup olmadığı tespit edilmektedir.

08.00-17.00 saatleri arası görev yapan kat hizmetleri bölümünde kişi başına bir günde ortalama 25 oda temizlenmektedir. Kat görevlisi günlük temizliği yaparken aynı zamanda odadaki demirbaşların da kontrolünü yapar, arıza olan elektronik eşya mevcutsa bunları teknik servise rapor ederek kontrol ve tamirini sağlar. Ayrıca konuklar otelde kalma süreleri boyunca oteldeki demirbaşlara zarar verilebilir. Örneğin; konuklar otel logolu tabak, havlu ve buklet malzemeleri yanında götürebilir. Bu tür durumlarda yüksek değerli eşyalarla ilgili herhangi bir problem olmadığı takdirde bu zarar tolere edilebilir. Ancak yüksek boyutlarda zarar ya da hırsızlığın olması durumunda konuğun oteldeki giriş-çıkış tarihleri, kalan kişi bilgileri kayıt edilerek "Hasar Raporu" düzenlenir. Konuyla ilgili misafire ya da şirket mensubu ise bağlı olduğu şirkete ulaşılır. Zarar tazmini sağlanır. Otelde kayıp veya bulunan eşyalar için kat hizmetlilerince bulunan eşyaların tarih, oda numarası ve bulan kişiye ait bilgileri içeren rapor tutulur. Bulunan eşyalar 6 ay boyunca depoda muhafaza edilir. Sahibine ulaşılamaması durumunda bulan kişiye teslim edilir.

Bunun yanında zaman zaman kat görevlilerinin dikkat ve duyarlılığını ölçmek için odalara para, cüzdan vb. bırakılır. Yüksek değerli ya da konuklar için manevi değeri yüksek eşyaların bulunması halinde personellere para ödülü verilmektedir. Bu yöntemlerle söz konusu otel işletmesi oda gelirlerinin ve işletme varlıklarının korunmasını amaçlamaktadır.

3.7. Pazarlama ve Satış Bölümünde İç Kontrol

Pazarlama ve satış bölümünde en önemli konu kredilendirmedir. Uygulama yapılan otelde ağırlıklı olarak kredili çalışılmaktadır. %60-70

arası kredili satış, %30-40 civarı nakit satış söz konusudur. Kredili satış talep eden şirketler Ticari Sicil Tasdiknamesi, yetki belgeleri, imza sirküleri vb. evraklarla talep formu doldururlar. Daha önce çalıştıkları otel ve firmalar arasında referans araştırması yapılarak kredi komitesince uygunluk durumu tespit edilir. Ödemeler nakit, kredi kartı, kredilendirme ve banka havalesi şeklinde yapılır; şahsi çek kabul edilmez. Görüldüğü gibi otelin kredilendirme politikalarında etkinlik sağlanmıştır.

3.8. Satın Alma ve Depolama Bölümünde İç Kontrol

Otel işletmelerinde özellikle yiyecek-içecek bölümünün kontrolüne ilişkin süreç satın alma, tesellüm, depolama, dağıtım, üretim ve gelir şeklindedir. Satın alma faaliyetleri, yiyecek-içecek üretim ve sunum hizmetlerinin amacına uygun gerçekleştirilebilmesi için gereken tüm mal ve hizmet alımlarından oluşur. Mal alımı yapılırken kalite kontrollerinin, ölçü kontrollerinin ve fiyat kontrollerinin yapılması gerekir (Yılmaz, 2012:47-67).

Kalite kontrolünde;

- Gelen malların verilen siparişlere uygunluğu kontrol edilir. Belge detaylarının kontrolü yapılır.
- Sebze ve meyvelerde çürüme veya bozulma olup olmadığı kontrol edilir.
- Et, süt ürünlerinde resmi mühür, son kullanma tarihi; teneke, şişe ve paketlerdeki yırtık, ezik, hava alma durumu olup olmadığı kontrol edilir.
- Hijyen kontrolü yapılır.

Ölçü kontrolünde;

- Sipariş verilenler ile kesilen fatura ve teslim alınanlar arasında uyumsuzluğun olup olmadığı kontrol edilir.

- Dondurulmuş gıdalarda, daralı yiyeceklerde dara ve buz miktarı tartıda dikkate alınır.

Fiyat kontrolünde ise, anlaşılan fiyat ile faturadaki fiyatın aynı olup olmadığı kontrol edilir.

Uygulama yapılan otelde satın alma bölümü ağırlıklı olarak yiyecek-içecek alımında bulunmaktadır. Otelde belge akışına önem verilmektedir. Büyük tutarlı logolu havlu, buklet malzemesi, yemek takımı vb. alımı genel müdür onayından geçerek yapılır. Sipariş verecek olan bölüm alınacak mal ve hizmete ilişkin talep fişi yazar ve sipariş gününden iki gün önce yönetim kadrosuna imzaya gider. Satın alma, muhasebe ve Genel Müdür uygunluk verdiği takdirde sipariş verilir.

Mal teslimi malzemenin sipariş edildiği yere göre yapılır. Örneğin; yiyecek malzemesi satın alındıysa satın alma biriminden bir kişi ve mutfaktan bir personel mal teslimini alır, irsaliye muhasebe bölümüne iletilir. Fatura ile beraber irsaliye kontrolü yapılır. Özellikle et, sebze, meyve alımı için sürekli çalışılan firmalar mevcuttur. Memnuniyetsizlik durumunda ürün iadeleri yapılmaktadır.

Gıda maddelerinin depolanma şartları ısı, nem, bekleme süresi, koku açısından farklılık gösterdiğinden kullanılan malzeme ve hammaddeler farklı depolarda saklanmaktadır. Bunlar, kuru erzak, yaş sebze meyve, meşrubat deposu ve soğuk depolama şeklindedir.

3.9. Yiyecek-İçecek Bölümünde İç Kontrol

Otel işletmelerinde oda gelirlerinden sonra en çok gelir getiren bölümün yiyecek-içecek bölümü olduğu söylenebilir. Yiyecek-içecek bölümü genellikle mutfak, restoran ve bar bölümlerinden oluşmaktadır. Bu bölümlerde iç kontrol açısından özellikle dikkat edilmesi gereken hususlar aşağıdaki gibi sıralanabilir (Gönen, Ergun, 2008:189 vd.):

- Mutfakların üretimin en rahat şekilde yapılmasını sağlayacak (ışıklandırma, havalandırma, ısı gibi) fiziksel olanaklara sahip olması gerekir.
- Personel arasındaki iş bölümü uzmanlaşmaya dayalı yapılmalıdır. Yetki ve sorumluluklar açıkça belirlenmeli, hatta yazılı olmalıdır.
- Firelerin izlendiği kayıt sistemi olmalıdır.
- Menü planlaması yapılmalıdır.
- Maliyetlerin kontrol altına alınması için en önemli husus standart reçetelerin ve standart porsiyon büyüklüklerinin kullanılmasıdır.
- Personelin yeme içme alışkanlıkları izlenmelidir, izinsiz atıştırmaların yapılması ve çalmalar önlenmelidir.
- Otele girişi çıkışlarda personelin üst araması yapılması, çöplerin belli aralıklarla kontrol edilmesi, uygun noktalara kamera sistemleri yerleştirilmesi personel hırsızlıklarının önüne geçebilir.
- Özellikle barda pahalı alkollü içecekler olduğundan özel önem gösterilmesi gerekmektedir. Depodan bara gönderilen içkilerin otele ait olduklarını gösteren damgalama gibi tanıtıcı işaretlerin konması gerekir. Dönemsel sayımlarda ya da ani baskınlarda bardaki içki şişelerinde bu işaretlerin olup olmadığı kontrol edilmelidir.
- Malzeme talep fişlerinde en az iki kişinin, örneğin barmen ve yiyecek-içecek müdürünün, imzasının olmasına dikkat edilmelidir.
- Otelde birden çok bar söz konusu olabileceğinden adisyonlar sadece ilgili bara ait olmalıdır.

Uygulama yapılan otelde yiyecek-içecek bölümünde çalışan toplam personel sayısı 60'dır. Banketler için ihtiyaç durumuna göre dönemlik personel alınmaktadır. Üç vardiya personelin 24 saat hizmet verdiği 6 adet bar ve 5 adet restoran bulunmaktadır. Otelin

yiyecek-içecek bölümünde iç kontrol açısından önem verilen hususlar şu şekilde belirlenmiştir:

- Birbirinin yerine kullanılabilen yiyecek malzemeleri nelerdir?
- Özellikle et ve sebze ürünlerinde mevsimsellik içeren, fiyat ve lezzet olarak optimum verimin alınacağı zamanlara dikkat edilmelidir.
- Yiyeceklerin pişirilme yöntemleri yanında nerede ve nasıl kullanılmaktadır, hangi etler hangi yiyeceklerde daha verimlidir?
- Kullanılan içeceklerde üretim tarihi, üretim yeri gibi bilgilere dikkat ederek ekstra ürün kalitesinin sunulması amaçlanır.
- Menülerdeki reçete sistemi porsiyonlardaki standart yemek ölçüsünü ayarlayarak kaybı en aza indirir. Ancak yemek üretimi esnasında reçete sisteminin uygulanması çok mümkün değildir. Genellikle göz kararı ölçüler kullanılmaktadır.
- Sipariş ana mutfağa Captain Order (sipariş fişi) ile iletilir. El terminaliyle iletilen sipariş için üç ayrı nüsha çıkmaktadır (Mutfak-Muhasebe-Müşteri). Hazır olan siparişin en kısa sürede müşteriye sunumu söz konusudur.

Menü planlaması aşçı ve yiyecek-içecek müdürü tarafından düzenlenip maliyet hesaplaması yapılarak Genel Müdür onayına sunulur. Özellikle barda ürünlerin stok kontrolleri, hilelerin önüne geçebilmek amacıyla şişelerde sticker uygulaması kullanılmaktadır. Boş şişeye karşılık dolu şişe teslimi ve sticker kodlamaları gerekli kontrolü sağlamaktadır. Muhasebe bölümü tarafından yapılan aylık sayımlarla da bu kontroller desteklenir. Bar ve restoranda manuel adisyon sistemi kullanılır. Mutfak ve barda personel giriş çıkışlarında kayıpları önlemek için üst araması, çöp kontrolü vb. uygulamalar yapılır.

3.10. Diğer Gelir Getiren Bölümlerde İç Kontrol

Uygulama yapılan otelde konaklama, yiyecek-içecek dışında gelirin oluştuğu diğer yerler; çamaşırhane, telefon, mini bar, döviz, sauna, kira gelirleri şeklindedir. Otelde bulunan bay-bayan kuaför, SPA, market, organizasyon firması otele yıllık kira geliri getiren, farklı kişilere ait olan birimlerdir. Kuru temizleme hizmeti bulunmamakta, bu hizmet dışarıdan sağlanmaktadır. Otelde telefon hizmeti şehir içi, şehirlerarası ve milletlerarası görüşmeye açıktır ve ücretlendirme odada kalan konuğun hesabına otomatik olarak yansımaktadır. Oteldeki otopark konuklarına ücretsizdir. Oteldeki iki adet yüzme havuzu, fitness ve pilates salonu, sauna, fin hamamı, Türk Hamamı kullanımları için dışarıdan 1 aylık-3 aylık-6 aylık-1 senelik paket üyelikler de mevcuttur. Söz konusu otel işletmesi ana faaliyet konusu dışındaki hizmetleri kendi vermek yerine kiraya vererek kira gelirlerini artırmış, böylece hem iç kontrolünde etkinliğini artırmayı, hem de gelir kayıplarını önlemeyi hedeflemiştir.

3.11. Güvenlik Faaliyetlerinde İç Kontrol

Güvenlik bölümünün iç kontrolünde en önemli husus deneyimli ve eğitimli personelin istihdam edilmesidir. Günümüzde işletmeler güvenlik hizmetlerini çoğunlukla dışarıdan almaktadır.

Güvenlik personeli özellikle yangın, deprem, sel gibi felaketler ve ilk yardım konusunda eğitimli olmalıdır. Güvenlik personeli dışında otelin tüm personelinin acil durumlarda nasıl hareket edeceğine, nasıl bir iş bölümü gerçekleştirileceğine dair eğitilmesi de önem taşıyan hususlardan biridir. Otelin kamera sistemlerinin, yangın detektörlerinin kurulması, asansörlerin rutin bakımı, güvenliğe ilişkin yasa ve yönetmeliklerle belirlenen diğer hususların gerçekleştirilmesi gibi fiziksel güvenlik önlemlerinin alınması da gerekmektedir.

Uygulama yapılan otelin güvenlik bölümündeki personeller şirket bünyesinde görev yapan vardiya usulü çalışan personellerdir. Güvenlik görevlileri üç vardiya çalışırlar ve her değişimde teslim tutanağı imzalarlar. Nöbet çizelgesi aracılığıyla takibi sağlanır. Giriş çıkışlarda personel çanta araması yaparlar ve şüpheli durumlarda müdahale ederler. Odalarda duman detektörü ve kapı arkalarında acil çıkış planları bulunur. Katlarda yangın dolapları mevcuttur.

SONUÇ

Kurumsal yönetim sürecinin en önemli parçası iç kontrol sistemi olup bu sistemin kurulmasında en büyük sorumluluk işletme yönetimine aittir. İç kontrol sürecine işletmenin tüm çalışanlarının dahil edilmesi sistemin etkin çalışmasının sağlanması için gereklidir (Atmaca,2012:12). Otel işletmeleri emek yoğun bir sektörde faaliyette bulunduğundan, iç kontrol sistemi kurulurken özellikle olası çalışan hilelerinin ve hatalarının önlenmesine yönelik bir takım kontrollerin oluşturulması gerekmektedir.

Marmara Bölgesi'nde faaliyetine devam eden beş yıldızlı bir otel işletmesinde yaptığımız bu çalışmada; otelin tüm bölüm müdürleri ile yüz yüze görüşmeler yapılmış ve gözlemlerde bulunulmuştur. Otelde özellikle görevlerin ayrılığına önem verildiği görülmüştür. Kurumsal yapılanmanın olduğu otelde yönetici kademesinden itibaren görevler deneyimli ve eğitimli personelce yapılmakta olup, böylece hataların en aza indirilmesi, otel içinde işlerin yapılış biçimlerinde süreklilik sağlanması hedeflenmektedir. İşe ilk alımlarda turizm eğitimi almış ve yabancı dil bilen personelin aranması iç kontrolü güçlendirmektedir. İşe alımlardan sonra personel devir hızının yavaş olmasına önem verilmekte, bunun için personeli motive edici uygulamalara yer verilmektedir. Örneğin, her yıl düzenli olarak çalışan bağlılığı anketi yapılması, bu anketlerin önceki yıllarla karşılaştırılması ile personelin görüşlerine önem verildiği ortaya

konmaktadır. Ayrıca personeli teşvik edici şekilde ayın personeli, yılın personeli seçilmesi ve bu kişilerin ödüllendirilmesi de personeli motive edici uygulamalardandır. Personelin farklı alanlarda deneyim kazanması ve birbirlerinin yerine geçebilmeleri amacıyla rotasyon uygulamasının olması da iç kontrol sisteminin etkinliğini artıracaktır. Böylece otel personeli birbirini denetleyebileceği gibi, olağanüstü durumlarda işlerin aksamasının da önüne geçilebilecektir.

Otelin önbüro işlemlerinde özellikle belge akışına dikkat edilmektedir. Fidelio Otel Yönetim Programı kullanılan otelde, işlemi gerçekleştiren her personelin bir kullanıcı adı ve şifresi olduğundan, yapılan tüm kayıt ve değişikliklerin kaydedilip izlenebilmesi ile iç kontrol sisteminin etkinliği artmaktadır. Ayrıca rezervasyon işlemlerinde müşteri profilleri oluşturulması ile işlemlerin akıcı şekilde gerçekleştirilmesi sağlanmaktadır.

Otelde kat hizmetleri ile ön büro bölümü koordineli şekilde faaliyetlerini sürdürmektedir. Oda uyumsuzluk raporu etkin şekilde çalıştırılmaktadır. Kat görevlilerinin odalardaki kayıp, kırık, eksik demirbaşlar için kontrol ve tamir sağlaması, büyük kayıplar için hasar raporu düzenlenmesi iç kontrol sisteminin etkinliğini göstermektedir. Kat görevlilerinin dikkat ve duyarlılıklarının ölçülmesi için odalara para vb. değerli eşyaların bırakılması, bulunan eşyaların yönetime bildirilmesinin sağlanması, bu şekilde ahlaki değerlerin ön plana çıkarılması da özellikle çalışan hilelerinin önlenmesinde önem taşıyan kontrol yöntemlerindendir.

Otelin satışlarının çoğunlukla kredili yapılması nedeniyle kredilendirme politikaları önem taşımaktadır. Özellikle otelden kredili satış talep eden şirketlerin referans araştırmalarının yapılması, Ticaret Sicillerinin incelenmesi, şahsi çek kabul edilmemesi gibi uygulamalar gelir kayıplarını azaltmadaki iç kontrolün etkinliğini artırmaktadır.

Otelde satın alma, teslim alma ve depolamada belge akışına önem verildiği görülmüştür. Özellikle büyük tutarlı alımlarda genel müdür onayının alınması başka bir kontrol yöntemidir. Siparişlerin teslim alımında en az iki kişinin hazır bulunması ve imzalarına gerek duyulması da iç kontrol sisteminin etkinliğini artırmaktadır. Malzemelerin depolanma koşullarının malzemelerin türüne göre ayarlanması, malzeme türleri için ayrı depoların mevcut olması da özellikle çürüme ve bozulmayı engelleyici, gelir kaybını önleyici nitelikte kontrol yöntemlerindendir.

Otelin yiyecek-içecek bölümünde menü planlaması yapıldığı görülmüştür. Bu şekilde özellikle yiyecek-içecek maliyetleri kontrol altına alınmaktadır. Barlarda boş şişeye karşılık dolu şişe verilmesi uygulaması ve sticker sistemi uygulamasının bulunması, personelin üstünün giriş ve çıkışlarda aranması da iç kontrol sisteminin etkinliğini artırmaktadır.

Otel işletmesinin SPA, market, kuaför, berber, organizasyon işleri gibi diğer gelir getirici bölümlerde faaliyette bulunmayıp, buraları kiraya vererek gelir elde etmeyi tercih ettiği görülmüştür. Bu da gelir artırıcı nitelikte iç kontrol sisteminin etkinliğini sağlayan bir uygulamadır.

Otelin güvenlik bölümündeki personelin her vardiya değişiminde teslim tutanağı imzalaması ile sorumluluk açısından kontrol sağlanmaktadır. Otelin güvenlik açısından fiziki olanaklara sahip olduğu görülmüştür.

Sonuç olarak söz konusu otelde etkin devam eden iç kontrol sisteminin varlığından bahsedebiliriz.

KAYNAKÇA

Aktürk, A. (2015). Konaklama İşletmelerinde Etkin Bir İç Kontrol Sisteminin Tesisi Bağlamında Muhasebe Sistem Organizasyonu: Bir Vaka Analizi, Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies 1/4 (2015) (ss. 108-127)

Albrecht, W. S. & Albrecht, C.O. (2003). Fraud Examination, USA: South-Western.

Atmaca, M. (2012). Muhasebe Skandallarının Önlenmesinde İç Kontrol Sisteminin Etkinleştirilmesi. Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi, C.XIV, S:I, (ss. 191-205.)

Azaltun, M. (1999). Otel İşletmelerinde İç Kontrol, Eskişehir, T.C.Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No:1075.

Dalğar, H. (2012). İşletmelerin Muhasebe Departmanlarında Hata ve Hileleri Önlemeye Yönelik İç Kontrol Sisteminin Oluşturulması: Bir Vaka Çalışması. MÖDAV, Vol.14, Issue.3, (ss. 129-155)

Demirbaş, M. (2005). İç Kontrol ve İç Denetim Faaliyetlerinin Kapsamında Meydana Gelen Değişimler. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:4 Sayı:7 Bahar 2005/1, (ss.167-188)

Gönen, S. & Ergun, Ü . (2008). Otel İşletmelerinin Yiyecek İçecek Bölümünde İç Kontrol Sisteminin Etkinliğinin Değerlendirilmesine Yönelik Bir Uygulama. Ege Akademik Bakış, Cilt:8, Sayı:1, ss.183-204

Hatunoğlu, Z. & Koca, N. & Kıllı, M. (2012). İç Kontrolün Muhasebe Sistemindeki Hata ve Hilelerin Önlenmesindeki Rolü Üzerine Bir Alan Çalışması. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 20, (ss. 169-189).

İbiş, C. & Çatıkkaş, Ö. (2012). İşletmelerde İç Kontrol Sistemine Genel Bakış, Sayıştay Dergisi, Sayı 85, Nisan-Haziran, (ss.98-105).

Juen, C.S. & Mustapha, M. (2015). An Assessment of Internal Controls in Budget Hotels in Malaysia. Proceedings of The International Conference on Natural Resources, Tourism And Services Management 2015, Universiti Putra Malaysia

Karagiorgos, T. & Drogalas, G. & Giovanis, N. (2011). Evaluation of the Effectiveness of Internal Audit in Greek Hotel Business.

International Journal of Economic Sciences and Applied Research, 4 (1), 19-34

Karakoç,M. & Özdemir,S. (2016). İç Kontrolde COSO ve ICFR İlişkisi, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Kış-2016 Cilt:15 Sayı:56 (ss. 141-152).

Köroğlu, Ç. & Aktaş, R. (2014). Turizm Sektöründe Kurumsal Yönetim Anlayışı ve İç Denetim İlişkisi:Marmaris Bölgesinde Bir Uygulama, Journal of Business Research Turk, 6/3,2014 , (ss:273-290)

Mihaela, D. & Mairan,T. (2013). Internal Control Organization in Accomodation Units. Lucrări Ştıınţıfıce Facultatea de Management Agrıcol, Serıa 1, vol.xv (4) , (ss.86-92)

Ömürbek,V. & Altay, S.Ö. (2011). Turizm İşletmelerinde İç Kontrol Sisteminin Etkinliğinin İncelenmesi ve Manavgat Bölgesindeki Beş Yıldızlı Otellerde Bir Araştırma Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Y.2011, C.16, S.1 (ss.379-402)

Özbek Ç. (2012). İç Denetim Kurumsal Yönetim Risk Yönetimi ve İç Kontrol, İstanbul: Türkiye İç Denetim Enstitüsü Yayınları, Yayın No:3.

Pickett, K.H. S. (2000). The Internal Auditing Handbook, UK: John Wiley & Sons,

Ravaş, B. (2011). The Role Of The Internal Audit in The Tourism Unit's Risk Management Process. Annals of University of Petroşani,Economics, (11) 1, (ss.215-222).

Selimoğlu, S. K. & Uzay, Ş. (Ed.). (2011). Muhasebe Denetimi. Ankara: Gazi Kitabevi.

Türedi,S. (2008). Konaklama İşletmelerinde Muhasebe Bilgi Sistemi ile İç Kontrol Sistemi Arasındaki İlişkiler, Mevzuat Dergisi, Yıl:11, Sayı:126.

Türedi, H. & Gürbüz, F. & Alıcı, Ü. (2014). COSO Modeli: İç Kontrol Yapısı, Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi, Cilt:11, Sayı: 42, Temmuz, (ss.141-155)

Yılmaz, Y. (2012). Konaklama İşletmelerinde Yiyecek-İçecek Maliyet Kontrolü Maliyet ve Satışların Analizi, 5.Baskı, Ankara: Detay.

DEVLET ÜNİVERSİTELERİNDE İÇ KONTROL SİSTEMİNİNİŞLEYİŞİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

Esin Nesrin CAN
Dr., Marmara Üniversitesi, SBE

Cem ÇETİN
Dr., Marmara Üniversitesi İç Denetim Birim Başkan

Geliş Tarihi: *24.08.2016*
Kabul Tarihi: *03.10.2016*

ÖZ

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nda yer alan iç kontrole ilişkin düzenlemelerin, Devlet Üniversiteleri nezdinde oluşturduğu farkındalığın incelendiği çalışma kapsamında, İç Denetim Birim Başkanları'na yöneltilen ankete dayalı araştırmada elde edilen bulgular değerlendirilerek tartışılmıştır.Teknoloji ve iletişimle birlikte, tüm sektörlerdeki kurumlarda olduğu gibi hızlı bir gelişim ve değişim yaşayan Devlet Üniversiteleri'nde de iç kontrol sistemlerinin öneminin özellikle arttığı kabulünden hareketle çalışmanın bu alanda gerçekleştirilmesi ve sürece değer katacak sonuçlara ulaşılması hedeflenmiştir.

Çalışma kapsamında literatür taramasını takiben uygulanan anket, Prof. Dr. Dana R. Hermanson vd. tarafından 2012 yılında yayınlanan "How Effective are Organizations' Internal Control? Inside Into Specific Internal Control Elements" adlı makaleleri ile Prof. Dr. Şaban Uzay tarafından 2010 yılında yapılan "Reel Sektörde İç Denetim Uygulamaları: Tespit ve Öneriler" adlı çalışmada ve T.C. Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan "Kamu İç Kontrol Rehberi – versiyon 1.0" adlı çalışmada yer alan sorulardan yararlanılarak oluşturulmuştur.

Çalışmada iç kontrol sisteminin beş bileşeni itibarıyla yöneltilen ifadeler, ilgili alanlar itibarıyla genel ve ayrıntı düzeyinde sorulardan oluşmakta olup; bulguların analizi ve değerlendirilmesi de "Sonuç" bölümünde sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İç kontrol sistemi, iç denetim, devlet üniversiteleri, 5018 sayılı kamu mali yönetimi ve kontrol kanunu.

Research on the operation of the internal control system in state universities

ABSTRACT

The findings obtained by the research based on the survey aimed for the Heads of Internal Audit Units have been evaluated and discussed within the scope of the paper examining the awareness created in State Universities with the arrangements on internal control in the Public Financial Management and Control Law numbered 5018.

Acting on the assumption that the significance of the internal control systems increased significantly in State Universities, which are also experiencing rapid development and change similar to other institutions in all sectors, we have aimed to conduct the research in this area and reach conclusions that will add value to the process.

The survey, which has been applied following the literature scan within the scope of the research, has been generated by benefiting from the questions in the article titled "How Effective are Organizations' Internal Control? Inside Into Specific Internal Control Elements" published by Prof. Dr. Dana R. Hermanson et.al. in 2012, the research titled "Internal Audit Practices in the Real Sector: Observations and Recommendations" conducted by Prof. Dr. Şaban Uzay in 2010, and the study titled "Public Internal Control Guide – version 1.0", published by T.R. Ministry of Finance General Directorate of Budget and Financial Control.

The statements directed in the study with reference to the five elements of the internal control system, consist of question at general and detail levels in respect of the relevant fields; and the analysis and evaluation of the findings are presented in the "Conclusion" section.

Keywords : Entrepreneurial University, Grounded Theory, Universities In Turkey

GİRİŞ

İç kontrol olgusu, 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu (KMYKK; 5018 sayılı Kanun) ile birlikte kamu sektöründe görülmeye başlamıştır. 24.12.2003 tarihinde kabul edilen ve 01.01.2006 tarihinde yürürlüğe giren KMYKK, 78 yıl boyunca ülkemiz mali yönetiminin temelini teşkil eden 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunu'nun yerini almıştır. Bu çalışmada; KMYKK'nın iç kontrole ilişkin düzenlemelerinin, Devlet Üniversiteleri nezdinde oluşturduğu farkındalık ele alınmaktadır.

5018 sayılı Kanun ile, bütçe türleri uluslararası standartlarda bir tasnife tabii tutulmuş ve bu bağlamda katma bütçe kaldırılmış; kamu idareleri, idari ve mali özellikleri baz alınarak genel bütçeli veya özel bütçeli hale getirilmiştir.

5018 sayılı Kanun, kamu kurumlarının ve bu arada üniversitelerin mali yönetim ve kontrol sisteminin yapısını ve işleyişini yeni bir anlayışla ele almakta; kamu bütçelerinin hazırlanma, uygulanma ve kontrol işlemlerinin nasıl yapılacağını, mali işlemlerin muhasebeleştirilmesini ve raporlanmasını belirlemektedir.

Yönetim sorumluluğu, siyasi sorumluluk, idari sorumluluk, mali sorumluluk, performans sorumluluğu, cezai sorumluluk, bu Kanun'da yer bulan sorumluluk türleri olarak öne çıkmaktadır. Belirtilen sorumlulukları yerine getirmekle yükümlü olanlar; Siyasi Sorumlu (Bakan veya Belediye Başkanı), Üst Yönetici (üniversitelerde Rektör), Harcama Yetkilileri, Gerçekleştirme Görevlileri, Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, Muhasebe Yetkilisi, İç Denetçiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Dış denetim ise Sayıştay tarafından ifa edilmektedir.

KMYKK'nın 55 inci maddesinde iç kontrol "İdarenin amaçlarına, belirlenmiş politikalara ve mevzuata uygun olarak faaliyetlerin etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde yürütülmesini, varlık ve kaynakların korunmasını, muhasebe kayıtlarının doğru ve tam olarak tutulmasını, malî bilgi ve yönetim bilgisinin zamanında ve güvenilir olarak üretilmesini sağlamak üzere İdare tarafından oluşturulan organizasyon, yöntem ve süreç ile iç denetimi kapsayan malî ve diğer kontroller bütünüdür. Görev ve yetkileri çerçevesinde, malî yönetim ve iç kontrol süreçlerine ilişkin standartlar ve yöntemler Maliye Bakanlığı'nca; iç denetime ilişkin standartlar ve yöntemler ise

İç Denetim Koordinasyon Kurulu tarafından belirlenir, geliştirilir ve uyumlaştırılır. Bunlar ayrıca, sistemlerin koordinasyonunu sağlar ve kamu idarelerine rehberlik hizmeti verir." şeklinde tanımlanmıştır.

İç kontrolün amacı KMYKK'nın 56 ıncı maddesinde;

" a) Kamu gelir, gider, varlık ve yükümlülüklerinin etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde yönetilmesini,

b) Kamu idarelerinin kanunlara ve diğer düzenlemelere uygun olarak faaliyet göstermesini,

c) Her türlü malî karar ve işlemlerde usulsüzlük ve yolsuzluğun önlenmesini,

d) Karar oluşturmak ve izlemek için düzenli, zamanında ve güvenilir rapor ve bilgi edinilmesini,

e) Varlıkların kötüye kullanılması ve israfını önlemek ve kayıplara karşı korunmasını,

sağlamaktır." şeklinde ifade edilmiştir.

Kontrolün yapısı ve işleyişi ise KMYKK'nın 57 inci maddesinde "Kamu idarelerinin malî yönetim ve kontrol sistemleri; harcama birimleri, muhasebe ve malî hizmetler ile ön malî kontrol ve iç denetimden oluşur. Yeterli ve etkili bir kontrol sisteminin oluşturulabilmesi için; mesleki değerlere ve dürüst yönetim anlayışına sahip olunması, malî yetki ve sorumlulukların bilgili ve yeterli yöneticilerle personele verilmesi, belirlenmiş standartlara uyulmasının sağlanması, mevzuata aykırı faaliyetlerin önlenmesi ve kapsamlı bir yönetim anlayışı ile uygun bir çalışma ortamının ve saydamlığın sağlanması bakımından ilgili idarelerin üst yöneticileri ile diğer yöneticileri tarafından görev, yetki ve sorumluluklar göz

önünde bulundurulmak suretiyle gerekli önlemler alınır." hükmüne bağlanmıştır.

31.12.2005 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan İç Kontrol ve Ön Mali Kontrole İlişkin Usul ve Esasların ardından, KMYKK'ya dayanarak hazırlanan ve 26 Aralık 2007 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Kamu İç Kontrol Standartları Tebliği ise COSO Modeli'ni baz alarak, kamuda uyulması gereken iç kontrol sistemini 5 bileşen ve 18 standart olarak düzenlemiştir. Tebliği takiben T.C. Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan rehberler (Kamu İç Kontrol Standartlarına Uyum Eylem Planı Rehberi 04.02.2009 vd.) ile İdarelerin iç kontrol sistemlerinin kurulmasında yol haritası belirlenmiştir.

Yukarıda kısaca özetlenen dönüşüm ve yayımlanan mevzuatın üzerinden geçen yaklaşık sekiz yıl sonra, özel bütçeli kurumlar olan Devlet Üniversiteleri'nde iç kontrol algısının geldiği düzey, bu makalenin konusunu oluşturmaktadır. Çalışmada iç kontrol algısı, kontrol yapısının en önemli temel taşlarından olan İç Denetim Birim Başkanları'na tarafımızca hazırlanan ve değerlendirilen bir anketin uygulanması ile belirlenmeye çalışılmıştır.

1. LİTERATÜR TARAMASI

Bu bölümde; kamu sektöründe iç kontrol sistemi uygulamalarının etkinliği ve etkinlik ölçümüyle ilgili literatür taraması sonucu tespit edilen çalışmalara yer verilmiştir.

Makalenin konusuna benzer şekilde Erdoğan (Erdoğan, 2009, s. 197-201) tarafından yapılan çalışmada, 15 adet Kamu İktisadi Teşebbüsü (KİT)'nün iç kontrol sistemi ile ilgili algı ve tutumları,

anket yöntemi kullanılarak değerlendirilmiş ve iç kontrol sisteminin bileşenlerinden kontrol ortamının zayıf olduğu, performans ve risk odaklı yönetim anlayışının gelişmediği, iletişim ve izleme faaliyetlerinin yetersizliği gibi bulgular dikkate alınarak, KİT'lere özgü bir iç kontrol modeli tasarlanmıştır. Bahsi geçen çalışmada, KİT'lerde sürdürülebilirlik, etkin kaynak kullanımı ve hesap verilebilirliğin sağlanabilmesi için iç kontrol sisteminin bir gereklilik olduğu belirtilerek, bu kurumlarda iç kontrolün uygulanabilmesi için yasal düzenlemeler yapılması, "KİT İç Kontrol Standartları" düzenlenmesi, performans ve risk esaslı stratejik yönetim anlayışına geçilmesi, iç kontrol faaliyetleri ile ilgili güvence vermek üzere denetim komitesi oluşturulması, KİT'lerde sertifikalı iç denetçilerin istihdam edilmesi, büyük KİT'ler için bağımsız dış denetim hizmeti alınması, risk analizi ve takibi yapmak üzere risk değerlendirme birimleri kurulması ve KİT yönetim kurullarının süreçlerin iç kontrol standartlarına uygun olduğunu yıllık faaliyet raporlarında beyan etmesi önerilerinde bulunulmuştur.

Akçay (Akçay, 2013, s.51-69) çalışmasında iç kontrolü, sistemin denetimini gerçekleştiren iç denetçilerin etkinliğini sorgulayarak ortaya koymuştur.

Acar ve Akçakanat (Acar ve Akçakanat, 2012, s.25-46) tarafından yapılan çalışmada; 74 Devlet Üniversitesinin muhasebe birimlerinin başkanları ile anket çalışması yapılarak elde edilen veriler sonucunda; muhasebe birim yöneticilerinin iç kontrol sistemine yönelik algı düzeyleri ile iç kontrol sistemine yönelik mevcut uygulamaların gerçekleştirilme düzeyleri Wilcoxon eşleştirilmiş iki örnek testi ile karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sonucunda ankette yer alan 20 ifadenin 17'sinde istatistiki olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Buradan da, daire başkanlarının

iç kontrol sistemini çok önemli olarak algılamalarına rağmen yöneticisi oldukları muhasebe birimlerinde mevcut uygulamalar açısından bu özeni göstermedikleri ve mevcut uygulamaların gerçekleştirilmesinde eksiklikleri olduğu sonucu çıkarılmıştır.

Tektüfekçi (Tektüfekçi, 2011, s. 115-116) tarafından 94 Devlet Üniversitesi'nin internet sitesi birim sayfası aracılığıyla, web tabanlı bir tarama araştırması yapılmış ve frekans analizi sonucunda; iç kontrol sisteminin üniversitelerin 69'unda (%73,40'ında) olduğu ancak, 25'inde (%26,60'ında) olmadığı, iç denetim birimlerinin üniversitelerin 36'sında (%38,30'unda) bulunduğu, 58'inde (%61,70'inde) bulunmadığı tespit edilmiştir.

Araştırmanın sonucunda, bazı üniversitelerde iç denetimin henüz hayata geçmemiş olmasına karşılık, iç kontrol sisteminin diğer bileşenlerinin üst yönetim ve strateji geliştirme daire başkanlıkları tarafından aktif olarak işletildiği ortaya çıkmıştır.

Ertuğrul (Ertuğrul, 2013, s.97) tarafından kurumda var olan kültürün, iç kontrol ile bir etkileşiminin olup olmadığını ortaya koymak amacıyla Anadolu Üniversitesi'nde 120 birim yöneticisiyle gerçekleştirilen anket çalışması sonucunda, yöneticilerin "iç kontrol" ve "iç denetimi" doğru algıladıkları ve Anadolu Üniversitesi'nde kurum kültürü ve iç kontrol algısı arasında etkileşim olduğu sonucuna varılmıştır.

Yukarıda bahsi geçen çalışmada ayrıca iç kontrol sistemi bileşenleri ile kurum kültürü arasındaki ilişki irdelenmiş ve aşağıdaki değerlendirmeye ulaşılmıştır:

- ✓ "Kontrol faaliyetleri bileşeni ile kurum kültürü ilişkisi:

- Onay, işlem, kayıt ve denetleme gibi sorumluluk ve görevleri içeren işlemlerin farklı personel arasında dağıtılıp dağıtılmadığı ile kurum kültürü arasında etkileşim vardır.
- Kurumsal amaca ulaşmayı sağlayacak ölçülebilir hedefler belirlenmesi ile kurum kültürü arasında etkileşim vardır.

✓ Bilgi ve iletişim bileşeni ile kurum kültürü ilişkisi:

- Yazılı iletişim araçlarının ulaşıp ulaşmaması ile kurum kültürü arasında etkileşim vardır.
- Yazılı standart belirleme unsuru ile kurum kültürü arasında etkileşim vardır.

✓ Risk belirleme bileşeni ile kurum kültürü ilişkisi:

- Kilit faaliyetlere yönelik iç ve dış risklerin tanımlanıp düzenli olarak takip edilmesi ile kurum kültürü arasında etkileşim vardır.

✓ Kontrol ortamı bileşeni ile kurum kültürü ilişkisi:

- Personelin niteliği ile kurum kültürü arasında etkileşim vardır.
- Kontrol ortamının diğer bileşenleri de kapsaması sebebiyle, diğer bileşenlerle etkileşimin olması kontrol ortamı ile etkileşimi de ortaya koyar.

✓ Ayrıca;

- Kontrol sürecinde herhangi bir sorunla karşılaşılması ile kurum kültürü arasında bir etkileşim vardır.
- Kurum kültürü ile kurum içi kontrol mekanizmaları geliştirilememe nedenleri arasında bir etkileşim vardır".

Güner (Güner, 2009, s. 193-194) çalışmasında; iç kontrolün, yönetim işlevleri ile etkileşim içerisinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yönetim işlevlerinden biri olan kontrol, iç kontrolle birleşmiş olup; iç kontrol kapsamındaki tüm faaliyetler, kurumun kontrol işlevi çerçevesinde ele alınmaktadır. Planlama, örgütleme ve yürütme gibi diğer işlevler ise iç kontrol sürecini şekillendirmektedir. Bununla birlikte iç kontrol uygulamalarından elde edilen geri bildirimler de bu işlevlere ilişkin süreçlerin sürekli gelişiminde rol oynamaktadır. Özetle iç kontrol, iç denetim aracılığıyla, dolaylı bir şekilde etkin yönetim anlayışına yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda iç denetçiler, iç kontrol sistemini değerlendirip, sistemin gelişimine yönelik önerilerde bulunarak yönetime yardımcı olmaktadırlar. Ayrıca, risk odaklı mali olmayan süreçlerle ilgili olarak belirlenen kontrol faaliyetleri, kurum yöneticilerinin belirsizlikleri daha iyi yönetebilmelerini sağlayarak, kurumun daha etkin bir şekilde yönetilmesine yardımcı olmaktadır.

Usul, Titiz ve Ateş'in (Usul, Titiz ve Ateş, 2011, s.48-54), Marmara Bölgesi'ndeki belediyelerde iç kontrol ve kurumsal yönetim arasındaki ilişkinin irdelendiği çalışmada ise, belediyelerin muhasebe müdürleri ile bir anket çalışması yapılmıştır. Araştırmada; Marmara Bölgesi belediyelerine ait işletmelerde kurumsal anlamda etkin bir iç kontrol sisteminin bulunmadığı sonucuna varılmıştır.

2. UYGULAMA

Hermanson ve diğerleri (Hermanson, Smith ve Stephens, 2012, s. A31-32) tarafından yapılan araştırmada (Committee of Sponsoring Organizations' (COSO 1992a)) İç Kontrol – Bütünleşik Çerçeve'de yer alan Kontrol Ortamı, Risk Değerleme ve İzleme bileşenleriyle ilgili olarak yaklaşık 500 İç Denetim Direktörü ile İç

Denetçinin, çalıştıkları organizasyonlarının iç kontrollerine ilişkin güç algıları incelenmiştir. Aynı çalışmada ilk olarak, çalışmaya katılanların çoğu, kontrol gücünü nispeten yüksek olarak kabul etmelerine rağmen, özellikle yönetimin tarzı (etik atmosfer) ile ilgili değerlendirmelerde, politikadan sapmaların takibinde ve yönetimin yetkisini kullanarak kontrolleri geçersiz kılması ile ilgili iç kontrollerde potansiyel gelişmeler için bazı alanlar tanımlanmıştır. İkinci olarak halka açık şirketler ile diğer organizasyonlar karşılaştırılarak dört temel endüstri ile ilgili her kontrol unsuru seviyesinde algılanan kontrol gücü varyasyonları incelenmiş ve halka açık şirketlerin kontrollerinin, diğer organizasyonlardakine oranla daima daha etkili olarak belirlendiği tespit edilmiştir. Ayrıca bankaların ve diğer finansal hizmet şirketlerinin, sağlık hizmeti ve diğer hizmet şirketlerine nazaran daha sağlam izleme kontrollerine sahip olduğu da belirlenmiştir. Bu durumun, ilgili endüstrilerin yapısından ve bu şirketlerin karşılaştığı önemli uyum risklerinden kaynaklanması muhtemeldir. Son olarak, Kontrol Ortamı, Risk Değerleme ve İzleme bileşenlerinin iç denetim fonksiyonunun ve organizasyonun en önemli özellikleriyle nasıl değişim gösterdiği belirlenerek, her bir bileşen seviyesindeki kontrol gücünün varyasyonları incelenmiştir. Bileşen seviyesi analizi; iç kontrol bileşen gücünün, İç Denetim Direktörü'nün öncelikle Denetim Komitesi'ne raporlama yapması, halka açık şirketin statüsü ve iç denetçilerin ortalama çalışma süresiyle olumlu yönde ilişkili olduğunu göstermektedir.

2012 yılında Hermanson ve diğerleri (Hermanson, Smith ve Stephens, 2012, s. A33) tarafından yapılan bahsi geçen araştırma, İç Kontrol Sistemi'nin üç bileşenin – Kontrol Ortamı, Risk Değerleme ve İzleme ile ilgili 37 öğe – incelenerek bir dizi organizasyon

arasındaki iç kontrol gücüne etkin bir görünüm sağlamak için yapılmıştır. Analiz hem halka açık şirketleri hem de halka açık olmayan şirketleri kapsamaktadır.

2.1. Uygulamanın Amacı

Devlet Üniversiteleri hizmet ürünlerinin doğrudan eğitim ve öğretime ilişkin bulunması ve çok çeşitli olması nedeniyle hem faaliyet süreçlerinin hem de yönetim fonksiyonlarının ayrı ayrı büyük önem taşıdığı kurumlardır. Bu özellikleri ve günümüzde eğitim çıktılarına olan talebin her geçen gün tüm yönleri ile arttığı dikkate alındığında, bu kurumların etkin ve verimli işleyişleri üzerine çalışma yapılmasının önem kazandığı düşünülmektedir. Teknoloji ve iletişimle birlikte, tüm sektörlerde olduğu gibi hızlı bir gelişim ve değişim yaşayan Devlet Üniversiteleri'nde, iç kontrol sistemlerinin öneminin, özellikle arttığı dikkate alınarak, çalışmanın bu alanda gerçekleştirilmesi ve sürece değer katacak sonuçlara ulaşılması hedeflenmiştir.

2.2. Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli (tipi), evreni ve örneklemi tanımlanmış, veri toplama aracı, verilerin toplanması, analizi ve kullanılan istatistiksel analizlerden oluşmaktadır.

2.2.1. Araştırmanın Modeli (Tipi)

Bu çalışma, tanımlayıcı bir araştırma modeline dayanmaktadır.

2.2.2. Evren ve Örneklem

Evrenin belirlenmesi aşamasında, Devlet Üniversiteleri'nin tümünün kapsam içinde planlanması düşünülmüştür. Yüksek Öğretim Kurumu'nun verilerine (http://www.tuik.gov.tr) göre

Türkiye'de 109 adet Devlet Üniversitesi bulunmaktadır. Bu üniversitelerden sadece 38'inde İç Denetim Birim Başkanı'nın bulunması (http://www.idkk.gov.tr/Sayfalar/HaberDetay.aspx) nedeniyle evren, salt bahsi geçen 38 Devlet Üniversitesi'nden oluşturmaktadır.

2.2.3. Veri Toplama ve Analizi

Veriler, anket formu ile toplanmıştır. Uygulamada baz alınan Devlet Üniversiteleri'nin İç Denetim Birim Başkanları'na anket soruları yöneltilmiştir.

Anket formu yedi bölümden oluşmaktadır. Anket formunun birinci bölümü, 1.1 - 1.3 numaralı sorular Devlet Üniversiteleri'nin genel özellikleri ile ilgilidir. İkinci bölümde yer alan 2.1 - 2.5 numaralı sorular, İç Denetim Birimi hakkında veri toplamaya yöneliktir. Üçüncü bölümde, 3.1 – 3.19 (19 adet); dördüncü bölümde yer alan 4.1 – 4.9 (9 adet), beşinci bölümde yer alan 5.1 – 5.8 (8 adet); altıncı bölümde yer alan 6.1 – 6.6 (6 adet) ve yedinci bölümde yer alan 7.1 – 7.15 (15 adet) numaralı sorular COSO: 1992 İç Kontrol Modelinin bileşenlerinden olan Kontrol Ortamı, Risk Değerleme, Kontrol Faaliyetleri, Bilgi ve İletişim ile İzleme ve Raporlama ile ilgili ifadelerin Devlet Üniversitelerinin İç Denetim Birim Başkanları tarafından kendi organizasyonlarının kontrollerinin güçlerini nasıl tanımladıklarını belirlemeye yöneliktir. Bahsi geçen 57 ayrı iç kontrol öğesi, tecrübeli Dış ve İç Denetçiler tarafından finansal raporlamanın kalitesini artırma konusunda en önemli olduğu düşünülen unsurlardan oluşmaktadır.

Ankette yer alan sorular; Prof. Dr. Dana R. Hermanson vd. tarafından 2012 yılında yayınlanan "*How Effective are*

Organizations' Internal Control? Inside Into Specific Internal Control Elements" (Hermanson, Smith ve Stephens, 2012, s. A37-A43) adlı makaleleri ile Prof. Dr. Şaban Uzay tarafından 2010 yılında yapılan "*Reel Sektörde İç Denetim Uygulamaları: Tespit ve Öneriler*" (Uzay, 2010, s.53-86) adlı çalışmada ve T.C. Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan "*Kamu İç Kontrol Rehberi - versiyon 1.0*" adlı çalışmada yer alan sorulardan yararlanılarak oluşturulmuş (T.C. Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, 2014, s.1-124) ve ankete cevap veren yetkililerin, kendi kurumlarının kontrollerinin güçlerini 1= "Kesinlikle katılmıyorum" ile "5=Kesinlikle katılıyorum" arasında değerler içeren, her bir iç kontrol unsurunun (öğesinin) pozitif terimlerle tanımlandığı ifadeler içeren bir ölçekte değerlendirmeleri sağlanmıştır (Can, 2014, s.135).

01 Nisan 2016 tarihinden itibaren saha uygulaması başlatılmış ve 30 Mayıs 2016 tarihinde uygulama tamamlanmıştır.

2.2.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Türkiye'deki Devlet Üniversiteleri'nin sayısı ve hitap ettiği nüfus dikkate alındığında, araştırmaya katılanların yönetim ve iç kontrol sistemleri itibarıyla, yapılan böyle bir çalışmada Devlet Üniversiteleri'ndeki iç kontrol sistemini temsil edebileceği değerlendirilmektedir.

2.3. Bulgular ve Değerlendirme

Anketi cevaplandıran Devlet Üniversiteleri'nin % 89,5'u (34 adet) en az on yıldır faaliyette bulunmaktadır. Anketi cevaplandıran Devlet Üniversiteleri'nin % 50'sinde (18 adet) 2.250'den fazla akademik, idari, sözleşmeli vb. kişi istihdam edilmektedir. Bu Üniversitelerin %

50'sinde (18 adet) 20.000'den fazla öğrenci bulunmaktadır. Ayrıca; anketi cevaplandıran İç Denetim Birim Başkanları'nın %68,42'si (26 kişi), şu andaki görevlerinde en az 7 yıldır çalışmaktadır. Bu verilerin ışığı altında alınan örneklem, Devlet Üniversiteleri'ndeki iç kontrol sistemleri hakkında sağlıklı değerlendirme yapılabileceğini göstermektedir.

Çalışmanın makale kapsamındaki sınırları çerçevesinde, değerlendirmeye alınan sorular, İç Denetim Birim Başkanları'nın iç kontrol sisteminin unsurlarına ilişkin olumsuz yöndeki algı ve yaklaşımlarından oluşmaktadır.

2.3.1. Devlet Üniversitelerinde İç Denetimin Faaliyet Süresi

Anketi cevaplandıran Devlet Üniversiteleri'nin %81,58'inde, iç denetimin faaliyet süresi 7 yıl ve üzerindedir (Tablo 1).

Tablo 1: İç Denetimin Faaliyet Süresi

İç Denetimin Faaliyet Süresi	Üni.	%	Kümülatif %
0-1 Yıl	1	2,63	2,63
1-3 Yıl	5	13,16	15,79
5-7 Yıl	1	2,63	18,42
7 - + Yıl	31	81,58	100,00
Toplam	38	100,00	

Bu soruya verilen cevaplar; 5018 sayılı Kanunun iç kontrolü tanımlayan maddesinde iç denetime yapılan vurgu dikkate alındığında ve iç denetimin, kurumların iç kontrol sistemlerini denetlemesi açısından değerlendirildiğinde; bu Kanunun öngördüğü iç kontrol sisteminin mevzuatla belirlenen süreden itibaren Devlet Üniversiteleri'nde uygulanmaya başladığını göstermektedir.

2.3.2. Devlet Üniversitelerine Tahsis Edilen İç Denetçi Kadrosu

Anketi cevaplandıran Devlet Üniversiteleri'nin %47,37'sinde tahsis edilen iç denetçi kadrosu 3; %26,32'inde ise 5'tir (Tablo 2).

Tablo 2: Tahsis Edilen İç Denetçi Kadrosu

Tahsis Edilen İç Denetçi Kadrosu	Üni.	%	Kümülatif %
3	18	47,37	47,37
5	10	26,32	73,68
7	1	2,63	76,32
8	4	10,53	86,84
10	4	10,53	97,37
13	1	2,63	100,00
Toplam	38	100	

Denetçi kadrosunun tahsis edilmesinde üniversitelerdeki öğrenci sayısı, personel sayısı, yerleşke sayısı, tıp fakültesinin mevcudiyeti vb. faktörler belirleyici olmaktadır.

2.3.3. Devlet Üniversitelerine Tahsis Edilen İç Denetçi Kadrosunun Doluluğu

Anketi cevaplandıran Devlet Üniversiteleri'nin %36,84'ünde tahsis edilen kadronun 3 kişilik kısmı doludur (Tablo 3).

Tablo 3: Tahsis Edilen İç Denetçi Kadrosunun Doluluğu

Tahsis Edilen Kadronun Doluluğu	Üni	%	Kümülatif %
1	4	10,53	10,53
2	5	13,16	23,68
3	14	36,84	60,53
4	3	7,89	68,42
5	4	10,53	78,95
6	2	5,26	84,21
7	2	5,26	89,47
8	2	5,26	94,74
10	1	2,63	97,37
13	1	2,63	100,00
Toplam	38	100,00	

İç denetçi olarak tahsis edilen kadrolara genel olarak atama yapılmış olduğu değerlendirilebilmektedir.

2.3.4. Devlet Üniversitelerinde Sorumlu Yöneticilerin Gerekli Bilgi, Deneyim ve Eğitime Sahip Olması

Anketi cevaplandıran Devlet Üniversiteleri'nin %42,11'i "Kontrol Ortamı: Likert 3.5: Sorumlu Yöneticiler görevlerini yapmak için gerekli bilgi, deneyim ve eğitime sahiptir." ifadesine "Katılıyorum", toplam %55,26'sının ise "Katılmıyorum" ya da "Kararsızım" yanıtını vermiştir (Tablo 4).

Tablo 4: Sorumlu Yöneticilerin Gerekli Bilgi, Deneyim ve Eğitime Sahip Olması

Likert 3.5	Üni	%	Kümülatif %
2	11	28,95	28,95
3	10	26,32	55,26
4	16	42,11	97,37
5	1	2,63	100,00
TOPLAM	38	100	

Bu ifadeye verilen yanıtlar, Devlet Üniversiteleri'nde kaynakların etkin yönetimi açısından tartışmayı gündeme getirmektedir. Çünkü verilen yanıtların ağırlığı, olumsuz yöndedir.

2.3.5. Devlet Üniversitelerinde Personelin Görevini Yerine Getirmek İçin Yeterli Bilgi ve Yeteneğe Sahip Olması

Anketi cevaplandıran Devlet Üniversiteleri'nin %31,58'i "Kontrol Ortamı: Likert 3.6: Personel, görevini yerine getirmek için yeterli bilgi ve yeteneğe sahiptir." ifadesine "Katılmıyorum", %31,58'i de "Kararsızım" yanıtını vermiştir (Tablo 5).

Tablo 5: Personelin Görevini Yerine Getirmek İçin Yeterli Bilgi ve Yeteneğe Sahip Olması

Likert 3.6	**Üni**	**%**	**Kümülatif %**
2	12	31,58	31,58
3	12	31,58	63,16
4	14	36,84	100,00
TOPLAM	38	100	

Bu ifadeye verilen yanıtlar da, bir önceki değerlendirmemizi desteklemekte olup; Devlet Üniversiteleri'nde kaynakların etkin

yönetimi açısından, insan kaynağı yeterliliği itibarıyla konunun irdelenmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

2.3.6. Devlet Üniversitelerinde Birim Yöneticilerinin, Birimlerinde Etkili Bir İç Kontrol Sistemi İle İlgili Rol ve Sorumluluklarını Bilmesi

Anketi cevaplandıran Devlet Üniversiteleri'nin toplam %68,42'si "Kontrol Ortamı - Likert 3.8: Üniversite birim yöneticileri; birimlerinde etkili bir iç kontrol sistemi oluşturmak, uygulanmasını sağlamak, izlemek ve zayıf yönleri geliştirmekle ilgili rol ve sorumluluklarını bilmektedir." ifadesine "Kesinlikle Katılmıyorum", "Katılmıyorum" ya da "Kararsızım" yanıtını vermiştir. (Tablo 6).

Tablo 6: BirimYöneticilerinin Etkili İç Kontrol Sistemi İle İlgili Rol ve Sorumluluklarını Bilmesi

Likert 3.8	Üni	%	Kümülatif %
1	5	13,16	13,16
2	9	23,68	36,84
3	12	31,58	68,42
4	10	26,32	94,74
5	2	5,26	100,00
TOPLAM	38	100	

Bu ifadeye verilen yanıtlar, İç Denetim Birim Başkanları'nın, özellikle birim yöneticilerinin iç kontrol sistemi ile ilgili rol ve sorumluluklarının bilincinde olmadığı görüşünü taşıdıklarını ortaya koymaktadır.

2.3.7. Devlet Üniversitelerinde Üst Yönetimin, İç Kontrol Sistemi İle İlgili Görevlerini Anlaması ve Sorumluluklarını Yerine Getirmesi

Anketi cevaplandıran Devlet Üniversiteleri'nden toplam %55,26'sı "Kontrol Ortamı - Likert 3.9: Üst Yönetim, iç kontrol sistemi ile ilgili

görevlerini anlamakta ve sorumluluklarını yerine getirmektedir." ifadesine "Kesinlikle Katılmıyorum", "Katılmıyorum" ya da "Kararsızım" yanıtını vermiştir. Anketi cevaplandıran devlet üniversitelerinden %36,84'ü anılan ifadeye "Katılıyorum" yanıtını verirken, %36,84'ü ise "Kararsızım" yanıtını vermiştir (Tablo 7).

Tablo 7: Üst Yönetimin, İç Kontrol Sistemi ile İlgili Görevlerini Anlaması ve Sorumluluklarını Yerine Getirmesi

Likert 3.9	Üni	%	Kümülatif %
1	3	7,89	7,89
2	4	10,53	18,42
3	14	36,84	55,26
4	14	36,84	92,11
5	3	7,89	100,00
TOPLAM	38	100	

Bu ifadeye verilen yanıtlar iç denetim süreçlerinin işleyişinde, koordinasyon sorunu olabileceğine işaret etmekle birlikte, bir önceki ifade de dikkate alındığında, yanıt verenlerin sistemin işleyişi için kontrol ortamının yeterli olmadığını düşündüklerini göstermektedir.

2.3.8. Devlet Üniversitelerinde Üst Yönetimin; İç Kontrol, Mali Raporlama Süreci ve Yönetimin Performansı Konularında İç Denetim Birimi İle Özel Olarak Toplantı Yapması

Anketi cevaplandıran Devlet Üniversiteleri'nin toplam %76,32'si "Kontrol Ortamı - Likert 3.10: Üst Yönetim; iç kontrol, mali raporlama süreci ve yönetimin performansı konularında iç denetim birimi ile özel olarak toplantı yapar." ifadesine "Kesinlikle Katılmıyorum"; "Katılmıyorum" ya da "Kararsızım" yanıtını vermiştir (Tablo 8).

Tablo 8: Üst Yönetimin İç Denetim Birimi İle Toplantı Yapması

Likert 3.10	Üni	%	Kümülatif %
1	7	18,42	18,42
2	17	44,74	63,16
3	5	13,16	76,32
4	7	18,42	94,74
5	2	5,26	100,00
TOPLAM	38	100	

Bu ifadeye verilen yanıtlar, İç Denetim Birim Başkanları'nın, kontrol ortamının uygulama boyutlarına yönelik olumsuz değerlendirmelerinin daha da yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir.

2.3.9. Devlet Üniversitelerinde Politikalardan Sapmaların Araştırılması ve Belgelenmesi

Anketi cevaplandıran Devlet Üniversiteleri'nden toplam %78,95'i "Kontrol Ortamı - Likert 3.16: Üniversite politikalarından sapmalar araştırılır ve belgelenir." ifadesine "Kesinlikle Katılmıyorum", "Katılmıyorum" ya da "Kararsızım" yanıtını vermiştir (Tablo 9).

Tablo 9: Politikalardan Sapmaların Araştırılması ve Belgelenmesi

Likert 3.16	Üni	%	Kümülatif %
1	4	10,53	10,53
2	9	23,68	34,21
3	17	44,74	78,95
4	7	18,42	97,37
5	1	2,63	100,00
TOPLAM	38	100	

İç Denetim Birim Başkanları bu ifadeye verdikleri yanıtlarıyla iç kontrol sisteminin temel yetersizliklerinden birine işaret etmektedirler.

2.3.10. Devlet Üniversitelerinde Üst Yönetim Anlayışının Değerlendirilmesinin Düzenli Olarak Yapılması

Anketi cevaplandıran Devlet Üniversiteleri'nden toplam %71,05'i "Kontrol Ortamı - Likert 3.19: Üniversitede, Üst Yönetim anlayışının değerlendirilmesi düzenli olarak yapılır." ifadesine "Kesinlikle Katılmıyorum", "Katılmıyorum" ya da "Kararsızım" yanıtını vermiştir (Tablo 10).

Tablo 10: Üst Yönetim Anlayışının Değerlendirilmesinin Düzenli Olarak Yapılması

Likert 3.19	Üni	%	Kümülatif %
1	3	7,89	7,89
2	9	23,68	31,58
3	15	39,47	71,05
4	8	21,05	92,11
5	3	7,89	100,00
TOPLAM	38	100	

Bu ifadeye verilen cevapların, daha önceki ifadelere verilen cevaplarlarla genel bazda uyumlu olduğu görülmektedir.

2.3.11. Devlet Üniversitelerinde Üst Yönetimin, Bilgi Sistemleri İle İlgili Riskleri Değerlendirmesi

Anketi cevaplandıran Devlet Üniversiteleri'nden toplam %65,79'u "Risk Değerleme - Likert 4.2: Üst Yönetim, bilgi sistemleri ile ilgili riskleri yeterince değerlendirir." ifadesine "Kesinlikle Katılmıyorum",

"Katılmıyorum" ya da "Karasızım" yanıtını vermiştir. Anketi cevaplandıran Devlet Üniversiteleri'nden %36,84'ü bahsi geçen ifade ile ilgili olarak "Kararsızım", %31,58'i ise "Katılıyorum" yanıtını vermiştir (Tablo 11).

Tablo 11: Üst Yönetimin, Bilgi Sistemleri İle İlgili Riskleri Değerlendirmesi

Likert 4.2	Üni	%	Kümülatif %
1	1	2,63	2,63
2	10	26,32	28,95
3	14	36,84	65,79
4	12	31,58	97,37
5	1	2,63	100,00
TOPLAM	38	100	

Kurumlarda yönetim süreçlerinin etkin işleyişinde bilgi sistemlerinin önemli rolü bulunmaktadır. İç Denetim Birim Başkanları'nın bu ifadeye verdikleri yanıtlar, Devlet Üniversiteleri'nde yönetimin, bilgi sistemleri ile ilgili riskleri değerlendirmede bir zaafı bulunduğu sonucunu düşündürmektedir.

2.3.12. Devlet Üniversitelerinde Yönetimin Uygun Kademelerinin, Belirlenen Risklerin Analizine Katılması

Anketi cevaplandıran Devlet Üniversiteleri'nden toplam %63,16'sı "Risk Değerleme - Likert 4.3: Yönetimin uygun kademeleri, belirlenen risklerin analizine katılır." ifadesine "Kesinlikle Katılmıyorum", "Katılmıyorum" ya da "Kararsızım" yanıtını vermiştir. Anketi cevaplandıran devlet üniversitelerinden %31.58'i bahsi geçen ifade ile ilgili olarak "Kesinlikle Katılmıyorum", %34,21'i ise "Katılıyorum" yanıtını vermiştir (Tablo 12).

Tablo 12: İlgili Yönetim Kademelerinin Belirlenen Risklerin Analizine Katılması

Likert 4.3	Üni	%	Kümülatif %
1	2	5,26	5,26
2	12	31,58	36,84
3	10	26,32	63,16
4	13	34,21	97,37
5	1	2,63	100,00
TOPLAM	38	100	

İç Denetim Birim Başkanları'nın bakış açısıyla Devlet Üniversiteleri'nde, risk odaklı iç kontrol sisteminde de zaaf bulunduğu söylenebilir.

2.3.13. Devlet Üniversitelerinde Yaygın ve Etkili Sonuçlar Doğurabilecek ve Yönetimin Dikkatini Gerektirecek Değişiklikleri Saptamaya ve Tepki Göstermeye Yönelik Araçların Bulunması

Anketi cevaplandıran Devlet Üniversiteleri'nden toplam %71,05'i "Risk Değerleme - Likert 4.4: Üniversitede yaygın ve etkili sonuçlar doğurabilecek ve yönetimin dikkatini gerektirecek değişiklikleri saptamaya ve tepki göstermeye yönelik araçlar mevcuttur." ifadesine "Kesinlikle Katılmıyorum", "Katılmıyorum" ya da "Kararsızım" yanıtını vermiştir (Tablo 13).

Tablo 13: Üniversitede Değişiklikleri Saptamaya ve Tepki Göstermeye Yönelik Araçların Bulunması

Likert 4.4	Üni	%	Kümülatif %
1	2	5,26	5,26
2	12	31,58	36,84
3	13	34,21	71,05
4	11	28,95	100,00
TOPLAM	38	100	

Bu ifadeye verilen yanıtlar, iç kontrol sisteminin bütününde önemli bir zayıflık bulunduğu gibi bir sonucu yansıtmaktadır.

2.3.14. Devlet Üniversitelerinde Kontrolün Uygulanma Amacı İle Hedeflenen Sonuçların Örtüşüp Örtüşmediği; Başlangıç Maliyetleri İle Gerçekleşen Maliyetler Arasında Paralellik Olup Olmadığının Değerlendirilmesi

Anketi cevaplandıran Devlet Üniversiteleri'nden toplam %71,05'i "Kontrol Faaliyetleri - Likert 5.4: Kontrolün uygulanma amacı ile hedeflenen sonuçların örtüşüp örtüşmediği; başlangıç maliyetleri ile gerçekleşen maliyetler arasında paralellik olup olmadığı değerlendirilmektedir." ifadesine "Kesinlikle Katılmıyorum", "Katılmıyorum" ya da "Kararsızım" yanıtını vermiştir (Tablo 14).

Tablo 14: Kontrolün Uygulanma Amacı İle Hedeflenen Sonuçların Örtüşüp Örtüşmediğinin Değerlendirilmesi

Likert 5.4	Üni	%	Kümülatif %
1	1	2,63	2,63
2	10	26,32	28,95
3	16	42,11	71,05
4	11	28,95	100,00
TOPLAM	38	100	

Bu ifadeye verilen yanıtlardan, iç kontrol sisteminin etkinliğine yönelik genel yaklaşımın olumsuz yönde değerlendirildiği görülmektedir.

2.3.15. Devlet Üniversitelerinde Kontrol Faaliyetlerinin Maliyet ve Fayda Analizlerinin Yapılması

Anketi cevaplandıran Devlet Üniversiteleri'nden toplam %76,32'si "Kontrol Faaliyetleri - Likert 5.5: Kontrol faaliyetlerinin maliyet ve fayda analizleri yapılmaktadır." ifadesine "Kesinlikle Katılmıyorum", "Katılmıyorum" ya da "Kararsızım" yanıtını vermiştir (Tablo 15).

Tablo 15: Kontrol Faaliyetlerinin Maliyet ve Fayda Analizlerinin Yapılması

Likert 5.5	Üni	%	Kümülatif %
1	2	5,26	5,26
2	15	39,47	44,74
3	12	31,58	76,32
4	9	23,68	100,00
TOPLAM	38	100	

İç Denetim Birim Başkanları'nın bu ifadeye verdikleri yanıtları, bir önceki ifadeye verilen yanıtlarla aynı yönde fakat, daha karamsar bir

bakışı yansıtmaktadır. Bu bağlamda, kontrol faaliyetlerinin etkinliği gibi bir konuda maliyet-fayda analizi geliştirebilmek için tüm birimlerin katılımının ve koordineli bir çalışma süreci gerçekleştirilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

2.3.16. Üniversitenin Amaç ve Hedeflerini Etkileyebilecek Önemli Faaliyetlerin Aksaması Olasılığına Karşı, İş Sürekliliği Planlarının Bulunması

Anketi cevaplandıran Devlet Üniversiteleri'nden toplam %73,68'i, "Kontrol Faaliyetleri - Likert 5.8: Üniversitenin amaç ve hedeflerini etkileyebilecek önemli faaliyetlerin aksaması olasılığına karşı, iş sürekliliği planları bulunmaktadır." ifadesine "Kesinlikle Katılmıyorum", "Katılmıyorum" ya da "Kararsızım" yanıtını vermiştir (Tablo 16).

Tablo 16: Üniversitede İş Sürekliliği Planlarının Bulunması

Likert 5.8	Üni	%	Kümülatif %
1	4	10,53	10,53
2	13	34,21	44,74
3	11	28,95	73,68
4	10	26,32	100,00
TOPLAM	38	100	

Bu ifadeye olumsuz yönde verilen cevapların yüksek olması, iç kontrol sisteminin geri bildirimleri ve geleceğe yönelik planlama etkinliği yönlerinden önemli bir zaafa işaret etmektedir.

2.3.17. Devlet Üniversitelerinde Yöneticilerin, Belirli Aralıklarla Performans Ölçümleri ve Göstergelerinin Uygunluğunu ve Doğruluğunu Gözden Geçirmesi ve Geçerliliğini Onaylaması

Çalışmada, anketi cevaplandıran Devlet Üniversiteleri'nden toplam %76,32'si "Bilgi ve İletişim - Likert 6.3: Yöneticiler, belirli aralıklarla performans ölçümleri ve göstergelerinin uygunluğunu ve doğruluğunu gözden geçirir ve geçerliliğini onaylar." ifadesine "Kesinlikle Katılmıyorum", "Katılmıyorum" ya da "Kararsızım" yanıtını vermiştir (Tablo 17).

Tablo 17: Yöneticilerin Performans Ölçümleri ve Göstergelerinin Uygunluğunu ve Doğruluğunu Gözden Geçirmesi ve Geçerliliğini Onaylaması

Likert 6.3	Üni	%	Kümülatif %
1	2	5,26	5,26
2	14	36,84	42,11
3	13	34,21	76,32
4	8	21,05	97,37
5	1	2,63	100,00
TOPLAM	38	100	

Devlet Üniversitesi gibi bir organizasyonun yapısı ve büyüklüğü de dikkate alındığında, yönetimin tüm fonksiyonel süreçlerinde bilgi ve iletişimin öneminin daha da arttığı ya da yüksek olduğu vurgulanabilir. Bu kabul veri iken, İç Denetim Birim Başkanları'nın bu ifadeye verdikleri yanıtlar, temel göstergeler itibarıyla bilgi ve iletişim zaafı bulunduğu gibi bir sorunu yansıtmaktadır.

2.3.18. Devlet Üniversitelerinde, Üst Yönetimin, İç Kontrol Sistemini Yılda En Az Bir Kez Değerlendirmesi

Çalışmada, anketi cevaplandıran Devlet Üniversiteleri'nden toplam %63,16'sı, "İzleme ve Raporlama - Likert 7.8: Üst Yönetim,

iç kontrol sistemini yılda en az bir kez değerlendirmektedir." ifadesine "Kesinlikle Katılmıyorum", "Katılmıyorum" ya da "Kararsızım" yanıtını verirken; %31,58'i ise "Katılıyorum" yanıtını vermiştir (Tablo 18).

Tablo 18: Üst Yönetimin, İç Kontrol Sistemini Yılda En Az Bir Kez Değerlendirmesi

Likert 7.8	Üni	%	Kümülatif %
1	6	15,79	15,79
2	9	23,68	39,47
3	9	23,68	63,16
4	12	31,58	94,74
5	2	5,26	100,00
TOPLAM	38	100	

Sistemin genel itibarıyla değerlendirilmesi özellikle sürekli iyileşme açısından önem taşımaktadır. Sistemin gözden geçirilerek, güçlü ve zayıf yönlerinin analizi, sistemin iyileştirilmesi için uygulanacak stratejilerin belirlenmesi ve uygulamaya konulması sonucunu da beraberinde getirecektir. Bu bağlamda yönetimin aktif rol oynaması önem taşımakta olup; İç Denetim Birim Başkanları'nın düşünceleri, bu hususta da yetersizlik bulunduğu gibi bir sonucu yansıtmaktadır.

2.3.19. Devlet Üniversitelerinde, Üst Yönetimin Mali Performansı, Bütçe Performansını ve Faaliyet Performansını İncelemesi ve Bunları Sonuçlar İle Karşılaştırması

Çalışmada, anketi cevaplandıran Devlet Üniversiteleri'nden toplam %57,89'u, "İzleme ve Raporlama - Likert 7.9: Üst yönetim mali performansı, bütçe performansını ve faaliyet performansını inceler ve bunları sonuçlar ile karşılaştırır." ifadesine "Kesinlikle Katılmıyorum", "Katılmıyorum" ya da "Kararsızım" yanıtını verirken; %36,84'ü ise "Katılıyorum" yanıtını vermiştir (Tablo 19).

Tablo 19: Üst Yönetimin Faaliyet Performansını İncelemesi

Likert 7.9	Üni	%	Kümülatif %
1	5	13,16	13,16
2	5	13,16	26,32
3	12	31,58	57,89
4	14	36,84	94,74
5	2	5,26	100,00
TOPLAM	38	100	

Bu ifadeye verilen yanıtlar da, olumluya daha yakın bir görünüm ortaya çıkmıştır. Üniversite yönetimlerinin bir sonraki yıla ilişkin yatırım ve harcama ödeneklerinin içinde bulunulan dönem sonuçları ile karşılaştırmalı olarak belirlenmesi mali mevzuat gereği kaçınılmazdır. Salt bu gereklilik düşünüldüğünde dahi mali performans, bütçe petformansı ve faaliyet performansının gözden geçirilmesi, iç kontrol sisteminden beklenen etkinliğin sağlanması açısından yeterli değildir. Anketin genelinde verilen cevaplar dikkate alındığında ise, izleme ve raporlamanın, diğer dört bileşenin kapsadığı hususlar ile birlikte gözönünde tutulması gerekmektedir.

SONUÇ

Çalışmada iç kontrol sisteminin beş bileşeni itibarıyla yöneltilen ifadeler, ilgili alanlar itibarıyla genel ve ayrıntı düzeyinde sorulardan oluşmakta olup; her bir bölümde özellikle yönetim kontrol ortamına yönelik olarak alınan yanıtların makul ölçüde tutarlı olduğu görülmüştür. Dolayısıyla verilen cevapların değerlendirilmesinde ulaşılan sonuçların çalışmamızın sınırları içerisinde anlamlı olduğu düşünülmektedir.

Anket genel olarak değerlendirildiğinde; Türkiye'de Devlet Üniversiteleri'nde faaliyet gösteren iç denetim birimleri ile yönetim arasında kontrol ortamının iyileştirilmesi çerçevesinde,

koordinasyonun ve uygulama önerilerinin geliştirilmesinin gerektiği anlaşılmaktadır. Şüphesiz çalışma salt İç Denetim Birim yöneticilerinin bakış açıları ve değerlendirmelerine dayalı bulguları yansıtmaktadır. Aynı şekilde üniversite birim yöneticileri ve personelinin bakış açılarının birlikte değerlendirilerek kontrol ortamının iyileştirilmesi hususunun önem taşıdığı açıktır. Fakat bu çalışma sınırlarında dahi, iç kontrol sisteminin etkinliği açısından büyük önem taşıyan kontrol ortamının, yeterli düzeyde bulunduğunun söylenemeyeceği vurgulanabilir. Bu bağlamda; Devlet Üniversiteleri'nde İç Denetim Birim Başkanlıklarının, kontrol ortamın eksikliklerinin giderilmesine yönelik somut öneriler geliştirmeleri ve üniversite yöneticileri ile sistemin iyileştirilmesine yönelik koordinasyonu güçlendirmelerinin önemi ortaya çıkmaktadır.

Sonuçlar göz önüne alındığında, Devlet Üniversiteleri'nde, özel olarak yönetim süreçlerinin etkin işleyişinde kilit rolü olan bilgi sistemleri ile ilgili risk değerlendirmesinin; genel olarak ise risk odaklı iç kontrol sisteminin zayıf taraf olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda Devlet Üniversiteleri'nde risk haritası çıkarılması, bunlar üzerinde mutabık kalınması ve risk yönetim stratejisinin belirlenmesi ile ilgili aşamalarda yönetişim anlayışı çerçevesinde hareket edilmeli ve farkındalık sağlanmalıdır.

Çalışma, Devlet Üniversiteleri'nde iç kontrol sisteminin geri bildirimleri ve geleceğe yönelik planlama etkinliği yönlerinden önemli bir zaafa da işaret etmektedir.

Anket sonuçları, yönetimin tüm fonksiyonel süreçlerinde bilgi ve iletişimin öneminin daha da arttığını ve bu bileşende zaafiyet bulunduğu gibi bir sorunu da ortaya koymaktadır.

Bu çalışmamız ayrıca, kapsamındaki üniversiteler itibarıyla iç kontrol sisteminin gözden geçirilerek güçlü ve zayıf yönlerinin analizini, sistemin iyileştirilmesi için uygulanacak stratejilerin belirlenmesini ve uygulamaya konulmasını sağlayacak olan izleme ve raporlama bileşeni açısından da yetersizlik bulunduğunu ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

Acar, D. & Akçakanat Ö. (2012). Özel bütçeli idarelerden üniversitelerin muhasebe birimlerinin iç kontrol uygulamalarına yönelik bir araştırma. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, (Eylül), 25-46.

Akçay, S. (2013). Türkiye'de iç denetim sürecinin kamu kurumlarının faaliyet sonuçları üzerindeki etkinliği: Belediyeler üzerine bir uygulama. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, XV(1), 51-69.

Can, E. N. (2014). Hastane işletmeciliğinde iç kontrol sisteminin etkinliği. (Yayımlanmamış doktora tezi) Marmara Üniversitesi, İstanbul.

COSO. (1994). Internal control - Integrated framework. 1992-1994, Two-Volume Ed..

Erdoğan, S. (2009). İç kontrol sistemi: Kamu iktisadi teşebbüsleri için iç kontrol modeli önerisi. T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Yıllık Programlar ve Konjonktür Değerlendirme Genel Müdürlüğü, Ankara.

Ertuğrul, A. N. (2013). İç kontrol ile kurum kültürü ilişkisi ve Anadolu Üniversitesi Araştırması. *Ankara SMMMO Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, (1), 63-100.

Güner, M. F. (2009). Kamu idarelerinin etkin yönetiminde iç kontrol uygulamalarının rolü. *Maliye Dergisi*, (157), 183-195.

Hermanson, D. R. & Smith, J. L. & Stephans, N. M. (2012). How effective are organizations2 internal controls ? Insight into specific internal control elements. *Current Issues In Auditing*, 6(1), A31-50.

Kamu İç Kontrol Standartları Tebliği, *Resmi Gazete*, Sayı: 26738, 26.12.2007.

Tektüfekçi, F. (2011). 5018 sayılı kamu mali yönetimi ve kontrol kanunu çerçevesinde üniversiteler bünyesinde kurulan iç denetim birimi (başkanlığı)nın incelenmesi. *MÖDAV Dergisi*, (1), 85-118.

Usul, H. & Titiz, İ. & Ateş, B. A. (2011). İç kontrol sisteminin kurumsal yönetimin oluşumundaki etkinliği : Marmara Bölgesi belediye işletmelerine yönelik bir uygulama. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (Ocak), 48-54.

Uzay, Ş. (2010). *Reel sektörde iç denetim uygulamaları: Tespit ve öneriler*. İstanbul: TÜSİAD Yayınları.

(2014). *Kamu iç kontrol rehberi - versiyon 1.0*. Ankara: T.C. Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü.

http://www.tuik.gov.tr

http://www.idkk.gov.tr/Sayfalar/HaberDetay.aspx?rid=231&1st=Duyurular Listesi

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, *Resmi Gazete*, Sayı: 25326, 24.12.2003.

Türk Geleneksel Yiyecek Endüstrisinde Girişimsel Fırsatların İncelenmesi: Simit Sarayı Örnek Olayı*

ANIL BOZ SEMERCİ†
Dr., Hacettepe Üniversitesi,
İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü,
anilboz@hacettepe.edu.tr

SAVAŞ MUTLU
Yrd. Doç. Dr,. Atılım Üniversitesi,
Sivil Havacılı Yüksekokulu,
Havacılık Yönetimi Bölümü,
savas.mutlu@atilim.edu.tr

Geliş Tarihi: *19.09.2016*
Kabul Tarihi: *20.11.2016*

ÖZ

Günümüzde tüm ülke ekonomileri için önemi gittikçe artan girişimcilik faaliyetlerinin ilk basamağını girişimsel fırsat kavramı oluşturmaktadır. Girişimsel fırsatları ortaya çıkaran dinamiklerin açıklanması ve farklı sektörlerde incelenmesi girişimcilik alan yazınında kritik bir öneme sahiptir. Bu noktada bu çalışmanın amacı Türk geleneksel yiyecek endüstrisindeki bir girişimsel fırsatın nasıl ortaya çıktığını ve girişimciler tarafından nasıl hayata geçirildiğini açıklamak ve elde edilen bulguları alan yazınındaki güncel yaklaşımlar ile değerlendirmektir. Araştırmanın yöntemi nitel araştırma yöntemidir. Kavramların detaylıca açıklanması, nasıl ve neden ortaya çıktıklarının incelenmesi ve çevresel dinamiklerin dikkate alınması amacı ile araştırma tekniği olarak ise örnek olay incelemesi uygulanmıştır. Türk geleneksel yiyeceklerinden biri olan simidin üretiminde ve satışında ulusal ve uluslararası alanda büyük başarılara imza atmış ve büyüme rakamları ile tanınırlığını arttırmış, sektörün önemli temsilcilerinden Simit

---

* *Çalışmamızın bir bölümü 19-21 Eylül tarihlerinde Prag, Çek Cumhuriyeti'nde gerçekleşen The 7th International Days of Statistics and Economics isimli konferansta sözlü sunum olarak sunulmuştur*

† Corresponding author

Sarayı firması araştırmanın örnek olayı olarak seçilmiştir. Çalışmadan elde edilen bulgular girişimcilik literatüründeki girişimsel fırsat yaklaşımları ile değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonuç ve değerlendirme bölümünde ise elde edilen bulgular ve yorumlar doğrultusunda çalışmanın kısıtları, özgünlüğü ve sonraki çalışmalara önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Girişimsel Fırsat, Girişimcilik, Geleneksel Yiyecek, Simit Sarayı

The Examinatıon of Entrepreneurıal Opportunities in Turkish Traditional Food Industry: A Case Study of Simit Sarayı

ABSTRACT

Today, the first step of entrepreneurial activities, which have an increased importance for all countries' economies, constitutes entrepreneurial opportunity. The examinations of dynamics revealing entrepreneurial opportunities and investigating in different sectors have critical importance for entrepreneurship literature. In this point, the aim of this study is to examine how an entrepreneurial opportunity arises in Turkish traditional food industry, how this opportunity implemented by entrepreneurs and to evaluate obtained findings with the cuurent approaches in the literature. The research method of this study is qualitative research method. The case study was implied as research technique in order to explain concepts in detail, investigate how and why are they occur and take into consideration the environmental dynamics. Simit Sarayı company, which has local and international success in production and marketing of Turkish traditional food simit, increased popularity with its growth rates and one of the important representatives of the sector, is selected as the case of this study. The obtained findings were evaluated with entrepreneurial opportunities' approaches in literatures. In conclusion and evaluation part of the study, the limitations and originality of this research and suggestions for further studies were explained in the light of obtained findings and interpretations.

Keywords: Entrepreneurial Opportunity, Entrepreneurship, Traditional Food, Simit Sarayı

1. GİRİŞ

Girişimciliği anlama ve açıklama çabası farklı birçok disiplinden araştırmacıların uzun yıllardır üzerinde çalıştığı bir konudur. Girişimciliğin tarihi ilk çağlara kadar uzansa da bilimsel anlamda ele alınması 18. yüzyılın ortalarına denk gelmektedir. Girişimci, Fransız iktisatçı Cantillon tarafından dönemin ekonomik düzeninde toprak sahipleri ile işçiler arasındaki bağı kuran ve bu bağdan kar veya

zarar elde eden aracı kişi olarak tanımlanmıştır (Arıkan, 2004; İraz, 2005).

Tanımdan da anlaşılabileceği gibi girişimciliğin vurgulanan ilk özelliği kar veya zarar elde edebilme riskini üstleniyor olmasıdır. Hammadde ve üretim faktörlerini bir araya getiren girişimci, elde ettiği ürün veya hizmeti talep tahmini, rekabet koşulları ve çevresel şartları değerlendirerek belirli bir fiyattan piyasaya sunar. Söz konusu ürünün veya hizmetin gerçek fiyatı ile piyasa fiyatı arasındaki fark girişimcinin üstlendiği kar veya zarar riskini oluşturur. Benzer şekilde iktisatçı Say da girişimcinin aracılık rolüne ve üstlendiği riske vurgu yapmış ayrıca girişimcinin varolan bilgiyi üretim veya hizmete çevirerek yönettiğini belirtmiştir (Hebert ve Link, 2006).

Girişimcilik alan yazınının ilk temsilcileri sayılabilecek Cantillon ve Say girişimciyi ekonominin önemli aktörleri arasında göstermiş olsa da, klasik iktisadi anlayış içerisinde girişimcilik hakettiği değeri görmemiş ve girişimsel faaliyetlerin önemi yeterince vurgulanmamıştır (Er, 2013) Bu durumun en önemli nedenlerinden biri dönemin iktisadi anlayışına hakim olan nesnellik anlayışıdır. Klasik iktisadi anlayış en basit şekliyle piyasadaki bilginin herkes tarafından erişilebilir olduğunu, bu sayede de piyasanın eninde sonunda dengeye ulaşacağını savunan anlayıştır. Bir başka deyişle, piyasa dengesi ve ekonomik faaliyetlerde öznellikten çok faaliyetin kendisine ve mekanik bir yapıya vurgu yapmaktadır (Oğuz, 2001). İlerleyen yıllarda Marshall, Walras ve Mengel gibi araştırmacılar genel görüş olarak klasiklerden çok uzaklaşmasalar da piyasa dengesi konusunda yaptıkları araştırmalarla yenilik, değişim, öznellik ve küçük karar birimlerinin (mikro ekonomik faktörlerin)

etkilerini dikkate almaya başlamışlar ve böylece girişimcileri öne çıkaran noktalara değinmişlerdir (Özkul, 2007; Tiryaki, 2015).

20. yüzyılın başlarına gelindiğinde özünde rekabeti, bireysel farklılıkları ve dengesizliği dışlayan anlayış yerini bilgiye erişimde dengesizlik, dinamik süreç, sürekli değişim ve farklılık kavramlarına dair araştırmalara bırakmıştır (Oğuz, 2001). Mises'in piyasa belirsizliği ve tahmini üzerine yaptığı çalışmalar, Wieser'in girişimcinin liderlik ve fikir üreticiliği özelliklerine vurgu yapması, Hayek'in ise girişimciyi bilgiye erişim ve bilginin kullanımı konularında öne çıkarması iktisadi yaklaşımlarla paralel olarak seyreden girişimcilik alan yazınındaki değişimin görülebileceği önemli çalışmalardır.

Günümüzde söz konusu değişim, dengesizlik ve farklılık kavramlarının piyasa koşullarını açıklamada dikkate alınıyor olması fırsat kavramını karşımıza çıkarmıştır. Dengenin ve durağanlığın varsayıldığı piyasa koşullarında fırsattan söz etmek zorlaşırken, bireysel farklılıkların, sahip olunan bilginin değişkenliğinin ve öznelliğin söz konusu olduğu, gerçekte var olan, ekonomik düzenlerde fırsat keşfedilmesi ve anlaşılması gereken bir konu haline gelmiştir. Fırsat, girişimciliğin özünde ve doğasında yer alan bir kavramdır ve belirsizlikler ve değişimler sonucunda oluşur (Holcombe, 2003). Hisrich ve Peters (2002) girişimcilik sürecinin girişimsel fırsatın belirlenmesi ve tanımlanması ile başladığını ve oldukça kritik bir aşama olduğunu belirtmişlerdir. Fırsatın nasıl oluştuğu, girişimcinin fırsatları yaratan kişi mi yoksa var olan fırsatları keşfeden ve uygulamaya koyan kişi mi olduğu konuları birçok araştırmacı tarafından tartışılmış ancak hala tam olarak cevap bulunamamış sorulardır (Gartner vd., 2003; Hiatt vd., 2009;

Holcombe, 2003; Krueger, 2000; Plummer vd., 2007; Shane, 2000). Girişimsel fırsat konusunda iki farklı kutubu oluşturan ve araştırmacılar tarafından en çok tartışılan görüşler Israel Kirzner ve Joseph Alois Schumpeter'e aittir. Bu doğrultuda çalışmamızın amacı geleneksel yiyecek endüstrisindeki girişimsel fırsatların nasıl ortaya çıktığının ve girişimciler tarafından nasıl hayata geçirildiğinin açıklanmasıdır. Çalışmamızın kavramsal çerçevesini ilerleyen bölümlerde açıklanacak olan Schumpeteryan ve Kirzneryan yaklaşımlar ile alan yazınındaki güncel çalışmalar oluşturmaktadır. Bu çalışma ile girişimcilik alan yazınına katkı sağlanması ve girişimsel fırsat kavramının 'kar fırsatı' bakımından kısıtlı bir alan olarak değerlendirilebilecek gelenekselleşmiş yiyecek endüstrisinden örnek bir işletme ile örneklendirilmesi hedeflenmiştir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde araştırmanın teorik alt yapısına, yöntemine ve elde edilen bulgulara yer verilecektir. Son bölümünde ise araştırma, sonuçları, kısıtları ve özgünlüğü ile değerlendirilerek, gelecekte yapılacak çalışmalara önerilerde bulunulacaktır.

2. TEORİK ALTYAPI

2.1. Girişimsel Fırsat: Schumpeteryan ve Kirzneryan Yaklaşımlar

Girişimcilik teorilerine ve girişimsel fırsat konusuna en önemli ve bilinen katkıları şüphesiz Schumpeter ve Kirzner yapmışlardır (Shane, 2003). Kendisinden önceki Avusturya ve Alman iktisat okullarının temsilcilerinden esinlenmiş olan Schumpeter yazdığı *"The Theory of Economic Development"* (1911) isimli kitabında genel denge anlayışını ve girişimcinin ekonomik düzendeki yerini açıklama noktalarında onlardan ayrılmaktadır. Erken dönem iktisat teorisyenlerinin durağan ve genel denge modeli ile açıkladıkları ekonomik düzende girişimci pasif iken, Schumpeter ekonomilerin

dinamik ve evrimci doğalarına odaklanarak, girişimciyi bu ekonomik düzenlerin merkezinde bulunan ve aktif rol alan kişiler olarak değerlendirmiştir. Schumpeter'e göre kapitalist ekonomik düzenler durağan değildir, doğası gereği sürekli bir değişim ve dinamizm içerisindedir. Schumpeter, herhangi bir anda ekonominin durumuna baktığımızda gördüğümüz dengeyi, bir diğer anda göremeyeceğimizi ve ekonomilerin dengeye ulaşma eğiliminde olsalar da ulaşılan her dengenin kendisinden öncekilerden farklı olacağını belirtmiştir.

Schumpeter'e göre tüm bu dinamizm içerisinde girişimciler kritik bir role sahiptir. Say, Cantillon veya kendisinden önceki araştırmacıların aksine girişimciyi piyasaya yenilik, değişim ve dinamizm katma işlevi olan kişiler olarak tanımlamıştır. Girişimciliği koordinatörlük, aracılık veya spekülasyon işlevlerinden ziyade yeni bir ürün veya hizmet sunma, yeni üretim veya pazarlama teknolojileri keşfetme ve böylece yeni arz kaynakları oluşturma süreçleriyle açıklamıştır. Bu süreçleri gerçekleştiren girişimci ekonominin bulunduğu denge noktasını bozarak ve aşarak ekonomiyi yeni bir denge noktasına taşır ve böylece büyümeyi hızlandırır. Girişimcilerin yer almadığı bir ekonomide ekonomik büyümeden, kazanımdan, servet artışından veya kardan söz etmek mümkün olmayacaktır. Schumpeteryan yaklaşıma göre girişimciyi yenilikten ayrı düşünmek olanaksızdır ve girişimcilik süreci "yaratıcı yıkım" süreci olarak belirtilmiştir. Girişimcilerin ortaya çıkardığı yenilikler kimi piyasaların yok olmasına sebep olurken, kimi yeni fikirlere de zemin hazırlamakta ve fırsatlar oluşturmaktadır. Schumpeter fırsatları yenilikçi ve var olan bilgiden uzak, girişimciyi ise daha önce var olmayan bu fırsatı yaratan kişi olarak belirtmiştir.

Bu özelliği ile girişimci piyasaya yön veren, var olan bilgileri kullanan taklitçilerden farklı yenilikçi bir liderdir (DeJong ve Marsili, 2010).

Ünlü Avusturyalı ekonomist Ludwig von Misses 'in görüşlerinden ilham alan Israel Kirzner yazdığı "*Competition and Entrepreneurship*" (1973) kitabında girişimciyi piyasayı dengeye taşıyan ve kaynakların çok daha etkili dağılmasını sağlayan kişi olarak tanımlamıştır (Holcombe, 2003). Kirzner'e göre girişimci var olan piyasa dengesizliğini arbitraj ve spekülatörlük rolleri ile dengeye ulaştırmaktadır. Genel denge yaklaşımının aksine piyasada dengesizlik, bilginin eşit dağılmaması ve eksikliği gibi açıkların bulunduğunu ve girişimciliğin bu açıkları fark edip kar fırsatı yakalayarak piyasayı dengeye getiren bir süreç olduğunu belirtmiştir. Girişimci ise piyasadaki asimetrik bilginin yarattığı fırsatları gören, kullanan ve bunu karlı bir iş uygulamasına çeviren kişidir. Bu rolleri ile girişimciyi açıkgözlülük veya uyanıklık (alertness) özellikleriyle ön plana çıkarmıştır. Kirzner girişimsel fırsat kaynaklarını ve süreçlerini bireyin fırsat algısı, ve var olan bilginin nerede aranacağını ve nasıl bulunacağını bilme özelliği ile açıklamıştır. Girişimcilik diğerlerinden önce fırsatın farkına varabilme, uyanıklık ve açıkgözlülük özellikleri sayesinde, var olan bilgiye erişim sağlama, piyasanın geleceğine dair tahminlerde bulunma ve böylece mevcut ama bilinmeyen kar fırsatlarını yakalayıp hayata geçirme sürecidir. Bu sayede piyasada asimetrik olan bilgi gün yüzüne çıkmış, herkes tarafından bilinmiş olacak ve dengesizlikler ortadan kalkarak, gerçekleşen girişimsel faaliyetler sonucu piyasada dengeye yaklaşılacaktır.

Günümüze yaklaştığımızda alan yazınında Schumpeteryan ve Kirzneryan yaklaşımları temel alan ve bu yaklaşımları girişimsel

fırsat açısından değerlendiren birçok araştırmaya rastlansa da (DeJong ve Marsilli, 2010; Özkul ve Dulupçu, 2014) girişimsel fırsatın ne olduğu, nasıl tanımlanması gerektiği ve ne şekillerde ortaya çıktığı konuları yönetim ve iktisat alanındaki çalışmalarda hala tartışılmaktadır. Bu noktada Schumpeter ve Kirzner'in yaklaşımları ışığında girişimsel fırsatın ne olduğunun ve nasıl ortaya çıktığının güncel araştırmalarla açıklanması, çalışmamızın kavramsal çerçevesini oluşturması ve araştırma sonucu elde edilecek bulguların doğru yorumlanması bakımından önem taşımaktadır.

2.2. Girişimsel Fırsatın Ortaya Çıkması: Güncel Yaklaşımlar

Girişimsel fırsat kavramı girişimcilik sürecinin başlangıcı olması ve kendisinden sonraki adımları etkilemesi itibariyle kilit bir rol taşımaktadır. Girişimsel fırsatların fark edilmesi, değerlendirilmesi ve uygulamaya konulma süreçleri ile ilgili alan yazınında birçok çalışma yer alsa da (Ardichvili vd., 2003; Baron, 2006; Buenstorf, 2007; Gaglio ve Katz, 2001; Ozgen ve Baron, 2007; Renko vd., 2012; Shane, 2000; Vaghely ve Julien, 2010) girişimsel fırsatların kökeni, neler olabileceği ve nasıl ortaya çıktığı yönetim ve iktisat araştırmacılarının hala tartıştığı bir konudur (McMullen, 2007). Holcombe "*The Origins of Entrepreneurial Opportunities*" (2003) başlıklı çalışmasında Kirzner'in girişimsel fırsat yaklaşımını detaylıca inceleyerek daha kapsamlı bir hale getirmiştir. Holcombe 'a (2003) göre kar fırsatı girişimciliğin temelini oluşturur ve girişimcilik bu kar fırsatından bağımsız düşünülemez. Kirzner piyasaları dengeye ulaştırmada ve kaynakların piyasa aktörleri arasındaki dağılımında girişimcilerin rolünü vurgulamış ve girişimciliği kar fırsatları karşısında girişimcinin verdiği tepki bağlamında açıklamıştır. Holcombe (2003) ise bu kar fırsatlarının nasıl oluştuğuna

odaklanarak Kirzner'in modelini genişletmeyi hedeflemiştir. Ayrıca Holcombe, Kirzner'in açıkgözlü, uyanık olarak nitelendirdiği girişimcinin var olabilmesi için girişimsel fırsatların olması gerektiğine vurgu yapmış ve fırsatları ortaya çıkaran dinamiklerin öneminden bahsetmiştir. Bu doğrultuda piyasada kar fırsatlarını doğuran dinamikler üç ana faktör altında toplanmıştır. Bu faktörler; piyasayı dengesizleştiren faktörler, üretim imkanlarını arttırıcı faktörler ve girişimcilik imkanları doğuran girişimsel faaliyetlerdir.

Holcombe 'a göre Kirzner girişimciliğin piyasa dengesini sağlamadaki rolünden bahsederken aslında bir yandan piyasayı dengesizleştiren ve kar fırsatı yaratıp girişimcilik sürecini başlatan faktörlere de dikkat çekmiştir. Tüketici tercihleri, kaynak dağılımındaki değişimler, çevresel faktörler, doğa olayları, coğrafi ve iklimsel dinamikler ve teknolojik ilerlemeler piyasaları denge dışına iten faktörler arasında sayılabilir. Holcombe'a göre bu dinamikler piyasayı dengesizleştirirken aynı zamanda girişimsel fırsatları da beraberinde getirmektedir. Örneğin; var olan petrol rezervlerindeki azalmalar piyasaları yeni rezervlerin veya alternatif enerji kaynaklarının bulunmasına yönlendirmekte ve bu durum bir yandan piyasaları dengeden uzaklaştırırken bir yandan da yeni kar fırsatları oluşturmaktadır. Holcombe 'a göre piyasa dengelerini etkileyen bu faktörlerin önceden tahmin edilmesi olası iken, ekonomiyi dengeye taşımak için atılacak adımların belirlenmesi kolay değildir ve işte bu noktada girişimcilere iş düşmektedir.

Holcombe'ın girişimsel fırsat doğuran değişkenler arasında belirttiği bir diğer faktör üretim imkanlarını arttırıcı faktörlerdir. Neoklasik iktisadi yaklaşıma göre sermaye ve emek üretimin fonksiyonlarıdır ve üretim veya hizmet çıktısındaki artış sermaye

ve/veya emekteki değişime bağlıdır. Ancak sermaye ve emek hiç değişmeden üretim faktörlerindeki ilerleme ve değişimler ile de ürün/hizmet çıktısı artabilmektedir. Başka bir deyişle, üretim süreçlerindeki teknolojik ilerlemeler sayesinde sermaye ve emeğin yenilikçi yöntemlerle bir araya getirilmesi sonucu üretimde oluşan artış, sadece sermaye ve emeğin arttırılması ile elde edilebilecek artıştan çok daha yüksek olabilmektedir. Bu noktada üretim imkanlarını arttırıcı her türlü fonksiyon girişimciler için ortam yaratan fırsatlar oluşturmaktadır. Holcombe'a göre üretim süreçlerindeki teknolojik ilerlemeler dışında beşeri sermayedeki niteliksel artışlar, tüketici gelir seviyesindeki değişimlere bağlı olarak oluşan yeni pazarlar veya hammadde kalitelerindeki artışlar da üretim imkanlarını iyileştirici rol oynamakta ve girişimsel fırsatlar ortaya çıkarmaktadır.

Piyasaları dengesizleştiren ve üretim imkanlarını arttırıcı faktörler dışında Holcombe'ın üzerinde durduğu en önemli faktör girişimcilik imkanları doğuran girişimsel faaliyetlerdir (Plummer vd., 2007). Holcombe'a göre herhangi bir girişimcinin diğer kişilerden önce fark ettiği girişimsel fırsatlar, diğer girişimcilere kar fırsatları yaratmaktadır. Girişimcilik özü itibari ile yeni girişimsel fırsatlar doğurma rolü taşımaktadır. Fırsatları bir havuzda toplanıyor gibi değerlendirmek, girişimciler fırsatları keşfettikçe havuzdaki fırsatların azaldığı izlenimini verebilir ancak Holcombe'a göre durum bunun tam tersidir. Girişimsel fırsatlar fark edilip hayata geçirildikçe yeni ürün, hizmet ve/veya pazar fırsatları doğurmakta ve diğer girişimsel faaliyetlere zemin hazırlamaktadır. Bu doğrultuda girişimciler girişimsel fırsatları tüketmemekte aksine yeni girişimsel fırsatlar yaratmaktadırlar.

İlerleyen yıllarda Plummer vd., (2007) Holcombe'ın (2003) girişimsel fırsatların ortaya çıkışına dair açıklamalarından hareketle fırsatları 'yeni olma' ve 'varolan bazı uyumsuzluklardan ortaya çıkma' durumlarına göre tartışmışlardır. "*An Essay on the Origins of Entrepreneurial Opportunity*" başlıklı çalışmalarında Holcombe'ın özellikle üzerinde durduğu girişimcilik imkanları doğuran girişimsel faaliyetler yaklaşımı farklı örnek olaylarla genişletilerek açıklanmıştır. Plummer vd.'ne (2007) göre farkedilmiş ve hayata geçirilmiş fırsatlar, Holcombe'ın belirttiği gibi girişimsel fırsat havuzunu tüketmez aksine zenginleştirir ancak bunu sadece yeni ürün, hizmet veya pazar türeterek değil, farklı iş modelleri ve strateji fırsatları sunarak da gerçekleştirebilir. Girişimciler keşfettikleri girişimsel fırsatları o zamanın koşullarına ve ellerinde bulunan bilgilere göre değerlendirir ve fırsatı hayata geçirme konusunda stratejiler geliştirirler. Bu stratejiler ürün veya hizmetin üretiminden, pazarlamasına veya örgütsel kararlara kadar birçok konuyu kapsar. Plummer vd. (2007) 'ne göre girişimcinin işletmesinin faaliyet göstereceği çevreye en iyi uyuma sahip stratejileri bulma çabasına "girişimsel strateji oluşturma" denir. Bu stratejiler girişimcinin fırsattan elde edebileceği getiriyi maksimize etmesine yönelik kararları, uygulamaları ve taahütleri içerir. Geliştirilen stratejinin çevreye ve çevresel dinamiklere uyması büyük önem taşımaktadır ve bu uyum Plummer v.d tarafından "strateji-fırsat-çevre uyumu" olarak belirtilmiştir.

İşletmelerin çevreleri, içerisinde birçok değişken barındıran oldukça dinamik bir ortamı temsil eder (Olsthoorn vd., 2001). Girişimciler yakaladıkları fırsatları uygulamaya sokarken, içerisinde bulundukları zaman ve çevresel dinamiklere uyum göstermeye

çabalarlar. Ancak çevrenin belirsizliği ve değişkenliğinden hareketle çoğu zaman bu uyumun tam anlamıyla yakalandığı söylenemez. Tam da bu noktada Plummer vd. (2007) var olan girişimsel faaliyetteki bu strateji-çevre uyumsuzluklarının diğer olası faaliyetlere zemin hazırladığını, başka bir deyişle diğer girişimciler için girişimsel fırsat oluşturduğunu ifade etmektedirler. Örneğin IBM, Compaq ve Apple'ın bilgisayar üretimini ve satışını gerçekleştirdikleri bir piyasada farklı bir satış stratejisi izleyip aracı rolündeki toptancılar yerine direk son alıcılara ulaşma ve onlara kişisel satış yapma stratejisini kullanan Micheal Dell'in önemli bir girişimsel fırsat yakaladığını belirtmişlerdir. Dell bu örnekte daha önceki girişimsel faaliyetlerin ortaya çıkardığı yepyeni bir fırsatı yakalamamıştır, aksine orijinal ve önceden keşfedilmiş bilgisayar üretimi ve satışı fırsatını takip etmiş ve çevresel değişime karşı tam uyum gösteremeyen firma satış stratejilerinin oluşturduğu fırsatı değerlendirmiştir. Görüldüğü gibi Plummer vd., (2007) Holcombe'ın (2003) savunduğu girişimsel faaliyetlerin yeni girişim fırsatları doğurma görüşünü genişletmiş ve ortaya çıkan bu fırsatların yeni olabileceği gibi, daha önceki girişimsel faaliyetlerle ilgili strateji-çevre uyumsuzluğunun yarattığı fırsatları da kapsadığını belirtmişlerdir. Bu noktada, açıkça ifade etmeselerde, Plummer vd. (2007) girişimsel fırsatın Schumpeter'in (1911) savunduğu gibi yeni olmasının yanında Kirzner'in (1973) savunduğu gibi var olan bir faaliyeti takip etme, geleceğe ilişkin tahminlerde bulunma ve var olan stratejik açıklardan fırsat keşfetme şeklinde de olabileceğini belirtmişlerdir.

Schumpeteryan ve Kirzneryan yaklaşımlar güncel tartışmalar ışığında değerlendirildiğinde aslında girişimsel fırsat bağlamında iki

zıt kutbu oluşturmadıkları aksine birbirlerini tamamlayıcı görüşler oldukları görülmektedir. Nitekim Isaak Kirzner "*The alert and creative entrepreneur: A clarification*" (2009) başlıklı çalışmasında savunduğu görüşlerin Schumpeter'in görüşlerine zıt düşmediğini ve çalışmasında girişimcinin yenilikçilik boyutunu göz ardı etmediğini belirtmiştir. Kirzner (2009) alan yazınında yer alan ve Kirzneryan ve Schumpeteryan görüşleri iki uç görüş şeklinde belirten çalışmaların eksik veya yanlış anlaşılmadan kaynaklandığını ifade etmektedir. Kirzner 1973'teki çalışmasında girişimcinin piyasaları dengeye getirme rolünden bahsederken girişimcinin piyasadaki fiyat dengesizliklerini yakalama ve bundan kar elde edebilme özelliği üzerinde durmuştur. Ancak bu görüş Schumpeteryan görüşe taban tabana zıt değildir. Kirzner (2009), Schumpeteryan yaratıcılığın ve piyasaya katılan yeniliğin de piyasada fiyat farklarına sebep olabileceğini ve arbitraj fırsatı doğurabileceğini belirtmiştir. Ayrıca girişimcinin gözü açıklığı veya uyanıklığı sadece bu arbitraj fırsatlarını yakalama da değil, Schumpeteryan yenilik anlayışında da gerekli bir özelliktir. Benzer şekilde, kar elde etme amacı taşıyan yaratıcılık, bugünün ve geleceğin fiyat tahminleri, teknolojik ilerlemelerin takibi ve/veya taleplerdeki değişimlerin izlenmesi gibi uyanıklık özelliklerini de içerisinde barındırır ve teşvik eder. Dolayısıyla Kirzner (2009) Schumpeteryan yenilik kavramının yerine uyanıklığı koymadığını ve yeniliğe bir itirazı olmadığını, kendi görüşlerinin sadece bu yenilik anlayışını bir kenara bırakarak girişimcinin piyasadaki dengeleyici rolü ve bu dengeyi nasıl sağladığı ile ilgilendiğini belirtmiştir.

İncelenen tüm bu çalışmalardan hareketle, Schumpeteryan ve Kirzneryan yaklaşımların piyasa dengesi bağlamında belirli bazı

görüşlerle birbirinden ayrıldığı, ancak girişimsel fırsat ve süreç bakımından birbirini tamamlayan hatta bazı noktalarda teşvik eden yaklaşımlar olduğu söylenebilir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde incelenecek olan işletme bu anlayış ve bakış açısı ile incelenecek ve bu iki görüş zıt kutuplar olarak değerlendirilmeyecektir. Böylece girişimsel fırsat kavramı bir bütün olarak ele alınmış ve Kirzner'in (2009) belirttiği gibi daha önceki çalışmalarda yapılan eksik veya yanlış yorumlamalardan kaçınılmaya çalışılacaktır.

Çalışmanın bir sonraki bölümünde araştırmamızın örnek olay incelemesi kapsamında seçilen Simit Sarayı firmasının faaliyet gösterdiği geleneksel yiyecek endüstrisine dair bilgiler yer almaktadır. Sonraki bölümler de ise araştırmada kullanılan ve nitel araştırma tekniği olan örnek olay incelemesi ile ilgili detaylara ve incelenecek firmanın neden, nasıl seçildiğine dair açıklamalara yer verilecektir.

2.3. Geleneksel Yiyecek Endüstrisi ve Simit

Geleneksel yiyecek sistemleri tipik olarak doğal, yerel, küçük-ölçekli, düşük-teknolojili ve tarladan-tabağa kadar kısa değer zincirine sahiptirler (Dube vd., 2014, s.4). Yazında, geleneksel yiyecekler ile ilgili bir kaç tanım bulunmaktadır (Guerrero vd., 2009: 345):

Bertozzi (1998) 'ye göre geleneksel yiyecek "Bir grubu temsil eden, belirli bir yere ait olan, bu topraklarda çalışan bireylerin işbirliğini vurgulayan kültürün parçası" olarak tanımlanmaktadır (Akt. Guerrero vd., 2009: 345). Jordana (2000: 147) 'nın sosyolojik tanımlamasında "Geleneksel olmak için, bir ürün bir yere bağlı olmalı ve ayrıca geleneklerin parçası olarak zaman içindeki

devamlılığından emin olunmalıdır" ifadesi yer almaktadır. Avrupa Komisyonu'nun yiyecekler ile ilgili "geleneksel" tanımı "Toplumda kuşakları kapsayan bir zaman periyodunda kullanımı kanıtlanmış" şeklindedir. Bu zaman periyodu ise genellikle bir kuşak veya en az 25 yıl olarak tanımlanmaktadır (EU, 2006: 3). Avrupa'da "Geleneksel Yiyecek Ürünleri" için tek resmi tanım İtalyan Tarım Bakanlığı'na (Ministero Agricoltura, 1999) aittir, "İşleme, depolama, pişirme yöntemleri tek tip ve sabit yerel kullanıma göre zaman içinde bir araya getirilen tarımsal yiyecek ürünleri" (akt. Guerrero vd., 2009: 346).

Geleneksel yiyecek ürünleri, her gün ya da oldukça sık yenilen, günlük hayatın bir parçası olan ve yaygın olarak tüketilen ürünler olarak algılanmaktadır (Guerrero vd., 2009). Tüketiciler açısından geleneksel yiyecek ürünleri şu şekilde tanımlanabilir: "Sıklıkla veya belirli kutlamalarda ve/veya mevsimlerde tüketilen, normal olarak bir kuşaktan diğerine aktarılan, gastronomik mirasa uygun olarak belirli bir biçimde ve tam doğru şekilde, hiç değişiklik yapılmadan veya çok az değişiklikle üretilen, özellikleri nedeni ile tanınan ve bilinen , belirli yerel alan, bölge veya ülke ile ilişkilendirilen ürünlerdir" (Guerrero vd., 2009: 348). Bir başka açıklamaya göre geleneksel yiyecek ürünleri; (1) Ulusal, bölgesel ve yerel seviyede belirli bir alanda ana üretim aşamaları gerçekleştirilen (2) Tarifi (İçindekilerin karışımı), hammadde kökeni, ve/veya üretim süreci özgün (3) Ticari olarak 50 yıldır bulunan (4) Gastronomik mirasın parçası olan ürünlerdir (Gellynck ve Kühne, 2008: 121).

Geleneksel yiyeceklerde yenilikler; paketlemedeki yenilikler ve ürün bileşimi, boyutu, şeklindeki değişiklikler veya ürünün yeni kullanımları ile ilişkilidir. Süreç iyileştirmeleri, ürüne ve üretim

sürecindeki özgün (otantik) haline etkisi nedeni ile, daha az yaygındır, Uygulamalar kalite ve izlenebilirliği sağlamak maksadı ile üretim sürecini geliştirmek için gerçekleştirilmektedir (Gellynck ve Kühne, 2008).

Tüm bu tanımlamalardan yola çıkarak simitin Türk mutfağında geleneksel bir yiyecek olduğu söylenebilir. Simit toplumsal hayatımıza ve Türk yemek kültürüne 16. yüzyılda girmiş ve günümüze kadar ulaşmıştır. O günden bugüne yemek kültürümüzün bir parçası ve Türk toplumunun önemli bir sosyal simgesidir (Dikkaya, 2011). Simit, Arapça "has beyaz un" anlamına gelen "samīd" kelimesinden gelmektedir (Wehr, 1976, akt. Dikkaya, 2011).

Simit üzerine yapılan en önemli çalışmalardan biri, Artun Ünsal'ın (2010) "Susamlı Halkanın Tılsımı" adlı kitabıdır (Dikkaya, 2011). Ünsal (2010) çalışmasında Türkiye'de günde yaklaşık 2,5 milyon simit tüketildiğini belirtmiştir. Simit fırını sayısının 300 civarında olduğu tahmin edilen İstanbul'da tüketilen 1,5 milyon simidin bir milyonu sokak simitçileri ve açık mekanlarda, geriye kalan yarım milyonu ise pastane ve Simit Sarayı gibi kapalı mekanlarda satılmaktadır (Ünsal, 2010).

3. YÖNTEM

Araştırmamızda yöntem olarak nitel araştırma yöntemi seçilmiş, teknik olarak ise örnek olay incelemesi uygulanmıştır. Nitel araştırma tekniklerinden biri olan örnek olay incelemesi, belirli bir durumu detaylıca anlamak ve ilgili dinamikleri belirlemek amacıyla yapılan bir araştırma tekniğidir (Eisenhardt, 1989). Örnek olay incelemelerinin temel aldığı 'durum' bir kişi olabileceği gibi herhangi

bir kurum, program, hukuksal, ekonomik veya demografik herhangi bir olay olabilir (Stake, 1978). Ayrıca örnek olay tek bir durum olabileceği gibi birden çok durumu da kapsayabilir (Yin, 1984). Örnek olay incelemesinin araştırmacılara sunduğu birçok avantaj bulunmaktadır. Gerçek hayattan örnekler ve detaylar sunması, teorinin veya kavramın olay veya olaylar üzerinde test edilmesine ve olayın içinde bulunduğu çevresel dinamiklerin kapsamlı bir şekilde ele alınmasına imkan sağlaması bu avantajlar arasında sayılabilir. Her ne kadar örnek olay incelemelerinin en önemli olumsuz noktası olarak elde edilen sonuçların belirli bir durumu kapsamasından dolayı sonuçlar ile genelleme yapılamaması belirtilse de, incelenen olay veya olaylara benzer durumlar için genellenebilirlik yapılabileceğine dair görüşler de mevcuttur (Stake, 1978).

Örnek olay incelemesinin araştırma tekniği olarak belirlenebilmesi için gerekli bazı şartlar bulunmaktadır. i) Eğer çalışmanın amacı "nasıl" ve "neden" sorularına cevap aramak ise, ii) eğer çalışmaya konu olacak örnek olay, kişi veya durum manipüle edilemez ise, iii) araştırılan konu ile ilgili olduğu düşünülerek, içinde bulunulan çevresel, bağlamsal koşullar da incelenmek isteniyorsa, iv) incelenen olay ve çevresel koşullar arasındaki sınırlar çok açık ve net değil ise örnek olay incelemesi araştırma tekniği olarak kullanılabilir (Yin, 1984). Buna göre, araştırmamızın konusu olan girişimsel fırsatlar doğası gereği çevresel dinamiklerden bağımsız düşünülemez bir kavramdır. Bu nedenle konunun var olan bağlamsal koşullar ile birlikte değerlendirilmesi daha doğru olacaktır. Aynı zamanda incelenmesi planlanan firma ile ilgili yazılı ve görsel arşivlerden ve firma yöneticilerine e-mail aracılığı ile gönderilen sorulara verilen cevaplardan bilgi sağlandığı için

herhangi bir manipülasyon söz konusu olmamıştır. Araştırmamızın amacı geleneksel yiyecek endüstrisindeki girişimsel fırsatların nasıl ortaya çıktığının ve girişimciler tarafından nasıl hayata geçirildiğinin açıklanması olarak oluşturulduğundan, araştırma tekniği olarak örnek olay incelemesinin seçilmesine de uygunluk göstermiştir.

3.1. Örnek Olayın Seçimi

Örnek olay inceleme süreçlerinde dikkat edilmesi gereken en önemli noktalardan biri araştırmanın amacına uyan, doğru olayın, durumun veya kişinin seçilmesidir. Flyvbjerg (2006) örnek olay incelemeleri üzerine yaptığı çalışmasında iki temel örnek olay seçim stratejisi belirlemiştir. Bunlar, rastgele seçim ve bilgi-odaklı seçimlerdir. Rastgele seçimler daha çok araştırma evrenini temsil edebilecek örnek olayı bulmak ve sistematik hatadan kaçınmak amacı ile genelleme yapabilmeye imkan sunması bakımından kullanılmaktadır. Bilgi-odaklı seçimler ise isminden anlaşılacağı üzere en çok bilginin elde edilebileceği örnek olayların seçimidir (Flyvbjerg, 2006).

Araştırmamızın temelini oluşturan girişimsel fırsat kavramı, sürekli ve hızla ilerleyen teknolojinin girişimcilere farklı birçok fırsat oluşturması nedeniyle, daha çok teknoloji sektöründen firmalarla ve/veya ileri teknoloji gerektiren endüstrilerde araştırılmıştır (Cooper ve Park, 2008; Corman vd., 1998; Marvel ve Lumpkin, 2007). Çalışmamızın örnek olay seçiminde alan yazında yer alan çalışmalardan farklı olarak geleneksel yiyecek endüstrisi düşünülmüştür. Geleneksel yiyecek üreten ve satan firmaların oluşturduğu bu endüstrilerde alışılmış, yerel ve kültürel değerlerin sağladığı avantajlar bulunsa da sektör yenilik ve fırsatlar bakımından göreceli kısıtlı koşullara sahiptir (Guerrero vd., 2009). Bu noktada

örnek olay seçiminde bilgi-odaklı seçim yapılmış ve geleneksel yiyecek endüstrisinde ulusal ve uluslararası alanlarda faaliyet gösteren ve Türkiye'nin önde gelen markaları arasına giren Simit Sarayı firması seçilmiştir. Bu sayede geleneksel bir yiyecek olan simidin nasıl girişimsel bir fırsat olarak değerlendirildiği ve uygulandığı sektörün önemli bir temsilcisi değerlendirilerek açıklanmaya çalışılacaktır.

3.2. Simit Sarayı Firması

Simit Sarayı ilk mağazasını 2002 yılında İstanbul-Mecidiyeköy'de altmış bin Türk lirası sermaye ile açarak işletme hayatına başlamıştır. İlk Simit Sarayı ile birlikte geleneksel sokak simidi "sabit ve kapalı mekanda, günün her saatinde bulunabilen, bol seçenekli ve doyurucu, Batılıların deyişi ile *fast food* tarzı bir yiyeceğe" dönüşmüştür (Ünsal, 2010: 190). Bir yıl içerisinde İstanbul'daki mağaza sayısını arttırarak 2004 yılında İstanbul genelinde 18 mağazaya ulaşmıştır. Her geçen yıl menüsünü zenginleştirerek, farklı üretim ve satış tekniklerinden yararlanarak yurtiçinde olduğu kadar yurtdışında da faaliyet göstermiş ve farklı ülkelerde satışlara başlamıştır. Simit Sarayı ilk yurtdışı mağazasını 2010 yılında Hollanda'da açmıştır. Bu tarihten itibaren Almanya, İngiltere, İsveç, Belçika, Hollanda, Mısır, Suudi Arabistan, Kuveyt, Kıbrıs ve Amerika olmak üzere birçok Avrupa ve Ortadoğu ülkesinde de mağazalar açarak büyümesini sürdürmüştür. Simit Sarayı'nın kurulduğu yıldan 2015 sonuna kadar olan mağaza sayılarındaki değişimler Tablo 1'den görülebilir. Aynı zamanda artan mağaza sayısı ile birlikte istihdam edilen kişi, (Tablo 2) ürün ve hizmet sunulan müşteri sayısı da (Tablo 3) yıllar içerisinde artış göstermiştir.

Tablo 1: Simit Sarayı Mağaza Sayısı

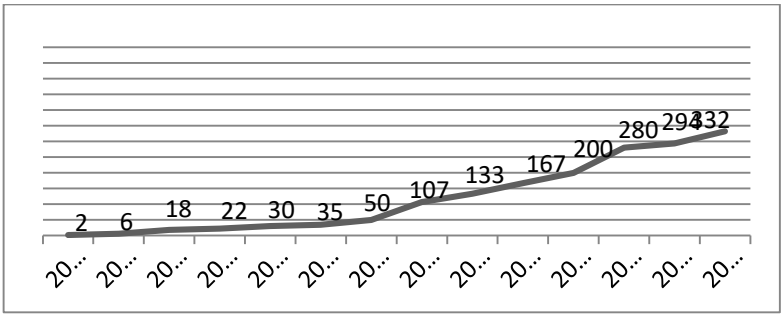

Not: Belirtilen rakamlar yaklaşık değerlerdir.

Tablo 2: Simit Sarayı Çalışan Sayısı

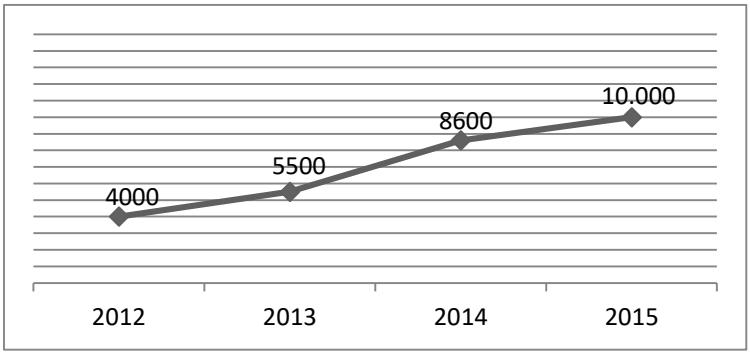

Not: Belirtilen rakamlar yaklaşık değerlerdir.

Tablo 3: Simit Sarayı Günlük Ağırlanan Müşteri Sayısı

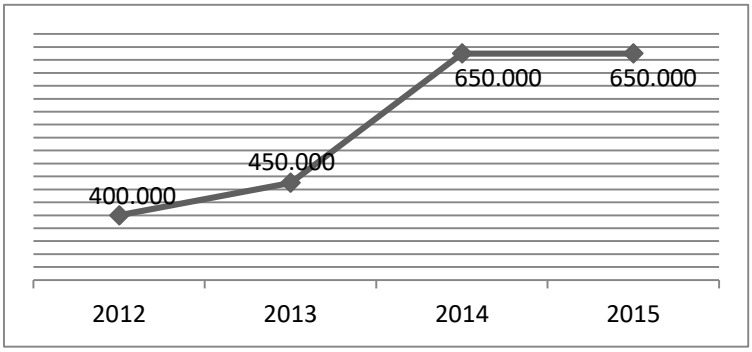

Not: Belirtilen rakamlar yaklaşık değerlerdir.

Simit Sarayı simit üretiminde fabrikasyon sisteme geçen ilk firma olma özelliğini de taşımaktadır. Türkiye'deki ilk simit üretim fabrikasını 2004 yılında İstanbul'da kuran firma sonrasında 2010 yılında Tuzla ve Antalya'da da üretim tesisleri oluşturarak üretim hacmini büyütmüştür. Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) ile işbirliği içerisinde oluşturulan bu tesisler hazır gıda üretimi alanındaki ileri teknolojilerle ve hijyen, güvenlik ve kalite standartlarına uyularak kurulmuştur. Firma müşterilerine sunduğu 60 farklı ürün çeşidini bu tesislerde üretip, dondurarak yurtiçi ve yurtdışı mağazalarına ulaştırmaktadır. Tesislerde üretilen ürünlerin % 45'i faaliyet gösterilen yurtdışı pazarlara ihraç edilmektedir. Firma, kendi mağazaları yanında 2007 yılında franchise sistemine girerek Simit Sarayı markasını bağımsız yatırımcıların kullanımına da açmıştır. Simit Sarayı'nın başarısının sırrı olarak halkın simide olan aşinalığı ve aracı kullanmamaktan kaynaklanan yüksek kar marjı da gösterilmektedir (Ünsal, 2010: 191).

4. BULGULAR

Simit Sarayı girişimsel fırsat yaklaşımları bakımından incelendiğinde, elde edilen bulgular dört ana başlık altında toplanmaktadır. Bunlardan ilki Holcombe'ın ileri sürdüğü ve girişimsel yaklaşımlara zemin hazırlayan faktörlerden biri olan piyasayı dengesizleştiren değişimlerdir. Geleneksel yiyecek endüstrisinde, Simit Sarayını kuran girişimcilerin yakaladığı girişimsel fırsatı piyasa dengesizleştiricilerinin nasıl tetiklediği sorgulanmıştır. Bu noktada gıda sektörü ve sektörün dinamikleri değerlendirilmiştir. Toplumların gıda tüketim alışkanlıklarını etkileyen kültürel, sosyal, demografik, ekonomik ve politik birçok

faktör mevcuttur (Booth vd., 2001; Cevger vd., 2008; Nielsen vd., 2002). Sosyal faktörler arasında en dikkati çeken değişim kadınların iş hayatındaki artan rolünden sonra ortaya çıkmıştır. Dünyada ve ülkemizde kadınların iş gücüne katılım oranlarındaki artış evde geçirilen veya yemek yapmak için ayrılabilecek zamanı kısaltmıştır ve bu durum bireyleri hızlı hazır gıda tüketimine yönlendirmiştir. Zaman kısıtının yanında çift kariyerli ailelerin sayısındaki artış, geleneksel ve kalabalık aile yapılarından küçük, az çocuklu aile yapılarına doğru bir geçişi de beraberinde getirmiştir. Bu sayede ev dışı hızlı hazır yemek tüketimi tüm aile bireyleri için maddi olarak karşılanabilir bir hal almıştır (Guthrie, 2002). Akbay ve Boz'un (2005) hane halklarıyla yaptıkları çalışmada da ailelerin gelir düzeylerindeki artışla doğru orantılı olarak ev dışı gıda tüketimi harcamalarının genel gıda harcamaları içerisindeki oranlarının arttığı saptanmıştır.

Hızlı hazır gıda sektörünün değişen sosyal yapı ile birlikte büyümesi, hazır gıdaların ulaşılabilirliğini arttırmış ve tüketicilerin yeme alışkanlıklarında ön sıraları almıştır. Bauer vd. (2009) yaptıkları çalışmada hızlı hazır gıda restoranlarının evlerin, okulların ve iş yerlerinin çevrelerinde bulunmasının hazır gıda tüketimini arttırıcı etkiye sahip olduğunu belirtmişlerdir. Aynı zamanda yaşa bağlı olarak çocukluktan gençliğe geçişle birlikte, ne yiyeceğine kendi kendine karar verebilme, aileden uzaklaşma, sosyalleşme ve küreselleşme ile hızla yayılan kültürel değerlerden etkilenme gibi faktörlerden dolayı, bireylerin daha çok hazır gıda tükettiği vurgulanmıştır. Benzer şekilde Jekanowski (1999) hızlı hazır gıda firmalarının satış ve pazarlamadaki başarılarını dikkate alarak, standartlaştırılmış üretim ve sunum uygulamalarının ve farklı menü

seçeneklerinin gençleri cezbettiğini ve hazır gıda tüketimine yönlendirdiğini ifade etmiştir.

Görüldüğü üzere ülkemizde de kadının işgücüne katılım oranlarındaki artış (2015'te % 30.45; OECD, 2015), yüksek genç nüfus (2014'te % 16.1; TUİK, 2015), ve gıda sektöründeki hızlı büyüme (toplam perakende sektörünün % 62'si gıda perakendeciliği; TOBB, 2014) gibi birçok sosyal, ekonomik ve demografik faktörlerden ötürü gıda piyasaları da dengeden uzaklaşmakta ve bu durum girişimcilere yeni girişimsel fırsatlar oluşturmaktadır. Özellikle sektörde en geniş payı un ve unlu mamuller sanayileri oluşturmaktadır (Bulu vd., 2007).

Simit Sarayı'nın, simidi ayakta yenen bir yiyecekten, restoran veya kafe ortamında sunulan bir yiyeceğe dönüştürmesi ev dışı aktivitelerin arttığı günümüzde tüketicilere zaman geçirilebilecek farklı bir ortam sunmuştur. Simidi tek tip bir yiyecekten çıkarıp farklı malzemelerle zenginleştirerek bir menü elde eden Simit Sarayı, popüler hazır gıda üreticilerinin (McDonalds, Burger King v.b.) sunduğu ve özellikle gençlerin ilgisini çekebilecek farklı yiyecek kombinleri oluşturmuştur. Pazarlama alanlarında da havayolu şirketleri (örn. Sun Express, Lufthansa) ve mobil iletişim operatörleri (örn. Turkcell) ile işbirliği yaparak günümüz teknoloji ve iletişim çağında potansiyel tüketicileri Simit Sarayı müşterisine döndürmeyi hedeflemiştir. Simit Sarayı'nın görsel ve yazılı basında oluşturduğu reklam faaliyetlerinde de gençlerin ilgisini çekebilecek ünlü isimlere (örn. Arda Turan, Burcu Esmersoy) yer vermesi simidi sokakta satılan bir yiyecekten öteye taşıyarak tanınırlığını arttırma çabaları olarak gösterilebilir.

Girişimsel fırsat bakımından Simit Sarayını incelemeye devam ettiğimizde karşımıza Holcombe'ın belirttiği bir diğer faktör olan üretim faktörlerindeki değişimler çıkmaktadır. Simit Sarayı Türkiye'de simit üretimi ve satış metotlarını değiştirerek hazır yemek piyasasına girmiş bir girişimdir. Simidin geleneksel bir yiyecek olarak mahalli fırınlarda üretildiği bir ortamda Simit Sarayı üretim şeklini fabrikalara taşımış ve seri üretime geçmiştir. Fazla miktarlarda üretilen simit, dondurularak ve soğuk konteynerler içinde satış noktalarına ulaştırılmaktadır. Böylelikle Simit Sarayı mağazalarında bulunan fırınlarda hazırlanan simit, müşterilere taze ve sıcak servis edilebilmektedir. Bu yöntem ile uluslararası hazır yiyecek endüstrilerindeki üretim ve dağıtım sistemlerinden yararlanmış olan Simit Sarayı simidi daha hijyenik ve yüksek miktarlarda üreterek servis edebilmektedir.

Simit Sarayı hazır yiyecek piyasasına simit ile girmeden önce piyasa zaten yoğun ve hızla büyümeye devam eden bir piyasa idi. BMI araştırma grubunun Türkiye gıda ve içecek sektörleri raporuna göre toplam ve kişi başı gıda tüketimi yıllar ilerledikçe % 20 ile % 30 değerleri arasında artış göstermektedir. Unlu mamuller ise bu gıda tüketiminin büyük çoğunluğunu oluşturmaktadır. Ayrıca yiyecek ve içecek sektörünün çekiciliğinin değerlendirildiği analiz sonuçları da Türkiye'nin yatırımcılara fırsat sunması bakımından dünya ülkeleri arasında 5. sırada olduğunu belirtmiştir (akt. TYDTA, 2010). Tüm bu bulgulardan hareketle hazır gıda sektörünün genel piyasa durumunun yatırımcıları cezbettiği ve yapılan yatırımların piyasayı canlandırıp girişimsel fırsatlar yarattığı söylenebilir. Piyasaya 2002 yılında giriş yapmış olan Simit Sarayı'nın kendisinden önce piyasada yer alan diğer girişimsel faaliyetlerin oluşturduğu potansiyel tüketici

havuzundan ve daha önce bahsedilen yeni üretim faktörleri fırsatlarından yararlanmış olması da bu duruma örnek teşkil etmektedir.

Simit Sarayı'nın simidi hazır ve hızlı gıda sektörüne restoran ve kafe hizmeti ile sunmuş olması, ve üretim ve pazarlama aşamalarında uyguladığı yenilikler, kendisinden sonra piyasaya giren ve simit üretimi/satışı yapan firmalara da girişimsel fırsat oluşturmuştur. Simit Sarayı'nın bu alanda ilk olması ve sonrasında benzer ve farklı ürün ve hizmetleri bulunan, farklı üretim, pazarlama ve örgüt stratejilerine sahip firmaların (Simit Dünyası, Simitçi Dünyası, Simit Cafe v.b.) piyasaya girmesi girişimsel fırsatların fırsat havuzunu tüketmeyip, piyasa dengelerini değiştirerek yeni ürün, pazar ve strateji fırsatları oluşturduğunu göstermektedir. Plummer v.d.'nin (2007) belirttiği strateji-fırsat ve çevre uyumu açısından duruma baktığımızda ise daha önce de belirtildiği gibi Simit Sarayı'nın seçtiği üretim ve pazarlama stratejilerinin günümüz gündelik yaşam standartlarına ve tüketim alışkanlıklarına uyduğunu görmekteyiz. Yürütülen franchising uygulamaları ile de Simit Sarayı marka tanınırlığını arttırmakta, standartlaşmakta ve potansiyel tüketicilere ulaşarak müşteri portföyünü genişletmektedir. Aynı zamanda pazarlama stratejilerinde teknolojiden, sosyal paylaşım platformlarından ve ünlü isimlerden yararlanılması da etkili popüler kültür araçlarından medya ve internetten yararlanıldığını göstermektedir.

Simit Sarayı'nın farklı bir pazarlama stratejisi olarak geliştirdiği bir uygulama da "Mahalle Simit Sarayı"dır. Bu uygulama ile Simit Sarayı ülkemizin mahalle kültüründe yer alan esnaf anlayışını canlandırmayı ve franchise sözleşme şartlarını yumuşatarak daha

çok yerde daha çok kişiye ulaşmayı hedeflemiştir. Simidin mahalle aralarında, küçük el arabalarıyla satılan bir yiyecek olmasından hareketle de, bu girişimi ile Simit Sarayı'nın geleneği bozmadan pazara hakim olma stratejisi geliştirdiği söylenebilir. 90-100 metrekare gibi küçük yerlere açılan Simit Sarayı Mahalle simit ve çeşitlerinin yanında ekmek, yumurta ve yufka gibi malzemelerin satışını da gerçekleştirmektedir. Mahalleli ile samimi bir ilişki kurulmasını amaçlayan bu konsept ile Simit Sarayı hem yabancı firmalardan uyarlanan standartlaşmış üretim ve pazarlama tekniklerinden yararlanmakta, hem de Türk kültüründe yer alan ve tüketicilere yabancı gelmeyen mağaza anlayışını canlı tutmaktadır.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Simit Sarayı firma incelemesi sonucunda elde edilen bulgular Schumpeter (1911), Kirzner (1973), Holcombe (2003) ve Plummer v.d.'nin (2007) girişimcilik alan yazınına kattıkları kavramlarla incelenmiştir. Elde edilen bulgular Simit Sarayının, piyasada ve tüketim kültüründe oluşan değişimler, üretim tekniklerinde gerçekleşen ilerlemeler ve daha önceki girişimsel faaliyetler doğrultusunda oluşan fırsatlar sonucu hayata geçirilen bir girişim olduğunu göstermiştir. Ayrıca bu girişimsel faaliyet kendisinden sonrası içinde girişimcilik imkanları doğurmuş ve hazır gıda piyasasında simitin tanınırlığını arttırmıştır.

Bu çalışma ile yerel ve uluslararası piyasalardaki büyümesi ile dikkat çeken bir firma olan Simit Sarayı kuruluşundan, günümüze kadar uyguladığı üretim, pazarlama ve genel yönetim stratejileri ile birlikte incelenmiştir. Böylece girişimcilik alanında tartışmaları süren girişimsel fırsat kavramının nasıl ortaya çıktığı, etkileyen ve etkilediği dinamikler ve sonuçları örnek bir olay üzerinde değerlendirilmiştir.

Çalışmamız nitel araştırma tekniklerinden örnek olay incelemesi tekniği ile gerçekleştirilmiştir.

Örnek olay incelemesi seçilen vaka üzerinde detaylı inceleme sunması, kavramsal çerçeve oluşturulurken sözü geçen kavramların olay üzerinde açıklanmasını sağlaması ve çevresel şartların da değerlendirmeye alınabilmesine olanak sağladığı için araştırma tekniği olarak belirlenmiştir. Ancak elbette her teknik gibi örnek olay incelemesinin de kısıtlı kaldığı durumlar ve dezavantajları mevcuttur. Ampirik bir araştırma tekniği olmaması ve yüksek sayıda vakayı analiz etmemesi bu teknik ile genelleme yapılabilmesini engellemektedir. Ancak çalışmanın kavramları vakalar üzerinde inceleme ve örneklendirme amacından hareketle bu tekniğin uygun olduğu söylenebilir. İlerleyen zamanlarda ampirik çalışmalarla farklı ve çok sayıda girişimcilik faaliyetinin incelenmesi, bahsedilen kavramlara dayanarak modeller oluşturulması ve fırsat yaratan faktörlerle ilişkilerinin araştırılması konunun daha kapsamlı incelenmesi açısından önem taşımaktadır.

Bu çalışmada incelenen vaka Türkiye'den ve Türk kültürüne ait bir yiyecek olan simit ile ilgili girişimsel bir faaliyettir. Türkiye'nin hazır gıda tüketimi ile tanışması 1980'lerin sonunu bulmaktadır. O yıllarda değişen siyasal ve ekonomik yapı neticesinde sosyal yapı ve tüketim alışkanlıklarında da büyük değişimler yaşanmıştır (Akarçay ve Suğur, 2015). Buna benzer bir çalışmanın farklı kültürel, sosyal ve ekonomik geçmişe sahip ülke veya ülkeler üzerinde analiz edilmesi kavramların geçerliliğini arttırmak açısından yararlı olacaktır. İncelenecek olan örnek olayın farklı piyasalardan ve daha yüksek sayıda örnek olay seçilerek incelenmesi de piyasa dinamiklerini gözler önüne sermesi bakımından önemlidir.

KAYNAKÇA

Akarçay, E. ve Suğur, N. (2015). Dışarıda Yemek: Eskişehir'de Yeni Orta Sınıfın Fast-Food Yeme Içme Örüntüleri. Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, 18(1), 1-29.

Akbay, C., ve Boz, İ. (2005). Kahramanmaraş'ta Ailelerin Ev Ve Ev Dışı Gıda Tüketim Talebi Ve Tüketici Davranışlarının Ekonomik Analizi. KSÜ Fen ve Mühendislik Dergisi, 8(1), 122-131.

Ardichvili, A., Cardozo, R., ve Ray, S. (2003). A Theory Of Entrepreneurial Opportunity Identification And Development. Journal of Business venturing, 18 (1), 105-123.

Arıkan, S., (2004). Girişimcilik Temel Kavramlar Ve Bazı Güncel Konular. Siyasal Kitabevi, Ankara.

Baron, R. A. (2006). Opportunity Recognition As Pattern Recognition: How Entrepreneurs "Connect The Dots" To Identify New Business Opportunities. The Academy of Management Perspectives, 20(1), 104-119.

Bauer, K. W., Larson, N. I., Nelson, M. C., Story, M., ve Neumark-Sztainer, D. (2009). Fast Food Intake Among Adolescents: Secular And Longitudinal Trends From 1999 To 2004. Preventive medicine, 48 (3), 284-287.

Bertozzi, L. (1998). Tipicidad Alimentaria Y Dieta Mediterra´ Nea. In A. Medina, F. Medina, & G. Colesanti (Eds.), El Color De La Alimentacio´N Mediterra´Nea. Elementos Sensoriales Y Culturales De La Nutricio´N (Pp. 15-41). Barcelona: Icaria.

Booth, S. L., Sallis, J. F., Ritenbaugh, C., Hill, J. O., Birch, L. L., Frank, L. D., ... & Rickard, K. A. (2001). Environmental And Societal Factors Affect Food Choice And Physical Activity: Rationale, Influences, And Leverage Points. Nutrition reviews, 59(3), 21-36.

Buenstorf, G. (2007). Creation And Pursuit Of Entrepreneurial Opportunities: An Evolutionary Economics Perspective. Small Business Economics, 28(4), 323-337.

Bulu, M., Eraslan, İ. H., ve Barca, M. (2007). Türk Gıda Sektörünün Uluslararası Rekabetçilik Düzeyinin Analizi. Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, 9(1), 311-335.

Cevger, Y., Aral, Y., Demir, P., ve Sarıözkan, S. (2008). Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Intern Öğrencilerinde Hayvansal Ürünlerin Tüketim Durumu Ve Tüketici Tercihleri. Ankara Üniversitesi Veteriner Fakultesi Dergisi, 55, 189-194.

Cooper, S. Y., ve Park, J. S. (2008). The Impact Of Incubator' Organizations On Opportunity Recognition And Technology Innovation In New, Entrepreneurial High-Technology Ventures. International Small Business Journal, 26 (1), 27-56.

Corman, J., Perles, B., ve Vancini, P. (1988). Motivational factors influencing high-technology entrepreneurship. Journal of Small Business Management, 26, 36 – 42.

De Jong, J. P., ve Marsili, O. (2010). Schumpeter versus Kirzner: An Empirical Investigation Of Opportunity Types. EIM Research Reports.

Dikkaya, F., (2011). Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Simit Ve Simitçiler. Milli Folklor, 23(92), 72-76.

Dube, L., Webb, P., Arora, N. ve Pingali, P., (2014). Agriculture, Health, and Wealth Convergence: Bridging Traditional Food Systems and Modern Agribusiness Solutions. Annals of The New York Academy of Sciences, 1331, 1-14.

Eisenhardt, K. M. (1989). Building Theories From Case Study Research. Academy Of Management Review, 14 (4), 532-550.

Er, P. H. (2013). Girisimcilik ve Yenilikçilik Kavramlarinin Iktisadi Düsüncedeki Yeri: Joseph A. Schumpeter. Selcuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 29, 75-85.

EU, (2006). Council Regulation (EC) No 509/2006 Of 20 March 2006 On Agricultural Products And Foodstuffs As Traditional Specialties Guaranteed. Official Journal of The European Union, 93(3), 1-11.

Flyvbjerg, B. (2006). Five Misunderstandings about Case-Study Research. Qualitative Inquiry, 12 (2), 219-245.

Gaglio, C. M., ve Katz, J. A. (2001). The Psychological Basis of Opportunity Identification: Entrepreneurial Alertness. Small Business Economics, 16 (2), 95-111.

Gartner, W. B., Carter, N. M. ve Hills, G. E., (2003). The Language of Opportunity. In: Steyaert, C., Hjorth , D. (Eds.), New Movements In Entrepreneurship. Edward Elgar, Northampton, MA.

Gellynck, X., ve Kühne, B., (2008). Innovation And Collaboration In Traditional Food Chain Networks. Journal on Chain and Network Science, 8 (2), 121-129.

Guerrero, L., Guardia, M. D., Xicola, J., Verbeke, W., Vanhonacker, F., Zakowska- Biemans, S., vd., (2009). Consumer-Driven Definition of Traditional Food Products and Innovation in Traditional Foods: A Qualitative Cross-Cultural Study. Appetite, 52(2), 345-354.

Guthrie, J. F., Lin, B. H., ve Frazao, E., (2002). Role Of Food Prepared Away From Home In The American Diet, 1977-78 Versus 1994-96: Changes And Consequences. Journal Of Nutrition Education And Behavior, 34(3), 140-150.

Hebert, R. F., ve Link, A. N., (2006). The Entrepreneur as Innovator. Journal of Technology Transfer, 589-597.

Hiatt, S. R., Sine, W. D., ve Tolbert, P. S., (2009). From Pabst to Pepsi: The Deinstitutionalization of Social Practices and the Creation of Entrepreneurial Opportunities. Administrative Science Quarterly, 54(4), 635-667.

Hisrich, R. D., ve Peters, M. P., (2002). Entrepreneurship. Boston Burr Ridge, IL: McGraw Hill.

Holcombe, R. G., (2003). The Origins of Entrepreneurial Opportunities. The Review of Austrian Economics, 16(1), 25-43.

İraz, R.,,(2005). Yaratıcılık ve Yenilik Bağlamında Girişimcilik ve Kobi'ler. Çizgi Kitabevi, Konya.

Jekanowski, M. D., (1999). Causes and Consequences of Fast Food Sales Growth. Food Review, 22 (1), 11-16.

Jordana, J., (2000). Traditional Foods: Challenges Facing the European Food Industry. Food Research International, 33 (3-4), 147-152.

Kirzner, I. M., (1973). Competition and Entrepreneurship. University of Chicago Press, Chicago, IL.

Kirzner, I. M., (2009). The Alert and Creative Entrepreneur: A Clarification. Small Business Economics, 32(2), 145-152.

Krueger, N. F., (2000). The Cognitive Infrastructure of Opportunity Emergence. Entrepreneurship Theory and Practice 24 (3), 5-23

Marvel, M. R. ve Lumpkin, G. T., (2007). Technology Entrepreneurs' Human Capital and Its Effects on Innovation Radicalness. Entrepreneurship Theory and Practice, 31 (6), 807-828.

McMullen, J. S., Plummer, L. A., ve Acs, Z. J., (2007). What Is An Entrepreneurial Opportunity? Small Business Economics, 28 (4), 273-283.

Nielsen, S. J., Siega-Riz, A. M., ve Popkin, B. M., (2002). Trends in Food Locations and Sources among Adolescents and Young Adults. Preventive Medicine, 35(2), 107-113.

OECD (2015). Employment Outlook. OECD Publishing, Paris. (doi: http://dx.doi.org/10.1787/empl_outlook-2015-en Erişim: 05.04.2016)

Oğuz, F., (2001). Rekabet, Girişimcilik ve Keşif Süreci: Piyasa Süreci Teorisinin Ana Hatları. Liberal Düşünce, 23, 83-93.

Olsthoorn, X., Tyteca, D., Wehrmeyer, W., ve Wagner, M., (2001). Environmental Indicators for Business: A Review of the Literature and Standardization Methods. Journal of Cleaner Production, 9 (5), 453-463.

Özgen, E., ve Baron, R. A., (2007). Social Sources Of Information In Opportunity Recognition: Effects Of Mentors, Industry Networks, And Professional Forums. Journal of Business Venturing, 22 (2), 174-192.

Özkul, A. G. G., (2007). Kapitalist Sistemin Sürükleyici Aktörleri: Ekonomik Teoride Girişimciler. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 12 (3), 343-366.

Plummer, L. A., Haynie, J. M., ve Godesiabois, J., (2007). An Essay on the Origins of Entrepreneurial Opportunity. Small Business Economics, 28(4), 363-379.

Renko, M., Shrader, R. C., ve Simon, M., (2012). Perception of Entrepreneurial Opportunity: A General Framework. Management Decision, 50 (7), 1233-1251.

Schumpeter, J. A., (1911). The Theory of Economic Development. Harvard University Press, Cambridge, MA.

Schumpeter, J. A., (1934). Capitalism, Socialism, and Democracy. Harper and Row, New York.

Shane, S., (2000). Prior Knowledge and the Discovery of Entrepreneurial Opportunities. Organization Science 11 (4), 448-469.

Stake, R. E., (1978). The Case Study Method in Social Inquiry. Educational Researcher, 7 (2), 5-8.

Tíryakí, A., (2015). Theories of Entrepreneurship: A Critical Overview. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 13(13).

TOBB (2014). VII. Türkiye Sektörel Ekonomi Şurası. Yayın No: 2014/215 (http://www.tobb.org.tr/Documents/yayinlar/2014/VII%20T%C3%9CRK%C4%B0YE%20SEKT%C3%96REL%20EKONOM%C4%B0K%20%C5%9EURASI_Yay%C4%B1n%20YI%C4%B1%202014.pdfErişim: 12.01.2016)

TÜİK (2015). İstatistiklerle Kadın, 2015 Haber Bülteni, Sayı: 21519 (http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21519 Erişim: 11.12.2015)

TYDTA (2010). Türkiye Gıda Sektörü Raporu (http://www.investingaziantep.gov.tr/upload/yazilar/Turkiye-Gida-Sektoru-Raporu-379778.pdf Erişim: 28.03.2016)

Ünsal, A., (2010). Susamlı Halkanın Tılsımı: İstanbul'da Kara Fırından Simit Saraylarına Simit, Peynir ve Çayın Türküsü. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Vaghely, I. P., ve Julien, P. A. (2010). Are Opportunities Recognized Or Constructed?: An Information Perspective On Entrepreneurial Opportunity Identification. Journal of Business Venturing, 25 (1), 73-86.

Wehr, H., (1976). Dictionary of Modern Written Arabic. Urbana: Spoken Language Services.

Yin, R. (1984). Case Study Research: Design and Methods (1st Ed.). Beverly Hills, CA: Sage Publishing.

KAMU SEKTÖRÜNDE ÇALIŞAN TAŞERON KADIN İŞÇİLERİN SORUNLARI

Emel İSLAMOĞLU
Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi
Siyasal Bil. Fakültesi, ÇEEİ
emelc@sakarya.edu.tr

Sinem YILDIRIMALP
Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi
Siyasal Bil. Fakültesi, ÇEEİ
ssac@sakarya.edu.tr

Geliş Tarihi: *20.11.2016*
Kabul Tarihi: *20.12.2016*

ÖZ

Taşeronlaşma, işçilerin ve sendikaların en çok yakındığı konuların başında gelmektedir. Son yıllarda taşeron çalışmanın göstermiş olduğu genişleme trendi ve özellikle de kamu kesiminde yaygınlaşması, taşeron sorununun sürekli gündemde kalmasına neden olmaktadır. Taşeronlaşma ile işçiler sendikasız, sigortasız, asgari ücretin altında ücretle çalıştırılarak işçilik maliyetleri düşürülmekte, örgütlenme ve toplu sözleşme düzeninin kurulabilmesi de zorlaştırılmaktadır. Öte yandan neoliberal politikalarla birlikte niceliksel ve niteliksel olarak değişim yaşayan istihdam yapısı toplumsal cinsiyet açısından da değişim geçirmiştir. Toplumsal cinsiyet bakımından taşeronlaşma büyük ölçüde kadın çalışması haline gelmiştir. Türkiye'de kadınlar çalışma yaşamında birçok sorunla karşı karşıya gelmekte ve haklarının korunması konusunda sıkıntılar yaşamaktadırlar. Bu çalışma ile taşeron kadın işçilerin kamu kesiminde karşılaştıkları sorunları ortaya koymak amaçlanmış ve 20 taşeron kadın işçi ile mülakat yapılmıştır. Yapılan çalışmanın neticesinde; kadınların ücretlerin düşüklüğü, güvencesiz çalışma, sendikal haklar, sosyal haklar ve mobbing gibi konularda sorunlar yaşadığı ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Taşeron Çalışma, Kadın Emeği, Kamu Kesimi

THE PROBLEMS OF SUBCONTRACTED WOMAN WORKERS IN PUBLIC SECTOR

ABSTRACT

Subcontracting is the primary complaint issue of both the workers and trade unions. Because of increasing trend of the subcontracted work form and spreading especially in the public sector, the issue became continuously on the agenda. With subcontracting, the labour costs were plummeted through the subcontractors employing workers uninsured, nonunionised and even below the minimum wage and it becomes almost difficult to establish organizing under a trade union and collective bargaining. On the other hand, the employment structure has been significantly changing with neoliberal policies in terms of quality, quantity and gender relations. Subcontracting, from gender perspective, can be described as a form of employment performed mostly by women. Women in Turkey have so many problems in working life and in securing their rights. In that paper, we intend to present the problems that the subcontracted women workers face in public sector. For that purpose, we have interviewed with 20 subcontracted women worker. Analysis of those interviews presents the following difficulties for women workers:low wages, insecure work, union rights, social right and mobbing.

Keywords: Subcontracted Work, Female Labour, Public Sector

GİRİŞ

Türk çalışma hayatının önemli sorunlarından birini oluşturan taşeron ilişkisi, ilk kez 4857 sayılı İş Kanunu ile birlikte ele alınmış ve taşeron ilişkisi "asıl işveren-alt işveren" kavramlarıyla düzenlenmiştir. Bu düzenleme, işverenlere bağlı olarak çalışanların, çalışma ve sosyal haklar gibi birçok sorunla mücadele edilmesi adına umut verici görülse de, Türkiye'de taşeron işçilerin çalışma hayatındaki yasal haklarının sınırlı kaldığı ve hatta sendikasızlaştırılmaları için yoğun bir çaba verildiği görülmektedir. Bu sorunlardan dolayı işçiler ve sendikalar tarafından, taşeronluğun kaldırılmasına, işçilerin insan onuruna yakışır bir çalışma ortamında çalışmasına yönelik kampanyalar yürütülmekte ancak taşeronluk sisteminin dünya çapında hızla yaygınlaştığı izlenmektedir. Ülkemizde de düşük ücretli ve güvencesiz çalışanlar, işgücü istihdamının büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Özellikle çalışan

kadınların önemli bir kısmı, ucuz ve güvencesiz bir şekilde taşeron işçi olarak çalıştırılmaktadırlar.

Bu bağlamda bu çalışma Türkiye'de kamu sektöründe taşeron işçi olarak çalışan kadınların, ücret, sosyal haklar ve çalışma koşulları açısından yaşadıkları sorunları incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda kamu sektöründe taşeron işçi olarak çalışan kadınlarla derinlemesine mülakat tekniği kullanılarak, görüşmeler yapılmıştır.

Çalışmada öncelikle taşeronluğun teorik çerçevesi çizilecek daha sonra alan araştırması bulguları analiz edilecektir.

1.TAŞERONLUĞUN TEORİK ÇERÇEVESİ

Taşeronluk, küreselleşme sürecinde daha fazla yaygınlık kazanan ve işgücü maliyetlerini düşürmek amacıyla ön plana çıkan bir istihdam biçimidir. 1970'lerin sonundan itibaren tüm dünyayı etkisi altına alan neo-liberal politikalar, çokuluslu şirketlerin örgütlenme mantığı ve yeni üretim-bölüşüm ilişkileri taşeronluğun yaygınlık kazanmasında etkili olmuştur (Hak-İş, 2015: 22),

Gerek dünyada gerekse ülkemizde iş hukukunda en çok tartışılan ve özellikle işçi kesiminden eleştiri alan konuların başında gelen (Hekimler, 2012) taşeron ilişkisi 4857 sayılı İş Kanunu'nda "asıl işveren-alt işveren" kavramlarıyla düzenlenmiş olup, bu ilişki kanunun 2. Maddesinde: "*Bir işverenden, işyerinde yürüttüğü mal veya hizmet üretimine ilişkin yardımcı işlerinde veya asıl işin bir bölümünde işletmenin ve işin gereği ile teknolojik nedenlerle uzmanlık gerektiren işlerde iş alan ve bu iş için görevlendirdiği işçilerini sadece bu işyerinde aldığı işte çalıştıran diğer işveren ile iş*

aldığı işveren arasında kurulan ilişkiye asıl işveren-alt işveren ilişkisi denir." şeklinde ifade edilmiştir.

Taşeronluk sisteminin ülkemizdeki gelişim süreci incelendiğinde; 1936 yılında kabul edilen 3008 sayılı ilk iş yasasından, bugüne tüm iş yasalarında var olan bir düzenleme olduğu görülecektir (Özveri, 2014: 31). Ancak taşeronluğun esas itibariyle 1980'li ve özellikle de 1990'lı yıllarda yaygınlaşmaya başladığı bilinmektedir. TÜRK-İŞ tarafından yapılan bir araştırmada; kamu sektöründe taşeronluğun özelleştirmenin bir biçimi olduğu ve taşeronluğun 24 Ocak 1980 istikrar programı sonrasında gündeme geldiği ve sistemli bir biçimde yerleştirildiği ortaya konulmaktadır. 1990'lı yıllarda hem kamu hem de özel sektörde taşeronlaşmada ciddi bir artış yaşandığı ve taşeronlaşmanın kayıt-dışı sektörle ve kayıt-dışı istihdamla birlikte geliştiği ifade edilmektedir (Koç, 2001).

Despotik bir emek rejimi olarak tanımlanan taşeron çalışma (Yücesan,2010), Türkiye'de işgücü maliyetlerinin düşürülmesi yani ucuz işgücü çalıştırabilmenin hileli bir aracı olarak kullanılmaktadır (Şafak, 2004: 129). Ayrıca taşeronlaşma günümüzde tüm evrensel insan hakları belgelerinde temel bir insan hakkı niteliğinde kabul edilen sendika, toplu sözleşme ve grev haklarından yoksunluğu doğurmaktadır.

Bu durum sendikalı, sigortalı, toplu iş sözleşmeli işçi çalıştıran işverenleri haksız rekabete maruz bırakmakta ve onları da "taşeronlaşma"ya itmektedir (Şakar, 2010: 30).

Özellikle emek maliyetlerini düşürdüğü, sendikal örgütlenmeyi engellediği için tercih edilen taşeron çalışanların diğer çalışanlardan bir farkının olmadığı çoğu zaman unutulmakta, sanki maliyetlerinin

düşük olmasıyla doğru orantılı bir şekilde ötekileştirilerek "düşük sosyal haklar" ile karşı karşıya bırakılmaktadırlar. Ayrıca yaşanan sorunlar sadece bir sektörde çalışan taşeron işçilerin değil, tüm sektörlerde çalışan taşeron işçilerin ortak sorunları olarak karşımıza çıkmaktadır.

HAK-İŞ Konfederasyonu tarafından yaptırılan "Taşeron İşçisi Gerçeği Araştırması" çalışmasında; Türkiye'de taşeron işletmeciliğinin öncelikli olarak belediyeler, bağlı işletmeler ve sağlık sektöründe daha yaygın olduğu ve işçilerin ücret seviyelerinin büyük ölçüde asgari ücrete yakın seyrettiği ortaya konulmuştur. Taşeron işçilerinin, taşeron uygulamasının asıl nedeni olarak ucuz işçilik yaratmak, taşeron firmalara kaynak/para aktarmak ve sendikal haklardan mahrum bırakılmak olarak gördükleri belirtilmiştir. Ayrıca işçiler için kadroya geçiş, iş ve ücret güvencesi en önemli sorunlar olarak görülmektedir (Hak-İş, 2015: 109).

DİSK'in 2011 yılında yayınladığı "Taşeron ve Güvencesiz Çalışma" raporunda; gerek özel sektörde gerekse kurallı çalışmanın kalesi sayılan kamuda taşeronluk ve atipik istihdam biçimleri hızla yaygınlaştığı, başta eğitim ve sağlık sektörü olmak üzere, belediyelerden KİT'lere kadar pek çok alanda işçilerin en ağır şartlarda ve güvencesiz çalışma yaşamına dahil oldukları ifade edilmiştir (DİSK-AR, 2011).

Sağlık sektöründe çalışan taşeron işçilerinin çalışma koşullarını ve bu koşullar nedeniyle örgütlenmeye duyduğu ihtiyacı ve işyerlerinde örgütlenmelerinin nasıl engellendiğini ortaya koymayı amaçlayan bir araştırmanın neticesinde de; taşeron işçilerinin çalışma koşullarındaki sıkıntılarının güvencesizlik, düşük ücret, ağır iş yükü,

kadrolu işçiler tarafından dışlanma olduğu ve sendikalı olmak isteyenler işten çıkartılma korkusu duyulduğu belirtilmiştir. Sendika üyesi olan işçiler ise, üyeliklerinden kaynaklı iş yüklerinin arttırıldığını, sendikal eylemleri sırasında yönetim tarafından fişlendiklerini ve çalıştıkları servislerin değiştirildiğini ifade etmişlerdir. Bu uygulamalarla işçiler üzerinde psikolojik bir baskı kurularak örgütlenme haklarının engellendiği ortaya konmuştur (Taşkıran,2011).

Akdeniz Üniversitesi'nde taşeron sağlık işçilerinin işçi sağlığı ve iş güvenliği durum tespitini amaçlayan bir başka çalışmada ise; taşeron işçiler, taşeron çalışmanın sağlığı olumsuz etkilediği ve kadrolu çalışmanın güvenceli olduğunu belirttikleri görülmüştür (İzgi ve Türkmen, 2012: 160).

2.TAŞERON KADIN İŞÇİLER VE SORUNLARI

Neoliberal politikaların etkisiyle niceliksel ve niteliksel olarak değişim gösteren istihdam yapısı, toplumsal cinsiyet ilişkileri boyutuyla da değişim geçirmektedir (Ulukan ve Yılmaz,2016). 1980'li yılların sonu ile küresel ekonomi üzerinde etkisi hissedilmeye başlanan esneklik, kadınların işgücüne ve istihdama katılımını arttıran temel faktörlerin başında gelmektedir. Ancak bu artışın, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de düzenli olmayan istihdam koşullarında, güvencesiz işlerde gerçekleştiği bilinmektedir. Özellikle ev içi cinsiyetçi iş bölümüyle ilişkili olarak, kadınların istihdamındaki artışın büyük oranda düşük ücretli ve vasıf gerektirmeyen ikincil işlerde yoğunlaştığı görülmektedir. Düşük ücretli kadın emeğine olan talebi arttıran bu durum aynı zamanda işgücü piyasasının toplumsal cinsiyet yapısının değişmesi ve daha çok "kadın işi" olarak nitelendirilen esnek, güvencesiz ve vasıfsız

işlerin artması (Ulukan ve Yılmaz,2016: 89) sonuçlarını doğurmuştur.

Son yıllarda hızla artan ve temel bir çalışma biçimi haline gelen taşeron çalışma, kamu kurumlarında temizlik, yemek, sekreterlik, güvenlik ve teknik hizmetler gibi yardımcı hizmetlerin hemen tümünde yürütülmektedir. İşgücü piyasasında ikincil konuma sahip kadınlar, taşeronlaşma sorunundan doğrudan etkilenen kesimi oluşturmaktadır. Önemli bir bölümünü kadınların oluşturduğu taşeron işçilerin ağırlıklı olarak hizmet sektöründe çalıştığı görülmektedir.

Çoğunlukla kadrolu çalışmaya geçiş için bir ara kademe olarak kullanılan taşeron çalışmada, kadın işçilerin durumu çalıştığı işkoluna bağlı olarak değişmektedir. Ancak hangi işkolunda çalışırsa çalışsın değişmeyen ciddi sorun alanlarının olduğu bilinmektedir. Bunlar içinde ilk sırada temel haklardan mahrum kalma ve cinsiyetçi angarya işler gelmektedir.

Toplumsal cinsiyet algısının, taşeronlaşma ve eğreti istihdam sorununun önemli bir ayağını oluşturduğu sıklıkla işaret edilmektedir. Günümüzde hala cinsiyetçi bakış açısı, bazı sektörlerde ve sendikalardaki erkek egemen yapı, kadın istihdamı açısından belirleyici olmaktadır. Nitekim ücretlerin, iş güvencesinin ve gelecek garantisinin düşük olduğu ve taşeronlaşmanın yoğun olduğu temizlik, tekstil, ev-odaklı işler gibi alanlarda ağırlıklı olarak kadınların istihdam edildiği görülmektedir. Başka bir ifadeyle özellikle ev-merkezli veya tele çalışma olarak tanımlanan sektörlerde çalışanların çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır ve bu sektörlerde sigortasızlık başta olmak üzere güvencesizlik gibi sorunlar başlıca problem alanlarını oluşturmaktadır (Hak-İş,2015:

26-27). Öte yandan taşeron çalışma içinde kadınların, toplumsal cinsiyetçi bir yapı içerisinde duygusallık, itaatkarlık, yardımseverlik, pasiflik, saflık gibi kadınlara atfedilen özelliklerinin denetim malzemesi olarak kullanıldığı da ifade edilmektedir. Cinsiyete dayalı denetim aygıtları ile taşeron kadın işçiler çok boyutlu bir sömürüye maruz kalmaktadırlar (Yücesan, 2010: 45-46).

Türkiye'de sağlık sektörü başta olmak üzere kamuda taşeron işçi kadınların ağırlıkta olduğu bilinmektedir. Kamuda yaşanan dönüşüm, özelleştirmeler, kamuda dışarıdan hizmet alımının yaygınlaşması taşeron çalışmayı beraberinde getirmiş ve kadınlar için güvencesiz, düşük ücretli, ağır çalışma koşulları gibi olumsuzluklara rağmen istihdam alanı açmıştır (Ulukan ve Yılmaz,2016).

3. KAMU SEKTÖRÜNDE ÇALIŞAN TAŞERON KADIN İŞÇİLERİN SORUNLARI ARAŞTIRMASI

3.1. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Bu araştırma, kamuda çalışan kadın taşeron işçilerin yaşadığı sorunları ele almak ve politika yapıcılara önerilerde bulunmayı amaçlamaktadır. Çalışmada kadın taşeron işçilerin, taşeron işçi olarak çalışma nedenleri, ücret, çalışma süreleri, sosyal güvence durumları gibi çalışma hayatında yaşadıkları sorunlar, kadrolu olmanın/kadroya geçmenin faydaları ile ilgili görüşleri ve kadrolu çalışanlarla yaşadığı sorunlar incelenmektedir.

Bu amaçla araştırmada, Sakarya ilinde kamu sektöründe taşeron olarak çalışan 20 kadınla derinlemesine mülakat yapılmıştır. Araştırma da biçimsel mülakat tekniği kullanılmıştır.

3.2. Araştırmanın Bulguları

Bu bölümde ilk olarak araştırmaya katılan kamuda taşeron olarak çalışan kadınların genel özellikleri ortaya konmuştur. Daha sonra kamuda taşeron işçi olarak çalışma nedenleri, başka bir iş bulmaları halinde işten ayrılıp isteyip istemeyeceklerine yönelik düşünceleri, çalışma hayatında karşılaştıkları sorunlar ele alınmıştır. Son olarak da kadrolu olmanın/kadroya geçmenin faydaları ile ilgili görüşleri ile kadrolu çalışanlarla yaşadığı sorunlar incelenmiştir.

3.2.1. Araştırmaya Katılan Kadınların Genel Özellikleri

Tablo 1. Katılımcıların Genel Özellikleri

	Sayı	Yüzde
Eğitim Durumu		
İlkokul	7	35
Ortaokul	5	25
Lise	5	25
Üniversite	3	15
Yaş		
25-29	5	25
30-35	6	30
36-40	2	10
41 ve üstü	7	35
Medeni Durum		
Evli	13	65
Bekar	6	30
Dul	1	5
Çocuk Sayısı		
Çocuğum yok	6	30
1	5	25
2	6	30
3	2	10
4	1	5
Aylık Hane Geliri (TL)		
2000-3000 TL	7	35
3001-4000 TL	5	25
4001-5000 TL	5	25
5001 TL ve üzeri	3	15

Kamuda taşeron olarak çalışan kadınların yaş tablosu incelendiğinde, %25'nin 25-29, %30'unun 30-35, %10'unun 36-40 ve %35'inin ise 41 ve üzeri yaş aralığında olduğu görülmektedir. Görüldüğü üzere taşeron çalışma, orta yaşlı kadınların çalışma alanını oluşturmaktadır. Kadınlar hane gelirinin azalması ya da borçluluk gibi durumlarda çalışmaya başladıklarından taşeron şirket elemanı olarak çalışan kadınların yaşları orta yaş düzeyindedir.

Yapılan işin vasıf gerektirmemesi nedeniyle kamuda taşeron olarak çalışan kadınların eğitim seviyelerinin düşük olacağı açıktır. Görüşülen kadınların %60'ının lise altı mezunu olması bu durumu desteklemektedir. Ayrıca ilkokul mezunu grubunda yer alan kadınlardan bazıları kamuda taşeron olarak çalışmasının nedenlerinden birini de eğitim durumu olarak açıklamıştır.

Katılımcıların büyük çoğunluğunun evli olduğu görülmektedir. Katılımcılardan 6'sı ise bekar olup hepsi üniversite mezunudur. Dul olan katılımcılar, eşlerinden kalan herhangi bir sosyal güvence olmaması, maddi yetersizlikler ve vasıfsız olmaları nedenleriyle taşeron işçi olarak çalışmaktadırlar.

Mülakat yapılan kadınların çoğunluğunun çekirdek ailelerde yaşadığı görülmektedir. Bunun nedeni ise gelir seviyelerinin düşük olması nedeniyle bakamayacaklarını düşünerek çok fazla çocuk sahibi olmamalarıdır.

Taşeron olarak çalışan kadınların aylık hane gelirlerine bakıldığında; çoğunluğun 2000-3000 TL arasında olduğu görülmektedir. Bunun nedeni ise çekirdek ailelerdir. %25'i ise 5001 TL ve üzeri toplam hane gelirine sahiptir. Bunun temel nedeni olarak da çocukların da çalışması gösterilebilir.

3.2.2.Kamuda Taşeron İşçi Olarak Çalışma Nedenleri

Kamuda taşeron işçi olarak çalışma nedenleri sorusuna; mülakat yapılan kadınların büyük çoğunluğu kamu sektörü olması cevabını verdikleri görülmüştür. Senelerdir çalışıp kadro bekleyen kadınlar "az da olsa kadro konusunda umutlu olduklarını ve bu yüzden işlerine katlandıklarını" belirtmişlerdir. Görüşülen kadınlar özel sektörde çalışma koşullarının daha zor olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca eğitimsiz olmaları nedeniyle başka bir işte çalışmalarının zor olması, kadınları kamuda taşeron olarak çalışmaya itmiştir. Kadınların genel kanısı bu tür işlerin vasıfsız kadınların işi olduğudur. Görüşülen kadınlar Türkiye şartlarında iş bulmayı bile nimet saymaktadırlar.

Konu ile ilgili bazı çarpıcı cevaplara bakıldığında;

" Yaşım 45 ilkokul mezunuyum bu yaşta başka iş bulamam, bulsam bile bundan ne farkı var. Özel sektörde çalışmam, burada bile sorunlar yaşıyorken orada sorunsuz gün olmazdı herhalde."

" Eşim ilk önce çalışmamı istemedi. İlk başlar gelirimiz yetersiz olduğu için mecburen çalışmaya başladım. Ama paramı kazandıkça amaçlarım değişti. En başta daha rahat yaşamaya başladık çocuklarım rahat etti. İstediklerini alabildim. Çocuklarımı okutuyorum. Onların geleceği için çalışıyorum. "

"Özel sektör acımasız ve insanı sömürüyor o yüzden taşeronda olsa yine en iyisi kamu".

"Beni buraya burada çalışan tanıdığım soktu. O zamanlar çok ihtiyacım vardı. Taşeron mu kamu mu diye de sormadım zaten. İlkokul mezunu olduğum içinde başka şansım yoktu".

"Kısa yoldan devlet memuru olmak için bu işte çalışıyorum".

3.2.3.Başka Bir İş Bulmaları Halinde İşten Ayrılmak İsteyip İstemeyeceklerine Yönelik Düşünceleri

Araştırmaya katılan kadınlar arasında başka bir iş bulmaları halinde işten ayrılmak isteyenlerin oranı bir hayli düşüktür. Özellikle eğitim düzeyi düşük kadınlar işlerinden ayrıldıklarında başka bir iş bulamayacaklarını düşündüklerinden kesinlikle ayrılmak istememektedirler. Çok az kişi daha iyi şartlarda iş bulurlarsa işten ayrılabileceklerini belirtmiştir. Eğitimli kadınlar ise eğitim aldıkları alanla ilgili iş bulduklarında işlerini bırakabileceklerini ifade etmişlerdir.

Konu ile ilgili bazı çarpıcı cevaplara bakıldığında;

"Bölümümle alakalı bir iş bulsam durmam tabi ki de. Ama onun haricinde ayrılmam".

"Daha iyi şartlarda iş bulursam ayrılırım".

"Ayrılmam. Çünkü ilkokul mezunuyum ve başka şansım yok. Bu yaşta buradan iyisini de bulamam açıkçası".

"Esasen öğretmenim. Eğer atanırsam bu işten ayrılırım. Özel sektörde buradaki imkanları bulamam".

"Yaptığım iş temizlik. Bunun öncesinde evlere temizliğe gidiyordum. Buradan çıksam yapacağım iş yine bu tarz bir iş eğitim durumum gereği daha iyi bir iş bulamayacağımdan mecburum".

"Ayrılmam. Hazır kurulu düzenim var arkadaşlarım falan bunları bırakıp da bir daha yeni bir iş zor olur bu yaştan sonra".

"Şimdi benim eğitimim olmadığı için buradan çıksam ne yapacağım, yani farklı bir şey yapamam ki, yine aynı işleri yapacağım, temizlik ya da hizmetli, burada hiç yoktan çalışma saatim belli, sigortam ödeniyor çok şükür, şurada emekliliğime de az kaldı".

3.2.4.Çalışma Hayatında Yaşadıkları Sorunlar İle İlgili Bulgular-Ücret

"Aldığınız ücreti, yaptığınız işin karşılığı olarak görüyor musunuz?" sorusuna verilen cevaplara bakıldığında; mülakata katılan eğitimsiz kadınların büyük çoğunluğunun aldıkları ücretten memnun oldukları ve yaptıkları işin karşılığı olarak gördükleri tespit edilmiştir. Çok az sayıda kadın aldıkları ücretin yaptıkları işin karşılığı olmadığını belirtmiştir. Eğitimli kadınların hemen hemen tamamına yakınının aldıkları ücretten memnun olmadıkları ve yaptıkları işin karşılığı olarak görmedikleri görülmüştür.

Konu ile ilgili bazı çarpıcı cevaplara bakıldığında;

"Ben iki yıllık üniversite mezunuyum birlikte mezun olduğum çoğu arkadaşımdan daha yüksek ücret alıyorum görmüyorum desem o yüzden hadsizlik yapmış olurum".

"Aldığımız ücret yaptığımız işin karşılığı olduğunu düşünüyorum. Çünkü üniversite mezunu olan bazı arkadaşlar bile bizim aldığımız ücreti almakta zorlanıyorlar o yüzden memnunum".

"Dışarıya göre iyi bir maaş alıyoruz ama bu işimizin karşılığı olup olmadığı tartışılır".

"Yani öldürmese de güldürmüyor buna da şükür diyelim".

"Aldığımız ücret güzel karşılık konusuna gelince kimse karşılığı olduğunu düşünmez herkesin yaptığı iş kendine ağır".

Çalışma Süreleri

Mülakat yapılan taşeron kadın işçiler kamu sektöründe çalışmalarının en büyük avantajlarından biri olarak çalışma sürelerini göstermektedirler. Mülakat yapılan kadınların tamamının 8 saat çalıştıkları ve bu durumdan çok memnun oldukları tespit edilmiştir.

Konu ile ilgili bazı çarpıcı cevaplara bakıldığında;

"8 saat çalışıyorum. Buradaki tek eşitlik çalışma saati o yüzden memnunum".

"Memurlarla aynı çalışma saatlerimiz o yüzden sıkıntı olmuyor".

"8 saat çalışıyorum. Kamu bu yönden gerçekten iyi".

"Memur değiliz ama onlarla aynı saatlerde gelip gidiyoruz o yüzden memnunum".

"8 saat çalışıyorum. Millet dışarlarda 12 saat falan çalışıyor muazzam".

İş Güvencesi

Taşeron çalışma temelinde güvencesizliği içermektedir. Yapılan mülakatlarda da kadınların taşeron olarak çalıştığı kamu kurumunda hiçbir iş güvencelerinin olmadığı ve bu durumdan şikayetçi oldukları görülmektedir. Ancak aynı zamanda, mülakat yapılan kadınların "güvencesizlik" kavramından ilk anladıklarının, iş kazası ve meslek hastalığı riski olduğu da tespit edilmiştir. Dolayısıyla mülakata katılan kadınlar, güvencesizlik ile ilgili soruya

verdikleri cevaplarda işin tehlikesi ve riski ile ilgili de cevaplar vermişlerdir.

Konu ile ilgili bazı çarpıcı cevaplara bakıldığında;

> *"İş güvencesine sahip olduğumu düşünmüyorum, o yüzden kadroya geçmek istiyorum".*
> *"Kadroya geçip iş güvencesine sahip olabilme şansı olduğu için kamuda çalışmayı tercih ettim".*
> *"İş ararken kamuda olsun, sonra kadroya geçirirler iş güvencemde olur diye düşündüm. Kadroya geçmediğim sürece iş güvencem olduğunu düşünmüyorum".*

Sendikal Haklar

Kamuda taşeron işçi olarak çalışan kadınlara sendika üyeliği ve hakları noktasında sorular yöneltilmiş, kadınların yarısından fazlasının sendikaya üye olmadıkları görülmüştür. Mülakata katılan kadınların büyük bir bölümünün sendikalaşma ile ilgili olumsuz bir algıya sahip oldukları ve sendikaların, haklarını koruma noktasında işe yaramayacaklarını düşündükleri ortaya çıkmıştır. Üye olan kadınlar da sendikalara boşuna aidat ödediklerini sendikaların haklarını doğru dürüst koruyamadıklarını ifade etmişlerdir.

Konu ile ilgili bazı çarpıcı cevaplara bakıldığında;

> *"Sendikaya üyeyim fakat henüz hiçbir faaliyetini görmedim. Aidat toplamaktan başka bir işe yaramıyorlar".*
> *"Sendikaya üyeyim. Bir işe yaramıyorlar. Üyelikten çıkmayı düşünüyorum zaten".*
> *"Sendikaya üyeyim. Ama hiçbir işe yaramıyor sadece para veriyorum".*

"Sendikaya üye değilim. Çok kere sendikalar aradı ama güvenmiyorum pek. Onlardan gelecek hayır Allahtan gelsin".
"Sendikaya üye değilim. Çünkü hep siyaset dönüyor. İnanmıyorum tabi ki danışıklı dövüş oluyor sadece görüntü var".
"Hiçbir sendikaya üye değilim. Sendikalara üye olmaya korkuyoruz. Çoğu sendika amacının dışında. Eşim de izin vermiyor zaten".
"Sendikaya üye değilim. Sendikalar hakkında pek iyi şeyler demiyorlar. Eşimde bu işlere bulaşma diyor zaten. Çevremde sendikaya üye olan insanlar var ama pek bir farkımı yok yani".
"Sendikaya üye değilim. Sendikaları hep kötü belledik. Eylem yapmaktan başka bir şey yapmıyorlar. Adam akıllı hakkımızı savunacaklarından emin olsam hiç düşünmem".

Sosyal Haklar

Sosyal haklar konusunda mülakata katılan kadınların düşüncelerinin olumlu olduğu görülmektedir. Mülakata katılan kadınların büyük çoğunluğu servis ve yemek gibi sosyal haklarının olmadığını ancak bu hizmetlerin ücretlerinin maaşlarına eklendiğini belirtmişlerdir. Bu durum kadınların büyük çoğunluğu için sorun teşkil etmemektedir. Hatta bu kadınlar hizmetlerin para olarak kendilerine verilmesinden memnundurlar. Ancak bazıları servis ve yemek gibi hakların para olarak değil de hizmet olarak verilmesini istemektedirler. Özellikle evleri işyerlerine uzak olan kadınlar servis olmasını talep etmektedirler.

Konu ile ilgili bazı çarpıcı cevaplara bakıldığında;

"Servis ve yemek yok. Ama yol ve yemek parasını maaşımızla veriyorlar. Bazen de evden kendimiz getirip yiyoruz".

"Yol yemek paramız yatıyor. Evime yakın olduğu için yürüyordum para cebime kalıyordu. Ama şimdi iki vasıtayla gelip gidiyorum hem yolda çok vakit kaybediyorum hem de bayan olarak sıkıntı yaşıyorum. En azından servis olsaydı dolmuşlarda sürünmezdik".

"Yol yemek paramızı veriyorlar o konuda pek sıkıntım yok ama servis olsa daha iyi olur tabi".

"Servis yemek yok parasını alıyoruz. Evden getirip yiyoruz daha güzel oluyor denebilir çünkü yemekler pek güzel değil".

"Sosyal haklarımız yok. Ama ücretlerini ödüyorlar. Güzel bir şey sonuçta hiçte vermeyebilirlerdi".

"Sosyal haklarımız yok ama ücretini ödüyorlar. Yemek sıkıntı olmuyor evde falan getiriyoruz ama servis olmaması sıkıntılı bir durum çünkü oturduğum yer iş yerime uzak bide yolda yoruluyorum"

"Servis ve yemek yok. Yol parası veriyorlar ama benim evim iş yerine çok uzak kadın olarak geliş gidişlerim sorun oluyor. Çok şükür sigortam da yatıyor zaten".

3.2.5. Kadrolu Olmanın/Kadroya Geçmenin Faydaları ile İlgili Görüşleri

Özellikle son yıllarda taşeron çalışanlarının kadro meselesi çok tartışılmakta ve gündemde yer almaktadır. Araştırmaya katılan kadınların tamamı pek ümitleri olmasa da kadroya geçmeyi istemektedirler. Araştırmaya katılan taşeron kadınlara göre kadrolu olmanın faydası, ilk olarak iş güvencesinin olması, ikinci olarak ücretlerinin

yükselmesi, üçüncü olarak ise kadrolular karşısında ezilmelerinin engellenmesi olarak belirtilmiştir. Ayrıca yıllık izinlerin artması ve diğer sosyal haklarda da artış yaşanması da kadrolu olma, kadroya geçmenin faydaları arasında ifade edilmiştir.

Konu ile ilgili bazı çarpıcı cevaplara bakıldığında;

> *"Faydası maaşım artar, kendimi daha güvende hissederim söz hakkım olur ve iş haklarım genişler güzel olur yani. En önemlisi de kadrolu kadrosuz ayrımı olmayacağı için ezilmem, gereken cevabı veririm."*
> *"Daha çok hakkımız olacak, işimiz garanti olacak, maaşlar artacak, ezilmeyeceğiz."*
> *"Emekli olmam daha garanti olur. Ruhsal olarak kendimi daha iyi hissederim maaşım artar."*
> *"Arkanda devlet olur yetmez mi."*
> *"Daha çok hakkımız olacak, işimiz garanti olacak, maaşlar artacak, ezilmeyeceğiz."*

3.2.6. Kadrolu Çalışanlarla Yaşadıkları Sorunları İle İlgili Görüşler

Yapılan mülakatlar sonucu taşeron olarak çalışan kadınların en önemli problemlerinden birinin kadrolu çalışanlarla yaşanılan sorunlar olduğu ortaya çıkmıştır.

Çalışanların ortak kanısı, kadrolu olarak çalışan kişilerin kendilerini beğenmiş tavırları ve hiçbir iş yapmamalarıdır. Hiçbir iş yapmadıkları gibi bir de onların işini de kendilerinin yaptığını dile getirmişlerdir. Buradan yola çıkarak taşeron sistemin eşitsizlikten yana bir sistem olduğu bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Mülakata katılan ka-

dınlarda taşeronluğu, “hak edenin hakkını alamadığı, çalışanın ezildiği, çalışmayanın ise baş üstünde tutulduğu” bir sistem olarak görmektedirler.

Konu ile ilgili bazı çarpıcı cevaplara bakıldığında;

> *"Kadrolu arkadaşlar biraz havalı oluyorlar kendini beğenmişlik falan da bayağı var. Beni küçük görüp emir vermeye falan kalkınca ister istemez insan sinirleniyor ama bir şey diyemiyorsun onların işi garanti bir şey olsa bizi işten atacaklar."*
>
> *"Haz etmiyorum fazla onlardan çünkü kendilerini bizden büyük görüyorlar ve bu da çok sinir bozucu oluyor he şu da var belki bizde kadrolu olsak bu şekilde davranırdık bilemiyorum."*
>
> *"Kendilerini idari amir sanıyorlar ve bu insanın canını sıkıyor geçen biriyle çok ciddi anlamda tartışmamız oldu olayı idareye taşımadan kendi aramızda halettik”.*
>
> *"Çok bilmişlik yapmaları ve amirlik taslamaları dolayısıyla sıkıntı yaşıyorum."*
>
> *"Hiçbir iş yapmıyorlar bütün işleri taşeron işçiler yapıyor, mesai saatlerini doldurup eve gidiyorlar."*

4. SONUÇ

Küreselleşme süreciyle birlikte yaygınlık kazanan ve işgücü maliyetlerini düşürmek amacıyla ön plana çıkan bir istihdam biçimi olarak taşeronluk, Türkiye’de olduğu gibi birçok ülkede farklı biçimlerde uygulanmakta ve artık çalışma hayatının bir gerçeği olarak karşımızda durmaktadır. İşçinin haklarını kullandırmama

üzerine kurulu bir yapı sergileyen taşeron sistemi, güvencesiz ve korumasız yapısıyla çalışanlar açısından birçok sorun üretmektedir.

İşgücü piyasasında ikincil konuma sahip kadınlar, taşeronlaşma sorunundan doğrudan etkilenen kesimi oluşturmaktadır. Önemli bir bölümünü kadınların oluşturduğu taşeron işçilerin ağırlıklı olarak kamuda ve hizmet sektöründe çalıştığı görülmektedir. Kamu sektöründe taşeron işçi olarak çalışan kadınların sorunlarını tespit etmeyi amaçlayan bu çalışmanın neticesinde; mülakat yapılan kadınların kamu sektöründe kadrolu olma ihtimali sebebiyle kamu sektörünü tercih ettikleri, özel sektörü ve özel sektör şartlarını zor buldukları tespit edilmiştir. Mülakata katılan kadınların çok azı daha iyi şartlarda iş bulursa işten ayrılabileceğini belirtmekte, genel olarak iş değişikliği fikrine sıcak bakmamaktadırlar. Mülakat yapılan taşeron kadın işçilerin genel olarak ücretten memnuniyet duydukları görülmektedir. Bu memnuniyet içinde kadınların sahip oldukları eğitim seviyesinin düşük olması, Türkiye'de işsizlik sorununun ciddiyetinin farkında olma, kanaatkar davranma gibi nedenlerin de etkisi bulunmaktadır. Eğitim seviyesi yüksek olan kadınlar ise aldıkları ücretin, yaptıkları işin karşılığı olmadığını düşünmektedirler.

Çalışma süresi açısından da kadınların genel olarak memnun oldukları görülmektedir. Hatta kamu kesiminde olmanın en avantajlı yönü olarak çalışma süresi gösterilmektedir. İş güvencesi açısından verilen cevaplar incelendiğinde; mülakata katılan kadın işçilerin, iş güvencesini aynı zamanda işin tehlikeli olup olmadığı şeklinde algıladıkları gerçeği ile karşılaşılmıştır. Buna göre soru, gerek işin tehlikesi ve riski gerekse kadro beklentisi üzerinden cevaplandırılmıştır. Kadınların bir kısmı iş kazası ve meslek hastalığı gibi risklere karşı korunmasız kaldıklarını ifade ederken, bir kısmı ise

kadroya geçtikleri zaman iş güvencesine ulaşacaklarına dair bir inanç taşıdıklarını belirtmişlerdir. Mülakat yapılan kadınlar için "kadrolu" olabilmek, iş güvencesine sahip olabilme anlamını taşımaktadır. Sendikal haklar açısından ise verilen cevaplar olumlu bir tablo sergilememektedir. Buna göre mülakat yapılan kadınların yarıdan fazlası sendikaya üye değildir. Ayrıca mülakat yapılan taşeron kadın işçilerin sendikalara yönelik olumlu bakış açısı taşımadıkları görülmektedir. Kanımızca, bu bakış açısında taşeron sorununun çözülememiş olması temel teşkil etmektedir. Öte yandan sosyal haklar konusunda da genel bir memnuniyet söz konusudur. Belirtmek gerekir ki mülakata katılan kadınlar için sosyal haklar denilince akla yemek, servis hizmeti geldiği tespit edilmiştir. Yemek ve servis gibi uygulamalar üzerinden verilen cevaplar değerlendirildiğinde mülakata katılan kadınlar, yemek ve servis giderinin "parasal" karşılığının verilmesine olumlu bakmaktadırlar. Ancak işyeri, ikametinden uzak olan kadınlar için servis önemli bir sorun olarak ifade edilmiş, gerek ulaşım masrafı gerekse yolda geçen zaman dikkate alındığında zorlandıklarını belirtmişlerdir. Mülakat yapılan kadınların hepsinin kadroya geçmek istediği tespit edilmiştir. Kadroya geçme isteği, iş güvencesi kazanmak, ücretlerin yükseleceğine dair beklenti ve kadrolu çalışanlar karşısında güçsüz konumdan kurtulma gibi üç temel nedende toplanmaktadır.

Gerek kamu sektörü gerekse özel sektör için önemli bir sorun olan taşeronlaşma, çalışma hayatının bir gerçeği olarak çözüm beklemektedir. Taşeronlaşma süreci ile birlikte yaygınlık kazanan geçici çalışma ile ilgili hak koruyucu düzenlemelerin yapılması önem arz etmektedir. Bu düzenlemelerin yapılmasında sendikaların etkin mücadelesi gerekmektedir. Sendikaların, güvencesiz olarak

çalıştırılan taşeron işçileri örgütlemeye yönelik politikalar geliştirmesi, bu kesimin taşeron sistem altında ezilmesinin, hak kayıplarına uğramasının önüne geçecektir. Bu durum sendikaların da üye kazanmak suretiyle güçlenmelerini sağlayacaktır. Özellikle kadınlar gibi işgücü piyasasında ikincil konumda görülen, öncelikli sorumluluğu ailesi, evi görülen işçiler için sendikal örgütlenmenin önemi yeterince bilinmemektedir. Taşeron kadın işçilerin, hangi sektörde çalışırlarsa çalışsınlar çalışma hayatına ilişkin haklarını bilmeleri, hak mücadelesi verebilmeleri için bilinçlendirilmeleri ve örgütlenmeleri önemlidir. Bu noktada sendikalara önemli görev düştüğü açıktır. Öte yandan daimi, güvenceli işlerin artması, teşvik edilmesi ve bunun yasal düzenlemelerle desteklenmesi de taşeron sisteminin önünü keserek, mağduriyetleri sona erdirecektir.

KAYNAKÇA

DİSK-AR (2011), Taşeron ve Güvencesiz Çalışma Raporu, www.disk.org.tr, (Erişim Tarihi: 06.07.2015)

Hak-İş. (2014) Taşeron İşçi Gerçeği Araştırması, Ankara.

Hekimler, Alpay (2012), "Asıl İşveren - Alt İşveren İlişkisinin 4857 Sayılı İş Kanunu Kapsamındaki Yasal Çerçevesi", Balkan Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 1, Sayı 2

İzgi, M. C. ve Türkmen, Öztürk H. (2012) "Akdeniz Üniversitesi'nde Taşeron Sağlık İşçilerinin İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Durum Tespiti" Türkiye Halk Sağlığı Dergisi, 10(3), 160-173.

Koç Yıldırım, (2001), Taşeronluk ve Fason Üretim, TÜRK-İŞ, Ankara.

Özveri, M. (2014). “Alt işveren Sermayenin Örgütlü İşgücüne Başkaldırısıdır”, DİSK AR: 28-37.

Şafak, C. (2004), “4857 Sayılı İş Kanunu Çerçevesinde Taşeron (Alt İşveren) Meselesi, TBB Dergisi, Sayı 51, ss:111-132

Şakar, Müjdat (2010), “Taşeronlaşma” Olayı, Taşeronlaşma Sorununa Siyasi ve Akademik Bakış, Tes- İş Dosya, Ağustos Sayısı

Taşkıran, Gülçin (2011), ”Sınıf Örgütlenmesinde Yeni Deneyimler”, Çalışma ve Toplum, 2011/4

Ulukan, Ciğerci N. , D.Özmen Yılmaz (2016), “ Kamu Sağlık Sektöründe Çalışan Taşeron Kadın İşçiler: Samsun ve Ordu İli Örneği”, Çalışma ve Toplum, 2016/1

Yücesan-Özdemir, Gamze (2010), “Despotik Emek Rejimi Olarak Taşeron Çalışma”, Çalışma ve Toplum, 2010/4

KARİZMATİK LİDERLİK VE ÖRGÜTSEL YENİLİKÇİLİK İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Zafer AYKANAT
Yrd. Doç. Dr. , Ardahan Üniversitesi
zaferaykanat@ardahan.edu.tr
Tayfun YILDIZ
Yrd. Doç. Dr. , Ardahan Üniversitesi
tayfunyildiz@ardahan.edu.tr

Geliş Tarihi: 17.11.2016
Kabul Tarihi: 19.12.2016

ÖZ

Büyük yönelimler çağı olarak adlandırılan günümüzde organizasyonların çevrelerine ayak uydurabilmesi için bilgiyi, yaratıcığı ve yenilikçiliği esas alan davranışlar sergilemelidir. Günümüz de eğitim örgütleri bilginin üretildiği, bilgiyi kullanmanın kolaylaştırıldığı, yenilik ve değişimin çok hızlı yaşandığı örgütler olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda çalışmanın temel amacı, çalışanların sergiledikleri karizmatik liderlik davranışları ile örgütsel yenilikçilik algıları arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Bu amaçla, Kars ilinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı merkezde eğitim veren 14 lisede çalışan toplam 212 öğretmen üzerinde nicel bir araştırma yapılmıştır. Araştırma sonucunda, karizmatik liderlik davranışı ile çalışanların örgütsel yenilikçilik algıları arasında olumlu yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bununla birlikte, karizmatik liderliğin alt boyutlarından sıra dışı davranış sergileme ve işgören ihtiyaçlarına duyarlılık gösterme ile örgütsel yenilikçilik arasında anlamlı ilişkiler tespit edilememiştir.

Anahtar Kelimeler: Karizma, Karizmatik Liderlik, Örgütsel Yenilikçilik

A Research on Relationship Between Charismatic Leadership and Organizational Innovation

ABSTRACT

In today's great orientation era, organizations have to behave on the basis of knowledge, creativity and innovativeness in order to conform their environment. Nowadays, educational organizations can be defined as organizations where knowledge is produced, the use of knowledge is facilitated, innovation and change are rapidly experienced. In this sense, the main objective of this study is to examine the relationship between employees' charismatic leadership behavior and organizational innovation perception. For this purpose, a quantitative study is conducted to 212 teachers working at 14 high schools in Kars city responsible for the Ministry of Education. Results of this study revealed that there exists a positive relationship between employees' charismatic leadership behavior and organizational innovation perception. However, no significant relationship was found between sub-dimensions of charismatic leadership such as extraordinary behavior exhibition, sensitivity to employer needs and organizational innovation.

Keywords: Charisma, Charismatic Leadership, Organizational Innovation

1. GİRİŞ

Tarihsel süreç içerisinde süreklilik gösteren değişim olgusu karizmatik liderlik ve örgütsel yenilikçilik kavramlarını özellikle örgütsel hedeflerin gerçekleştirilmesi konusunda önemli hale getirmiştir. Hızlı bir değişim ve dönüşüm yaşayan günümüzde karizmatik liderler değişen çevre koşullarında kendi rollerinin unutulmamasını sağlayarak örgütlere yol gösterici bir kontrol aracı olmaktadır. Ayrıca karizmatik liderler örgütsel tasarımları ortaya koyan ve örgütü değişim ve yenilik konusunda daha aktif hale getiren liderlerdir.

Dünyanın herhangi bir bölgesinde yaşanan önemli değişimler kendilerini hemen hissettirmektedir. İnsanlar, düşünceler, ekonomik koşullar, davranışlar v.b konularda ve hemen her şeyde hızlı değişimler yaşanmaktadır. Böylece örgütlerin yaşama biçimlerinde sürekli bir farklılaşma görülmektedir. Karizmatik liderler bu değişim

sürecinin planlı bir şekilde yönetilmesi, örgütün varlılığının sürdürülebilir kılınması ve değişime entegre olunmasında önemli görevler üstlenmiştir. Değişim dinamiğinin en önemli özelliği; ya değişime ayak uydurmaktan ya da bu süreçte kaybolup gitmekten geçmektedir.

2. KARİZMATİK LİDERLİK KAVRAMI

Liderlik kavramı etimolojik anlamda incelendiğinde Anglo-Sakson kökenli olup "yol" ya da "yön" anlamına gelmektedir. Lider kelimesinin Yunancada karşılığı "hegemon", Romalılarda ise "dux" kelimesidir. Bu kelimeler de yol ya da seyahat anlamına gelmektedir. Lider kelimesi ilk olarak Samuel Johnson tarafından 1755 yılında hazırlanan İngilizce sözlükte "kaptan, kumandan, önden giden kimse" olarak tanımlanmış, liderlik kelimesi ise ilk olarak 1828 yılında Webster Amerikan Sözlüğünde yer almış ve "liderin durumu, koşulları" olarak tanımlanmıştır. Lider kelimesinin Türkçe karşılığı "önder" kelimesidir, fakat lider kelimesinin dilimize yerleştiği ve yapılan çalışmalarda önder kelimesinin pek kullanılmadığı gözlenmektedir (İbicioğlu vd., 2009).

Lider kelimesi, Türkçede sözlük anlamı itibariyle; "bir kurumun en üst düzeyde yönetimiyle görevli kimse, önder, şef" anlamlarında kullanılmaktadır. Buna bağlı olarak liderlik ise liderin görevini, lider olma durumunu ifade etmektedir (Yüksel, 2006). Gruplar halinde yaşayan insan toplulukları, kendilerini belli hedeflere götürecek ve bu amaçla yönetecek lidere gereksinim duymaktadır. Toplumların vazgeçilmez bir unsuru olan liderlik konusunda günümüze kadar çok sayıda araştırma yapılmış ve yaklaşım geliştirilmiştir. Bu bağlamda karizmatik liderlik, yeni liderlik yaklaşımlarında oldukça sık bahsedilen önemli bir kavramdır (Gül, 2003).

"Karizma" kavramı Aziz Paul tarafından kendilerini kehanette bulunan ve iyileştirici gibi şekillerde gösteren "kutsal erdem" yeteneklerini tanımlamak için kullanılmıştır. 19. yüzyılın sonlarında, Rudolf Sohm tarafından kurtarıcılık görevi taşıyan bireylerin Hristiyanlıktan karizmatik Katolik Kilisesi'ne dönüşümünden esinlenerek söz konusu kişinin tarihsel analizinin bir parçası olarak geliştirilmiştir. 20. Yüzyılın başından itibaren bu terim, 1918 çağı sonrasındaki siyasi hareket ve diktatörlük rejiminin yeni formları olarak ortaya çıkan liberal demokrasideki zorlukları birçok açıdan önceden tahmin eden Alman sosyolog Max Weber ile özellikle ilişkilendirilmiştir (Eatwell, 2006).

Weber karizma terimini bireyi normal insanlardan ayıran hiç olmazsa istisnai bazı kudretleri belirten kişisel bir özellik olarak ortaya koymuştur (Kaya, 1998). Karizma, örgütün amaçları için bağlılık oluşturma, çalışanların tutum, inanç, değer ve davranışlarındaki değişimleri etkileme süreci olarak tanımlanabilir (Naktiyok, 2004). Ayrıca karizma, duygusal ve ideolojik kökleri olan sembolik bir lider etkisidir (Jacquart ve Antonakıs, 2015).

Karizmatik liderlik, özellikle 1980'li yıllardan sonra daha çok gündeme gelmiş, liderlik tarzlarında karizmatik liderliğin önemine daha çok dikkat çekilmiştir. Karizma, Eski Yunan uygarlığına kadar uzanan bir geçmişe sahiptir ve Eski Yunancada "ilahi ilham yeteneği" (divinely inspired gift) anlamına gelmektedir. Diğer bir anlamını ise "Güzellik ve Sevgi Tanrıçası" Karis'ten almıştır. Hıristiyanların kutsal kitabı olan İncil'de de birilerine verilmiş bir takım güçler örneğin; kehanet, üfürükçülük, gaipten haber verme anlamında kullanılmıştır. Hristiyanlık inancında olağanüstü başarı yeteneğine sahip kişilerin ön saflarda olmaları tercih edilirdi çünkü

onlara “Tanrılar’ın özel sevgilileri” gözüyle bakılırdı (Gül, 2003, Enkelmann, 2007). Hatta Hıristiyanlığın ve kilisenin bir diğer adı da “Karizmatik Hareket” olarak bilinmektedir (Urgancı, 2009).

Karizmatik liderlik teorisi, takipçilerin lidere olan duygusal bağlılığın uyarılması, liderin dile getirdiği vizyona verilen değerin artırılması ve iç motivasyonun artırılması gibi etkileri ortaya koyar. Bundan dolayı izleyiciler liderlerinin misyonlarına gönülden bağlanırlar. İzleyiciler liderlerine güvenir, değerlere büyük önem verir ve motivasyonları artar. Karizmatik liderler; yol gösteren, ilham ve güven veren, saygı uyandıran, geleceğe yönelik olumlu düşünmeye teşvik eden, izleyicilerin yaşamlarında gerçekten önemli olan şeyleri görmelerini kolaylaştıran, misyon duygusu aktaran ve güdeleyici davranışlar sergileyen liderlerdir (Oktay ve Gül, 2003, Shamir et al,1993).

Karizmatik liderler kitleler karşısında olağanüstü saygınlığı ve etkileme gücü bulunan, kendisini aşan ama kendinde bulunan bir kutsallığı canlandıran kişidir (Akşit, 2008). Karizmatik lider kavramı özellik teorilerinde olduğu gibi karizmanın liderin bir özelliği olduğunu varsaymaktadır. Karizma kişilerarası çekicilik şeklinde kabul edilme ve desteklenmeyi önermektedir. Kimi zaman denetleyicilerden çok astların davranışlarını etkilemede karizmatik üstler daha başarılı olmaktadır. Karizmatik liderler, sıradan takdirin, sevginin, bağlılığın ötesinde çok büyük çekme gücüne sahiptirler. Bu güç, bağlılığın yanı sıra sevgiyi, saygıyı içermektedir. Karizmatik kişiye ve onun misyonuna karşı tanımlanamayan bir inanç vardır. Liderle birlikte tanınma isteği mevcuttur. 1977 yılında karizmatik liderlik teorisini öneren Robert House değişik sosyal bilim disiplinlerinin araştırma bulgularını kavramsal çerçeve olarak ele

almıştır. Sıralayacağımız özelliklerin ise karizmaya katkı sağlayacağı belirtilmektedir (Keçecioğlu, 1998):

- İzleyiciler, liderlerin inançlarının doğruluğuna güvenmektedirler.
- İzleyiciler, liderlerin inançlarının benzerliğine inanmaktadırlar.
- İzleyiciler, lideri şüphe götürmez biçimde kabul ederler.
- İzleyiciler, lideri gönüllü olarak dinler.
- İzleyiciler, performans amaçlarını artırırlar.
- İzleyiciler grupların görevlerinin başarısına katkıda bulunduklarına inanırlar.

Karizmatik liderler genellikle kriz ve kaos koşulları sonucunda ortaya çıkmaktadırlar. Atatürk, Gandhi, Hitler ve M.Luther King gibi tarihe mal olmuş büyük karizmatik liderlerin tamamı ülkelerinin olumsuz koşullarının bir ürünüdür. Ekonomik kriz, siyasi istikrarsızlıklar veya savaş durumu gibi olumsuz koşullar toplumların kahramanlara duyduğu gereksinimi artırmaktadır. Özellikle yeterince organize olamamış toplumlar, birçok konuyu düzene koymak ve sıçrama yapmak için bir kahramana ihtiyaç duymaktadırlar (Baltaş, 2000).

Karizmanın biçimsel örgütlerde nasıl ortaya çıktığına yönelik en önemli çalışmanın House'un 1977 yılında geliştirdiği "Karizmatik Liderlik Kuramı" olduğu söylenebilir. House'un bu çalışması, karizmatik liderlerin karakteristikleri, davranışsal yönelimleri ve durumsal faktörler hakkında birçok varsayımdan meydana gelmiştir (Akçakaya, 2010).

House'a göre karizmatik liderler izleyicileri üzerinde derin ve benzersiz etkilere sahiplerdir. İzleyicileri, liderin inançlarını "doğru" olarak algılarlar, lideri sorgusuz sualsiz kabul ederler ve ona gönülden ve memnuniyetle itaat ederler. İzleyiciler, bu tür liderlere karşı sevgi ve şefkat hisleri besler, grubun ya da örgüttün misyonuna coşkuyla bağlanırlar ve yüksek performans hedefleri vardır. House, teorisiyle ilgili önermelerinde karizmatik liderlerin davranışsal ve etkileme yönelimleri ile ilgili olarak da 4 temel özellikten söz etmektedir. Bunlar (Kılınç, 1997) İdeolojik hedefler belirleme ve açıklama, izleyicilerle yüksek beklentilerle iletişimde bulunma, izleyicilere model olma ve güdüleri canlandırmadır.

Conger ve Kanungo, 1987 ve 1988 yıllarında karizmanın atıfsal bir olay olduğu varsayımına dayanan ve örgütlerde nasıl ortaya çıktığını açıklayan bir liderlik teorisi geliştirmişlerdir. Bu teoride liderlik kalitesinin bireylere etkisini ve bu etkinin grup üyelerinin bireysel olarak kabul edip lidere karizmayı atfetmesi şeklinde açıklamışlardır (Akçakaya, 2010).

Conger-Kanungo Modeli liderlik sürecinin üç farklı aşamasında bazı farklı liderlik bileşenlerine sahiptir. Özellikle ilk aşamada; Conger ve Kanungo Modeli iki şekil boyunca bir yöneticinin karizmatik liderliğini diğer liderlik rollerinden farklı kılar. Bunlardan ilki, izleyenlerinin yöneticinin statükoyu değiştirmeye karşı daha büyük isteğini algılamasıdır. İkincisi ise, takipçilerin ihtiyaçlarına, kısıtlamalara ve çevresel olanaklara lider tarafından duyulan yüksek hassasiyettir. Bu yüzden karizmatik lider olarak görülen yöneticilerin; hem statükonun eleştiricileri, hem de radikal reformların gerçekleştiricileri olarak algılanması olasılığı yüksektir (Conger vd, 2000).

İkinci aşamada, karizmatik liderlik, ortak ve idealleştirilmiş bir gelecek vizyonunun yönetici tarafından formülleştirildiğine, aynı zamanda ilhamsal bir tarzda bu vizyonu onun etkili bir şekilde açıkça ifade ettiğine dair takipçide oluşan algılamayla diğerlerinden ayrılan bir yönüdür. Bu karizmatik lidere olan cazibenin temelini inşa eden takipçilerin ihtiyaçlarını memnun etme potansiyelidir. Bu idealleştirilmiş yön; her nasılsa, liderleri özenilen saygıyı hak eden insanlar olmaya ve takipçiler tarafından taklit edilmeye değer yapmaktadır. Son olarak; üçüncü aşamada, karizmatik olarak algılanan liderler, astların yüksek özveri ve kişisel risk gerektiren davranışlar olarak yorumladığı örnek davranışlarla meşgul olarak görülürler. Bu hareketleri sayesinde, yöneticiler, astlarını güçlendirebilir ve güven inşa edebilirler (Brown, 2002).

Daha da fazlası; bu üçüncü safhada, karizmatik olarak görülen yöneticiler, vizyonlarını başarmak için geleneksel olmayan ve yenilikçi anlamları yerleştiren kişiler olarak algılanırlar. Geleneksel olmayan yaklaşımlarla var olan emirleri aşan kabiliyetleri, takipçilerin liderin uzmanlığı hakkındaki algılamasını ve olayların üzerindeki kontrol algılamasını yükseltir (Conger vd. 2000).

3. ÖRGÜTSEL YENİLİKÇİLİK

Değişimin temel aktör olarak meydana geldiği çevresel ortamlarda, örgütlerin varlıklarını sürdürebilmeleri ve üst düzey bir performans sergileyebilmeleri her şeyden önce çevresel değişimleri algılayabilmelerine ve bir bütün olarak çevresel değişikliklere uygun yenilikler geliştirebilmelerine bağlıdır. Değişim ve gelişimin bir süreç olduğu gerçeği dikkate alındığında; bu değişim ve gelişimleri içselleştirme sürecinde örgütsel öğrenmenin ve değişim ve gelişimlere uyumun sağlanması aşamasında ise inovasyonun

işletmeler açısından yaşamsal bir değere sahip oldukları görülmektedir (Özdevecioğlu ve Biçkes, 2012). Damanpour'da tüm örgüt yapıları iç ve dış çevrelerinde meydana gelen değişimlere adapte olmak zorunda olduklarını ifade etmektedir (Damanpour, 1991).

Bilimsel ve teknolojik ilerlemelerin daha önceki dönemlere kıyaslanamayacak bir biçimdeki boyutlara ulaşması, tarihsel gelişim süreci içerisinde süreklilik gösteren değişim olgusunun yaşadığımız dönemde hızını ve kapsamını artırmış, bulunduğumuz çağın değişim kavramıyla nitelendirilmesine yol açmıştır. Günümüz modern dünyası; rekabet, hız, risk, belirsizlik, dinamizm ve çalkantı gibi kavramlarla açıklanmaya başlamıştır. Modern dünyanın yapı taşı olarak gösterilen örgütlerin bu değişimlerden etkilenmeden yaşamlarını sürdürmeleri beklenemez. Örgütler değişim baskısına cevap vermek için değişimleri bünyelerinde hissederek, tespit etmeli sürece ayak uydurmak yerine dönüşümü başlatmalı, bu sürecin kendisi olarak hareket etmeli ve aktif bir dış uyum modeli benimsemelidir. Bu zorunluluğu yerine getirmenin yolu ise yaratıcı ve yenilikçi olmaktan geçer (Naktiyok, 2007).

İnovasyon kelimesi köken olarak Latince "innovatus"tan türeyen ve toplumsal, kültürel ve yönetsel alanlarda yeni yöntemlerin kullanılması anlamına gelen bir kavramdır. İngilizce "innovation" sözcüğünün karşılığı olarak Türkçe literatüre geçen "inovasyon" kavramı yanında, "yenilik ve yenileşim" kavramlarının da kullanıldığı görülmektedir. Ancak yenilik kavramı, "innovation" ile ifade edilmeye çalışılan anlamı tam olarak karşılayamamaktadır. Çünkü "innovation" kavramının özünde yeni olarak tanımlanan unsurların toplumsal ve ekonomik değişime ve dolayısıyla da faydaya

dönüştürülmesi yatmaktadır. Türkçe olarak ifade edilen yenilik kavramı içerisinde ise bu vurgunun çok belirgin olmadığı görülmektedir (Uzkurt, 2008).

Van de Ven'de yenilik kavramını bir bütün olarak şu şekilde özetler; "yenilik eski fikirlerin kombinasyonundan da meydana gelebilecek yeni bir fikir, mevcut düzeni değiştiren bir şema, formül ya da bireyler tarafından yeni olarak algılanan bir yaklaşımdır" (Van de Ven, 1986).

Ayrıca yenilik yeni bir ürün, hizmet, yeni bir ürün geliştirme süreci, yönetimsel sistemde yeni bir yapı ya da organizasyondaki insanları ilgilendiren bir plan ya da program olabilir. Bunun yanında yenilik, organizasyonun adapte olması gereken ve dışarıdan satın alınan ekipman, cihaz, sistem, politika, programları da kapsayabilir (Damanpour, 1991).

Bu bağlamları içeren örgütsel yenilikçilik kavramı, süreç ve sonuç perspektifini kapsayacak şekilde, içsel olarak geliştirilmiş ya da dış kaynaklardan elde edilmiş yeni bir fikirle başlayan yeni veya önemli derecede iyileştirilmiş ürünlerin, üretim metotlarının ve organizasyonel yöntemlerin geliştirilmesi ya da yeni pazarlara girilmesi ve yeni tedarik kaynaklarının bulunması ile devam eden ve tüm bunların ticarileştirilmesine kadar uzanan süreç şeklinde tanımlanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, bir örgüt açısından yeniliğin, tedarikten üretime, satıştan satış sonrası hizmetlere kadar bütün örgütsel alanları kapsadığı görülmektedir (Özdevecioğlu ve Biçkes, 2012).

Örgütsel davranış açısından bakıldığında örgütsel yenilikçilik; tek tek bireylerin yaratıcılığına ağırlık verilmekle birlikte modern

yönetimin odak noktası olan takım çalışmalarında uygun ortam ve olanaklar aracılığıyla örgütsel yaratıcılığın desteklenmesi ve girişimci, yenilikçilik niteliğini ön plana çıkan örgütlere dönüşebilmesi süreci olarak tanımlanabilir (Yahyagil, 2001).

Örgütsel davranışların yönetilmesine ilişkin yapılması gerekenlerin başında, bireylerin içerisinde yer aldıkları örgütlerin çalışmalarına, düşüncelerini ifade etmelerine, paylaşımda bulunmalarına, birbirleri ile iletişim kurabilmelerine, kendilerini gerçekleştirebilmelerine elverişli düşünsel ortamın hazırlanması ve sürdürülmesi; yani örgütün niçin var olduğuyla ne yapmak istediğini ortaya koyan stratejiksel yaklaşıma da uygun bir örgüt kültürü ve örgüt iklimi düşüncesinin tasarımlanması gerekir (Aksay, 2011).

4. KARİZMATİK LİDERLİK İLE ÖRGÜTSEL YENİLİKÇİLİK ARASINDAKİ İLİŞKİ

Değişen koşullara uyum amacıyla bilim ve teknolojiden yararlanarak toplumsal, kültürel ve yönetimsel ortamlarda yararlı ve pazarlanabilir bir sonuca ulaşmak için yeni yöntemlerin kullanılmaya başlanması olarak tanımlanabilecek yenilikçiliğin her örgütte ya da ülkede aynı hızda, frekansta ve şiddette ortaya çıkmadığı açık bir gerçektir. Daha da ileri götürülürse hemen hemen aynı imkânlara sahip iki örgütte bile yenilikçilik yapabilme kabiliyeti farklılıklar göstermektedir. Hem akademik dünya hem de sektörel topluluklar etkinlik ve sürdürülebilirlik açısından yenilikçiliğin yönetilmesi gerektiği konusunda hemfikirdirler. Ancak yenilikçiliğin paradoksal bir yapıda olması nedeniyle yönetiminin zor olduğu pek çok çalışmada yer verilen bir görüştür. (Aksay, 2011).

Paulsen'e (2009) göre, karizmatik liderler takım bilinci ve takım uyumu ile çalışanların kararlara ve yeni fikirlere katılmalarını yönünde onları cesaretlendirmektedirler (Paulsen, 2009). Takım uyumu sonucunda ortaya çıkan işbirliği davranışı da yenilikçilik ile yakından ilişkilidir. Çünkü bu işbirliği gruptaki bireylerin daha yenilikçi düşünme süreçlerini başarmalarına etki etmektedir. Takım performansı için iletişim ve işbirliği önemli unsurlardır. (Hirst ve Mann, 2004).

Yenilikçiliği geliştirmek karmaşık bir süreçtir ve bu sürecin itici gücünü liderler oluşturmaktadır. Bilgi üretimi yenilikçiliği üretmenin cesaretlendirilmesi ile ortaya çıkar. Lider, grup dinamiklerini ortaya çıkarmak için; güven, takım çalışması ve grup bilinci ile yenilikçi ürün ve hizmetlerin üretilmesini sağlayabilir. (Paulsen, 2009). Karizmatik liderler ekip üyelerinin, kendi güvenlerini sağlamalarında, kararlı ve etkili bir iletişim ile bir vizyon oluşturmalarında onlara ilham sağlamaktadırlar. Diğer liderlik türlerinden farklı olarak, karizmatik liderler, takım üyelerine, ortak bir takım vizyonu ve takıma güven konusunda ilham sağlarlar ve aktif olarak izleyenlerini değerlere bağlı kılarlar. (Paulsen, 2009).

Karizmatik liderler yüksek hedefler ve amaçları başarmak için izleyenlerini harekete geçirirler. Bu hedefler için motive edilen çalışanların ise yenilikçilik davranış algıları oldukça yüksektir. (Dvir vd, 2002). Karizmatik liderlik davranışı ve entelektüel güdüler araştırma projelerinde teknik kalitenin ve radikal yenilikçiliğin üretilmesi için öncül göstergelerdir. Bir mentor ya da koç olarak, takımın yenilik üretmesi için karizma bir aracıdır. Entelektüel güdüleme sayesinde yöneticilerde problem çözme de karizmadan faydalanmaktadırlar. Stocker ve arkadaşları da, karizmatik liderlik ve

takım inovasyonu arasında güçlü ilişkiler tespit etmişlerdir. (Keller, 2006).

Yenilik teknik bilgi, tecrübe, motivasyon, iletişim tipleri, görev bilinci, strateji, organizasyonel yapı, kültür ve iklim gibi faktörleri içerdiği için, (Mumford vd, 1988: 707) tüm bunların yönetilebilmesi için de liderlik örgütsel yenilikçiliğin önemli bir faktörü olarak ön plana çıkmaktadır (Jung vd, 2003).

Okulların yenilikçi olabilmeleri aşağıdaki durumlara bağlıdır (Watt, 2002);

1- Yaratıcı, riske giren ve sürekli olarak kendilerini ve çalıştıkları ortamı geliştirmeye çalışan bireylerin olması okulların yenilikçiliği için gereklidir.
2- Aynı zamanda, okul yöneticilerinin açık bir vizyona sahip, personeline güven duyan ve onları destekleyen, müdürler ve müdür yardımcıları gibi liderler sebebiyle yenilikçidir.
3- Okullar girişimci ve risk alabilen ruha sahip, açık, öğrenme ve öğretmede işbirlikçi yaklaşımları destekleyen ve yeni yöntemlerle düşünme ve uygulamayı gerektiren kaynakların içinde bulunduğu kültür ve iklimlerden dolayı yenilikçidir.
4- Okullar, yenilikçi düşünürlere olanak veren ve onları destekleyen, bilginin paylaşımını teşvik eden ve kalıpların dışındaki girişimlerin meydana getirilmesine olanak verecek kadar esnek yapı ve süreçlerden dolayı yenilikçidir.

Bu bilgiler ışığında aşağıdaki hipotezler geliştirilmiştir.

H1: Karizmatik liderliğin vizyon belirleme alt boyutu ile örgütsel yenilikçilik arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

H2: Karizmatik liderliğin Çevresel Duyarlılık Gösterme ve Statükoya Karşı olması alt boyutu ile örgütsel yenilikçilik arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

H3: Karizmatik liderliğin Sıradışı Davranış Sergileme alt boyutu ile örgütsel yenilikçilik arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

H4: Karizmatik liderliğin Kişisel Risk Üstlenme alt boyutu ile örgütsel yenilikçilik arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

H5: Karizmatik liderliğin İşgören İhtiyaçlarına Duyarlılık Gösterme alt boyutu ile örgütsel yenilikçilik arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

4.1. Araştırmanın Metodolojisi

Büyük yönelimler çağında yaşayan günümüz bilgi toplumu sürekli yenilik ve değişim yaratan olaylarla karşı karşıyadır. Bu değişme ve gelişmelere paralel olarak ülkemiz eğitim sisteminin gerçekleri de göz önünde bulundurularak uygar ve etkili okulun oluşturulmasında gereksinim duyulan liderlik, çeşitli yönleriyle araştırılmaktadır. Bu etkili liderliğin bir taneside hiç kuşkusuz karizmatik liderliktir. Bu bağlamda araştırmanın amacı karizmatik liderlik ve örgütsel yenilikçilik arasındaki ilişkileri tespit etmektir.

4.2. Araştırmanın Yöntemi ve Modeli

Bu kısımda örneklemin seçimi, veri toplama aracının geliştirilmesi, veri toplama süreci, anketteki ifadelerin niteliği ve veri toplamada kullanılan istatistiksel yöntem ve teknikler açıklanmıştır.

Aşağıdaki şekilde araştırmaya konu olacak modelin teorik alt yapısı gösterilmiştir

Şekil 1: Araştırmanın Modeli

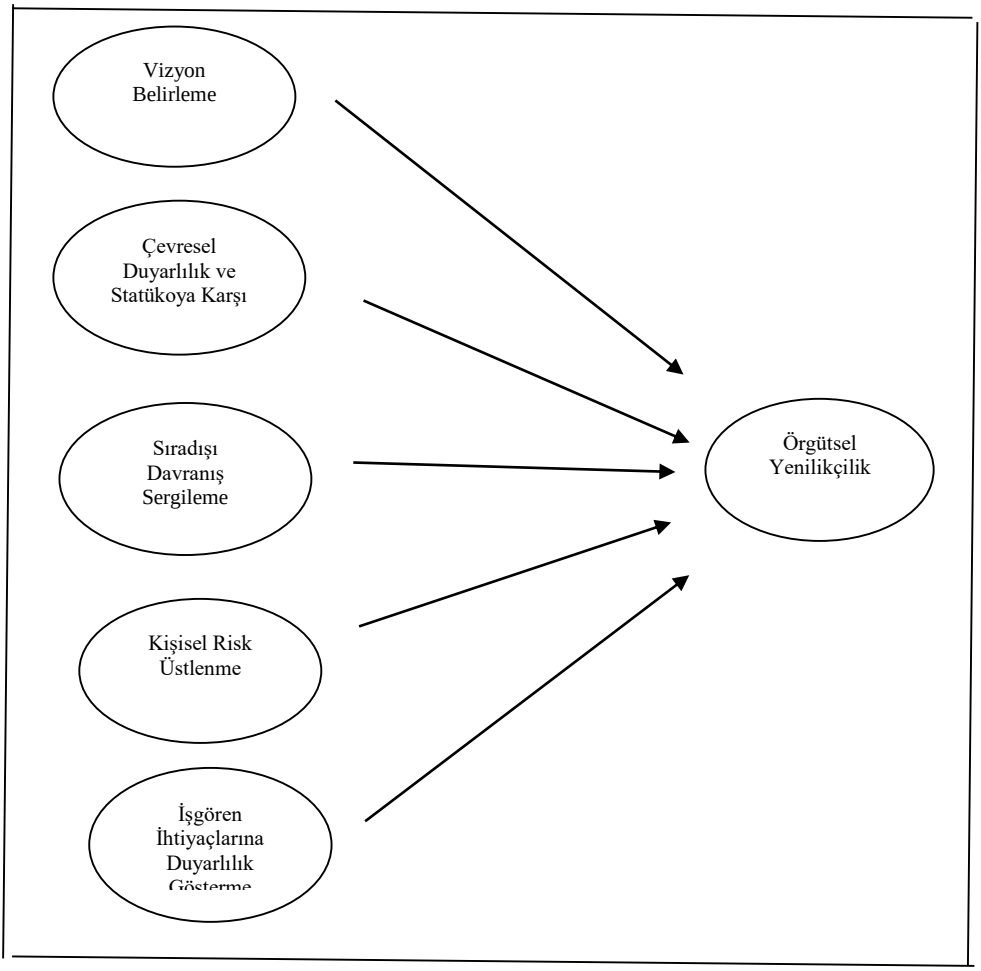

4.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklem Seçimi

Araştırmanın amacına uygun olarak, analiz için Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Kars il merkezinde eğitim veren 14 lisede toplam 412 öğretmen araştırma evrenini oluşturmaktadır. Araştırma evreni için minimum örneklem %5 önem düzeyinde ve %5 hata payı ile

anket uygulanacak örnek kitlesinin büyüklüğünü belirlemek için eşitlik (1)'de yer alan;

$$n = \frac{NPQZ^2}{(N-1)d^2+PQZ^2} \quad (1)$$

Örnek büyüklüğü hacmi formülünden yararlanılmış ve eşitlik (2)'de hesaplanan değer bulunmuştur. Bu değer minumun örnek sayısını göstermektedir.

$$n = \frac{412(0,5)(0,5)(1,96)^2}{(412-1)\ (0.05)^2+\ (0,5)\ (0,5)\ (1,96)^2} \cong 199 \quad (2)$$

Araştırmada eksik ve hatalı olmayan 202 anket değerlendirmeye alınmıştır.

4.4. Soru Formlarının Oluşturulması

Bu araştırmada, temelde nicel verilere dayalı araştırma ve ölçme yöntemi benimsenmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak anket yöntemi kullanılmıştır. Anket üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, kurumdaki pozisyonu, kurumda çalışma süresi gibi araştırma kapsamındaki çalışanların kişisel özelliklerini belirlemeye yönelik kapalı uçlu sorulara yer verilmiştir.

Anketin ikinci bölümünde Karizmatik Liderliği ölçmek için Conger ve Kanungo (1994) tarafından geliştirilmiş olan Karizmatik Liderlik Ölçeği (KLÖ) kullanılmıştır. Bu ölçek "Charismatic leadership in organizations: Perceived behavioral attributes and their measurement", adlı makaleden alınmıştır. Ancak 24 sorudan oluşan orijinal ölçekten dört soru çıkarılmıştır. Bunun nedeni çıkarılan dört sorunun diğer bazı sorularla aynı anlamı içermesi ve yapılan pilot

çalışmada faktör yükünü bozmasıdır. Ölçekteki ifadelerin tümü 1'in "Kesinlikle katılmıyorum", 5'in "Kesinlikle katılıyorum" olduğu 5'li Likert Ölçeğine dayandırılmıştır.

Anketin üçüncü bölümünde örgütsel yenilikçilik ölçeğine yer verilmiştir. Bu ölçek Erdem ve arkadaşlarının (2011) "Yenilikçilik ve İşletme Performansı İlişkisi: Antalya'da Etkinlik Gösteren 5 Yıldızlı Otel İşletmeleri Örneği" başlıklı makalesinden alınmıştır. Ölçek toplam 10 sorudan oluşmaktadır. Ölçekteki ifadelerin tümü 1'in "Kesinlikle katılmıyorum", 5'in "Kesinlikle katılıyorum" olduğu 5'li Likert Ölçeğine dayandırılmıştır.

4.5. Bulgular

Ankete katılanların % 39,1'i (n=79) Bayan ve % 60,9'u (n=123) ise Erkek'tir. . Ayrıca katılımcıların % 13,4'ü 20-25 yaş arasında (n=27), % 31,7'si 26-30 yaş arasında (n= 64), % 31,7'si 31-35 yaş arasında (n=64), % 8,9'u 36-40 yaş arasında (n=18), % 9,4'ü 41-45 yaş arasında (n=19), ve son olarak % 5'i ise 46 ve üzerinde yaşa (n=10) sahip oldukları belirlenmiştir.

Katılımcıların mesleki deneyimlerine bakılıdğında ise % 10,4 oranında 1 yıldan az (n=21), % 45,5 oranında 1-5 yıl arası (n=92), % 25,7 oranında 6-10 yıl arası (n=52), % 10,4 oranında 11-15 yıl arası (n=21) ve son olarak da % 7,9'u da (n= 16) 16 yıldan fazla süredir çalıştıklarını belirtmektedirler.

Tablo 1. Demografik Değişkenler

	f	%
CİNSİYET		
Bayan	79	39,1
Bay	123	60,9
YAŞ		
20-25	27	13,4
26-30	64	31,7
31-35	64	31,7
36-40	18	8,9
41-45	19	9,4
46 +	10	5,0
EĞİTİM DURUMU		
Lisan	173	85,6
Yüksek Lisans	29	14,4
MESLEKİ DENEYİM		
1 Yıldan az	21	10,4
1-5 yıl	92	45,5
6-10 yıl	52	25,7
11-15	21	10,4
16 +	16	7,9
GÖREV		
Müdür	26	12,9
Müdür Baş Yardımcısı	9	4,5
Müdür Yardımcısı	29	14,4
Öğretmen	138	68,3

4.6. Güvenilirlik ve Geçerlilik

Tablo 2'den de izlenebileceği gibi faktörlerin geçerlilik ve güvenilirlik analizleri yapılmış ve tüm faktörlerin Cronbach Alfa değerleri ve faktör yükleri oldukça güçlü çıkmıştır.

Tablo 2. Geçerlilik ve Güvenilirlik Analizi

Faktörler	İfadeler	Standart Yükler	Cronbach's α	Açıklanan Ortalama Varyans (AVE)
Çevresel Duyarlılık ve Statükoya Karşı	ÇDS 8	0,74	0,79	0,46
	ÇDS 7	0,73		
	ÇDS 9	0,72		
	ÇDS 20	0,64		
	ÇDS 19	0,60		
Sıra Dışı Davranış Sergileme	SDD 11	0,78	0,74	0,50
	SDD 10	0,74		
	SDD 12	0,68		
İşgören İhtiyaçlarına Duyarlı Olma	ÜİD 16	0,81	0,74	0,60
	ÜİD 17	0,77		
Kişisel Risk Üstlenme	KRÜ 15	0,53	0,72	0,47
	KRÜ 13	0,74		
	KRÜ 14	0,71		
Vizyon Belirleme	VB 3	0,87	0,89	0,60
	VB 4	0,86		
	VB 5	0,83		
	VB 2	0,81		
	VB 6	0,81		
	VB1	0,74		
Örgütsel Yenilikçilik	ÖY 28	0,77	0,90	0,48
	ÖY 30	0,76		
	ÖY 23	0,76		
	ÖY 29	0,77		
	ÖY 26	0,75		
	ÖY 22	0,72		
	ÖY 24	0,72		
	ÖY 25	0,73		
	ÖY 21	0,70		
	ÖY 27	0,66		

Tablo 3'den de izlenebileceği gibi en yüksek ilişki (r=645, p<0,01) Vizyon Belirleme ile Çevresel Duyarlılık ve Statükoya Karşı olma arasında bulunmuştur. En düşük ilişki ise (r= 389, p<0,01) İşgören İhtiyaçlarına Duyarlı Olma ve Sıra Dışı Davranış Sergileme arasında bulunmuştur.

Tablo 3. Değişkenler Arasındaki İlişki

Faktörler	Ort.	Std. Sapma	1	2	3	4	5	6
1.Çevresel Duyarlılık ve Statükoya Karşı	3,6960	,80427	1					
2.SıraDışı Davranış Sergileme	3,3152	,98592	,410**	1				
3.İşgören İhtiyaçlarına Duyarlı Olma	3,5272	1,10427	,509**	389**	1			
4.Kişisel Risk Üstlenme	3,1667	1,02606	,474**	,512**	,456**			
5.Vizyon Belirleme	3,6972	,90635	,645**	,481**	,547**	,567**	1	
6.Örgütsel Yenilikçilik	3,2064	,87264	,535**		,460**	,581**	,587**	1

4.7. Modelin Analizi

Tablo 4 de izlenebileceği gibi araştırma modelinin uyum iyiliği değerleri (Goodness-of-fit indices) kabul edilebilir düzeylerde çıkmıştır.

Tablo 4. Araştırma Modelinin Uyum İyiliği Değerleri

	x^2	df	x^2/df	CFI	GFI	TLI	RMSEA	PNFI	AGFI
Kabul Edilebilir Değerler	n/a	n/a	< 3.0	> 0.9	> 0.9	> 0.9	< 0.08	>0.5	>0.9
Modelin Değerleri	170,245	78	2,183	0,937	0,901	0,916	0,77	0,663	0,847

Şekil 2'de görüldüğü gibi ankete katılanların örgütsel yenilikçilik algısını (OY), Kişisel Risk Üstlenme (KRU) değişkeni (β=0,29 p<0,05) etkilmektedir. Örgütsel yenilikçilik algısını (OY) etkileyen en yüksek ikinci değişken ise Vizyon Belirleme (VB) (β=0,237, p<0,05) 'dir. Örgütsel Yenilikçiliği etkileyen en düşük değişken ise, İşgören İhtiyaçlarına Duyarlılık Gösterme (IID) (β=0,089, p<0,05) değişkenidir.

Şekil 2: Araştırma Modeli ve AMOS Analiz Tahminleri

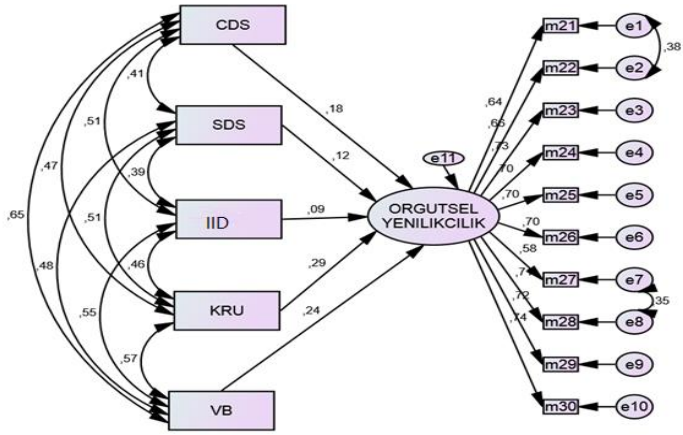

CDS: Çevresel Duyarlılık Gösterme, **SDS:** Sıradışı Davranış Sergileme, **IID:** İşgören İhtiyaçlarına Duyarlılık Gösterme, **KRU:** Kişisel Risk Üstlenme, **VB:** Vizyon Belirleme.

Tablo 5: Karizmatik Liderlik ve Örgütsel Yenilikçilik Arasındaki İlişki

		Estimate	S.E.	C.R.	P
H1	VB → ORG.YENİLİK	,237	,125	2,851	***
H2	CDS → ORG.YENİLİK	,176	,068	2,327	***
H3	SDS → ORG.YENİLİK	,125	,049	1,866	,062
H4	KRU → ORG.YENİLİK	,289	,053	3,845	***
H5	IID → ORG.YENİLİK	,089	,045	1,295	,195

Tablo 5'te de görüldüğü gibi bu veriler ışığında H3 "Karizmatik liderliğin Sıradışı Davranış Sergileme alt boyutu ile örgütsel ye-

nilikçilik arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır" ve ve H5 "Karizmatik liderliğin İşgören İhtiyaçlarına Duyarlılık Gösterme alt boyutu ile örgütsel yenilikçilik arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır." hipotezi reddedilirken, diğer üç hipotez *(H1, H2, H4)* kabul edilmiştir.

5. SONUÇ

Okul yöneticilerinin taşıdıkları karizmatik liderlik özellikleri, eğitim stratejisinin kalitesi açısından büyük önem taşımaktadır. Okul yöneticileri ve eğitim işçileri, bugünün değerlerini ileriye taşıyacak stratejik birer unsurdur. Dinamik ve değişken bir çevrede, değişimin hızına uyum sağlamak zorlaşmaktadır. Bu hızlı değişim sürecinde, karizmatik ve dönüşümcü okul yöneticilerine ihtiyaç duyulmaktadır. Günümüzde değişimin de ötesinde köklü bir dönüşümün yaşanmaktadır. Eğitim yönetimi alanında okul çalışanlarının bu dönüşüme liderlik yapmaları büyük önem taşımaktadır. Okul yöneticilerinin gerek liderlik özellikleri gerekse karizmatik liderlik davranışları, bu dönüşümde kilit rol oynamaktadır.

Karizmatik liderlik ve örgütsel yenilikçilik arasındaki ilişkiyi belirlemek için yaptığımız bu çalışmada genel sonuç, karizmatik liderlik davranışının örgütsel yenilikçiliği artırdığı yönündedir. Yapılan araştırmada elde edilen bulgulara göre; örgütsel yenilikçiliği artıran karizmatik lider davranışlarının vizyon belirleme, çevresel duyarlılık gösterme ve kişisel risk üstlenme olduğu tespit edilmiştir. Buna karşın örgütsel yenilikçiği azaltan karizmatik liderlik davranışlarının sıradışı davranış sergileme ve işgören ihtiyaçlarına duyarlılık gösterme olduğu tespit edilmiştir.

"Karizmatik liderliğin vizyon belirleme alt boyutu ile örgütsel yenilikçilik arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır" hipotezi kabul edilmiştir. Karizmatik liderler ekip üyelerinin, kendi güvenlerini sağlamalarında, kararlı ve etkili bir iletişim ile bir vizyon oluşturmalarında onlara ilham sağlamaktadırlar. Diğer liderlik türlerinden farklı olarak, karizmatik liderler, takım üyelerine, ortak bir takım vizyonu ve takıma güven konusunda ilham sağlarlar (Paulsen, 2009).

"Karizmatik liderliğin alt boyutlarından çevresel duyarlılık gösterme ile örgütsel yenilikçilik arasında anlamlı ve pozitif ilişki vardır", hipotezi kabul edilmiştir. Bulunduğu çevreyle bütünleşmesi gereken, değişimleri algılayıp bu değişimlere adapte olması gereken okullarda yenilikçiliği yerleştirmenin temel yolu öğretmenlerden geçmektedir. Buna paralel olarak; eğitim sistemini, bireyleri bu çağa uygun bir şekilde yetiştirebilmek için, yeniden tasarlamak, değişimlere uygun hale getirmek gerekmektedir (Özmusul, 2012). Geçmişin klasik ve yönetim ilkeleri ile yönetilen okulların yeni eğitim ve öğretime cevap veremeyeceği anlaşılmıştır. Hatta var olan yönetim yapılarının öğrenmeye engel olduğu bilgi toplumunda yaşayan eğitim işçilerinin ihtiyaçlarını karşılayacak yeterlilikte olmadığı bilim adamları tarafından çok kez dile getirilmiştir (Gümüşeli, 2001).

"Karizmatik liderliğin alt boyutlarından kişisel risk üstlenme ile örgütsel yenilikçilik arasında anlamlı ve pozitif ilişki vardır", hipotezi kabul edilmiştir. Değişim ortamının belirsizlik, risk ve öngörülemez bir durum yaratması, yöneticinin alacağı kararların isabetliliğini etkileyecektir. Bilgideki ve teknolojideki değişimin karar sürecine önemli bir etkisi de zaman baskısıdır. Teknolojik gelişmeler,

rekabetin yoğunluğu ve yenilikçi atılımların önem kazandığı günümüz ortamında yöneticinin tam zamanında kararlar alması daha da önemli olmaktadır. Okul yöneticilerinin genellik risk üstlendikleri belirtilmektedir (Bakioğlu ve Demiral, 2013). Çelik (1999) tarafından yapılan bir araştırmada ise yöneticilerin bürokratik işlemlerden dolayı risk alma eğilimlerinde çekindikleri belirlenmiştir (Çelik, 1999).

"Karizmatik liderliğin Sıradışı Davranış Sergileme alt boyutu ile örgütsel yenilikçilik arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır" ve "Karizmatik liderliğin İşgören İhtiyaçlarına Duyarlılık Gösterme alt boyutu ile örgütsel yenilikçilik arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır." Hipotezleri reddedilmiştir. Yenilikleri deneme konusunda öğretmenlerin kendilerini özgür duyumsamamaları, sıra dışı davranış sergilememeleri ve yeniliğin gerekliliğine inanmamaları, yeni düşüncelerin kolayca kabul edilip uygulanmadığına ilişkin algıyı açıklar niteliktedir. Öğretmenlerin yenilikçilik konusunda özgürlüklerini kısıtlayan etken okuldaki veya okul dışındaki yöneticiler olabileceği gibi, genel anlamda sistemin kendisi de olabilir. Ancak, burada, öğretmenlerin kendilerini özgür duyumsamamalarından çok daha önemli görülen nokta, yeniliğin gerekliliğine inanmamaları olabilir (Uras, 2000). Yapılan yeniliklerin başarıya götüren faktörlerin başında işgörenlerin ihtiyaçlarına karşı duyarlı olmak gelmektedir. İşgörenleri esnek çalışabilmelerine imkan sağlayan, insan yeteneklerinin ortaya çıkarılması, değerlendirilmesi, enerjisinin önemli bir kısmının örgüte aktarılması ancak insan ihtiyaçlarına karşı duyarlı bir yönetimle mümkün olabilir (Deniz ve Ünal, 2007).

Bu araştırma çerçevesinde elde edilen bulgular taşıdığı kısıtlar çerçevesinde değerlendirilmelidir. Araştırmada kullanılan verilerin taşıdığı özellikleri nedeniyle, nedensel çıkarımlar yapmak uygun olmayıp, yalnızca değişkenler arasındaki ilişkilerin büyüklüğünden ve yönünden hareketle yorum yapmak mümkündür. Ayrıca araştırma sonuçlarının genellenebilirlik derecesi de çalışmanın bir diğer kısıtını oluşturmaktadır. Genelleme yapabilmek için daha büyük araştırma evrenlerinin ve farklı okulların seçilmesi yararlı olacaktır. Bu kısıtlar göz önüne alınarak, yeniliğe önem veren ve yenilikçi çalışanlara sahip olmak isteyen eğitim örgütleri için çeşitli öneriler sunulabilir. Öncelikle yöneticilerin okulda çalışanların performanslarını sürekli iyileştirmeli, problemleri tanımlamada ve çözmede çalışanların ihtiyaç ve isteklerinden yararlanılmalıdır. Bu bağlamda özellikle yenilikle ilişkili sistemsel konulara odaklanılması yararlı olabilir. Bunun yanında, örgütte yaratıcı insan kaynakları politikaları, yeniliği destekleyici ve kariyer planlaması yapacak şekilde tasarlanması ve uygulanması gerekir.

KAYNAKÇA

Akçakaya, M. (2010). 21.Yüzyılda Yeni Liderlik Anlayışı, Adalet Yayınevi, Ankara.

Aksay, K. (2011). Yenilikçilik Kültürünün Örgütsel Yenilikçilik Üzerine Etkisi: Konya İlinde Faaliyet Gösteren Özel Hastanelerde Bir Uygulama, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Doktora Tezi, Konya.

Akşit, H. (2008). Yönetim Ve Yöneticilik, Kum Saati Yayınları, 1. Baskı İstanbul.

Baltaş, A. (2000). Değişimin İçinden Geleceğe Doğru Ekip Çalışması ve Liderlik, 1.Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Brown, M. E. (2002). Leading With Values: The Moderating Influence Of Trust On Values Acceptance By Employees, Ph.D. Thesis, The Pennsylvania State University.

Conger, J. A. & Kanungo R. N. (1994). Charismatic leadership in organizations: Perceived behavioral attributes and their measurement, *Journal of Organizational Behavior* Volume 15, Issue 5, 439-452.

Conger, J. A. & Kanungo R. N & Menon S. T. (2000). "Charismatic Leadership and Follower Effects", *Journal of Organizational Behavior, 21*, John Wiley & Sons Ltd., p.747-767.

Çelik, V. (1999). Eğitimde Dönüşümcü Liderlik, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, Cilt 4, Sayı 4, ss. 1-20.

Çalokoğlu M.(2005). Eğitim Örgütlerinde Değişim Ve Liderlik, Hasan Ali Yücel Eğilim Fakültesi Dergisi Sayı 1, 63-77.

Damanpour, F. (1991). Organızatıonal Innovatıon: A Meta-Analysıs Of Effects Of Determınants And Moderators, *Academy of Management Journal*, Vol. 34, No. 3, 555-590.

Deniz, M. & Ünal, A. (2007). İnsan Kaynaklarının Bir Fonksiyonu Olarak Örgütsel Kariyer Yönetimi ve Bir Uygulama, *e-Journal of New World Sciences Academy, Social Sciences*, 2, (2), C0007, 101-119.

Dong I. J. & Chow, C. & Wu, A. (2003). The role of transformational leadership in enhancing organizational innovation:

Hypotheses and some preliminary findings *The Leadership Quarterly* 14, 525-544.

Eatwell, R. (2006). The Concept and Theory of Charismatic Leadership, *Totalitarian Movements and Political Religions*, Vol. 7, No. 2, 141-156.

Enkelmann, N. B. (2007). Çev: Lale Özmat, Karizma İçindeki Cevheri Keşfet*,* Arıtan Yayınevi, İstanbul.

Erdem, B. & Gökdeniz, M. & Ayhan Ö. (2011). Yenilikçilik ve İşletme Performansı İlişkisi: Antalya'da Etkinlik Gösteren 5 Yıldızlı Otel İşletmeleri Örneği, *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:26, Sayı:2, ss.77-112.

Gül, H. (2003). Karizmatik Liderlik Ve Örgütsel Bağlılık İlişkisi Üzerine Bir Araştırma, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Gebze.

Gümüşeli, A. (2001). Çağdaş Okul Müdürünün Liderlik Alanları, *Kuram Ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, Sayı:28, ss.531-548.

Hirst, G. & Mann, L. (2004). "A model of R&D leadership and team communication: the relationship with project performance", R&D Management, Vol. 34 No. 2, pp. 147-160.

İbicioğlu, H. & Özmen H.İ. & Taş S. (2009). "Liderlik Davranışı ve Toplumsal Norm İlişkisi: Ampirik Bir Araştırma", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* Cilt: 14, Sayı: 2, s.1-23.

Jacquart, P. & Antonakıs, J. (2015). When Does Charısma Matter For Top-Level Leaders? Effect Of Attrıbutıonal Ambıguıty, *Academy of Management Journal* 2015, Vol. 58, No. 4, 1051-1074.

Kaya, A.V. (1998). Toplumsal Değişme Açısından Karizmanın Şiddeti Atatürk, Hitler, Humeyni, Sis Yayınları, Ankara.

Keçecioglu, T. (1998). Lider ve Liderlik, Kalder Yayınları, İstanbul.

Kılınç, T. (1997). Liderlikte Durumsallığın Ötesi (II) Karizmatik Liderlik Yaklaşımı*,* 21.Y.Y'da Liderlik Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Cilt 2, İstanbul.

Mumford, M. D. & Gustafson, S. B. (1988). Creativity syndrome: Integration, application, and innovation. *Psychological Bulletin*, 103, 27 – 43.

Naktiyok, A. (2004). İç girişimcilik, Beta Yayıncılık, İstanbul.

Naktiyok, A. (2007). "Yenilik Yönelimi ve Örgütsel Faktörler", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 21(2), ss.211-230.

Paulsen N. & Maldonado D. & Victor J. & Ayoko C. O. (2009). "Charismatic leadership, change and innovation in an R&D organization", *Journal of Organizational Change Management*, Vol. 22 Iss 5 pp. 511 – 523

Oktay, E. & Gül H. (2003). "Çalışanların Duygusal Bağlılıklarının Sağlanmasında Conger ve Kanungo'nun Karizmatik Lider Özelliklerinin Etkileri Üzerine Karaman ve Aksaray Emniyet Müdürlüklerinde Yapılan Bir Araştırma", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* Sayı: 10, s. 403-428.

Özdevecioğlu, M. & Biçkes, D. M. (2012). Örgütsel Öğrenme Ve İnovasyon İlişkisi: Büyük Ölçekli İşletmelerde Bir Araştırma, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 39, Ocak-Haziran ss. 19-45.

Özmusul, M (2012). Öğretmen Eğitiminde Yaratıcılık ve İnovasyon, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Cilt:20 No:3 Kastamonu Eğitim Dergisi, ss. 731-746..

Robert, T. K. (2006). Transformational Leadership, Initiating Structure, and Substitutes for Leadership: A Longitudinal Study of Research and Development Project Team Performance, *Journal of Applied Psychology*, Vol. 91, No. 1, 202-210.

Shamır, B, & Robert, H J. &Arthur M. B. (1993). The Motıvatıonal Effects Of Charısmatıc Leadershıp: A Self-Concept Based Theory*, Organizatıon Science*, Vol. 4, No. 4, November 1993 U.S.A.

Dvir, T. & Dov E. & Bruce J. Avolio & Shamir B. (2002). Impact Of Transformatıonal Leadershıp On Follower Development And Performance: A Fıeld Experıment, *The Academy of Management Journal*, Vol. 45, No. 4 Aug.,), pp. 735-744

Uras, M. (1998). Lise Öğretmenlerinin Örgüt Sağlığının Moral, Yenilikçilik, Özerklik, Uyum Ve Problem Çözme Yeterliği Boyutlarına İlişkin Algıları, IV. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu 15- 16 Ekim Pamukkale Üniversitesi-*Denizli Paü Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:7, Özel Sayı.

Urgancı, H. (2009). Ben Sen'im Herkes İçin Karizma, Dharma Yayınları, İstanbul

Uzkurt, C. (2008). Yenilik Yönetimi ve Yenilikçi Örgüt Kültürü, İstanbul: Beta Basım Yayım.

Van, D, V. (1986). "Central Problems in the Management of Innovation", *Management Science*, 32(5), 591.

Watt, D. (2002). How innovation occurs in high schools within the network of innovative schools: The four pillars of innovation research project. Retrieved January 9, 2011 http://www.bishops.k12.nf.ca/poster2004/fourpillars.pdf

Yahyagıl, M. Y. (2001). Örgütsel Yaratıcılık ve Yenilikçilik, *Yönetim Dergisi*, Yıl 12, Sayı 38, Ocak -, 5.7-16.

Yüksel, M. M. (2006). Karizmatik Lider Örneği Olarak Hz. Ömer, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya.

GİRİŞİMCİLİK VE KALKINMA DERGİSİ'NİN BİBLİYOMETRİK ANALİZİ

Özlem ÇETİNKAYA BOZKURT
Doç. Dr., Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Bucak İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü
ozlemcetinkaya@mehmetakif.edu.tr

Ali ÇETİN
Yüksek L. Öğr. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
SBE İşletme Anabilim Dalı
c.cetinali@gmail.com

Geliş Tarihi: *07.06.2016*
Kabul Tarihi: *20.06.2016*

ÖZ

Amaç ve Kapsam: Çalışmanın amacı, Girişimcilik ve Kalkınma Dergisinde 2006-2015 yılları arasında yayımlanan hakem denetimli makaleleri bibliyometrik özellikleri kapsamında incelemektir. **Yöntem:** Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden bibliyometrik atıf analizi tekniği kullanılmıştır. **Bulgular:** Toplamda değerlendirmeye alınan 153 makalenin bibliyometrik analizi sonucunda en çok "girişimcilik ve girişim kültürü", "ekonomi-iktisat" ve "pazarlama/dış ticaret" konularına ağırlık verildiği görülmüştür. En fazla yayın yapan kurumlar arasında Çanakkale Onsekiz Mart, Harran, Balıkesir ve Sakarya Üniversiteleri yer alırken, toplamda 64 kurum katkıda bulunmuştur. Dergide en çok atıf yapılan kaynak türü makaledir. Dergiye en fazla katkının Yardımcı Doçent Dr. unvanına sahip yazarlar tarafından yapılmış olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, dergi Price, Lotka Yasası ve 80/20 Kuralına uymamaktadır. Yapılan değerlendirmeler sonucunda Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi'nde yayımlanan çalışmaların tamamına yakının Türkçe olduğu belirlenmiştir. İncelenen 153 makale içindeki toplam öz atıf sayısı 57'tir. Bulgulara göre, Girişimcilik ve Kalkınma Dergisindeki yayınlarda en sık atıf yapılan ilk 5 derginin Web of Knowledge kapsamında yer aldığı saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bibliyometrik Analiz, Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF JOURNAL OF ENTREPRENEURSHIP AND DEVELOPMENT

ABSTRACT

Aim and Scope: The aim of this study is to examine all the articles within the scope of bibliometric features that published in the Journal of

Entrepreneurship and Development between the years of 2006-2015. Methods: in this study bibliometric citation analysis technique has been used as one of the qualitative research methods. Results: As a result of bibliometric analysis of 153 articles in total, it has been revealed that the subjects which have been heavily concentrated on are as the following; "entrepreneurship and entrepreneurship culture", "economics" and "marketing/foreign trade". While 64 different institutions have made contributions to those publishes, Çanakkale Onsekiz Mart, Harran, Balıkesir and Sakarya Universities became prominent as the most publishing institutions. The most cited type of resource in the journal is article. Authors who have the status of Assist. Prof. detected as making the largest contribution to the journal. On the other hand the journal does not comply with the principles of 80/20, Price or Lotka Rules. Besides, it has been found out that almost all the articles published in the journal written in Turkish. The total number of self-citation within 153 articles that have been examined is 57. According to the findings, the most cited top 5 journals take place as part of Web of Knowledge.

Keywords: Bibliometric Analysis, Journal of Entrepreneurship and Development, Canakkale Onsekiz Mart University

GİRİŞ

Bir derginin başlıca hedefi, yayın yaptığı alana makaleler aracılığıyla katkı sağlamaktır. Bu katkının düzeyi ve oranı, yayınladığı makalelerin kalitesiyle ve niteliğiyle doğru orantılıdır. Akademik olarak yayınlanan dergilerin kalitesinin belirlenmesinde değişik ölçütler kullanılmaktadır. Bilimsel dergilerin niteliklerini belirlemek amacıyla çok sayıda teknik geliştirilmiş olmakla birlikte, bu tekniklerden en sık kullanılanı bibliyometrik analiz tekniklerdir. Derginin yüksek düzeyde atıf alması, önde gelen öz ve dizin veri tabanları tarafından taranması bibliyometrik inceleme adıyla bilinen bu teknikler ile dergilerin nitelikleri ortaya konmaya çalışılmaktadır (Kozak, 2003: 152). Karasözen ve arkadaşlarına göre (2009), her ne kadar kitaplar, tezler, raporlar, patentler bibliyometrik analizin öğeleri olarak sayılsalar da, bilimsel makaleler ana öğeyi oluşturmakta, yayın ve yazar sayıları, yayınlara yapılan atıflar bibliyometrik ölçünün temelini oluşturmaktadır (Akt. Polat ve Alkan, 2015: 26). Bu çerçevede bilimsel dergilerin niteliğine ilişkin bazı

analizler yapılmaktadır. Bibliyometrik analiz başlığı altında yapılan bu analizler dergilerin ilgili disiplindeki niteliklerini öne çıkaran verilerini elde ederek değerini ölçmede kullanılmaktadır. Dergilerin bibliyometrik analizinde; ilgili olduğu alanın en çok katkı veren ülkelerini, üniversitelerini, yazarlarını ve araştırma kategorilerini tespit ettiği görülmektedir.

Yayın hayatına 2006 yılında ulusal hakemli bir dergi olarak başlayan Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi (GKD), Türkiye'de girişimcilik ve girişim kültürü konularına yönelik makaleleri yayımlayan, Türkiye'de girişimcilik alanında bilinen ilk dergidir. Girişimcilik ve Kalkınma Dergisinin, 10 yıldır sürekli bir şekilde yayımlanıyor olması ve uluslararası veri tabanları tarafından taranması, dergiyi ayrıcalıklı bir konuma getirmektedir. Söz konusu dergide yayınlanan hakem denetimli makalelerin bibliyometrik incelemesi Türkiye'deki girişimcilik ile ilgili literatürün analiz edilmesi açısından oldukça önemlidir. Bu çalışmada Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi'nin 2006-2015 yılları arasında yayımlanan hakem denetimli makaleleri üzerinde yapılan incelemeler sonucunda elde edilen bulgular yer almaktadır.

Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi'nin bibliyometrik açıdan ilk kez analiz edilmesi yapılan çalışmanın özgünlüğünü yansıtmaktadır. İkincil amaç olarak girişimcilik literatüründe ilgili çalışmaların yönünü ve eğilimlerini göstermesi açısından da çalışmanın katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca çalışmanın, bu alanda araştırma yapmayı düşünen araştırmacılara yayınlarda yapılan atıflar boyutuyla farkındalık sağlamada olumlu bir etki oluşturabileceği beklenmektedir.

1. BİBLİYOMETRİK ANALİZ

Bibliyometri, matematiksel ve istatistiksel yöntemlerin kitaplar ve diğer iletişim ortamlarına uygulanması olarak tanımlanmaktadır (Pritchard 1969: 348). Başka bir ifade ile bibliyometri, akademik yayınların çeşitli unsurlarının sayısal analizler ve istatistikler yardımıyla incelenmesi ile ilgilenmektedir. Bibliyometrik analizler; tanımlayıcı nitelikte olabileceği gibi (belirli bir yılda yayımlanan makale sayısının belirlenmesi), değerlendirici nitelikte de (bir makalenin kendisinden sonra gelen araştırmaları ne şekilde etkilediğini ortaya koymak için atıf analizi yapılması) olabilirler (McBurney ve Novak, 2002: 40). Bibliyometrik analiz, alıntıların bilimsel faaliyetlerin geçmişi ile mevcut göstergeleri üzerine kurulmuştur (Garfield vd., 1983: 180; Small, 1973: 268).

Bibliyometrik çalışma sayesinde; yazar, konu, atıf yapılan yazar, atıf yapılan kaynaklar gibi verilerin istatistiksel olarak incelenmesi ve elde edilen istatistiksel sonuçlar ışığında belirli bir disipline ait genel yapının ortaya konması mümkün olmaktadır. Bilimsel iletişim araçlarının ne oranda kullanıldığını belirlemek üzere yararlanılan bir yöntem olan bibliyometrik analiz araştırmaları ile yayın ya da belgeler, belirli özellikleri bakımından incelenerek bilimsel iletişimle ilgili bulgular elde edilmektedir.

Makalelerde yapılan atıfların analizi ile, makalelerde en sık kullanılan kaynakları belirlemede, belli alanlardaki literatür yaşlanma hızlarını saptamada ve çekirdek dergilerin belirlenmesini sağlayacak veriler elde edilmektedir (Tatar ve Ece, 2012: 1). Tüm bu faydalarının yanı sıra bibliyometrik göstergelerin tek başına kullanılması sakıncalı sonuçlar doğurabilir. Örneğin; makale yanlış nedenlerle atıf alabilir (kötü uygulama), bir yazar kendi makalelerine

daha itina ile atıf verebilir, klikler kendi üyelerinin eserlerine atıf vererek gurubun entelektüel statüsünü yükseltmeye çalışabilirler, yazarlar potansiyel hakemleri mutlu etmek için onların yazdıkları sıradan makalelere atıf verebilirler, yazarlar rakiplerin makalelerine atıf vermeyi ihmal edebilirler, literatür tarama makaleleri çok atıf alırlar ve daha eski makalelere atıfların önünü kesebilirler veya dergi editörleri atıf avcılığı yapabilirler. Bu nedenle değerlendirme yapılırken mutlak surette farklı performans göstergelerin ortaya konulması oldukça önemlidir.

Bibliyometrik analizin çeşitli yasaları bulunmaktadır. Bu yasalar bilimsel yayımların kullanım verilerini irdeleyerek okuyucuya ilgili bilimsel çalışmanın biteliğine yönelik bir fikir sunar. En çok bilinen ve sıklıkla kullanılan bibliyometrik yasalar şunlardır: Bradford Yasası, Lotka Yasası, Zipf Yasası, Price Yasası, Pareto Yasasıdır (Polat ve Alkan, 2015: 26). Bradford Yasası "belirli bir konudaki literatürün dergilere dağılımını tanımlamaktadır" (Garfield, 1980: 476). Diğer bir adı dağılım yasası olarak bilinen Bradford yasasına göre; bilimsel dergiler belli bir konudaki makalelerin azalan verimlilik yasasına göre düzenlenirlerse, bir yanda konuyla daha çok ilgili bir çekirdek dergi grubu, diğer yandan da ilk gruptakiyle aynı sayıda makale içeren diğer alan grupları olmak üzere bölümlenirler. Zipf ise, yaptığı araştırmalar sonucunda, bir kelimenin uzunluğunun o kelimenin kullanım sıklığı ile yakından ilişkisi olduğunu belirtmiştir. Zipf, bir kelime ne kadar az harften oluşursa kullanım sıklığının o kadar arttığını yaptığı çalışmalar sonucunda tespit etmiştir (Zan, 2012: 29). Sözkonusu yöntemler makalenin amacına uymadığından Bradford ve Zipf Yasaları uygulanmamıştır. Araştırmada amaca uygun olarak Price, Pareto ve Lotka yasaları uygulanmıştır.

2. LİTERATÜRDE BİBLİYOMETRİK ÇALIŞMALAR

Bibliyometrik çalışmaların hangi tarihte başladığına ilişkin farklı düşünceler bulunmaktadır. Sengupta (1992: 92), içerik olarak ilk bibliyometrik çalışmanın Campbell tarafından 1896'da yayımlanan "*Theory of the National and International Bibliography*" adlı kaynak olduğunu iddia etmektedir. Lawani (1981: 295) ise, literatürde ilk bibliyometrik çalışmanın Cole ve Eales tarafından 1917 yılında ortaya konulduğunu öne sürmektedir. Söz konusu çalışmada; 1550-1860 yılları aralığında anatomi alanında yayınlanan çalışmaların karşılaştırmalı istatistikî bir analizi gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmanın ardından 1923 yılında İngiliz Patent Ofisi'nde resmi bir kütüphaneci olan E.Wyndham Hulme tarafından tarih bilimi alanında istatistikî bir analiz gerçekleştirilmiştir. Atıf analizi alanında ilk çalışma olarak kabul edilen, 1927 yılında gerçekleştirilen ve "*Journal of the American Chemical Society*" dergisinde yayınlanan makalelerin kaynakçalarının değerlendirildiği çalışmadır. Elde edilen bulgular ışığında ABD'deki bir kolej kütüphanesi için dergi aboneliği ve eski yayınları satın alma politikası geliştirilmiştir (Akt. Al ve Tonta, 2004: 23). 1978 yılından beri yayınlanmakta olan "*Scientometrics*" isimli dergi, bibliyometri alanında temel olma niteliğine sahiptir. Bibliyometri alanında yer alan bazı dergiler ise; "*International Journal of Scientometrics*", "*Informetrics and Bibliometrics*"dir. Bunların yanı sıra, "*Journal of Informetrics*" ilk sayısı ile atıf dizinleri kapsamına girmiş önemli bir dergidir (Al, 2008: 10).

Türkiye'de ise, bibliyometrik anlamda yapılan ilk çalışmanın 1970 yılında Özinönü tarafından yayınlanan "*Growth in Turkish Positive Basic Sciences"* olduğu kabul edilmektedir. Eserde astronomi, biyoloji, fizik, kimya, matematik, yer bilimleri alanlarındaki bilimsel

verimlilik ölçülmüştür. 1990 ve daha sonraki yıllarda da bu tür çalışmaların sayısında artış görülmeye başlanmıştır (Al, 2008: 10).

Berkman ve Kozan (1979) *Amme İdaresi Dergisi*'nde 1968-1977 yılları arasında yayımlanmış olan makaleleri yazarları, konuları, dayandıkları veri türleri gibi özellikler açısından ele almışlardır. Benzer şekilde Yıldırım (1993), *Amme İdaresi Dergisi*'nde 1968-1992 yılları arasında yayımlanan makaleleri çeşitli bibliyometrik özellikleri dikkate alarak incelemiştir. Çakın (1980) *Türk Kütüphaneciliği Derneği Bülteni* ve onun devamı niteliğinde olan *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*'nde 1952-1994 yılları arasında yayımlanan makaleleri konularına ve yazarlarına göre değerlendirmiştir. Yine benzer şekilde Tonta (2002), *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*'ndeki 1987-2001 yılları arasında yayınlanan 238 makalenin bibliyometrik değerlendirmesini yapmıştır. Dumrul ve Aysu (2006), *Erciyes Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*'nde 1981-2005 yılları arasında yayımlanan makaleleri yazarların unvanları, çalıştıkları kurumlar, anabilim dalları, çok yazarlık durumu, yazarların dergide yayımlanan makale sayısı ve makalelerin yazım dili gibi özelliklerini dikkate alarak incelemişlerdir. Birinci (2008) kimya alanında SCI'da dizinlenen tek akademik dergi olan *Turkish Journal of Chemistry*'nin bibliyometrik analizini yaptığı çalışmasında, 1995-2007 yılları arasında yayınlanmış olan 815 makaleyi değerlendirmiştir.

Al, Soydal ve Yalçın tarafından (2010) SSCI'da dizinlenen *Bilig* dergisinde 2008-2010 yılları arasında yayınlanan 100 makalenin bibliyografik analizi yapılmıştır. Taşkın ve Çakmak (2010) *Bilgi Dünyası* dergisinde 2000-2010 yıllarında yayınlanan 104 makaleyi ve 60 görüşü bibliyometrik açıdan değerlendirmişlerdir. Zencir ve

Kozak (2012) Sosyal Bilimler Enstitü Dergileri'nde yayımlanan turizm makalelerini, yazar, konu, araştırma yöntemi ve yazarların kurumları gibi bibliyometrik özellikleri açısından incelemişlerdir. Polat, Sağlam ve Sarı (2013) *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*'nde 2005-2012 yılları arasında yayımlanmış olan 434 makalenin bibliyometrik analizini yapmışlardır. Yozgat ve Kartaltepe (2009) kongrelerde örgüt teorisi ve örgütsel davranış konu başlıkları altında yer alan bildirilerin bibliyometrik profillerini belirleme amacındaki çalışmalarında; ulusal yönetim ve organizasyon kongrelerinde örgütsel davranış ve örgüt teorisi başlıkları altında 391 bildiride yapılan 7745 adet atfı analiz etmişlerdir. Çiçek ve Kozak (2012) *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*'nde yayımlanan hakem denetimli makaleleri 1997-2001, 2002-2006, 2007-2011 olmak üzere üç dönem üzerinden çeşitli bibliyometrik özellikler bakımından 202 makaleyi incelemişlerdir. Hotamışlı ve Erem (2014) *Muhasebe ve Finansman Dergisi*'nde 2005-2013 yılları arasında basılmış makaleleri bibliyometrik özellikleri kapsamında incelemeyi amaçlamışlardır. Bibliyometrik özellikler çerçevesinde değerlendirmeye alınan toplamda 562 makalenin analize tabi tutulduğu çalışmanın neticesinde finansal performans, kamu ekonomisi ve finansal piyasalar konularına ağırlık verildiği görülmüştür.

Ülkemizde özellikle 1990'lı yılların sonlarından itibaren Yükseköğretim Kurulu'nca uygulamaya sokulan akademik yükseltme ölçütlerinin arkasında yatan gerekçede, bilimsel yayıncılığa ilişkin nitelik sorununun aşılması planlanmıştır. Bilimsel dergilerdeki nitelik kaygısı, bu yayınların etkinliğinin ölçülmesine ilişkin değerlendirme çalışmalarının da artmasına neden olmuştur

(Polat vd., 2013: 274). Türkiye'de bibliyometrik analiz ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde genellikle fen bilimleri alanında yer alan dergi ve makalelere rastlanmıştır. Sosyal bilimler alanında yayınlanan makalelere yönelik son yıllarda bibliyometrik analizlerin artış gösterdiği söylenebilir. Genellemek mümkün olmamakla birlikte bibliyometrik analiz çalışmaları ile ilgili alan yazın incelendiğinde çalışmaların pek çoğunun ya belirli bir dergide veya belirli bir disiplin çerçevesinde yayımlanan makaleler veya bildiriler incelenerek ya da sadece tez çalışmaları araştırma kapsamına dâhil edilerek yapıldığı görülmektedir (Hotamışlı ve Efe, 2015: 106).

Ülkemizde girişimcilik alanında yayınlanan makale, tez ya da bildirilere yönelik bibliyometrik çalışmaların sayısı çok az olmakla birlikte son yıllarda bu tür çalışmalarda (Çaylan, 2014) bir artış olduğu gözlemlenmektedir. Yabancı literatürde ise 2000 yılı sonrasında bu tarz çalışmaların arttığı görülmüştür. Örneğin; Schildt ve arkadaşları (2006) yaptıkları çalışmada 2000 ve 2004 yılları arasında yayınlanan girişimcilik ile ilgili makalelerin ortak atıf modellerini analiz etmeye ve girişimcilikte en merkezi 25 araştırma konusunu belirlemeye çalışmışlardır. Granados ve arkadaşları (2011) 1991-2010 yılları arasında uluslararası dergilerde yayımlanan sosyal girişimcilik literatürünü detaylı bir şekilde analiz etmeye çalışmışlardır. Cornelius, Landström ve Persson (2006) 1982 ve 2004 yılları arasında girişimcilik alanındaki araştırma makalelerinin bibliyometrik analizini yapmışlardır. Çalışma, girişimcilik alanının gelişimini anlamaya yardımcı olmak, girişimcilik alanında kilit rol oynayan bilim adamlarının ilgi alanlarını belirlemek ve konuyla geçici olarak ilgilenen yazarların söz konusu bilim adamları ile arasındaki bağlantıları görmek için yararlı olmayı

amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda 1982 ve 2004 yılları arasında girişimcilik konusunda araştırma makalelerini bibliyometrik analiz yoluyla incelenmiştirler. Kakouris ve Georgiadis (2016) girişimcilik eğitimine ilişkin SCOPUS veritabanından alınan 7726 özetin anahtar kelime frekansları, ortak oluşum ağları ve atıflar aracılığıyla bibliyometrik analizini yapmışlardır. Kushkowski ise (2012) bibliyometrik teknikleri kullanarak 1981-2008 yılları arasında Girişimcilik Araştırmaları Frontiers'de yer alan 3.395 maddeyi, Babson College Entrepreneurship Research Conference (BCERC) işlemlerini incelemiştir. Bulduğu sonuçlar, girişimciliğin gittikçe uluslararası düzeylere odaklandığını, işbirliğine dayalı, disiplinlerarası bir alan olduğuna işaret etmektedir. López-Fernández ve arkadaşları (2016) yaptıkları çalışmada, bibliyometrik göstergeleri kullanarak aile şirketlerinde girişimcilik üzerine yapılan akademik araştırmanın kapsamlı ve sistematik bir incelemesini yapmışlardır. Servantie ve arkadaşları (2016) 1989-2015 döneminde yayınlanan 567 uluslararası girişimcilik makalesine bibliyometrik bir analiz uygulamışlardır. Amaçları uluslararası girişimciliğin gerçekten bir alan olup olmadığı konusunda başlatılan tartışmaya katkıda bulunmaya çalışmak olmuştur. Bunların dışında, Watkins ve Reader (2003); Reader ve Watkins (2001), Schildt ve Sillanpää (2004), Landström (2001), Kraus (2011), Ferreira ve arkadaşları (2015) ile Pato ve Teixeira (2014) benzer şekilde girişimcilik disiplinine ilişkin bibliyometrik analizler yapmışlardır.

3. ARAŞTIRMANIN AMACI, KAPSAMI VE YÖNTEMİ

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden bibliyometrik analiz tekniği kullanılmıştır. Bibliyometrik analiz tekniği günümüzde tarih, sosyal bilimler, dokümantasyon gibi birçok disiplinde uygulama alanı bulmaktadır (Okuba, 1997: 9). Nitel araştırma yöntemlerinden bibliyometrik analiz tekniğinin herhangi bir alandaki bilimsel gelişim düzeyini belirlemede önemli bir yöntem olarak kullanıldığı görülmektedir.

Araştırmanın amacı, Türkiye'de girişimcilik alanında bir ilk olan *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*'nde 2006-2015 yılları arasında hakem denetimli yayımlanmış makaleleri bibliyometrik özellikleri açısından incelemek ve elde edilen bulgular neticesinde dergi ile ilgili değerlendirmelerde bulunmaktır. Bu amaç doğrultusunda araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır;

- Dergide yayımlanan makalelerde en verimli yazarlar kimlerdir?
- Dergide yer alan makalelerin yazarları hangi kurumlarda çalışmaktadırlar?
- Dergideki makale yazarlarının unvan dağılımı nasıldır?
- Dergide yer alan makalelerin çok yazarlılık durumu nedir?
- Dergide yayımlanan makalelerin ortalama sayısı nedir ve makalelerin yıllara göre dağılımı nasıldır?
- Dergide yayımlanan makalelerde yazar başına düşen makale sayısı nedir?
- Dergide yayımlanan makalelerin konu dağılımı nasıldır?
- Dergide yayımlanan makalelerde geçen ortalama anahtar kelime sayısı ve anahtar kelimelerin başlıkta geçme oranı nedir?

- Dergide yayımlanan makaleler Pareto (80/20) kuralına, Price ve Lotka Yasalarına uymakta mıdır?
- Dergide yayımlanan makalelerin ortalama kaynakça sayısı nedir?
- Dergide yayımlanan makalelerde yayın dili nedir?
- Dergide yayınlanan makalelerde en sık atıf yapılan kaynak türü hangisidir?
- Dergide yayınlanan makalelerde elektronik ortam kullanımı durumu nedir?
- Yazarın GKD'ye atıf durumu ve kendine atıf durumu nedir?
- GKD'de en çok atıf yapılan dergilerin Web of Knowledge'deki durumu nedir?

Derginin 2006-2015 yılları arasındaki sayılarında yer alan tüm makalelere ulaşılarak, hakem denetiminden geçmiş 153 makale ele alınmıştır. Araştırma kapsamındaki makalelere elektronik ortam ve basılı sayılar kullanılarak ulaşılmıştır. Dergide yer alan, girişimcilik gündemi, girişimcinin gündemi, girişimcilere öneriler, kitap analizleri bölümleri araştırmaya dâhil edilmemiştir. Adı geçen bölümler incelendiğinde; "*girişimcilik gündemi*" başlığı altında girişimcilik alanında güncel konular hakkında öneriler ve çıkarımlarda bulunmaya yönelik ana yazılara yer verildiği görülmektedir. "*Girişimcinin gündemi*" bölümü, girişimcilik ile ilgili konularda sivil toplum örgütlerinden alınacak teori ve uygulamalara yönelik yazılar içermektedir. "*Girişimcilere öneriler*" bölümünde, girişimcilere yönelik iş yaşamında yardımcı olacak temel bilgiler ve uygulamalara ait yazılara yer verilmiştir. Ayrıca; "*Kitap Analizleri ve Yeni Çıkan Kitaplar*" başlıkları altında ise, girişimcilik alanında geçmiş ve yeni çıkan kitapların tanıtımı yapılmaktadır.

Araştırma kapsamındaki hakem denetimli yayınlanmış 153 makaleye ilişkin bilgiler Excel programına aktarılarak, tüm hesaplamalar, tablo ve grafiklere yönelik işlemler bu program üzerinden gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında incelenen makalelere yönelik tanımlayıcı ve içerik ile ilgili bilgilere yer verilerek, içerik analizinin kategorisel analiz tekniği uygulanarak şekillendirilmiştir. İçerik analizi metin içeriği toplama ve analiz etme tekniğidir (Neuman, 2006: 466). İlk aşamada araştırma soruları belirlenmiştir. İkinci aşamada kategorilere ayırma işlemi yapılmıştır. Kategoriler oluşturulurken daha önceden aynı konudaki benzer çalışmalarda kullanılan kategoriler kullanılmıştır. Üçüncü aşamada ise, kodlama işlemi yapılmıştır. Öncelikle örneklem içinde yer alan metinler okunarak anlamlarının anlaşılmasının ardından kategorilere ayrılması ve daha sonra da kodlanması yapılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen bulgular frekans ve yüzdeleriyle tablo ve grafik şeklinde yorumlanmıştır.

Değerlendirmeye alınan makalelerin konu dağılımları derginin web sayfasında "*amaç ve kapsam*" bölümünde yer alan konu başlıklarına göre (girişimcilik ve girişim kültürü, yönetim ve organizasyon, muhasebe, finans, insan kaynakları, pazarlama, maliye ve kamu yönetimi, pazarlama ve dış ticaret, siyasal bilimler ve uluslararası ilişkiler ve etik) sınıflandırılmıştır. Sınıflandırma yapılırken anahtar sözcük, makalenin başlığı, yayınlandığı dergi ve yazarın çalışma alanına göre değerlendirme yapılmıştır.

Makalelerin kaynakçalarına yönelik saptamalarda kaynakçaların tümü tek tek incelenerek değerlendirmeler yapılmıştır. Kaynakça değerlendirmesi kapsamında en sık atıf yapılan dergilerin en önemli

atıf veri tabanı olan Web of Knowledge'da taranma durumuna bakılmıştır.

4. DERGİNİN TANITIMI

Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi (GKD), Ocak ve Haziran aylarında olmak üzere yılda iki kez düzenli olarak yayınlanan, hakemli ve bilimsel bir dergidir. 2006 yılında yayın hayatına başlayan dergi bugüne kadar 20 cilt yayınlamıştır. Dergi'nin amacı, alanındaki boşluğu doldurmak üzere; araştırmaya dayalı ve sahasına orijinal katkılar sağlayacak makaleler yoluyla girişimcilik alanında akademik ve pratik içerik oluşumuna katkı sağlamak, girişimcilik alanında daha önce yayınlanmamış ya da daha önce yayınlanmış ancak 21. yüzyılın değişen şartları doğrultusunda giderek zenginleşen ilgili literatürü tarayarak tekrar ele alan araştırmalar ile yeni görüş ve gelişmeleri göz önünde bulundurarak hazırlanmış her türlü çalışmaları olacaktır (http://gkd.comu.edu.tr).

Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, girişimcilik ve girişim kültürü konularına yönelik olarak, sosyal bilimler alanında yayın yapar. Bu alanda hazırlanan ve konuyu işletmecilik, stratejik yönetim, ekonomi, insan kaynakları, maliye, sosyoloji, psikoloji, hukuk ve etik açılarından ele alan akademik makaleler, belirlenen genel yayın ilkeleri çerçevesinde hakem süreci sonrasında yayınlanır. İbrahim Bodur Girişimcilik Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından yılda iki defa yayınlanan dergide Türkçe ve İngilizce olarak kaleme alınmış makaleler kabul edilmektedir (http://gkd.comu.edu.tr). Ayrıca, Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi ulusal ve uluslararası olmak üzere (Ulrichsweb Global Serials Directory, Open Academic Journals Index, Directory of Research Journal Indexing (DRJI), The Global Impact Factor (GIF), Research Bible, Jour Informatics, ASOS

Index Academia Sosyal Bilimler İndeksi, Akademik Dizin ve Araştırmax) dokuz indeks tarafından taranmaktadır (http://gkd.comu.edu.tr).

5. BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

5.1. Dergideki En Verimli Yazarlar

2006-2015 yılları arasında 64 farklı kurum ve kuruluşa bağlı yazar tarafından dergiye katkı sağlanmıştır. Dergide en fazla hakemli makale yayınlayan yazarlar sırasıyla Semra Güney (4), Nazan Yelkikalan (3), Nilsun Sarıyer (3), Meliha Ener'dir (3). Yazar verimliliğine ilişkin ayrıntı Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi'nde Yazarların Verimliliği

Yazar	Sayısı	Kurumu	*Yazar*	*Yayın Sayısı*	*Kurumu*
Semra Güney	4	Hacettepe Üni.	Öznur Bozkurt	2	Düzce Üni.
Nazan Yelkikalan	3	Çanakkale O.M.Ü.	Serap Palaz	2	Balıkesir Üni.
Meliha Ener	3	Çanakkale O.M.Ü.	Çağrı Bulut	2	Yaşar Üni.
Nilsun Sarıyer	3	Çanakkale O.M.Ü.	Yasemin Özdemir	2	Sakarya Üni.
Muhammet Karanfil	2	Çanakkale O.M.Ü.	Ayşin Aşkın	2	Çanakkale O.M.Ü.
Mustafa Boz	2	Çanakkale O.M.Ü.	H.Mustafa Paksoy	2	Kilis 7 Aralık Ü.
Mustafa Kara	2	Çanakkale O.M.Ü.	Sadettin Paksoy	2	Kilis 7 Aralık Ü.
Kadri Cemil Akyüz	2	Karadeniz Tek.Üni.	Mehmet Çavuşoğlu	2	Çanakkale O.M.Ü.

İbrahimYıldırım	2	Karadeniz Tek.Üni.	Osman Uluyol	2	Çanakkale O.M.Ü.
Kamil Necdet Ar	2	Okan Üni.	Ayten Akatay	2	Çanakkale O.M.Ü.
Murat Ali Dulupçu	2	Süleyman Demirel Ü.	Selda Başaran Alagöz	2	Karamanoğlu M. B. Ü.
Sibel Tan	2	Çanakkale O.M.Ü.	Yılmaz Bayar	2	Karabük Üni.
Hasan Alp Özel	2	Çanakkale O.M.Ü.	Ahmet Kayan	2	Harran Üni.

5.2. Dergideki Yazarların Kurumlarının Dağılımı

Dergideki makalelerin %70'i Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi dışındaki kurum ve kuruluşlara bağlı kişilerin katkısı ile yazılırken, %30'u Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nde akademisyenlerin katkısı ile yazılmıştır. Bu oranlar GKD'nin alanında bilinen ve tercih edilen bir dergi olduğunu göstermektedir. 2006-2015 yılları arasında 64 farklı kurum ve kuruluşa bağlı yazar tarafından katkı sağlanmıştır. GKD'e katkı sağlayan yazarların bağlı olduğu kurumlar arasında sırasıyla Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (43), Harran Üniversitesi (7), Balıkesir Üniversitesi (6) ve Sakarya Üniversitesi (6) yer almaktadır.

5.3. Dergideki Yazarların Unvanlarına Göre Dağılımı

Makale yazarlarının unvanlara göre dağılımına bakıldığında % 39,3'ü yardımcı doçent, % 14,4'ü araştırma görevlisi, %14'ü doçent, % 8,6'sı öğretim görevlisi, % 6,2'si doktor, % 5,8'i

profesör, % 5,5'i doktora öğrencisi, % 3,9'u yüksek lisans öğrencisi, % 1,6'sı özel ve % 0,7'si de uzmanlardan oluşmaktadır (Tablo 2). Buna göre, dergiye katkı bakımından en verimli akademisyen grubunun yardımcı doçentler olduğu görülmektedir. Bu sonuçta Türkiye'de doçent olma yolundaki akademisyenlerin daha fazla yayın yapması son derece normal karşılanabilir.

Tablo 2: Yazarların Unvanlarına Göre Dağılımı

Yazarların Unvanları	*Sayı*	%
Yardımcı Doçent	101	39,6
Araştırma Görevlisi	37	14,5
Doçent	35	13,7
Öğretim Görevlisi	22	8,6
Doktor	16	6,3
Profesör	15	5,9
Doktora Öğrencisi	*14*	5,5
Yüksek Lisans Öğrencisi	9	3,5
Özel	4	1,6
Uzman	2	0,7
Toplam	255	100

5.4. Dergideki Yazarların Çok Yazarlılık Dağılımı

2006-2015 yılları arasında Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi'nde (GKD) yayınlanan 153 makale 257 yazar tarafından yazılmıştır. Makale başına düşen yazar sayısı 1,68'dir. GKD'de tek yazarlı 79 makale (%52), iki yazarlı 46 makale (%30), üç yazarlı 27 makale (%17), dört yazarlı makale bulunmaz iken, beş yazarlı 1 makale (%1) bulunmaktadır.

5.5. Dergideki Makalelerin Yıllara Göre Sayısının Dağılımı

Dergide bir sayıda en çok 12 makale yer alırken en az 5 makale yer almıştır. Makale sayılarına ilişkin tabloya bakıldığında makale sayısında bir istikrarın olmadığı görülmektedir. Bilimsel dergilerde her sayıda belli bir makale yayınlanması önemli nitelik göstergelerinden biridir. GKD'nin bu konuda bir ilke kararı alarak yayın kurallarında ilan etmesi gerekmektedir. Şekil 1'de yıllara göre makale sayılarının dağılımı görülmektedir.

Şekil 1: Dergide Yıllara Göre Makale Sayılarının Dağılımı

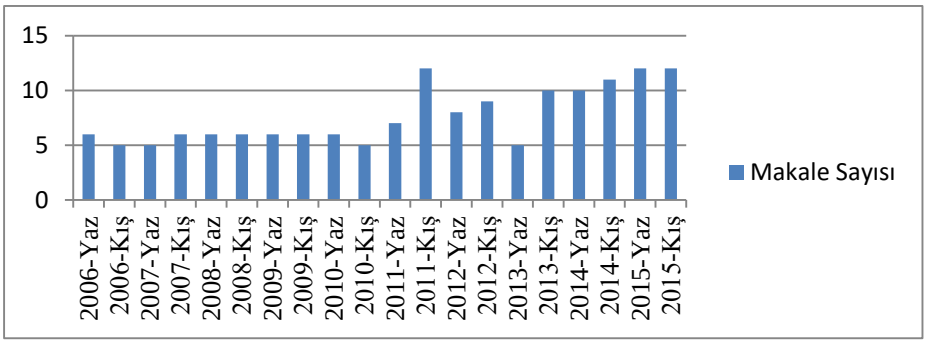

5.6. Yazar Başına Düşen Makale Sayısı

2006-2015 yılları arasında dergide yayınlanan 153 makale dikkate alındığında makale başına düşen yazar sayısı 1,68'dir.

5.7. Dergideki Makalelerin Konu Dağılımı

Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi belirlemiş olduğu genel yayın ilkeleri çerçevesinde, girişimcilik ve girişim kültürü konularına yönelik olarak, sosyal bilimler alanında yayın yapmaktadır. Bunlara ilaveten işletmecilik, stratejik yönetim, ekonomi, insan kaynakları, maliye, sosyoloji, psikoloji, hukuk ve etik açılarından ele alınan akademik makaleler de yayınlanmaktadır. GKD'de yayınlanan 153 makalenin konu analizi, kullanılan anahtar kelimeler ve konu

başlıkları temel alınarak belirlenmiştir. Tablo 3'te makalelerin konu dağılımları verilmiştir. Buna göre en çok "Girişimcilik ve Girişimcilik Kültürü" ile "Ekonomi -İktisat" konu başlıklarında makale yazıldığı görülmüştür.

Tablo 3: Makalelerin Konu Dağılımı

Konu	Kullanım Sayısı
Girişimcilik ve Girişim Kültürü	56
Ekonomi -İktisat	27
Pazarlama ve Dış Ticaret	16
Yönetim ve Organizasyon	15
Finans	14
KOBİ	6
İnsan Kaynakları	4
Kamu Yönetimi	4
Diğer (Muhasebe-Turizm-STK-Verimlilik)	4
Bilgi Teknolojileri - Bilişim	3
Siyasal Bilimler ve Uluslararası İlişkiler	2
Stratejik Yönetim	2
Toplam	**153**

5.8. Anahtar Kelime Sayısı ve Dağılımı

Dergide yayınlanan 153 makale için toplam 613 anahtar kelime kullanılmıştır. Makale başına ortalama 4 anahtar kelime düşmektedir. Makalelerde en fazla 9 anahtar kelime kullanılmış iken

2 tane makalede ise anahtar kelime yer almamıştır. Anahtar kelime kullanılmayan makaleler 2009 Haziran ve Aralık yayınlarına aittir. Makalelerde en fazla kullanılan anahtar kelime dağlımı şekil 2'de görülmektedir. Grafik oluşturulurken sadece 1 ve 2 kez kullanılan anahtar kelimeler dâhil edilmemiştir. Buna göre, inceleme yapılan makalelerde sırasıyla "girişimci" (57 kez), "girişimcilik" (11 kez) ve "girişimci kişilik özellikleri" (9 kez) ve "KOBİ" (9 kez) en çok kullanılan anahtar kelimelerdir. Anahtar kelimelerin başlıkta geçme oranı ise %58'dir. Makalenin tanımlanmasında kullanılan anahtar kelimelerin başlıkta geçme oranının yüksek olması, erişilebilirlik oranının artmasına neden olmaktadır. GKD'sinin makale başlıkları incelendiğinde en çok 22 ve en az 3 kelimeden oluştuğu görülmektedir. Makalelerin başlıklarında kullanılan ortalama kelime sayısı 9'dur. Yazarların ve editörlerin bu konudaki hassasiyeti, çalışmaların ulusal ve uluslararası görünürlüğünü olumlu yönde etkileyecektir. Ayrıca derginin yayın politikası gereği, makalelerde en az 3 en fazla ise 5 anahtar kelimenin olması gerekirken yayınlanan toplam 11 makalenin söz konusu yayın kurallarına uymadığı tespit edilmiştir.

Şekil 2: Makalelerde En Çok Kullanılan Anahtar Kelime Dağılımı

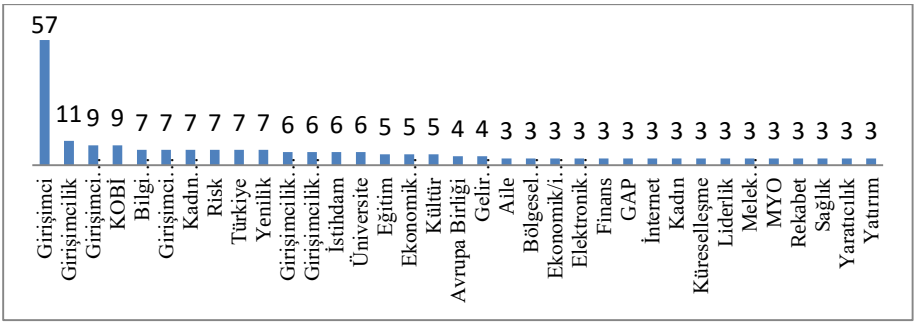

5.9. Price, Lotka Yasası ve Pareto (80/20) Kuralına Göre Bulgular

Pareto Yasası olarak da bilinen 80/20 kuralı bir literatürü oluşturan yazarların verimliliklerinin yüzdelik olarak analiz edilmesine dayalı bir yöntemi ifade eder. Bu kural uygulanarak yazar verimliliği ile ilgili inceleme yapan araştırmacılar bibliyometrik analizler gerçekleştirebilirler. 80/20 kuralı ile belirli bir konu alanında azınlığı oluşturan, ancak literatüre en çok katkı sağlayan yazarlar tespit edilebilir (Birinci, 2008). Kural kısaca; bir dergideki toplam makalelerin %80'inin, toplam yazarların %20'si tarafından yazılmış olmasının beklenmesidir. Buna göre; GKD'de yayınlanan 153 makalenin %80'i (122 makale), toplam 257 yazarın %20'si (51 yazar) tarafından yazılmış olması gerekmektedir. Yapılan analizde yazarların %20'sinin toplam makalenin %54'ünü yazdığı anlaşılmıştır. GKD'de yayınlanan makaleler 80/20 kuralına uymamaktadır. Sonucun bu şekilde çıkmasında tek yazarlı makalelerin sayısının yüksek olması etkili olmuştur.

Literatürde yazarların verimliliğinin ölçümü için yaygın olarak kullanılan bir diğer yöntem de Price Yasasıdır. Price Yasası "toplam yazar sayısının karekökü kadar yazar, toplam makalenin yarısını yazmaktadır" şeklinde formüle edilir (Birinci, 2008: 353). Price yasası yazarlara uygulandığında toplam yazar sayısının karekökü

kadar yani 13 yazarın, 153 makalenin yarısını yani 77 makaleyi yazması beklenmektedir. Ancak, yapılan analizde en verimli 13 yazarın toplam 31 makale yazdığı ve bunun da Price Yasasına uymadığı görülmektedir.

Lotka Yasası bir alanda, yazarların %60'ının bir makale ile %15'inin 2 makale ile %7'sinin 3 makale ile katkıda bulunduğunu öngören bir ölçüm yöntemidir (Birinci, 2008). Buna göre GKD'de yazarların %52'si (79 yazar) bir makale, %30'u (46 yazar) iki makale, %18'i (27 yazar) üç makale yazmıştır. GKD'nin Lotka Yasasına da uymadığı görülmektedir.

5.10. Makalelerin Kaynakça Sayısı

Dergide yayınlanan çalışmaların tamamı araştırmaya dayalı çalışmalar olmasından dolayı kaynakça kullanılmaksızın yapılmış bir çalışma yoktur. Bu durum derginin bilimselliği açısından önemli bir gösterge olarak değerlendirilebilir. Dergide yayınlanan 153 makale için toplam 5052 kaynak listelenmiştir. Makale başına düşen ortalama kaynak sayısı 33'tür. En çok kaynak kullanılan makalede 109, en az kaynak kullanılan makalede ise 5 kaynak listelendiği tespit edilmiştir.

5.11. Makalelerin Yayın Dili Dağılımı

Derginin yayın ilkeleri gereği Türkçe ve İngilizce yazılmış makaleler kabul edilmektedir. Yayınlanan 153 makale incelendiğinde 146'sı (%95,4) Türkçe, 7'si (% 4,6) ise İngilizcedir (Şekil 3). İncelemeye alınan sayılarda Türkçe ya da İngilizce özeti bulunmayan 3 adet makale yer almaktadır. Bunların iki tanesinde İngilizce özet, bir tanesinde Türkçe özet bulunmamaktadır. İngilizce makalelerin tamamı Türk yazarlar tarafından yazılmıştır. Yabancı

yazarlar tarafından yazılmış bir makaleye rastlanmamıştır. Bu da derginin uluslararası düzeyde tanınması için yeterli olmadığını göstermektedir. Ayrıca, 2012 yılından itibaren yayınlara düzenli olarak Türkçe ve İngilizce özetlerin ilave edildiği görülmüştür. Bu durum derginin yayın politikası ile ilgili son yıllardaki kararlılığını göstermektedir.

Şekil 3: Makalelerin Yayın Dili Dağılımı

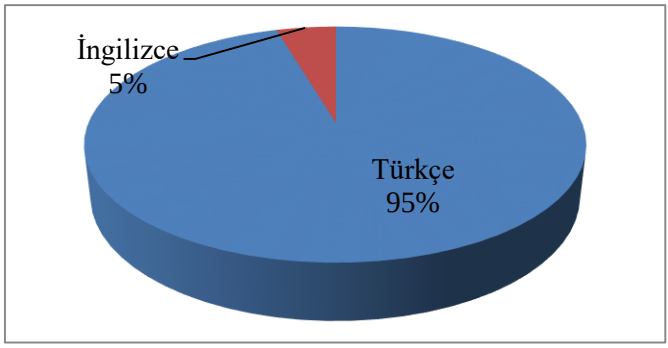

5.12. En Sık Atıf Yapılan Kaynak Türü

En sık atıf yapılan kaynak türü incelemesi, kaynakçalardaki künyeler tek tek değerlendirilerek değil ağırlıklı olarak hangi türün kullanıldığı dikkate alınarak yapılmıştır. Böylece yazarın çalışmayı hazırlarken daha çok hangi kaynak türünü kullanmayı tercih ettiği belirlenmeye çalışılmıştır. Yapılan çalışmada yazarların makaleleri hazırlarken en sık başvurdukları kaynak türünün % 45 ile bilimsel dergiler olduğu görülmüştür. Bunu %27 ile kitaplar takip etmektedir. Gazete, rapor, yönetmelik, tez vb. gibi kaynak türlerinin ağırlıklı olarak kullanılma oranı %14'tür. Yararlanılan bildirilerin oranı ise %2'dir (Şekil 4).

Şekil 4: En Sık Atıf Yapılan Kaynak Türüne İlişkin Bilgiler

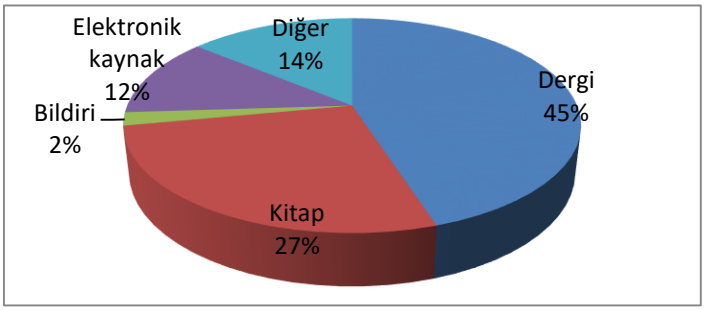

5.13. E-Kaynak Kullanım Durumu

Elektronik bilgi kaynağı kullanımının yaygınlaşmasıyla yapılan çalışmalarda elektronik kaynak kullanımı da artmıştır. GKD'de yayınlanan makalelerde elektronik kaynak kullanımına ilişkin bilgiler Şekil 5'de verilmiştir. Buna göre elektronik kaynakların kullanımında yıllara göre bir istikrarın olmadığı da görülmesine rağmen, son yıllarda hızlı bir kullanım artışı tespit edilmiştir.

Şekil 5: Elektronik Kaynak Kullanımının Dergi Sayılarına Göre Dağılımı

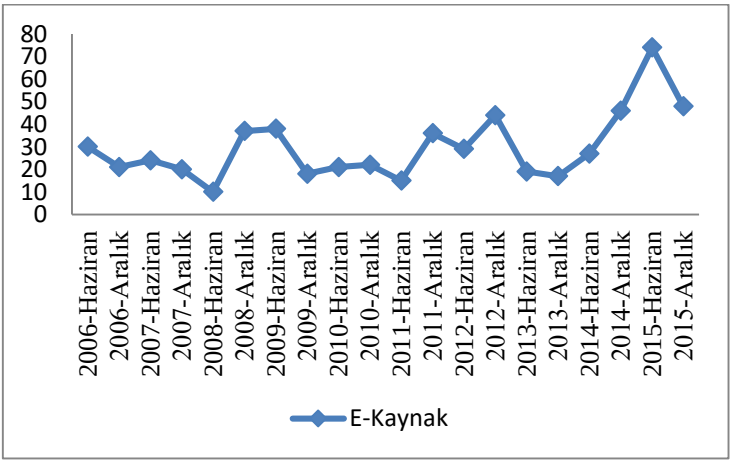

5.14. Öz Atıf ve Dergiye Atıf Durumu Dağılımı

Aksnes (2003: 235) öz atıfı, atıf yapılan ve atıf yapan makalelerde en az bir yazarın ortak olarak bulunması olarak tanımlamaktadır. Böylece tüm atıflar içinde kendine atıflar önemli bir yer tutmaktadır. Ancak konu ile ilgili yazında kendine atıfla ilgili farklı yaklaşımlar olduğundan bu konuda tam bir görüş birlikteliğinden bahsetmek de mümkün değildir. Kimi araştırmacılara göre kendine atıf, bireysel çalışmalarda normal ve kabul edilebilir bir işlem olarak görülürken, kimilerine göre ise yazarlar kendi bilimsel otoritelerini oluşturmak ve çalışmalarını görünür hale getirmek için kendine atıf yapar (Aksnes, 2003).

Bu bilgiler ışığında çalışma kapsamında yer alan yazarların kendine atıf durumları incelenmiş ve yıllara göre dağılımı şekil 6'da verilmiştir. 153 makale içindeki toplam öz atıf sayısı 57'tir. Öz atfın en fazla olduğu sayı 2015 Aralık (8 atıf) iken, 2008 Aralık, 2009 Aralık, 2010 Haziran, 2013 Haziran ve 2014 Haziran sayılarında hiç öz atıf yapılmamıştır.

Şekil 6: Öz Atıf Sayısının Sayılara Göre Dağılımı

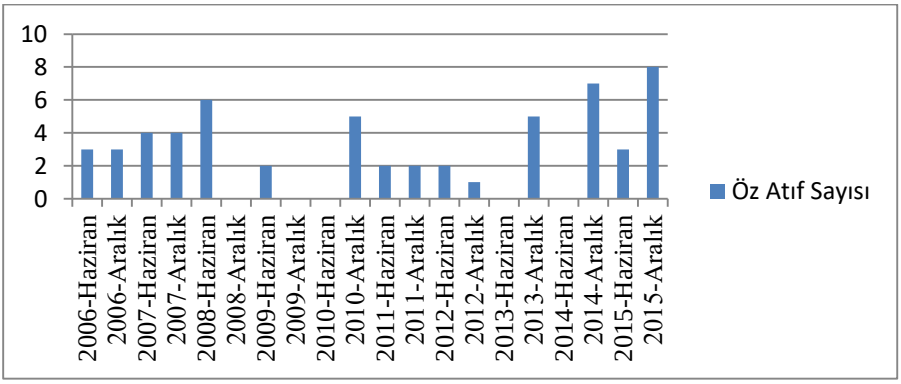

Bilimsel dergilerin alanındaki bilinirliğine yönelik göstergelerden bir tanesi de çalışmalarda makalenin yayınlandığı dergiye yapılan atıftır. Bu nedenle ele alınan döneme ilişkin çalışmalarda GKD'ye yapılan atıf durumları incelenmiş ve sonuçlar şekil 7'de verilmiştir. Buna göre dergiye atfın en çok yapıldığı sayı 2014 Haziran (11 adet) iken, 2006-2007-2010-2011 yıllarında hiç öz atfın yapılmadığı ortaya çıkmıştır. Dergiye yapılan öz atıf ortalaması yalnızca 1.55'tir. Ayrıca dergiye ilişkin öz atıfta yıllara göre istikrarlı bir dağılımın olmadığı görülmüştür. Bu durum derginin ileride uluslararası bir dizinde taranabilmesi açısından olumsuz bir göstergedir.

Şekil 7: Girişimcilik ve Kalkınma Dergisine Yapılan Atıfların Derginin Sayılarına Göre Dağılımı

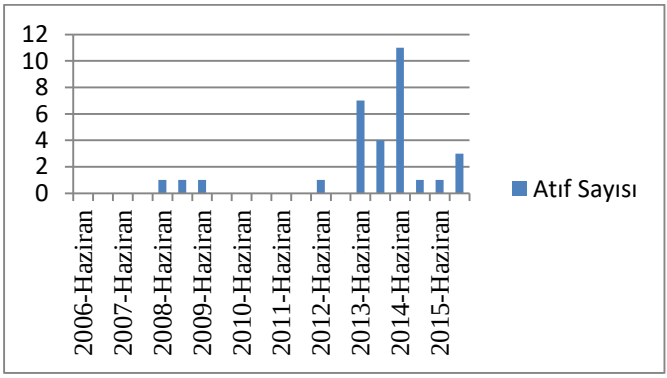

5.15. Atıf Yapılan Dergilerin Web of Knowledege'daki Dağılımı

Web of Knowledge, bilimsel yayınların etkinliğinin ölçülmesinde en önemli veri tabanıdır. Şekil 8 ve 9'da bibliyometrik analizi yapılan makalelerin kaynakçalarında en çok atıf yapılan yerli ve yabancı dergilerin isimleri belirtilmiştir. Yabancı dergilerin Web of Knowledge'ta taranma durumuna bakılmıştır. Bulgulara göre Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi'ndeki yayınlarda en sık atıf yapılan

ilk 5 derginin 5'inin de Web of Knowledge kapsamında yer aldığı saptanmıştır.

Şekil 8: En Sık Atıf Yapılan İlk 5 Yabancı Dergi Dağılımı

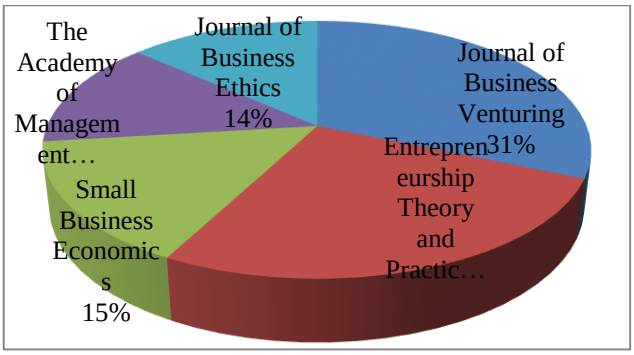

Şekil 9: En Sık Atıf Yapılan İlk 5 Türkçe Dergi Dağılımı

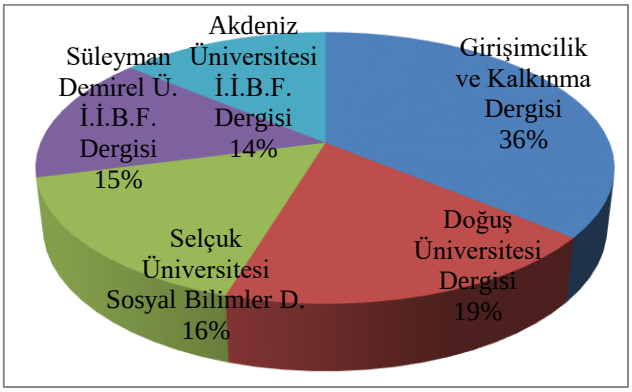

6. SONUÇ

Bibliyometrik çalışma ile belirli disiplinler ya da belirli bir disiplinde yayın yapan derginin niteliğine ve niceliğine ilişkin bilgi edinmek mümkün olmaktadır. Bu tür araştırmalar, sadece bir dergi ya da disiplinin değil aynı zamanda, bir ülkenin bilim politikasının durumunu göstermekte hatta gelişiminde de yol gösterici bir rol oynamaktadırlar. Doçentlik ve akademik yükseltme kriterleri,

bilimsel çalışmaların takip edilmesi, bireysel akademik başarının ölçülmesi gibi nedenlerden ötürü bibliyometrik analiz oldukça önemlidir. Bir dergi yayınladığı makaleler ile akademik kuralları yerine getirdiği ve belirli bir bilim dalının daha da gelişmesine katkıda bulunduğu için akademik değeri ve güvenilirliği artacaktır. Bu tür dergilere değerlendirme amaçlı daha çok makale gönderilmekte ve daha çok kimse bu tür dergilerde hakem olmayı istemektedir.

Bu çalışma ile Girişimcilik ve Kalkınma Dergisinde 2006-2015 yılları arasında yayınlanmış hakem denetimli 153 makale incelenerek yayın yapan yazarların profili, konu açısından yönelimleri, atıf yapılan kaynak türleri gibi çeşitli özellikler ele alınarak derginin bibliyometrik profili ortaya konulmaya çalışılmıştır. Buna göre, yazarların kurumları incelendiğinde yayın yapan kişilerin önemli bir bölümünün Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi mensubu olmadığı ortaya çıkmıştır. Böylece derginin fakülte dergisinin ötesinde alanında ulusal nitelikte bir dergi olduğu söylenebilir. Ayrıca derginin en çok ‘‘Girişimcilik ve Girişimcilik Kültürü’’ ile ‘‘Ekonomi -İktisat” konu başlıklarında makale yazıldığı görülmüştür. Buradan şu sonuç çıkarılabilir; dergide yayınlanan makalelerin daha çok girişimcilik ağırlıklı olduğu kalkınma kısmının ise daha geri planda kaldığı söylenebilir. Bundan sonra yayınlanacak makalelerde bu konuya da dikkat edilmesi yerinde olacaktır.

Analizler sonucu makalelerin yaptığı atıflar incelendiğinde ya bancı kaynaklı dergi ve eserlerin çokluğu dikkat çekmiştir. Yabancı kaynaklara yapılan atıfların çokluğuna rağmen aynı şekilde yabancı kaynaklardan dergiye yapılan atıflar neredeyse hiç yok denecek seviyededir. Bunun sebebi makalelerin büyük bir çoğunluğunun

yazım dilinin Türkçe olmasıdır. Gelecek sayılarıda yer alacak makalelerde daha fazla sayıda İngilizce yayım yapılması sayesinde derginin uluslararası düzeyde de tanınması olanaklı hale gelirken yabancı kaynaklı atıf alınması da hızla yükselecektir. Ayrıca, makalelerde özellikle İngilizce özetlerin ve anahtar kelimelerin bulunması uluslararası görünürlük açısından önemli bir durumdur.

Araştırmada en temel kısıt tek bir bilimsel dergi üzerinden genel değerlendirmeler yapılmış olmasıdır. Bu nedenle elde edilen bulguların Türkiye'de girişimcilik alanında üretilen bilgi çerçevesinde genellemesi mümkün olmamaktadır. Gelecek araştırmalar için daha çok sayıda girişimciliğe odaklanmış derginin belli başlı konulardaki araştırma makaleleri değerlendirmeye alınarak daha detaylı bulgulara ulaşılabilir, bu sayede daha kapsamlı ve birbiri ile ilişkilendirilmiş sonuçlar elde edilebilir.

Sonuç olarak, üretilen bilimsel eserin dünya çapında tanınması ve takip edilmesi açısından İngilizce yayım yapma konusu teşvik edilmelidir. Dergideki yayınların uluslararası düzeyde araştırmacılar tarafından ulaşılabilirliği ve dergiye atıf sayısını arttırma açısından bu konuya dikkat gösterilmesinde fayda vardır.

KAYNAKÇA

Aksnes, D.W. (2003). A Macro study of self-citation. *Scientometrics*. 56 (2), 235-246.

Al, U. & Tonta, Y. (2004). Atıf analizi: Hacettepe Üniversitesi kütüphanecilik bölümü tezlerinde atıf yapılan kaynaklar. *Bilgi Dünyası*, 5(1), 19-47.

Al, U. (2008). Türkiye'nin bilimsel yayın politikası: Atıf dizinlerine dayalı bibliyometrik bir yaklaşım. (Yayımlanmamış doktora

tezi) Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara.

Al, U., Soydal, İ. & Yalçın, H. (2010). Bibliyometrik özellikleri açısından Bilig'in değerlendirilmesi. *Bilig*, 55, 1-20.

Berkman A. Ü. & Kozan K. (1979). Amme İdaresi Dergisi'nde Yayınlanan Makaleler Üzerine Bir İnceleme. *Amme İdare Dergisi*, 2(1): 9-26.

Birinci, H. G. (2008). Turkish Journal of Chemistry'nin bibliyometrik analizi. *Bilgi Dünyası*, 9 (2), 348-369.

Cornelius, B., Landström, H. & Persson, O. (2006). Entrepreneurial studies: The dynamic research front of a developing social science. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 30 (3), 375-398.

Çakın, Y. (1980). Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni'nin içerik ve yazar yönünden değerlendirilmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Kütüphanecilik Bilim Dalı, Ankara.

Çaylan, D. Ö. (2014). Stratejik Girişimcilik Alanına İlişkin Bibliyometrik Bir Değerlendirme. *Girişimcilik ve İnovasyon Yönetimi Dergisi*, 3 (2), 61-80.

Çiçek, D. & Kozak, N. (2012). Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi'nde Yayımlanan Hakem Denetimli Makalelerin Bibliyometrik Profili. *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, 26(4), 734-756.

Dumrul, A. G. C. & Aysu, A. G. A. (2006). Erciyes Üniversitesi İİ BF Dergisinde Yayınlanan Makaleler: Değerlendirme ve

Bibliyografya (1981-2005). *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı 27, 171-249.

Ferreira, M. P., Reis, N. R., & Miranda, R. (2015). Thirty years of entrepreneurship research published in top journals: analysis of citations, co-citations and themes. *Journal of Global Entrepreneurship Research*, 5(1), 1-22.

Garfield, E., Morton, V. M. & Small, H. (1983). Citation data as science indicators. *Essays of an Information Scientist*, Vol. 6, 580- 608.

Garfield. E. (1980). Bradford's Law and related statistical patterns. *Essays of an Information Scientist*, Vol. 4, 476-483.

Granados, M. L., Hlupic, V., Coakes, E. & Mohamed, S. (2011). Social enterprise and social entrepreneurship research and theory: A bibliometric analysis from 1991 to 2010. *Social Enterprise Journal*, 7(3), 198-218.

Hotamışlı, M. & Efe, D. (2015). Duygusal Zekâ ve Liderlik İlişkisi Bağlamındaki Çalışmaların Bibliyometrik Analiz ile İncelenmesi. *Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 19(1), 101-121.

Hotamışlı, M. & Erem, I. (2014). Muhasebe ve Finansman Dergisi'nde Yayınlanan Makalelerin Bibliyometrik Analizi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (63), 1-19.

Kakouris, A., & Georgiadis, P. (2016). Analysing entrepreneurship education: a bibliometric survey pattern. *Journal of Global Entrepreneurship Research*, 6 (1), 2-18.

Karasözen, B., Bayram, Ö. G. & Zan, B. U. (2009). 1997-2006 Türkiye Bilim Göstergeleri Analizi. *Türk Kütüphaneciliği*, 23(1), 4-21.

Kozak, N. (2003). Türkiye'de Yayınlanan Akademik Dergilerin Niteliklerindeki Zaman İçerisindeki Değişim Nedenleri: Sağlık, Sosyal ve Teknik Bilim Alanlarında Yayınlanan Dergiler Üzerine Bir İnceleme. *Bilgi Dünyası*, 4(2), 146-174.

Kraus, S. (2011). State-of-the-art current research in international entrepreneurship: A citation analysis. *African Journal of Business Management*, 5(3), 1020-1038.

Kushkowski, J. D. (2012). Charting the Growth of Entrepreneurship: A Citation Analysis of FER Content, 1981-2008. *Journal of Business & Finance Librarianship*, 17(3), 201-219.

Landström, H., (2001). Who loves entrepreneurship research - knowledge accumulation within a transient field of research, RENT XV Conference, Turku, Finland, 22-23 November.

Lawani, S. M. (1981). Bibliometrics: its theoretical foundations, methods and applications. *Libri*, 31(1), 294-315.

López-Fernández, M. C., Serrano-Bedia, A. M., & Pérez-Pérez, M. (2016). Entrepreneurship and Family Firm Research: A Bibliometric Analysis of An Emerging Field. *Journal of Small Business Management*, 54(2), 622-639.

McBurney, M. K. & Novak, P. L. (2002). What is bibliometrics and why should you care?. In Professional Communication Conference, IPCC Proceedings. IEEE International, 108-114.

Neuman, W.L. (2006).Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar 2. (Çeviren Sedef ÖZGE), Yayın Odası, Ankara.

Okuba, Y. (1997). Bibliometric Indicators and Analysis of Research Systems: Methods and Examples, OECD Science, Technology and Industry Working Papers, 1997/01, OECD Publishing.

Pato, M. L., & Teixeira, A. A. (2014). Twenty years of rural entrepreneurship: a bibliometric survey. *Sociologia Ruralis*. 56 (1), 3-28.

Polat Ç, Sağlam M. & Sarı T. (2013) Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi'nin Bibliyometrik Analizi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi,* 27 (2), 273-288.

Polat Z. A & Alkan, M. (2015). Jeodezi, Jeoinformasyon ve Arazi Yönetimi Dergisi'nin Bibliyometrik Analizi, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, 15. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı, 25 28 Mart 2015, Ankara.

Pritchard, A. (1969). Statistical bibliography or bibliometrics?. *Journal of Documentation* 25(4), 348-349.

Reader, D. & Watkins, D. (2001). The intellectual structure of entrepreneurship: An author co-citation analysis. Paper presented at the XV RENT Conference, Turku, Finland, November.

Schildt, H. A., Zahra, S. A., & Sillanpää, A. (2006). Scholarly communities in entrepreneurship research: a co-citation

analysis. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 30(3), 399-415.

Schildt, H.A. & Sillanpää, A. (2004). Who, where, what, and with whom?–a bibliometric study of the evolution of entrepreneurship research. Paper presented at the Babson-Kauffman Entrepreneurship Research Conference, Strathclyde University, Glasgow, June.

Sengupta, I.N. (1992). Bibliometrics, Informetrics, Scientometrics and Librametrics: an Overview. *Libri*, 42 (2), 75-98.

Servantie, V., Cabrol, M., Guieu, G., & Boissin, J. P. (2016). Is international entrepreneurship a field? A bibliometric analysis of the literature (1989-2015). *Journal of International Entrepreneurship*, Vol. 14 , 168-212.

Small, H. (1973). Co-citation in the scientific literature: A new measure of the relationship between two documents. Journal of the American Society for Information Science, July-August, 265-269.

Taşkın, Z. ve Çakmak, T. (2010). Başlangıcından Bugüne Bilgi Dünyası Dergisi'nin Bibliyometrik Profili. *Bilgi Dünyası*, 11(2), 332-348.

Tatar, C. C. ve Ece, A.S. (2012). Bilimsel dergilerdeki müzik makalelerinin bibliyometrik profili. *Akademik Bakış Dergisi*, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, sayı 30, 1-16.

Tonta, Y. (2002). 1987-2001 Türk kütüphaneciliği. *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, 16 (3), 282-320.

Watkins, D. & Reader, D. (2003). Using bibliometrics as a tool to understand the literature of entrepreneurship. Paper presented at the XVII RENT Conference, Lodz, Poland, November.

Yıldırım, Y. (1993). 1968'den 1993'e Amme İdaresi Dergisi. *Amme İdaresi Dergisi*, 26 (1), 252-262.

Yozgat, U. & Kartaltepe, N. (2009). Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongre Kitaplarında Yer Alan Bildirilerin Bibliyometrik Profili: Örgüt Teorisi ve Örgütsel Davranış Bildirileri Üzerine Bir Araştırma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 4 (1), 149-165.

Zan, B. U. (2012). Türkiye'de Bilim Dallarında Karşılaştırmalı Bibliyometrik Analiz Çalışması. (Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara.

Zencir, E & Kozak, N. (2012). Sosyal Bilimler Enstitü Dergilerinde yayımlanan Turizm Makalelerinin Bibliyometrik Profili (2000-2010), N Kozak ve M Yeşiltaş (Yay. Haz), VI. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi Bildiri Kitabı, 673-685.

http://gkd.comu.edu.tr/ksayfalar/sayfa/4/20/amac-ve-kapsam [Erişim Tarihi 02.08.2016]

http://gkd.comu.edu.tr [Erişim Tarihi 02.08.2016]

GİRİŞİMCİLİK – EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ: TÜRKİYE İÇİN EKONOMETRİK BİR ANALİZ

Kadir KARAGÖZ
Doç. Dr. Celal Bayar Üniversitesi
İİBF, Ekonometri Bölümü
kadirkaragoz@cbu.edu.tr

Geliş Tarihi: *27.07.2016*
Kabul Tarihi: *01.11.2016*

ÖZ

1980'lere kadar ithal ikameci anlayışa dayalı içsel kalkınma politikasının izlendiği Türkiye, bu yıllardan itibaren köklü bir politika değişikliğine gitmiştir. Bu doğrultuda ekonomi liberalleştirilerek dış ticarete ve rekabete açılmış, özelleştirme yoluyla devletin ekonomik üretimdeki ağırlığına son verilmiştir. Bu değişikliğin ekonomik hayattaki bir diğer yansıması da, özel yatırım ve girişimlerin önündeki birçok engelin kaldırılması ve yatırım alanlarının çeşitliliğinin artırılması olmuştur. İzleyen yıllarda hükümetler, ekonomik büyümeyi sağlamak, özellikle istihdamı artırmak ve yoksulluğu azaltmak amacı doğrultusunda yatırım ve girişimciliği teşvik eden politikalar izlemişlerdir. Bu amaçla, bir yandan girişim ve yatırım ortamını iyileştirecek hukuki, ekonomik ve bürokratik tedbirler alınmış, bir yandan da hem yerli hem de yabancı girişimcilere çeşitli teşvikler ve kolaylıklar sağlanmıştır.

Bu çalışmada, Türkiye örneğinde girişimcilik ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki vektör otoregresyon modeli kullanılarak ampirik olarak incelenmektedir. Etki-tepki analizi sonuçları, Türkiye'de girişimcilik ile ekonomik büyüme arasında kısa dönemli pozitif bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. Granger nedensellik testine göre ise iki değişken arasında nedensellik bulunmamaktadır.

Anahtar Kelimler: Girişimcilik, ekonomik büyüme, regresyon analizi, Türkiye.

ENTREPRENEURSHIP – ECONOMIC GROWTH NEXUS: AN ECONOMETRIC ANALYSIS FOR TURKEY

ABSTRACT

After following an import substitution based endogenous development policy until 1980s, Turkey witnessed a fundamental policy change. In this line, the economy was liberalized and opened to foreign trade and competition, and the public sector intensity in the economic production has been ended. Another reflection of this policy change on the economic life was abolishment of the barriers across private investment and enterprises and enhancement of the variety of investment areas. In the following years, in order to ensure economic growth, especially to raise employment and reduce poverty, governments adopted the policies which promote investment and entrepreneurship. To this end, judicial, economic and bureaucratic measures have been taken in order to adjust the investment and entrepreneurial environment while a variety of promotions and ease have been provided to native and foreign entrepreneurs.

In this paper, the relationship between entrepreneurship and economic growth is empirically examined by using a vector autoregression model. Results of the impulse - response analysis show that there is a positive and short-term relationship between entrepreneurship and economic growth in Turkey. According to Granger causality test there is no causal relationship between the two variables.

Keywords: Entrepreneurship, economic growth, regression analysis, Turkey

1. Giriş

Girişimciliğin, yeni iş oluşumu yoluyla ekonomik büyüme üzerinde etkili olduğu fikri Schumpeter (1934)'den beri savunulmaktadır. Küresel Girişimcilik İzleme (Global Entrepreneurship Monitor-GEM) kuruluşu tarafından hazırlanan bir rapora göre, bir bölgenin ekonomik performansı ve refahının yüzde 70'i bölgenin ne kadar girişimci olduğu ile ilişkilidir (GEM, 2002; 19). Bununla birlikte, girişimciliğin ekonomik büyümeyi hangi kanal ile etkilediği konusunda bir fikir birliği olduğu söylenemez. Teorik ve ampirik literatürde yeni iş oluşumundan verimlilik

artışına, teknolojik ilerlemeden rekabet artışına kadar birçok farklı etkileşim biçimi öne sürülmektedir. Aslında, ülkelerin farklı karakteristiklerine göre bunlardan bir veya birkaçının geçerli olabileceği söylenebilir. Tartışmasız gerçek ise, tüm bu mecralar yoluyla girişimciliğin ekonomik büyümeye katkıda bulunabilmesi için öncelikle serbest piyasa ekonomisi kurallarının geçerli olması gerektiğidir.

1980'lere kadar ithal ikameci anlayışa dayalı içsel kalkınma politikasının izlendiği Türkiye, bu yıllardan itibaren köklü bir politika değişikliğine gitmiştir. Bu doğrultuda ekonomi liberalleştirilerek dış ticarete ve rekabete açılmış, özelleştirme yoluyla devletin ekonomik üretimdeki ağırlığına son verilmiştir. Bu değişikliğin ekonomik hayattaki bir diğer yansıması da özel yatırım ve girişimlerin önündeki birçok engelin kaldırılması ve yatırım alanlarının çeşitliliğinin artırılması olmuştur. İzleyen yıllarda hükümetler, ekonomik büyümeyi sağlamak, özellikle istihdamı artırmak ve yoksulluğu azaltmak amacı doğrultusunda yatırım ve girişimciliği teşvik eden politikalar izlemişlerdir. Bu amaçla, bir yandan girişim ve yatırım ortamını iyileştirecek hukuki, ekonomik ve bürokratik tedbirler alınmış, bir yandan da hem yerli hem de yabancı girişimcilere çeşitli teşvikler ve kolaylıklar sağlanmıştır.

Bu çalışmada Türkiye örneğinde, girişimcilik ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki vektörotoregresyon analizi kullanılarak üretim fonksiyonu yapısı içinde ampirik olarak incelenmiştir. VAR modelinden elde edilen bulgular,

Türkiye'de ekonomik büyüme ile girişimcilik arasında kısa dönemli bir ilişkinin geçerli olduğuna işaret etmektedir.

2. Girişimciliğin Tanımı ve Ölçülmesi

Türk Dil Kurumu girişimciyi; üretim amacıyla bir işe girişen, teşebbüs eden (müteşebbis), ticaret, sanayi vb. alanlarda sermaye koyarak girişimde bulunan kişi şeklinde tanımlamaktadır. Girişimci sözcüğünü ilk olarak kullanan ve bu konuda ilk çalışmaları yapan 18. yüzyılda yaşamış olan Fransız iktisatçı R. Cantillon'dur (Feki ve Minf, 2016). Cantillon, girişimcinin ekonomi açısından önemine dikkat çekmiş ve girişimciyi "belirsiz bir fiyattan satmak üzere belirli bir fiyattan ürün alan ve risk üstlenen kişi" olarak tanımlamıştır (Koppl, 2007; 16).

Girişimci, iktisat teorisinde temel üretim faktörleri olarak kabul edilen emek, sermaye ve toprağı bir araya getirerek üretimin gerçekleşmesine önayak olan unsur olarak kabul edilmektedir. İşletmenin faaliyetinde başarılı olabilmesi ve üretimin devam edebilmesi için girişimcinin mücadeleci olması, riskli durumlarla karşı karşıya kaldığında risk-getiri oranını iyi tahlil edebilmesi ve piyasalardaki belirsizlik durumlarında işletmeyi en iyi şekilde yönlendirmesi büyük önem arz etmektedir. Diğer taraftan, Schumpeterci bakış açısıyla ele alındığında, girişimcinin yeni ürünler oluşturma, yeni teknolojiler kullanma ve yeni pazarlara girme konusunda istekli ve yetenekli olmasının yanı sıra kendine

güvenmesi de taşıması gereken temel özelliklerdendir (Gerni vd., 2013; 761).

İnsanları girişimci olmaya iten sebepler açısından girişimcilik iki türe ayırılabilir; "Mecburi girişimcilik" (necessity entrepreneurship), insanların daha iyi bir seçenekleri olmadığından girişimci olmalarını, "fırsat girişimciliği" (opportunity entrepreneurship) ise piyasada fark ettikleri bir boşluğu doldurmak üzere girişimde bulunmalarını ifade etmektedir (Acs, 2006; 97). Bunun yanı sıra, bir "iç-girişimcilik"ten (intrapreneurship) de bahsedilebilir. İç-girişimcilik, şirket yöneticilerinin yeni bir yatırım veya farklı bir alanda yatırım kararı almalarını ifade etmektedir.

Benzer bir sınıflandırmada bulunan Baumol *ve diğ.* (2011), yeni ürünleri veya hizmetleri ticarîleştiren ya da bunları üretmek veya ulaştırmak için yeni yöntemler geliştiren *yenilikçi* girişimciyle, piyasada hâlihazırda mevcut olan mal ve hizmetleri üreten, ama bunu farklı bir mahalde yapan *kopyacı/tekrarcı* girişimciyi ayırt etmektedirler.

Girişimciliğin tanımlanmasından daha büyük bir zorluk bir ülkedeki girişimcilik faaliyetlerinin ölçülmesi konusunda yaşanmaktadır. Girişimciliği doğrudan ölçmek zor olduğundan, özellikle ampirik analizlerde, girişimcilik çeşitli göstergelerle temsil edilmektedir. Bunlar arasında en çok kullanılanlar patent sayısı, yeni kurulan şirket sayısı ve

kendi hesabına çalışan nüfus oranıdır. Bunların yanı sıra, son yıllarda GEM verilerinin de giderek yaygın bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Bunda GEM verilerinin girişimciliğin daha hassas ve güvenilir bir ölçüsünü vermesinin yanında, zaman içinde veri stokunun ve kapsanan ülke sayısının artmasının da etkili olduğu söylenebilir.

GEM araştırma programı ulusal düzeyde girişimcilik faaliyetlerini değerlendiren üniversite ve bazı kurumlardan oluşan bir konsorsiyum faaliyeti olarak 1999'da 10 ülkeyi kapsayacak şekilde başlatılmıştır. Program aradan geçen zaman içinde hızla büyümüş ve 2013 itibariyle dünya nüfusunun %75'ini oluşturan 75 gelişmiş ve gelişmekte olan ülkedeki girişimcilik faaliyetlerinin gelişimi ve düzeyi hakkında detaylı bilgi veren bir veri tabanına dönüşmüştür.

GEM programı, her bir katılımcı ülkedeki girişimcilik faaliyetlerinin ulusal düzeyde yapılan değerlendirmelerinin uyumlulaştırılmasına dayanmaktadır. Örneklemler rassal olarak oluşturulmaktadır. Resmi istatistik programlarında girişimciliğin ölçülmesine yönelik unsurlarla ilgili veriler farklılık gösterdiğinden, GEM projesi bu konuda uluslararası düzeyde homojen ve karşılaştırılabilir verilerin elde edilmesini mümkün kılmaktadır.

3. Girişimcilik – Ekonomik Büyüme İlişkisi

Girişimciliğin ekonomik büyüme üzerinde oynayacağı potansiyel role ilk işaret edenlerden biri 18. yüzyıl iktisatçılarından A. Smith'tir. Zenginlik ve refahın nasıl artırılabileceği üzerine kafa yoran Smith'e göre piyasalar büyüdükçe girişimcilik yeniliklerin ortaya çıkmasına, bu da işbölümünün ve verimliliğin artmasına yol açar. Smith'in aksine D. Ricardo üretim artışının emek, toprak ve sermaye gibi temel girdilerin bir fonksiyonu olduğunu savunmuştur. Azalan faktör verimliliği ve toprak gibi sabit faktörler nedeniyle nüfus artışı ekonomik büyümeyi baskı altına alır (Holcombe, 1998). Sonraki teorik gelişmelere bakıldığında, Ricardocu görüşün girişimciliğin ekonomik büyümeye etkisine ilişkin bakış açısı üzerinde, aslında gelecek gelişmeleri öngörmede daha başarılı olan Smith'e göre, daha etkili olduğu görülmektedir.

Girişimcilik ile ekonomik büyüme ve kalkınma arasında ilişki kurmak kolaydır: Girişimci yeni işletmeler kurar, bu işletmeler bir yandan yeni istihdam alanları yaratırken bir yandan da rekabetin artması nedeniyle etkinlik artışını, hatta teknolojik gelişmeyi beraberinde getirir (Acs, 2006; Acs ve Varga, 2005). Bununla birlikte, gerçekte durum daha karmaşık bir hâl alabilmektedir ve bu konuda çeşitli teorik yaklaşımlar geliştirilmiştir.

Neoklasik büyüme teorisi teknolojik değişme ve girişimciliğin açıklanması konusunda herhangi bir görüş belirtmemektedir. Ölçek ekonomileri fabrika düzeyinde etkide bulunduklarından, geleneksel Solow modelinde

ekonomik büyüme daha büyük fabrikalardaki sermaye yatırımına dayanmaktadır. Romer ve Lucas'ın katkılarıyla geliştirilen son dönem içsel büyüme teorileri, ölçek ekonomileri yerine dışsallıkları ve bilgiyi ekonomik büyümenin motoru olarak görmektedirler. Dışsallıklar birey düzeyinde etkili olduklarından, girişimci ve onun yarattığı örgütler ekonomik büyüme açısından daha önemli olabilmektedir (Acs ve Armington, 2004; Acs *ve diğ.*, 2012).

Girişimciliğin ekonomi içindeki rolü ve özellikle ekonomik büyümeye ve istihdama etkisi konusundaki görüşlerin 2. Dünya Savaşı'ndan itibaren ciddi değişiklikler gösterdiği söylenebilir. Savaş sonrası yıllarda fiziksel sermayenin ve büyük ölçekli firmaların ekonomik büyümenin başlıca belirleyicisi olduğu görüşü hâkimken, girişimcilik ve küçük ölçekli firmalara pek yer verilmemiştir. Daha sonraki yıllarda gelişen, bilginin ekonomik büyüme yolunda önemli bir unsur olduğu görüşü (bilgi ekonomisi) ve araştırma, fikrî mülkiyet ve beşerî sermayeye verilen önemin artması yine büyük firmaların ekonominin motoru olduğunu düşüncesini pekiştirmiştir. Ancak, bazı Avrupa ülkelerinde yeni bilgiye ve teknolojiye yapılan yüksek düzeyde yatırımlara rağmen büyümenin istenen düzeyde sağlanamaması (*Avrupa paradoksu* olgusu) 1990'lı yıllarda ilginin küçük ölçekli firmalar ve girişimciliğe yönelmesine neden olmuştur. Çünkü bilginin yayılması ve ticarîleştirilmesi konusunda girişimcilik bir aracı rolü üstlenmektedir (Audretsch *ve diğ.*, 2006: 33). Bu görüşü

destekleyen gelişmelerden biri de 70'li ve 80'li yıllar boyunca ekonomik faaliyetlerin büyük firmalardan küçük firmalara kaymasıdır (Carree ve Thurik, 2010: 559).

İktisat teorisinde, girişimciliğin ekonomik büyüme ile ilişkisine dikkat çeken ilk isim J. Schumpeter'dir. Schumpeter girişimciyi daha ziyade yeniliklerin taşıyıcısı olarak ele almakta ve girişimciliğin ekonomik büyümenin başlıca kaynaklarından biri olduğunu vurgulamaktadır. Yenilikçi girişimci, icatların izini sürerek, piyasaya hâkim olan firmalara kafa tutar ve mevcut teknolojilerin ve ürünlerin piyasadan kalkmasını sağlar. Bu *yaratıcı imha* süreci, Schumpeter'in tanımladığı Düzey I rejiminin en karakteristik özelliğidir. Diğer taraftan, büyük firmalar, yenilikten giderek artan Ar&Ge faaliyetlerine doğru uzayan güçlü pozitif geri-besleme zinciri sayesinde küçük firmaları alt ederler. *Yaratıcı birikim* olarak adlandırılan bu süreç ise Schumpeter Düzey II rejiminin ayırt edici özelliğidir.

Belirli bir dönem ve endüstride bu iki süreçten hangisinin baskın olacağı birçok faktöre bağlı olarak değişiklik gösterir. 20. asrın büyük kısmında birikim süreci etkili olurken, Batılı ekonomilerde 1970'lerden itibaren küçük ölçekli imalat işletmelerinin canlanma gösterdiği görülmektedir. Büyük firmalar yeniden yapılanıp küçülerek "asıl işleri" üzerine odaklanırken girişimcinin rolü tekrar ön plâna çıkmaktadır. Bu bakımdan 20. asrın son çeyreğinin yaratıcı imha sürecine uygun olduğu söylenebilir (Carree *ve diğ.* 2002; 11). Audretsch ve Thurik (2001) bu değişimi "yönetimsel

ekonomiden girişimsel ekonomiye geçiş" olarak nitelendirmektedirler.

Kalkınmışlık ve girişimcilik düzeyleri arasında, kalkınma evreleri yaklaşımına paralel olarak teorik bir ilişki kurulabilir. Kalkınma çabalarının ilk evresinde ekonomi ağırlıklı olarak kendi hesabına çalışmanın yaygın olduğu tarım sektörüne dayalıdır. Bu yüzden (mecburi) girişimcilik seviyesi yüksektir. İkinci aşama olan sanayi toplumunda, gerek ölçek ekonomileri gerekse yüksek üretim teknolojisi nedeniyle ortalama işletme büyüklüğü artar, kendi hesabına çalışan girişimlerden profesyonel yönetimin hâkim olduğu büyük işletmelere geçiş görülür. Bu da girişimcilik düzeyinin düşmesine yol açar. Acs *ve diğ.* (2008) ekonomik büyümeden girişimciliğe doğru bu tür bir negatif bir geri besleme etkisinden bahsetmektedir. Buna göre, ekonomik büyümeye bağlı olarak ortalama firma büyüklüğü giderek yükselmekte ve artan sermaye stoku nedeniyle girişimsel faaliyetlere nazaran başkası hesabına ücretli çalışmanın getirisi artmaktadır. Yani ekonomi büyüdükçe girişimciliği düşünen insan sayısı azalmaktadır.

Kalkınma sürecinin en ileri aşaması olan hizmet sektörü ağırlıklı ekonomilerde (fırsat) girişimciliği de yükselir, çünkü hizmet sektöründe ortalama işletme büyüklüğü sanayi sektörüne göre çok daha küçüktür. Diğer taraftan hizmet sektörü girişimcilik açısından daha fazla imkân sunmaktadır. Buna göre, ekonomik büyüme ve kalkınma ile

girişimcilik arasında genel olarak U-biçimli bir ilişki olduğu söylenebilir.

Tablo 1. Girişimciliğin Rolü.

Literatür Alanı	Özel İçerik	Rekabet	Yenilik	Yeni Firma	Ekonomik Büyümeye Katkı
Tarihsel görüş	Schumpeter/Baumol	++	+++	+	++
	Neo-Klasikler	++	+	0	+
	Avusturya Okulu	++	+	0	++
İçsel Büyüme Teorisi		+	+++	0	+
İktisat Tarihi		++	+++	+	+++
Yönetim Literatürü		+	+++	++	++
Sanayi İktsadı	- Porter	+++	+++	++	+++
Evrimci İktisat	- Eliasson	+++	+++	+++	+++

Not: 0 ; Literatürde yer almıyor, + ; İma yoluyla değiniliyor, ++ ; Açıkça değiniliyor, +++ ; Temel unsur olarak değiniliyor (Kaynak: Wennekers ve Thurik, 1999)

Acs ve Amoros (2008), ekonomik büyüme ile girişimcilik düzeyi arasındaki ilişkiyi araştırdıkları çalışmalarında ihracata dönük girişimlerin ekonomiye etkisinin gelişmekte olan ülkelerde negatif iken gelişmiş ülkelerde pozitif olduğunu ortaya koymaktadırlar. Bunun nedeni, etkinlik-yönlü aşamada bulunan gelişmekte olan ülkelerde ihracatın küçük firmalar tarafından değil, büyük ve çokuluslu firmalar tarafından yapılmasıdır. Diğer taraftan, bu firmaların genellikle yenilik-yönlü olmaları da bu uyumsuzluğu artırmaktadır.

Türüne bağlı olarak girişimciliğin büyümeye farklı şekilde etkide bulunması mümkündür. Mecburi girişimcilik hem istihdam ve büyüme kapasitesi kısıtlı olduğu için, hem de sıklıkla verimsiz ve düşük teknoloji içeren alanlarda gerçekleştirildiği için ekonomik büyüme kalkınma üzerinde anlamlı bir etkide bulunamamaktadır. Diğer taraftan fırsat girişimciliği tam tersi özellikleri nedeniyle büyümeye olumlu katkıda bulunabilmektedir. Dolayısıyla, bir ekonomide girişimciliğin büyüme ve kalkınmaya katkıda bulunması hangi tür girişimciliğin baskın olduğu ile yakından ilişkilidir.

4. Ampirik Literatür

Girişimciliğin ekonomik büyümeye etkisi konusundaki ampirik literatür, girişimciliğin ekonomik açıdan öneminin anlaşılmasına paralel olarak son yıllarda giderek genişlemektedir. Önceleri, girişimciliğin tanımlanması ve uygun bir gösterge ile temsil edilmesindeki zorluk ampirik çalışmaları güçleştirse de, özellikle GEM veritabanının gelişmesi ile birlikte ampirik çalışmaların sayısı artmaktadır. Tek ülke örneklerinde yürütülen zaman serileri analizlerinde girişimcilik düzeyini temsilen patent ve yeni kurulan şirket sayısı göstergelerinin, çok ülkeli panel veri analizlerinde ise elverişliliği nedeniyle GEM verilerinin kullanıldığı gözlenmektedir. Elde edilen bulgular genel olarak girişimciliğin ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilediği şeklindedir.

Önceki bölümde sözü edilen mecburi ve fırsat girişimciliğinin ekonomik büyüme ve kalkınma üzerindeki etkisi farklılık gösterebilmektedir. Acs ve Varga (2005), 11 ülkenin GEM verilerine dayanarak, mecburi girişimcilik ekonomik büyüme üzerinde herhangi bir etkide bulunmazken fırsat girişimciliğinin pozitif ve anlamlı bir etkide bulunduğunu belirtmektedirler.

Salgado-Banda (2005), 22 OECD ülkesi için yürüttüğü analizde girişimciliğin göstergesi olarak patent ve kendi işinde çalışanların sayısını kullanmıştır. Elde ettiği sonuçlar, patent sayısı göstergesi kullanıldığında girişimciliğin ekonomik büyüme üzerinde negatif etkide bulunduğu, ikinci gösterge için ise pozitif bir etkileşimin görüldüğü yönündedir.

Stam (2008), farklı bir girişimcilik göstergesi (Genç İşletme Göstergesi - *Young Business Indicator*) kullanarak gerçekleştirdiği analizde, girişimciliğin düşük gelirli ülkelerde ekonomik büyümeye etkide bulunmadığını, ancak geçiş ekonomileri ve yüksek gelirli ülkelerde önemli bir etkinin mevcut olduğunu belirlemiştir.

Acs ve Amoros (2008), ekonomik büyüme ile girişimcilik düzeyi arasındaki U-biçimli ilişkiden hareketle, kalkınmada etkinlik-yönlü aşamada bulunan ülkelerde girişimciliğin büyüme üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Ulaştıkları bulgulardan biri, etkinlik-yönlü aşamada bulunan ülkelerin mecburi girişimciliği azaltmaları gerektiği şeklindedir. İkinci

olarak, ihracata dönük girişimlerin ekonomiye etkisi gelişmekte olan ülkelerde negatif iken gelişmiş ülkelerde pozitiftir. Bunun nedeni, etkinlik-yönlü aşamada bulunan gelişmekte olan ülkelerde ihracatın küçük firmalar tarafından değil, büyük ve çokuluslu firmalar tarafından yapılmasıdır. Üçüncü olarak, yüksek etkili girişimler de ekonomiyi negatif yönde etkilemektedir, çünkü bu firmalar yenilik-yönlü aşamada faaliyet göstermektedirler.

Modern ekonomik büyüme literatürüne göre büyümenin üç temel kaynağı vardır: kamu harcamaları, yatırımlar ve beşeri sermaye. Girişimcilik, yatırımlar üzerinden büyümeye katkı sağlama potansiyeline sahiptir. Bahmani *ve diğ.* (2012), temel hipotezleri STKların büyümeyi etkilediği yönünde olmakla birlikte, girişimciliğin yatırımlar ve dolaylı olarak büyüme üzerindeki etkisini OECD üyesi 11 ülke örneğinde GEM verilerini kullanarak araştırmışlar ve girişimcilik ile yatırımlar arasında pozitif ama istatistiksel olarak anlamlı olmayan bir ilişki bulunduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Amaghouss ve Ibourk (2013), 2001 - 2009 yılları arasındaki verileri kullanarak 19 OECD ülkesi için gerçekleştirdikleri panel veri analizinde, girişimcilik ve yeniliğin ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediği sonucuna varmaktadırlar. Kurumsal yapının, özellikle yenilik potansiyeli üzerinde etkili olduğu da çalışmanın bir diğer bulgusudur.

Girişimciliğin büyüme üzerindeki etkisinin bölgelsel dinamiklere bağlı olarak farklılık gösterebileceği düşüncesinden hareketle, girişimciliğin bölgesel kalkınma üzerindeki etkisini konu alan çalışmalar da mevcuttur. Audretsch ve Keilbach (2004) girişimcilik ve ekonomik performans ilişkisini Almanya'nın bölgeleri için araştırmışlar ve bölgesel karakteristiklerin girişimcilik-ekonomik büyüme ilişkisini etkilediği sonucuna varmışlardır. Vazquez-Rozas *ve diğ.* (2010), İspanya ve Portekiz'de bölgesel ölçekte girişimcilik-ekonomik büyüme ilişkisini araştırmış ve pozitif bir ilişki bulunduğunu belirlemişlerdir. Yanya *ve diğ.* (2011) ise Tayland'ın 76 kenti için yürüttükleri analizde yeni kurulan şirket sayısının ekonomik büyümeyi artırdığını, ancak tersinin geçerli olmadığını ortaya koymuşlardır. Figueroa-Armijos ve Johnson (2016) Kansas-ABD örneğinde konuyu araştırmış, ancak girişimcilik ile büyüme arasında anlamlı bir ilişkiye ulaşamamışlardır.

5. Ekonometrik Analiz ve Bulgular

Bu bölümde girişimciliğin ekonomik büyümeye etkisi ekonometrik olarak analiz edilmektedir. Bunun için aşağıdaki Cobb-Douglas tipi klasik büyüme modeli kullanılmıştır.

$$Y = AK^{\alpha}L^{\beta}e^{u} \quad (1)$$

$$Y = AK^{\alpha}L^{\beta}Z^{\theta}e^{u} \quad (2)$$

$$lnY = lnA + \alpha lnK + \beta lnL + \theta lnZ + u \quad (3)$$

Burada; *Y*, çıktı düzeyini veya ekonomik büyüklüğü; *K*, sermaye stokunu; *L*, işgücünü; *Z* ise kontrol değişkenlerini

göstermektedir. Bu çalışmanın amacı doğrultusunda tahmin edilecek olan regresyon denklemi aşağıdaki gibidir:

$$\ln EB_t = ln\,\beta_0 + \beta_1 \ln\, SER_t + \beta_2 \ln EMEK_t + \beta_3 \ln GIR_t + u_t$$

(4)

Burada,

EB; Ekonomik büyüme (GSYH, cari fiyatlarla, milyon ABD $)

SER; Sermaye (Gayrisafi Sabit Sermaye Oluşumu, cari fiyatlarla, milyon ABD $)

EMEK; İşgücü (İstihdam edilenlerin sayısı, bin kişi)

GİR; Girişimcilik (Yeni kurulan şirket sayısı)

Ekonomik büyüme dönemler arası değişim yerine mutlak büyüklük olarak alınmıştır. Bunda negatif büyüme değerlerinin logaritmik dönüşüme engel teşkil etmesi de etkili olmuştur.

Girişimcilik düzeyini temsilen yeni kurulan şirket sayısı kullanılmıştır. Girişimcilik çoğu zaman, yeni iş girişiminin oluşumu veya kendi hesabına çalışan bireylerle ilişkilendirildiğinden (Minniti, 2007: ix) yeni kurulan şirket sayısı uygun bir gösterge olarak Kabul edilebilir. Ayrıca bu gösterge ampirik literatürde yaygın olarak kullanılmaktadır (örneğin, Audretch ve Keilbach, 2004; Vazquez-Rozas *ve diğ.*, 2010; Yanya *ve diğ.*, 2011). Çalışmanın zaman derinliği, GEM verilerinin kullanılmasını mümkün kılmamıştır.

1968 - 2012 dönemini kapsayan ve yıllık değerlerden oluşan veriler, Dünya Bankası-WDI online veri tabanından

ve TÜİK (2013)'ten derlenmiştir. Dalgalanmaları yumuşatmak ve olası bir değişen varyans sorununun etkisini hafifletmek için değişken değerlerinin logaritmaları alınmıştır.

Zaman serilerine dayalı regresyon analizinin gerçekçi sonuçlar vermesi için serilerin durağan olmaları gerekir. Bu nedenle analize öncelikle serilerin durağanlıkları araştırılarak başlanmaktadır. Bu amaçla, Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) ve Philips-Perron (PP) birim-kök testleri kullanılarak serilerin bütünleşme dereceleri incelenmiştir (bkz. aşağıda Tablo 2).

Tablo 2. Birim Kök Testleri

	ADF		PP	
Değişkenler	*Sabit*	*Sabit + Trend*	*Sabit*	*Sabit + Trend*
ln EB	0.6314 (0)	2.4996 (0)	-0.6314 (0)	-2.6974 (2)
ln GİR	-1.3760 (0)	-2.0021 (0)	-1.3807(1)	-2.1239 (1)
ln EMEK	-0.5438 (0)	-4.3589*** (5)	-0.5777 (2)	-2.0758 (2)
ln SER	-1.1228 (0)	-2.5009 (0)	-1.1228 (0)	-2.6963 (0)
Δ *ln EB*	-6.5838* (0)	-6.5048* (0)	-6.5838* (0)	-6.5048* (0)
Δ *ln GİR*	-6.0778* (0)	-6.0515* (0)	-6.0788*(0)	-6.0424 *(2)
Δ *ln EMEK*	-5.8656* (0)	-5.3002* (9)	-5.8645* (1)	-5.7895* (1)
Δ *ln SER*	-6.4126* (0)	-6.3755* (0)	-6.4128* (1)	-6.3755* (1)
Kritik Değerler: %1	-3.5885	-4.1864	-3.5885	-4.1864
%5	-2.9297	-3.5180	-2.9297	-3.5180
%10	-2.6030	-3.1897	-2.6030	-3.1897

Notlar: i) Δ işareti birinci farkları ifade etmektedir. ii) Parantez içindeki değerler gecikme uzunluklarını göstermektedir. iii) Gecikme uzunluğu minimum SBC kriterine göre seçilmiştir. iv) ADF ve PP için kritik değerler MacKinnon (1996) tarafından elde edilmiştir. v) *, ** ve *** sırasıyla $p < 0,01$, $p < 0,05$ ve $p < 0,10$ olduğunu göstermektedir.

Her iki test yönteminin sonuçlarına göre, değişkenlerin tümü düzey değerleri itibariyle durağan değilken birinci farkları alındıktan sonra durağan hale gelmektedirler. Değişkenler arasındaki ilişkiyi araştırmak üzere sabit terim ve trend içeren denklem yapısı için Johansen eşbütünleşme testi yürütülmüş ama anlamlı bir eşbütünleşme ilişkisine rastlanmamıştır. Bu nedenle analize VAR modeli ile devam edilmiştir. VAR modeli için uygun gecikme uzunluğunu belirlemek üzere bir dizi kritere başvurulmuştur. Bütün kriterler 1 gecikmenin uygun olduğunu işaret etmiştir (bkz. Tablo 3).

Tablo 3. VAR Modeli için Uygun Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi.

Gecikme	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	NA	1,60 e-06	-1,9960	-1,6617	-1,8743
1	206,2597*	9,69 e-09*	-7,1087*	-6,1056*	-6,7434
2	16,2555	1,29 e-08	-6,8525	-5,1808	-6,2438
3	8,8310	2,19 e-08	-6,3991	-4,0586	-5,5468
4	11,8625	3,29 e-08	-6,4152	-3,1252	-5,0386

Notlar: i) * Kriter tarafından seçilen uygun gecikme uzunluğunu gösterir. ii) FPE: Final prediction error, AIC: Akaike information criterion, SC: Schwarz information criterion, HQ: Hannan-Quinn information criterion.

VAR modelinden elde edilen tahminler için oluşturulan etki tepki fonksiyonları grafiksel olarak aşağıda verilmiştir. Girişimcilik düzeyindeki bir standart sapmalık şoka *EMEK* ve *SER* değişkenleri izleyen 3 dönem boyunca pozitif tepki vermekte, daha sonra etki giderek kaybolmaktadır. Aynı şekilde *EB* değişkeni de girişimcilik düzeyindeki şoka

pozitif tepki vermekte, şoku izleyen 4. dönemden sonra etki ortadan kalkmaktadır. Buna göre, her üç değişkenin de girişimcilik düzeyindeki artıştan pozitif yönde etkilendikleri ve bu etkinin giderek azalarak birkaç dönem boyunca kendini hissettirdiği söylenebilir

Şekil 1. Etki - tepki fonksiyonları

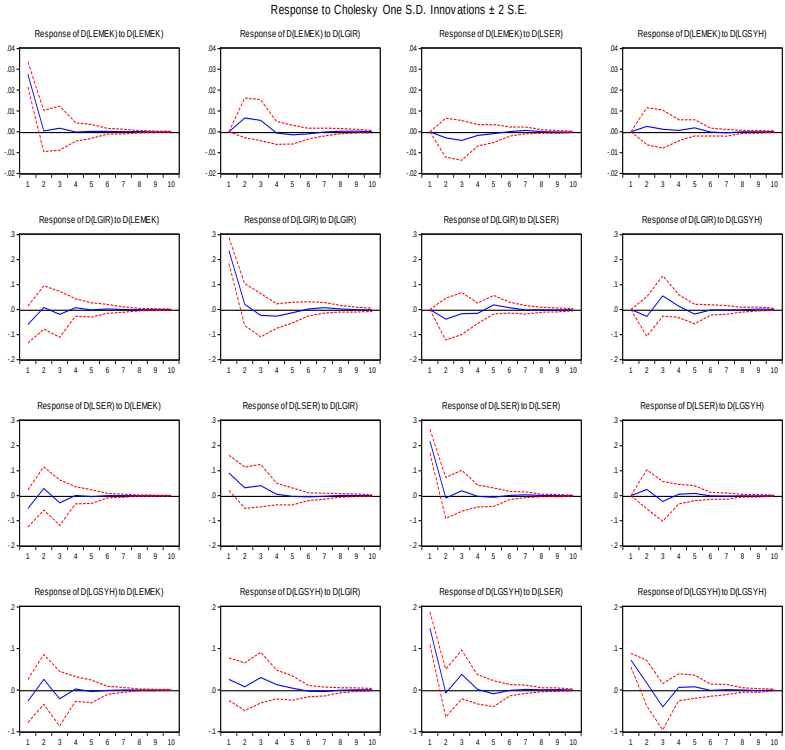

Tablo 4'te verilen varyans ayrıştırması sonuçlarına göre ise *EMEK* değişkenindeki değişim büyük oranda kendi şokları, bunun dışında ise girişimcilik düzeyindeki şoklar tarafından belirlenmektedir. Aynı durum *SER* değişkeni için de geçerlidir, ancak bu defa girişimciliğin etkisi *EMEK* değişkenindekinden iki kat daha yüksektir. *EB* değişkenindeki değişim ise kendi şoklarından ziyade *SER*

değişkenindeki şoklar tarafından belirlenmektedir. Girişimciliğin etkisi ise % 5 civarında seyretmektedir.

Bu sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde, girişimcilik düzeyindeki artışın Türkiye'de istihdam ve sermaye stoku üzerinde kayda değer bir etkide bulunduğu, GSYH üzerindeki etkisinin ise sınırlı olduğu sonucuna varılabilir. Girişimcilikyinin göstergesi olarak yeni kurulan şirket sayısının kullanıldığı düşünülecek olursa bu yönde bir bulguya ulaşmak beklenebilir. Girişimciliğin ekonomik büyüme/büyüklük üzerinde önemli bir etkide bulunamamasının nedeni olarak kurulan şirketlerin faaliyet başarısızlıkları, tabela şirketi olgusu ve yatırımların kuluçka süresinin uzun olabilmesi gösterilebilir.

Tablo 4. Varyans Ayrıştırması

Δ*lnEMEK* için varyans ayrıştırması					
Dönem	S.H.	Δ*lnEMEK*	Δ*lnGIR*	Δ*lnSER*	Δ*lnEB*
1	0,0276	100,0000	0,0000	0,0000	0,0000
2	0,0286	92,8398	5,3184	1,0146	0,8270
3	0,0295	87,6572	8,4643	2,9222	0,9560
4	0,0296	87,2885	8,4682	3,2413	1,0019
5	0,0297	86,6649	8,6409	3,3041	1,3899
6	0,0297	86,5756	8,7331	3,3006	1,3904
7	0,0297	86,5029	8,7284	3,3466	1,4218
8	0,0297	86,4942	8,7359	3,3477	1,4220
9	0,0297	86,4871	8,7424	3,3483	1,4220
10	0,0297	86,4864	8,7425	3,3488	1,4221
Δ*lnGIR* için varyans ayrıştırması					

Dönem	S.H.	Δ*lnEMEK*	Δ*lnGIR*	Δ*lnSER*	Δ*lnEB*
1	0,2440	6,0418	93,9581	0,0000	0,0000
2	0,2495	5,8869	90,5281	2,3754	1,2094
3	0,2576	6,0862	85,6921	2,6283	5,5932
4	0,2599	6,0696	85,2212	2,9250	5,7841
5	0,2615	5,9988	84,3968	3,4057	6,1985
6	0,2617	6,0014	84,3168	3,4858	6,1959
7	0,2618	5,9965	84,3233	3,4859	6,1940
8	0,2618	5,9965	84,3225	3,4867	6,1941
9	0,2618	5,9959	84,3137	3,4901	6,2001
10	0,2618	5,9957	84,3127	3,4907	6,2007
Δ*lnSER* için varyans ayrıştırması					
Dönem	S.H.	Δ*lnEMEK*	Δ*lnGIR*	Δ*lnSER*	Δ*lnEB*
1	0,2425	4,5018	14,1112	81,3869	0,0000
2	0,2477	5,6647	15,1642	78,1688	1,0022
3	0,2543	6,6254	16,8580	74,7302	1,7862
4	0,2545	6,6203	16,8979	74,6458	1,8358
5	0,2548	6,6282	16,8758	74,5330	1,9628
6	0,2548	6,6263	16,8979	74,5123	1,9633
7	0,2548	6,6244	16,9018	74,5063	1,9674
8	0,2548	6,6243	16,9023	74,5058	1,9674
9	0,2548	6,6241	16,9041	74,5035	1,9682
10	0,2548	6,6241	16,9043	74,5032	1,9682
Δ*lnEB* için varyans ayrıştırması					
Dönem	S.H.	Δ*lnEMEK*	Δ*lnGIR*	Δ*lnSER*	Δ*lnEB*
1	0,1694	2,4959	2,3005	77,1766	18,0269
2	0,1725	4,6525	2,4229	74,6195	18,3050
3	0,1847	5,3511	4,7124	69,2143	20,7220
4	0,1853	5,3335	5,1726	68,7861	20,7075
5	0,1857	5,3447	5,2088	68,6735	20,7728

6	0,1858	5,3459	5,2290	68,6561	20,7688
7	0,1858	5,3434	5,2671	68,6279	20,7614
9	0,1858	5,3430	5,2688	68,6238	20,7642
10	0,1858	5,3430	5,2699	68,6230	20,7639
Cholesky Sıralaması: Δ*lnEMEK* Δ*lnGİR* Δ*lnSER* Δ*lnEB*					

Son olarak, değişkenler arasındaki Granger nedensellik ilişkisi 4 gecikme için araştırılmış ve sonuçlar Tablo 5'te rapor edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, % 10 anlamlılık düzeyinde girişimcilik istihdam edilen emek miktarının Granger nedenidir. Girişimcilik düzeyi ile ekonomik büyüme arasında ise her iki yönde de Granger nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır.

Tablo 5. Granger nedensellik testi sonuçları.

Sıfır Hipotezi	F - değeri	p - değeri
lnGİR lnEMEK'in Granger nedeni değildir	2,342	0,076
lnEMEK lnGİR'in Granger nedeni değildir	1,143	0,354
lnSER lnEMEK'in Granger nedeni değildir	2,432	0,068
lnEMEK lnSER'in Granger nedeni değildir	1,971	0,127
lnEB lnEMEK'in Granger nedeni değildir	1,913	0,132
lnEMEK lnEB'nin Granger nedeni değildir	1,559	0,209
lnSER lnGİR'in Granger nedeni değildir	0,859	0,499
lnGİR lnSER'in Granger nedeni değildir	0,794	0,538

lnEB lnGİR'in Granger nedeni değildir	1,049	0,398
lnGİR lnEB'nin Granger nedeni değildir	0,831	0,515
lnEB lnSER'in Granger nedeni değildir	0,899	0,476
lnSER lnEB'nin Granger nedeni değildir	1,664	0,183

6. Sonuç

İktisat teorisinde uzunca bir süreden beri ekonomik büyümenin sadece emek, toprak ve sermaye stoku gibi temel girdilerin hacmi tarafından belirlenmediği şeklinde bir anlayış gelişmiş bulunmaktadır. Son birkaç onyıldan beri yürütülen ampirik çalışmalar Ar&Ge, teknolojik gelişme ve insan sermayesine yapılan yatırımların da ekonomik büyüme ve kalkınmaya anlamlı katkıda bulunduğu yönünde bulgular ortaya koymuştur. Daya yakın dönemde ise girişimcilik yetenek ve fırsatlarının da ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkileyebileceğine dair görüşler destek bulmakta, bu konuda teorik ve ampirik ilginin giderek arttığı gözlenmektedir.

Bu çalışmada, girişimciliğin ekonomik büyümeye etkisi Türkiye örneğinde araştırılmıştır. klasik bir büyüme modeli çerçevesinde, VAR modeline dayalı olarak gerçekleştirilen analizde yeni kurulan şirket sayısı ile temsil edilen girişimcilik faaliyetlerinin Türkiye'de ekonomik büyüme üzerinde pozitif yönde ama sınırlı bir etkide bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Girişimciliğin ağırlıklı olarak istihdam düzeyi üzerinde etkide bulunduğu görülmektedir. Granger nedesellik analizi ise girişimcilik ve ekonomik büyüme

arasında bir nedensellik ilişkisinin bulunmadığına işaret etmektedir.

Girişimcilik düzeyinin göstergesi olarak yeni kurulan şirket sayısının kullanıldığı düşünülecek olursa bu yönde bir bulguya ulaşmak beklenebilir. Girişimciliğin ekonomik büyüme/büyüklük üzerinde önemli bir etkide bulunamamasının nedeni olarak kurulan şirketlerin faaliyet başarısızlıkları, tabela şirketi olgusu ve yatırımların kuluçka süresinin uzun olabilmesi gösterilebilir. Diğer taraftan, mecburi girişimcilik olgusunun Türkiye'de fırsat girişimciliğine nazaran daha yaygın olması girişimlerin kaynak etkinliği açısından zayıf performans göstermesi ve beklenen üretim artışının sağlanmasını engelleyebilmektedir. Bunun yanı sıra, bu tür analizlerin girişimciliğin göstergesi olarak kullanılan değişkenlere karşı duyarlı olduğunu da dikkate almak gerekir.

KAYNAKÇA

Acs, Z. J. (2006). How is the entrepreneurship good for economic growth?. *Innovations*, 1 (1), 97-107.

Acs, Z. J. & Armington, C. (2004). Employment growth and entrepreneurial activity in cities. *Regional Studies*, 38 (8), 911-927.

Acs, Z. J. & Varga, A. (2005). Agglomeration, entrepreneurship and technological change, *Small Business Economics*, 24 (3), 323-334.

Acs, Z. J. & Amoros, J. E. (2008). Entrepreneurship and competitiveness dynamics in Latin America, *Small Business Economics*, 31 (3), 305-322.

Acs, Z. J., Desai, S. & Hessels, J. (2008). Entrepreneurship, economic development and institutions, *Small Business Economics*, 31 (3), 219-234.

Acs, Z. J., Audretsch, D. B., Braunerhjelm, P. & Carlsson, B. (2012). Growth and entrepreneurship, *Small Business Economics*, 39, 289-300.

Amaghouss, J. & Ibourk, A. (2013). Entrepreneurial activities, innovation and economic growth: The role of cyclical factors, *International Business Research*, 6 (1), 153-162.

Audretsch, D. B. & Thurik, A. R. (2001). What's new about the New Economy? Sources of growth in the Mabaged and entrepreneurial economies, ERIM Report Series Reference No. ERS – 2000 – 45 – STR.

Audretsch, D. B. & Keilbach, M. (2004). Entrepreneurship capital and economic performance. *Regional Studies*, 38 (8), 949-959.

Audretsch, D. B., Keilbach, M. & Lehmann, E. E. (2006). *Entrepreneurship and Economic Growth*. Oxford University Press, New York.

Bahmani, S., Galindo, M. A. & Mendez, M. T. (2012). Non-profit organizations, entrepreneurship, social capital

and economic growth. *Small Business Economics*, 38, 271-281.

Baumol, W. J., Litan, Re. E., Shiram, C. J. & Strom, R. J. (2011). Innovative entrepreneurship and policy: Toward initiation and preservation of growth. İçinde Calcagnini, G. & Favaretto, I. (Ed.), The Economics of Small Businesses. (pp. 3-23). Berlin, Springer-Verlag.

Carree, M. A., van Steel, A. J., Thurik, A. R. & Wennekers, A. R. M. (2002). Economic development and business ownership: An analysis using data of 23 OECD countries in the period of 1976-1996. *Small Business Economics*, 19 (3), 271-290.

Carree, M. A. & Thurik, A. R. (2010). The impact of entrepreneurship on economic growth. İçinde Acs, Z. J. & Audretsch, D. B. (Ed.), Handbook of Entrepreneurship Research (2nd ed.). (pp. 557-594). New York, Springer.

Feki, C. & Minf, S. (2016). Entrepreneurship, technological innovation, and economic growth: empirical analysis of panel data. *Journal of Knowledge Economics*, DOI 10.1007/s13132-016-0413-5, sayfa no yok.

Figueroa-Armijos, M. & Johnson, T. G. (2016). Entrepreneurship policy and economic growth: Solution or delusion? Evidence from a state initiative. *Small Business Economics*, DOI: 10.1007/s11187-016-9750-9, sayfa no yok.

Gerni, M., Nişancı, M., Çelik, A. A. & Yurttançıkmaz, Z. Ç. (2013). Geçiş Ekonomilerinde Girişimciliğin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri, Uluslararası Avrasya Ekonomileri Konferansı, 18 – 19 Eylül, 2013, St. Petersburg, Rusya, 761-767.

Global Entrepreneurship Monitor (2002), *Executive Report*.

Holcombe, R. G. (1998). Entrepreneurship and economic growth. *The Quarterly Journal of Austrian Economics*, 1 (2), 45-62.

Koppl, R. (2007). Entrepreneurial behavior as a human universal. İçinde Minniti, M. (Ed.). *Entrepreneurship: The Engine of Growth* (Cilt 1). (pp. 1-19). London, Praeger.

Martinez-Fierro, S., Biedma-Ferrer, J. M. & Ruiz-Navarro, J. (2016). Entrepreneurship and strategies for economic development. *Small Business Economics*, DOI 10.1007/s11187-016-9738-5, sayfa no yok.

Minniti, M. (2007). Introduction. İçinde Minniti, M. (Ed.). *Entrepreneurship: The Engine of Growth* (Cilt 1). (pp. ix-xx). London, Praeger.

Salgado-Banda, H. (2005). Entrepreneurship and Economic Growth: An Empirical Analysis, DEGIT (Dynamics, Economic Growth and International Trade) Conference Papers, 01/2005, Mexico City, Mexico.

Schumpeter, J. A. (1934), *The Theory of Economic Development: An Inquiry into Profits, Capital, Credit,*

Interest and the Business Cycle, Yeniden Basım: Transaction Publishers, 1983, New Jersey.

Stam, E. (2008). Entrepreneurship and Innovation Policy. İçinde Nooteboom, B. & Stam, E. (Ed.), Micro-Foundations for Innovation Policy. (pp. 154-160). Amsterdam University Press.

Türkiye İstatistik Kurumu - TÜİK (2013). *İstatistik Göstergeler 1923 - 2012*, Yayın No: 4132, Ankara.

Vazquez-Rozas, E. E., Gomes, S. & Vieira, E. (2010) Entrepreneurship and Economic Growth in Spanish and Portuguese Regions, 50th ERSA Conference, 20-22 August, Jönköping, Sweeden, 109-126.

Wennekers, S. & Thurik, R. (1999) Linking entrepreneurship and economic growth. *Small Business Economics*, 13 (3), 27

HEMŞİRELİK ÖĞRENCİLERİNİN GİRİŞİMCİLİK DÜZEYLERİ İLE BAZI İLİŞKİLİ FAKTÖRLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

İlknur ÇAKIR DOLU,
Uzman Hemşire, Türkiye Halk Sağlığı Kurumu,
Birinci Basamak Sağlık Hizmetleri Başkan Yardımcılığı
ilknurcakirdolu@gmail.com

Elif DÖNMEZ TEMUCİN,
Öğretim Görevlisi, Bahçeşehir Üniversitesi,
Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü
temucinelif@gmail.com

Hediye ARSLAN ÖZKAN,
Profesör Doktor, Yeditepe Üniversitesi,
Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü
hedarslan@gmail.com

Geliş Tarihi: *28.07.2016*
Kabul Tarihi: *20.09.2016*

ÖZ

Amaç: Sağlık hizmetlerinin gelişiminde ve yenilikçi programların oluşturulmasında, hemşirelerin bireysel girişimcilik düzeylerinin ve ilişkili faktörlerin belirlenmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda bu çalışma, hemşirelik yüksekokulunda okuyan öğrencilerin girişimcilik düzeylerini ve ilişkili faktörleri belirlemek amacıyla yapılmıştır. Yöntem: Tanımlayıcı olarak planlanan bu çalışma İstanbul'da bir vakıf üniversitesi hemşirelik yüksekokulunda okuyan 322 öğrenci ile yapılmıştır. Çalışmada

veriler sosyo-demografik özellikleri değerlendiren anket formu ve Yılmaz ve Sünbül tarafından geliştirilen Üniversite Öğrencileri Girişimcilik Ölçeği kullanılarak elde edilmiştir. Bulgular: Öğrencilerin girişimcilik ortalama ölçek puanı 139.75 ± 18,33 olup yüksek girişimcilik düzeyine sahip oldukları belirlenmiştir. Herhangi bir kulüp üyeliği olan öğrencilerin olmayanlara göre, mezun olduktan sonra lisansüstü eğitime devam etmek isteyenlerin istemeyenlere göre girişimcilik puanları istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Sonuç: Hemşirelik eğitim müfredatına girişimcilik dersinin eklenmesi ve bu derslerde girişimcilik ilkelerinden yararlanma konularına yer verilmesi sağlık problemlerinin çözümüne önemli derecede katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hemşirelik, Girişimcilik, Girişimcilik Özellikleri

ASSESSMENT OF THE ENTREPRENEURİAL CHARACTERİSTİCS AND SOME RELATED FACTORS OF NURSİNG STUDENTS

ABSTRACT

Aim: Entrepreneur characteristics of nurses individually and determination of the related factors to be considered as a essential for the improvement of the health service and innovative programs. The aim of this research is to determine that the characteristic of entrepreneurship and related factors of the nursing students. Methods: Totally 322 nursing students from one private university in Istanbul were surveyed using a survey that includes socio-demographic characteristics and Student Entrepreneurship Scale which is developed by Yilmaz and Sunbul, 2009. Results: The main score of the scale was 139 which means “high rate entrepreneurship”. Students with club membership and students who were planning post-graduate education have higher score than others. Conclusion: Consequently adding the entrepreneurship courses to the nursing curriculum and learning principle of the entrepreneurship to the solution of health problems

is considered to be a significant contribute to improving health services.

Key words: Nursing, Entrepreneurship, Entrepreneurial Characteristics

Giriş

Girişimcilik kavramını tanımlamaya yönelik akademik çalışmalar 18. yy itibariyle başlamıştır. Ekonomistlerin yanı sıra birçok bilim dalı da bu kavramla ilgilenmiş ve "Neden bazı insanlar fırsatları görme ya da yaratma yeteneğine sahip iken diğerleri bu özelliklere sahip değildir?" sorusuna cevap aramaya çalışmışlardır (Yıldız ve Kapu, 2007:43-44). Girişimcilik kavramı köken olarak "entreprendre" terimine dayanmaktadır. İlk olarak 1755 yılında İrlandalı ekonomist Richard Cantillon tarafından "kar elde etmek amacıyla işi organize eden ve işin riskini üstlenen kişi" olarak girişimci tanımlaması yapılmıştır (Casson, 2002). Girişimcilik toplumda yenilikçi anlayışının gelişmesinde ve yerleşmesinde temel faktör olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda girişimciliği etkileyen unsurların belirlenerek girişimciliği teşvik edici tutum ve uygulamaların geliştirilmesi büyük önem arz etmektedir (Çetinkaya Bozkurt vd., 2012: 230).

İçinde bulunduğumuz çağın gereği olarak hatasız, birey için mali olarak karşılanabilir, ihtiyaç temelli ve hasta merkezli kaliteli sağlık bakım hizmetlerinin sunumu farklı disiplinlerin bir arada çalışmasının gerekliliğini de

beraberinde getirmiştir (Wilson et al., 2012). Günümüzde birçok sağlık sorunu çok boyutlu düşünme, multidisipliner çalışma ve yeni problem çözme yöntemlerinin üretilmesini gerektirmektedir. Bu amaçla girişimcilik ilkeleri sağlık problemlerinin çözümüne yönelik fikir geliştirme ve yeni fikirlerin entegrasyonuyla sağlığı geliştirme ve hastalıkların önlenmesi çalışmalarında sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır (Boore & Porter, 2011:184-191; Greenwood, 2013; Salminen et.al,, 2014:1-2).

Sağlık hizmet sunumu içerisindeki multidisipliner yapıda hastaların ve sağlıklı bireylerin en sık ve uzun süreli iletişim kurduğu sağlık çalışanı hemşirelerdir (Wilson et al., 2012). Hemşirelik girişimciliği derin bir geçmişe sahiptir. Gelişmiş ülkelere II. Dünya Savaşı öncesinde bağımsız çalışan hemşirelerin verdiği hizmetler, özellikle halk sağlığı hemşireliği hizmetleri toplum tarafından oldukça yaygın olarak biliniyordu. Ancak II. Dünya Savaşı sonrasında sosyal ve ekonomik değişimlerle birlikte birçok girişimcilik gibi mali etkin yaklaşımlar, otorite ile ilgili toplumun algısındaki değişim, temel eğitimin yükselmesi ve mezuniyet sonrası eğitimlere ulaşımın kolaylaşması, sağlık sorunları dahil toplumun değişen talepleri ve farkındalığındaki artış, toplumun sağlık ihtiyaçlarındaki değişim, hemşirelikte işsizlik oranındaki artış, sağlığı geliştirme, hastalıkların ve sakatlıkların önlenmesi, rehabilitasyon ve destek hizmetlerine önem verilmesi, hemşirelik bilimindeki önemli ilerleme, sosyoekonomik

faktörlerdeki değişimlerle beraber dünya genelinde hemşirelik girişimciliği kavramı tekrar gündeme gelmeye başlamıştır (ICN, 2004). Bu çerçevede hemşireler bağımsız hizmet alanlarını genişletmek amacıyla mesleki memnuniyetlerini ve kişisel doyum düzeylerini artırmak üzere geleneksel hak ve rollerini yeniden sorgulamaya başlamışlardır. Bu süreçte hemşirelerin uygulama alanlarında, mesleki beklentilerinde ve sağlık sisteminde yer alan boşlukları doldurma ihtiyacı doğrultusunda hemşirelik girişimciliği yeniden gündeme gelmeye başlamış ve "girişimcilik" kavramı hemşirelik rollerinden biri olarak literatüre girmiştir (ICN, 2004:4,8, Salminen et.al., 2014:2; Wilson et al., 2012; Arslan ve Konuk Şener, 2012:144). Uluslararası Hemşireler Örgütü (ICN) girişimciyi; 'İşin bütün sorumluluğunu alarak kişisel yetenek, beceri ve enerjiyi kullanan ve keşif için emsalsiz fırsatlar yaratma riskini üstlenen, aynı zamanda stratejik planlama süreçlerini, bu fırsatları pazarlanabilir hizmet veya ürünlere transfer etmek amacıyla kullanan kişi' olarak tanımlamaktadır (ICN, 2004: 4). Günümüzde hemşirelik girişimciliğinin önündeki sermaye sınırlılıkları, işletme deneyimsizliği, mesleki profesyonel destek yetersizliği, diğer sağlık çalışanlarının tutumu ve yasal engellerin yanı sıra hızla gelişen tıbbi ve teknolojik gelişmeler yenilikçiliği zorunlu kılmakta ve hemşirelik girişimciliği için de bir fırsat ortamı oluşturmaktadır (Arslan&Konuk Şener, 2012:144-145).

Ekonomik büyüme ve kalkınmada önemli bir değişken olan girişimcilik yenilik ve yaratıcılığın önemli bir kaynağıdır (Yelkikalan ve ark. 2010:52). Geleneksel hemşirelik tutumlarından farklı olarak çağdaş ve profesyonel hemşirelik tutum ve davranışları arasında da girişimcilik önemli bir yere sahiptir (Arslan Özkan H, 2014: 46-55). Hızla değişen koşullara uyum sağlayabilen, ekonomik büyümeye katkı sağlayabilecek yenilikçi ve yaratıcı girişimcilerin yetiştirilmesi girişimciliğin gelişiminde oldukça önemlidir. Bu bağlamda ülkemizde sağlık insan gücü yetiştiren birçok yükseköğretim kurumlarında da öğrencilerin girişimcilik düzeylerinin arttırılmasına yönelik çalışmalar başlatılmıştır (Yelkikalan ve ark. 2010:52, İbicioğlu ve ark. 2010:53-74). Hemşirelik lisans ve lisansüstü müfredatlarında yer almaya başlayan girişimcilik dersleri ile girişimcilik yeteneği yüksek hemşireler yetiştirilmesi hedeflenmektedir (Boore & Porter, 2011:184-191). Hemşirelik girişimciliğini etkileyen faktörler, önündeki engeller, sağlık kurumları dışında çalışan hemşire girişimcilerin çalışmalarının değerlendirilmesi, hemşire girişimciliğinin hastanın ihtiyaçlarının belirlenmesinde ve bu ihtiyaçların karşılanmasındaki olumlu etkileri gibi birçok açıdan hemşirelik girişimciliği üzerine çalışmalar mevcut olmasının dışında yapılan literatür taramasında hemşire öğrencilerin girişimcilik özelliklerinin belirlenmesine yönelik herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır (Bemis, 2008:21-22; Austin et.all, 2006: 1540-9, Dayhoff & Moore, 2005: 6-

8; Wilson et.all., 2003: 236-245). Bu konudaki eksikliği desteklemek ve hemşirelikte girişimcilik kavramının irdelenmesine katkı sağlaması amacıyla bu çalışma, hemşirelik yüksekokulunda okuyan öğrencilerin girişimcilik düzeylerini ve etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla yapılmıştır.

1.GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Tipi

Tanımlayıcı-kesitsel tipte tasarlanan bu çalışma Mart- Mayıs 2014 tarihleri arasında İstanbul ilinde bir vakıf üniversitesi hemşirelik yüksekokulunda gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Çalışma evrenini 2013-2014 akademik yılında hemşirelik yüksekokuluna kayıtlı 550 hemşirelik öğrencisi oluşturmuş ve örneklem seçimi yapılmamıştır. Çalışma sonunda 322 (%59) öğrenciye ulaşılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Verilerin toplanması amacıyla literatür taraması sonucunda araştırmacılar tarafından geliştirilen demografik ve girişimciliğe ilişkin özellikleri içeren ve uzman görüşü alınarak hazırlanan anket formu ile Yılmaz ve Sünbül tarafından geliştirilen "Üniversite Öğrencileri Girişimcilik Ölçeği" yazarlardan izin alınarak kullanılmıştır. Ölçeğin Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı 0,90'dır. Ölçeğin bu

çalışmadaki Cronbach alpha değeri 0.94 olarak belirlenmiştir. Toplamda 36 maddeden oluşan ölçek Hiçbir zaman (1), Nadiren (2), Bazen (3), Sık sık (4) ve Çok sık (5) olarak değerlendirilen 5'li likert tipindedir. Ölçek toplam puanı 36-64 puan arası olanlar "Çok düşük girişimcilik", 65-92 puan arası olanlar "Düşük girişimcilik", 93-123 puan arası olanlar "Orta düzeyde girişimcilik", 124-151 puan arası olanlar "Yüksek girişimcilik" ve 152-180 puan arası olanlar "Çok yüksek girişimcilik" düzeyine sahip olarak değerlendirilirler. Ölçek toplam puanının artması girişimcilik düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir (Yılmaz ve Sünbül, 2009:198-200).

Verilerin Toplanması

Araştırma verileri toplamak amacıyla araştırmacılar http://anketform.com/tr/ adresinde elektronik anket formu oluşturmuş, öğrencilerin e- mail adreslerine göndermiş ve isteyen öğrenciler soruları cevaplandırmıştır.

Araştırmanın Etik Yönü

Çalışmaya katılımda gönüllük esas alınmış ve çalışma yapılabilmesi için Hemşirelik Yüksekokulu Müdürlüğünden Kurum izni alınmıştır.

Veri Analizi

Veriler SPSS 15.0 paket programında kodlanmış ve veri analizleri için yüzdelikler, varyans, Kruskal Wallis ile Mann-Whitney U analizleri yapılmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmanın sonuçları çalışma yapılan özel vakıf üniversitesinin hemşirelik öğrencileri için geçerlidir ve tüm üniversite öğrencileri için genellenemez. Ancak bunun yanı sıra ülkemizde hemşirelik öğrencilerinin girişimcilik özelliklerinin belirleyen ilk çalışmadır. Girişimcilik özellikleriyle ilgili faktörler literatür taraması ve uzman görüşü alınarak belirlenmiştir. Çalışmanın tanımlayıcı-kesitsel tipte olması sebebiyle bu faktörlerle girişimcilik özellikleri arasında neden-sonuç ilişkisi tanımlanamaz.

2.BULGULAR:

Araştırmaya katılan hemşirelik öğrencilerinin demografik özelliklerine dair veriler Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. Hemşirelik Öğrencilerinin Sosyo-Demografik Özellikleri

Sosyo- demografik Özellikler	**Sayı**	**%**
Cinsiyet		
Kadın	287	89,1
Erkek	35	10,9
Sınıf		
1. sınıf	110	34,2
2. sınıf	92	28,6
3. sınıf	78	24,2
4. sınıf	42	13,0
Aile Yapısı		
Çekirdek Aile	282	87,6
Geniş Aile	40	12,4
Doğum Yeri		

Akdeniz	13	4,0
Ege	20	6,2
Karadeniz	41	12,7
İç Anadolu	11	3,4
Doğu Anadolu	10	3,1
Güneydoğu Anadolu	13	4,0
Marmara	214	66,5
Hayatının En Uzun Bölümünü Geçirdiği Yer		
İl	229	71,1
İlçe	80	24,8
Kasaba	4	1,2
Köy	9	2,8
Yaş Grubu		
18- 22	255	79,2
23- 27	63	19,6
28 yaş ve üzeri	4	1,2
Mezuniyet Sonrası Kariyer Planı		
Klinik hemşiresi olmak	124	38,5
Eğitimci olmak	113	35,1
Yönetici olmak	71	22,0
Diğer	14	4,3
Aile Gelir Durumu*		
963 TL ve altı	18	6,9
964- 1999 TL	46	17,6
2000-3999 TL	153	58,4
4000 TL ve üzeri	45	17,2
Toplam	322	100,0

*Aile gelir durumu 262 katılımcı üzerinde değerlendirilmiştir.

Çalışmaya katılan hemşirelik öğrencilerinin %89.1'i kadın, %34.2'si 1. Sınıf ve %13.0'ü 4. Sınıf öğrencisidir.

Çoğunluğu çekirdek aile yapısına sahip (%87.6) ailelerden gelen öğrencilerin %79.2'si 18-22 yaş aralığındadır. Büyük oranda Marmara bölgesinde (%66.5) doğmuş olan öğrencilerin %71.1'i il merkezinde büyümüştür (Tablo 1). Tabloda görünmemekle birlikte öğrencilerin mezuniyet sonrası kariyer hedefleri incelendiğinde %40.7'sinin "kamu", %18.0'inin "özel sektör" ve yalnızca %3.4'ünün kendi işini kurmayı amaçladığı ve bununla birlikte %84,2'sinin işsiz kalmayacağına inandığı görülmüştür. Tablo 1'de yer aldığı üzere öğrencilerin %38.5'inin "klinik hemşiresi", %35.1'inin "eğitimci", %22.0'sinin "yönetici" olarak çalışma isteği kariyer hedefleri arasındadır.

Yine tabloda yer almamakla beraber öğrencilerin %82.9'u bir ile üç kardeşe sahip ve %57.8'i düz lise mezunudur. Öğrencilerin anne ve baba meslekleri sorgulandığında annelerinin %69.5'inin çalışmadığı, %11.8'inin özel sektörde çalıştığı, %10.2'sinin emekli olduğu, babalarının ise %29.8'inin emekli, %25.8'inin özel sektörde çalıştığı ve %20.8'inin kendine ait iş yeri olduğu görülmüştür. Yine çalışmaya katılan öğrencilerin annelerinin %51.6'sının ilköğretim, %43.2'si lise ve üzeri, babalarının %34.8'inin ilköğretim ve %62.1'inin lise veya üzeri eğitim düzeyine sahip olduğu saptanmıştır. Bununla birlikte çalışmaya katılan öğrencilerin çoğunluğu girişimcilikle (%95.7) ilgili herhangi bir ders almamış veya herhangi bir kursa

katılmamış ve yalnızca %14.9'unun kulüp üyeliği mevcuttur.

Tablo 2. Hemşirelik Öğrencilerinin Genel Girişimcilik Eğilimi

	Sayı	Toplam Puan Ortalaması	Varyans	Minimum	Maximum
Genel Girişimcilik Eğilimi	322	139.75 ± 18,33	336,11	92,00	180,00

Hemşirelik öğrencilerinin "Üniversite Öğrencileri Girişimcilik Ölçeği" puan ortalaması 139.75 ± 18,33 olup "yüksek girişimcilik" düzeyine sahip oldukları belirlenmiştir (Tablo 2).

Tablo 3. Hemşirelik Öğrencilerinin Girişimcilik Düzeylerine Göre Dağılımı

Girişimcilik Düzeyi	Sayı	Yüzde
Düşük girişimcilik	1	0,31
Orta düzeyde girişimcilik	61	18,94
Yüksek girişimcilik	180	55,90
Çok yüksek girişimcilik	80	24,84
Toplam	322	100,00

Çalışmaya katılan hemşirelik öğrencilerinin %55.9'u yüksek girişimcilik, %24.8'i çok yüksek girişimcilik ve %18.9'u orta düzeyde girişimcilik düzeyine sahip oldukları belirlenmiştir (Tablo 3).

Tablo 4. Öğrencilerin Bazı Değişkenlere Göre Girişimcilik Eğilimleri

Değişkenler	n	Ortalama Puan	U	z	p
Kulüp Üyeliği Olma Durumu					
Var	48	217,49	3888,500	-4,51798	0,000
Yok	274	151,69			
Öğrencilik Döneminde Çalışma Durumu					
Evet	136	174,51	10879,000	-2,144	0,030
Hayır	186	151,99			
Mezuniyet Sonrası Eğitime Devam Etme Kararı					
Evet	227	172,96	13,932	2	0,001
Hayır	23	108,7			
Kararsızım	72	142,23			

Çalışmaya katılan hemşirelik öğrencilerinden kulüp üyeliği olanların aldıkları puanlar olmayanlara göre daha yüksektir ve bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır (z=-4.51798, p.000, r=-.25178). Yine, yaşamının herhangi bir döneminde çalışan öğrencilerin aldıkları puanlar, çalışmayanlara göre daha yüksektir ve fark istatistiksel olarak anlamlıdır (z=-2.144, p= .030, r= -.11948) (Tablo 4).

Hemşirelik öğrencilerinin mezuniyet sonrası eğitime devam etme kararına göre girişimcilik eğilimleri arasında anlamlı bir fark vardır (H=13.932, SD=2, p=.001). Tabloda görünmemekle beraber mezuniyet sonrası eğitime devam etmek isteyen öğrencilerin istemeyenlere (z=- 3.133, p=.002, r= -.19814) ve kararsız olanlara göre daha yüksek girişimcilik özelliklerine sahiptir (z=-2.452, p=.014, r=- .09023). Ancak mezuniyet sonrası eğitime devam etmek istemeyen öğrenciler ile kararsız olan öğrencilerin aldıkları puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark yoktur (p=.081) (Tablo 4).

Öğrencilerin cinsiyet, sınıf, aile yapısı, ailedeki çocuk sayısı, doğum sırası, doğum yeri, büyüme çağında yaşanılan yer, mezun olunan lise türü, yaş grubu, yabancı dil, bilgisayar bilme durumu, mezuniyet sonrası çalışılmak istenilen pozisyon, girişimcilik dersi alma durumu, ailenin aylık geliri, anne ve babanın mesleği ve eğitim durumlarına göre öğrencilerin aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır (p>.05).

3.TARTIŞMA

Özellikle son yıllarda girişimcilik kavramı üzerinde önemle durulması, girişimciliğin akademik düzeyde titizlikle ele alınması gereken bir konu olarak görülmesine yol açmıştır (Yıldız ve Kapu 2007: 43). Toplumda yenilikçi anlayışın gelişmesinde ve yerleşmesinde temel faktör olarak değerlendirilen girişimciliği etkileyen unsurların belirlenerek, girişimciliği teşvik edici tutum ve uygulamaların geliştirilmesi, sağlık hizmeti sunumu kalitesi açısından oldukça önemlidir (Çetinkaya ve ark. 2012: 230, 233-234). Bu nedenle hemşirelik bölümünde okuyan ve girişimciliğe eğilimli olan öğrenciler girişimcilik faaliyetlerine teşvik edilmedir. Bu kapsamda farklı alanlarda bulunan üniversite öğrencilerinin girişimcilik eğilimlerini belirlemek amacıyla yapılan çalışmalar incelendiğinde, okudukları bölüm fark etmeksizin girişimcilik düzeylerinin yüksek olduğu görülmüştür (Akçakanat vd., 2014:144; Çalışkan Maya vd., 2012:34; Gemlik ve Kıraç, 2013:167; Pan ve Akay, 2015:130; Uluyol, 2013:359; Yıldız ve Kapu 2007:50; Yılmaz ve Sünbül, 2012: 200). Ülkemizde girişimcilik ve girişimcilik eğilimi üzerine yapılan çok sayıda çalışma bulunmasına rağmen sağlık alanında girişimcilikle ilgili yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır (Eser & Yıldız, 2015: 91-117). Hemşirelik yüksekokulunda okuyan öğrencilerin girişimcilik düzeylerini ve bunu etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla yapılan bu çalışma sonucunda da literatürle uyumlu olarak öğrencilerin girişimcilik düzeyi yüksek bulunmuştur.

Çalışmamızda öğrencilerin kariyer hedeflerinin girişimcilik eğilimleri üzerine etkisi incelenmiş ve akademik alana yönelmek isteyen öğrencilerin istemeyen veya

kararsız olanlara göre daha yüksek girişimcilik eğilimine sahip oldukları belirlenmiştir. Öğrencilerin mezuniyet sonrası kariyer hedefleri girişimcilik eğilimlerini etkileyen özelliklerden biridir (Akçakanat ve ark. 2014:145; Türkmen ve İşbilir 2014:22). Akademik kariyer edinmenin gerekliliklerinden olan eleştirel düşünme, bilimsel araştırma yaparak bilgi üretme, değerlendirme ve yorumlama, bilimsel olayları geniş ve derin bir bakış açısı ile irdeleyerek yorum yapma ve yeni sentezlere ulaşmak için gerekli adımları belirleme, analiz- sentez vb. yeteneklerin iyi bir girişimci olmak için de gerekli olması sebebiyle bu grupta girişimcilik eğiliminin yüksek olduğu düşünülmektedir.

Ancak, mezuniyet sonrası çalışılmak istenilen pozisyon ile girişimcilik eğilimi arasında herhangi bir ilişki saptanmamıştır. Akçakanat ve ark. (2014:145) yaptığı çalışmada mezuniyet sonrası özel sektörde çalışmak veya akademik alana yönelmek isteyen öğrencilerin girişimcilik eğilimleri kamuda çalışmak isteyenlere göre daha yüksektir. Yine, Türkmen ve İşbilir'in (2014:22) yaptığı çalışmada da benzer şekilde özel sektörde çalışmak isteyen öğrencilerin kamuda çalışmak isteyenlere göre girişimcilik eğilimleri daha yüksek bulunmuştur. Mezuniyet sonrası kendi işini kurmak isteyen ile ücretli çalışmak isteyen öğrencilerin girişimcilik eğilimlerini inceleyen Gemlik ve Kıraç'ın (2013:167) çalışmasına göre ise öğrencilerin girişimcilik eğilimleri ile kendi işini kurmak veya ücretli çalışmayı hedeflemeleri arasında herhangi bir ilişki saptanmamıştır.

Yaptığımız bu çalışmada eğitim sürecinin herhangi bir döneminde çalışan öğrencilerin girişimcilik eğilimleri literatürle uyumlu olarak çalışmayanlara göre daha yüksek bulunmuştur (Akçakanat vd., 2014:146; Türkmen ve İşbilir, 2014:21; Yıldız ve Kapu 2007:54).. Ayrıca çalışmamızda öğrencilerin kulüp üyelikleri sorgulanmış ve herhangi bir kulüp üyeliği olan öğrencilerin girişimcilik eğilimleri olmayanlara göre daha yüksek bulunmuştur. Girişimcilik eğilimin yüksek olmasında kişinin karakteri, geçmiş girişimcilik deneyimleri ve herhangi bir gruptaki liderlik deneyimleri önemlidir (Fafaliou 2012:303). Öğrencilik döneminde çalışan öğrenciler iş yaşantısının olası

problemleriyle karşılaşabileceği ve bu güçlüklerle baş etme yeteneklerinin gelişmiş olabileceği nedeniyle girişimcilik eğilimlerinin çalışmayanlara göre daha yüksek olduğu düşünülmektedir. Yine, herhangi bir kulüp üyeliği olan öğrencilerin de düşüncelerinin rahatlıkla ifade edebilecekleri veya lider olarak rol alabilecekleri bir ortamın varlığı girişimcilik eğilimlerini daha yüksek olmasının sebebi olarak gösterilebilir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre girişimcilik durumları karşılaştırıldığında kadın ve erkek öğrenciler arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p<0,05$). Çalışma sonuçlarına benzer olarak literatürde cinsiyetler arasında anlamlı fark bulunmayan çalışmalar olmakla birlikte bazı çalışma sonuçlarına göre erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha yenilikçi, dışa dönük ve daha yüksek düzeyde girişimci özelliğe sahip oldukları görülmüştür (Akçakanat vd., 2014:147; Gemlik ve Kıraç, 2013:167; Yılmaz ve Sünbül, 2009:200; Türkmen ve İşbilir, 2014:21; Örücü vd., 2007:33; Kılıç vd., 2012:431; Solmaz vd., 2014:49).

Çalışmaya katılan öğrencilerin büyük çoğunluğu girişimcilikle ilgili herhangi bir ders almamalarına karşın yüksek girişimcilik profiline sahip oldukları görülmüş aynı zamanda girişimcilik eğitimi alan ve almayan öğrenciler arasında girişimcilik düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Literatürde girişimcilik eğitimi alan öğrencilerin daha yüksek girişimcilik profiline sahip olduğu bilinmekle birlikte (Türkmen ve İşbilir, 2014: 18-28; Patır ve Karahan, 2010: 27-44), çalışmamızdakine benzer bir sonuca da ulaşılmıştır (Erbatu, 2008).

Girişimcilik öğrenilebilir bir disiplindir ve girişimcilik eğitimi girişimcilik beceri, nitelik ve davranışlarını geliştirmeye katkı sağlar (Uluköy vd., 2013:85). Bu nedenle girişimcilik eğitimlerinin üniversite müfredat programlarına eklenmesi, girişimcilik eğitim ve sertifika programlarının yaygınlaştırılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Bu alanda ülkemizde bazı üniversitelerde yüksek lisans programlarının başlatıldığı ve sayısının giderek arttığı bilinmektedir.

Yaptığımız bu çalışmada literatürle uyumlu olarak öğrencilerin okudukları sınıf, annenin mesleği, mezun olunan lise türü ile girişimcilik eğilimleri arasında herhangi bir fark bulunmamıştır (Gemlik ve Kıraç, 2013:167; Pan ve Akay, 2015:132). Ancak, Türkmen ve İşbilir'in 2014 yılında spor yöneticiliği öğrencilerinde yaptığı çalışma sonucuna göre üst sınıfta okuyan öğrencilerin alt sınıfta okuyanlara göre ve anneleri özel sektörde çalışanların, diğer sektörde çalışanlar veya hiç çalışmayanlara göre girişimcilik eğilimleri daha yüksektir. Aynı çalışmada öğrencilerin büyüme döneminde yaşadıkları yere göre girişimcilik eğilimleri incelendiğinde büyükşehirde yaşayan öğrencilerin girişimcilik eğilimleri köy veya ilçede yaşayanlara göre daha yüksek bulunmuştur. Ancak bizim çalışmamızda Akçakanat ve ark. (2014:149) çalışmasıyla uyumlu olarak herhangi bir fark görülmemiştir.

Aile toplam geliri açısından literatür incelendiğinde yüksek gelir düzeyine sahip öğrencilerin girişimcilik düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmasına rağmen bu çalışmada herhangi bir fark saptanmamıştır. Pan ve Akay'ın 2015 yılında yaptığı çalışmaya göre 2500 ve üzeri gelir düzeyindeki aileye sahip öğrencilerin daha düşük olanlara göre, Türkmen ve İşbilir'in 2014 yılında yaptıkları çalışmaya göre de 2001- 3000 arası gelir düzeyindeki aileye sahip olanların, 1001- 2000 arasında olanlara göre girişimcilik eğilimleri daha yüksektir. Girişimci özelliğe sahip bireyler genellikle kendi sermayelerine güvenmekte ve aile gelir seviyesi düşük olan gençler daha çok sürekli güvence arama içgüdüsüyle hareket ederek sabit ve düzenli bir işte, genellikle de kamu sektöründe çalışmayı tercih etmektedirler. (Akçakanat vd., 2014:146; Arslan, 2002:6; Pan ve Akay, 2015:134; Türkmen ve İşbilir, 2014:22).

4.SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmaya katılan öğrencilerin girişimcilik düzeyleri yüksek bulunmakla birlikte birçoğunun girişimcilik üzerine eğitim almamış olması bu alanda gereksinim olduğunu düşündürmektedir. Girişimcilik öğrenilebilir bir disiplindir. Hemşirelik müfredatında girişimcilik prensiplerinin sağlık problemlerinin çözümünde kullanımı açısından bu derse

yer verilmesi, yenilikçi ve yaratıcı hemşire girişimcilerin yetiştirilmesinin yanı sıra sağlık problemlerinin erken dönemde fark edilmesi ve etkin bakım yaklaşımlarının uygulanmasına da olanak sağlayacaktır. Aynı zamanda bu dersin hemşirelik öğrencilerinin mesleki yaşantılarında değişim ajanı ve disiplinler arası sağlık hizmeti sunumunda katalizör olma yeteneklerini geliştireceği ve gelişen sağlık problemlerinin çözümüne önemli ölçüde katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

YAZAR NOTU

Bu çalışma, 1. Ulusal Halk Sağlığı Hemşireliği Kongresi, 17- 20 Haziran 2015, İzmir'de poster bildiri olarak sunulmuş ve 6th World Nursing and Healthcare Conference, 15- 17 Ağustos 2016, Londra'da sözel bildiri olarak kabul almıştır.

KAYNAKÇA:

Akçakanat, T., Mücevher, M.H. & Çarıkçı, İ.H. (2014). Sözel, sayısal, eşit ağırlık bölümlerinde okuyan üniversite öğrencilerinin girişimcilik eğilimlerinin bazı demografik değişkenler açısından incelenmesi: SDÜ örneği. *AKÜ İİBF Dergisi,* 16(2), 137-154.

Arslan, H. & Konuk Şener, D. (2012). Hemşirelikte yeni ve önemli bir kavram: Gişimcilik. *İ.Ü.FN Hemşirelik Dergisi,* 20(2), 140-145.

Arslan, K. (2002). Üniversiteli gençlerde mesleki tercihler ve girişimcilik eğilimleri. Doğ*uş Üniversitesi Dergisi,* 6, 1-11.

Arslan Özkan, H. (2014). *Hemşirelikte bilim, felsefe ve bakımın temelleri*. İstanbul: Akademi Basın Yayıncılık.

Austin, L., Luker, K. & Roland, M. (2006). Clinical nurse specialists as entrepreneurs: constrained or liberated. *J Clin Nurs.*, 15(12), 1540-9.

Bemis, PA (2008). Obstacles to nurse entrepreneurship. *RN*, 71(12), 21-22.

Boore, J. & Porter, S. (2011). Education for entrepreneurship in nursing. *Nurse Edc Today*. 31(2), 184-191.

Casson, M. (2002). The concise encyclopedia of economics. Library Economics Liberty, http://www.econlib.org/library/Enc1/Entrepreneurship.html, Accessed Date: 27.05.2015

Çalışkan Maya, İ., Uzman E. & Işık, H. (2012). Meslek yüksekokulu öğrencilerinin girişimcilik düzeylerinin farklı kaynaklardan aldıkları sosyal desteğin yordanması. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 7(1), 23-48.

Çetinkaya Bozkurt, Ö., Kalkan, A., Koyuncu, O. & Alparslan, A.M. (2012). Türkiye'de girişimciliğin gelişimi: girişimciler üzerine nitel bir araştırma. *Journal of Süleyman Demirel University Institute of Social Sciences*, 1(15), 229-247.

Dayhoff, NE., Moore, PS. (2005). CNS Entrepreneurs: innovators in patient care. Nurse Practitioner, 6-8

Erbatu, G. (2008). Kültürel boyutları içerisinde girişimcilik eğilimi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Eser, G., & Yıldız, M. L. (2015). Türkiye'de Girişimcilik Araştırmalarının Odağı Nedir?-Yazın Üzerine Bir İnceleme-. *Journal of Marmara University Social Sciences Institute/Öneri*, *11*(43), 91-117.

Fafaliou, I (2012) . Students' propensity to entrepreneurship: an exploratory study from Greece Int. *J. Innovation and Regional Development*, 4(3/4), 293-313.

Gemlik, N. & Kıraç, R. (2013). Sağlık yönetimi öğrencilerinin girişimcilik özellikleri üzerine bir araştırma. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(1), 163-170.

Greenwood, M. (2013). Health innovation at Yale. Yale School of Public Health. http://publichealth.yale.edu/news/archive/article.aspx?id=6179, Accessed Date: 08.07.2015

ICN. (2004). Guidelines on the nurse entre/intrapreneur providing nursing service. International Council of Nurses, 4-8

http://www.ipnig.ca/education/Guidelines-Nurse-Entre-ICN.pdf, Accessed Date: 14.05.2015

İbicioğlu, H., Taş, S. & Özmen, İ. (2010). Üniversite eğitiminin girişimcilik düşüncesinin değişimine etkisi: Üniversite öğrencileri üzerine bir uygulama. *Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 2(1), 53-74.

Kılıç, R., Keklik, B. & Çalış, N. (2012). Üniversite öğrencilerinin girişimcilik eğilimleri üzerine bir araştırma: Bandırma İİBF işletme bölümü örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 17(2), 423- 435.

Örücü, E., Kılıç, R. & Yılmaz, Ö. (2007). Üniversite öğrencilerinin girişimcilik eğilimlerinde ailesel faktörlerin etkisi üzerine bir uygulama. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi,* 2(2), 27-47.

Pan, V.L. & Akay, C. (2015). Eğitim fakültesi öğrencilerinin girişimcilik düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *NWSA- Education Science,* 10(2), 125-138.

Patır, S. & Karahan, M., (2010). Girişimcilik eğitimi ve üniversite öğrencilerinin girişimcilik profillerinin belirlenmesine yönelik bir alan araştırması. *Business and Economics Research Journal*, 1(2), 27-44.

Salminen L., Lindberg, E., Gustafsson, M-L., Heinonen, J. & Leino-Kilpi, H. (2014). *Entrepreneurship education in health care education* (Volume 1- 8). Hindawi Publishing Corporation Education Research International.

Solmaz, SA., Aksoy, Ö., Şengül, S. & Sarıışık, M. (2014). Üniversite öğrencilerinin girişimci kişilik özelliklerinin belirlenmesi: Turizm lisans ve ön lisans öğrencileri üzerine bir alan araştırması. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Arastırmalar Dergisi,* 16(26), 41-55.

Türkmen, M. & İşbilir, U. (2014). Sosyo-demografik özelliklerin üniversite öğrencilerinin üniversite öğrencilerinin girişimcilik eğilimlerinin sosyo-demografik özellikler açısından incelenmesi. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi,* 9(2), 18-28.

Uluköy, M., Demireli, C. & Kahya, V. (2013). Kosgeb girişimcilik kursuna katılan katılımcıların girişimcilik profiline yönelik bir alan araştırması. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 8(2), 79-96.

Uluyol, O. (2013). Öğrencilerin girişimcilik özelliklerinin belirlenmesi: Gölbaşı meslek yüksekokulu. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(15), 349-372.

Wilson, A., Averis, A. & Walsh K. (2003). The influences on and experiences of becoming nurse entrepreneurs: a Delphi study. *International Journal of Nursing Practice,* 9(4), 236-245.

Wilson, A., Whitaker, N. & Whitford, D. (2012). Rising to the challenge of health care reform with

entrepreneurial and intrapreneurial nursing initiatives. The Online Journal of Issues in Nursing, 17(2), 1.http://nursingworld.org/MainMenuCategories/ANAMarketplace/ANAPeriodicals/OJIN/TableofContents/Vol-17-2012/No2-May-2012/Rising-to-the-Challenge-of-Reform.html, Accessed Date: 08.07.2015

Yelkikalan, N., Akatay, A., Yıldırım, HM., Karadeniz, Y., Köse, C. & Koncagül, Ö. (2010). Dünya ve Türkiye üniversitelerinde girişimcilik eğitimi: karşılaştırmalı bir analiz. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12(19), 51-59.

Yıldız, S. & Kapu, H. (2012). Üniversite öğrencilerinin bireysel değerleri ile girişimcilik eğilimleri arasındaki ilişki: Kafkas Üniversitesinde bir araştırma. *KAÜ-İİBF Dergisi*, 3(3), 39-66.

Yılmaz, E. & Sünbül, AM. (2009). Üniversite öğrencilerine yönelik girişimcilik ölçeğinin geliştirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(1),195-203.

MUHASEBE MESLEĞİNDE ETİK: ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ ÖN LİSANS ÖĞRENCİLERİNİN ETİK ALGILARINA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

İsmail ELAGÖZ
Yrd. Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi,
Biga İİBF, İşletme Bölümü

Öğr. Gör. Ümran ŞAHBAZ
Öğr.Gör., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi,
Lapseki MYO, Muhasebe ve Vergi Programları Bölümü

Geliş Tarihi: *28.09.2015*
Kabul Tarihi: *16.06.2016*

ÖZ

Günümüzde küreselleşmenin de etkisiyle teknoloji ve rekabet hızla artmaktadır. Buna paralel olarak sermaye hareketlerinin uluslararası boyut kazanmış olması, yatırımların dünya çapında artması ve bununla birlikte işletmelerin de çok uluslu hale gelmesi söz konusu olmuştur. Ve böylece işletmelerin muhasebe işlevi farklı bir boyut kazanmıştır. İşletmeler çok uluslu hale gelirken 2000'li yıllarda yaşanan muhasebe skandalları (Enron, Worldcom vb.) muhasebe meslek mensuplarındaki etik davranışın önemini artırmıştır.

Bu araştırmanın amacı, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Meslek Yüksekokulları Muhasebe ve Vergi Uygulamaları programında okuyan öğrencilerin muhasebe meslek etiği algısını ölçmektir. Ayrıca öğrencilerin meslek etiği algısının demografik özelliklere göre farklılık gösterip göstermediği ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Bu amaç doğrultusunda yapılan analizler sonucunda; öğrencilerin meslek etiği algılarının sadece cinsiyete göre farklılık gösterdiği, ancak yaş, gelir, öğrenim gördüğü sınıf ve yaşadığı yere göre bir fark olmadığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Etik, Meslek Etiği, Muhasebe, Muhasebe Eğitimi

ETHICS IN ACCOUNTING PROFESSION: A RESEARCH ON ÇANAKKALE ONSEKIZ MART UNIVERSITY ASSOCIATE DEGREE STUDENTS' PERCEPTIONS ON ETHICS

ABSTRACT

Technology and competition are increasing rapidly with the influence of globalization nowadays. Parallel to this, it has been discussed that capital movements have gained an international dimension, investments have increased worldwide and businesses have become multinational. Thus, businesses' accounting function has gained a different dimension. The accounting scandals (Enron, Worldcom, etc) that occurred in 200s have increased the importance of ethical behaviour in accounting professions while businesses become multinational.

The aim of this research is to explore perceptions of accounting profession ethics of the students studying in Çanakkale Onsekiz Mart University Vocational Schools of Accounting and Tax Practices programs. Besides, it is tried to show whether the perception of professional ethics of students varies according to the demographic characteristics. Results reveal that there is no difference in students' perception on professional ethics according to their ages, incomes, their education levels and locations that they live. Addition to this, there is a difference in students' perception on professional ethics according to their gender.

Keywords: Ethics, Professional Ethics, Accounting, Accounting Education

1. GİRİŞ

Küreselleşme ile birlikte dünyada yaşanan sosyal, ekonomik ve teknolojik gelişmeler hayatı kolaylaştırdığı gibi beraberinde yeni tehditler getirmiş ve risk faktörlerinin de ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Rekabet koşulları yerel olmaktan çıkıp, uluslararası bir boyut kazanmıştır. Küreselleşmenin ekonomik boyutunu oluşturan sermaye piyasalarındaki hareketlilik, dünya genelinde yatırımların artmasını, dolayısıyla da sermaye hareketlerinin uluslararası bir boyut kazanmasını sağlamıştır. Bu yapıda faaliyet gösteren işletmelerin yatırım kararlarında ihtiyaç duyduğu bilgiler, işletmelerin muhasebe fonksiyonu tarafından üretilmektedir.

Bu açıdan hem muhasebe meslek mensuplarının ve gelecekte bu mesleği seçmek isteyen öğrencilerin hem de muhasebenin ürettiği

bilgiden faydalanacak olan diğer paydaşların etik algısı büyük önem arz etmektedir. Yani işletmelerde muhasebe fonksiyonunun temel ürünü bilgidir; ancak bilginin sisteme değer katabilmesi ve paydaşlara yararlı olabilmesi için güvenilir olması gerekir. Güvenilir bilgi ise verinin bilgiye dönüşüm sürecindeki aşamalarına katkı verenlerin sürece yaklaşımları ile yakından ilgilidir (Alkan, 2015:114).

Nitekim son yıllarda yaşanan ekonomik krizler, işletme iflasları ve ekonomik skandallar güvenilir bilginin önemini arttırmıştır. Bu nedenle finansal raporların hazırlandığı muhasebe bilgi sisteminde bilgi oluşumunu etkileyen faktörlerin bu bilgileri hazırlayanların kişiliği, duyguları, eğitimleri ve etik algılarının ile ilişkili olduğu söylemek mümkündür.

Bu çalışmanın amacı, meslek yüksekokullarının Muhasebe ve Vergi Uygulamaları programlarında eğitim gören ve mezun olduğunda muhasebe meslek elemanı olarak istihdam olanağı bulan ön lisans öğrencilerinin muhasebe mesleğiyle ilgili etik algılarında; cinsiyet, yaş, ailenin aylık ortalama geliri, yaşadığı yer ve öğrenim gördüğü sınıf değişkenlerine göre farklılaşma olup olmadığını tespit edebilmektir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Günümüzde ahlak, iş ahlakı, etik ve meslek etiği gibi kavramların sıkça kullanıldığı görülmektedir. Ahlak kavramı Arapça kökenli “hilk” ve “hulk” kelimelerine dayanmakta; “hilk”, insanın fıtri tabiatını, “hulk” ise insanın manevi yanını ifade etmektedir (Daştan vd., 2015: 76). Ahlak kavramı daha çok insanların toplum içinde uyması gereken kuralları ve ilkeleri belirtirken; iş ahlakı kavramı uygulamalı bir ahlak bilgisi olup, iş hayatında karşılaşılan tüm ahlaki sorunların üstünde durmaktadır (Arslan, 2012: 17-19).

Etik kavramı Yunanca "ethos" sözcüğünden türemiştir. Ethos; töre, gelenek, görenek, alışkanlık, yerleşik hale gelmiş duygululuk hali, karakter, huy, mizaç vb. anlamlara gelmektedir. Bu bağlamda etik, "yararlı olanın yanında, iyi, kötü, doğru ve yanlış gibi kavramları inceleyen, hem bireyin hem de grubun davranışlarında neyin iyi neyin kötü olduğunu belirleyen, ahlaki ilkeler, değerler ve sistemler bütünü" olarak tanımlanabilir (Daştan vd., 2015: 76-77). Etik kavramı, insanların bireysel ve toplumsal ilişkilerini düzenleyen kurallar bütünü olarak ta tanımlanmaktadır (Erden, 2012:124; Tutar ve Yılmaz, 2003: 53). Türk Dil Kurumu tarafından etik sözcüğü, "töre bilimi, çeşitli meslek kolları arasında tarafların uyması veya kaçınması gereken davranışlar bütünü, ahlaki, ahlakla ilgili" olarak tanımlanmıştır (http://www.tdk.gov.tr).

Etik; iyi ve kötünün, doğru ve yanlışın, erdem ve erdemsizliğin sistematik olarak incelendiği bir disiplindir. Ahlak ise bunun aksine, bir disiplinden ziyade günlük yaşamda uygulanan düşünce ve davranış kalıplarıdır (Akyatan ve Kutluk, 2015: 43). Etik, sosyal bir varlık olan insanın bireysel ve toplumsal ilişkilerinin temelini oluşturan doğru ya da yanlış, iyi ya da kötü gibi kuralları ve değerleri araştıran bir felsefe disiplinidir (Işık, 2013: 124; Kurnaz ve Gümüş, 2010: 159).

Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere, etik ve ahlak kavramları birbirine yakın kavramlardır. Birçok düşünür ahlak ve etik sözcüklerini birbiri yerine kullanmakta sakınca görmemektedir. Ancak genel eğilim bu iki kavramın birbirinden ayrı olduğu yönündedir. Kısaca belirtmek gerekirse, etik doğru ve yanlış davranış teorisidir, ahlak ise onun pratiğidir. Etik evrenselken, ahlak ulusaldır. Etik bir kişinin belli bir durumda ifade etmek istediği değerlerle ilgilidir. Ahlak ise bunu hayata geçirme tarzıdır (Kurnaz ve Gümüş, 2010: 159). İlkeler söz

konusu olduğunda etik kavramı; davranışlar söz konusu olduğunda ise ahlak kavramı kullanılır (Kolçak, 2012: 5).

Meslek etiği ise iş dünyasındaki davranışları yönlendiren, onlara rehberlik eden etik prensipler ve standartların toplamıdır. Bir başka deyişle, mesleki davranışla ilgili neyin doğru, neyin yanlış, neyin haklı, neyin haksız olduğu konusundaki inançlara dayalı ilkeler ve kurallar bütünüdür (Kolçak, 2012: 93). Meslek etiğini ile ilgili tanımlar, belirli bir durumdaki "yanlış ve doğru"nun ne olduğu konusunda var olan kuralları, standartları ve etik prensipleri içine almaktadır. Spesifik bir davranışın etiğe uygun olup olmadığının belirlenmesinde, sadece bireylerin kişisel etik ve kişisel değerleri değil; aynı zamanda toplumun değerlerinin de etkisi bulunmaktadır (Kurnaz ve Gümüş, 2010: 159).

Muhasebe meslek etiğinin muhasebe alanındaki düşünce ve davranış kalıpları ile ilgili olduğu söylenebilir (Akyatan ve Kutluk, 2015: 43). Muhasebede etik, muhasebe mesleğinin gereklerini yerine getirebilmek için bu mesleği yürütecek kişilerin mesleki bilgi, beceri ve deneyiminin yanında, mesleğin gerektirdiği ahlaki niteliklere sahip olmak anlamına gelmektedir. Kanunlara uygun işlemlerin yanı sıra, toplumun güncel değer yargılarına da önem vererek güvenilir bilgilerin topluma sunulmasıdır (Kurnaz ve Gümüş, 2010: 161).

İş hayatında yaşanan gelişmeler muhasebe mesleğinde etik konusunu gündeme getirmiştir. Muhasebe meslek etiğinin gündeme gelmesi ile birlikte konuyla ilgili yasal düzenlemeler yapılmıştır. Ancak, muhasebe mesleğinin etkin şekilde yürütülmesinde yasal düzenlemeler tek başına yeterli değildir. Muhasebe mesleğinde sunulan hizmetin kalitesi; düzenlenen finansal raporların doğru ve

güvenilir olması, meslek mensuplarının tarafsızlık, gizlilik, dürüstlük, güvenirlik ve sorumluluk gibi mesleki etik kurallarına uymasına bağlıdır. Bu nedenle mesleğin yürütülmesinde meslek mensuplarının mesleki etik ile ilgili kuralların bilinciyle hareket etmesini gerekmektedir (Bilen, 2008: 27). Muhasebe mesleğini icra eden meslek mensuplarının çalışmaları, toplumun büyük bir kısmını yakından ilgilendirmekte ve bu alanda çalışanlara birçok sorumluluk yüklemektedir. Bu bağlamda; işletmelerin yatırım kararlarından vergilerin sağlıklı biçimde tahsil edilmesine kadar pek çok faaliyet bu meslek mensuplarının düzenlediği ayrıntılı raporlara dayanarak yürütülmektedir. Bu raporlar, bireysel yatırım kararlarından iş bulma süreçlerine kadar iş dünyasının yanı sıra toplumu da ilgilendirmektedir. Bu kadar geniş bir alanda etkili olan muhasebe mesleğinde etik kavramı her geçen gün önemini arttırmaktadır (Yücel ve Kartal, 2014: 132).

Muhasebe mesleğine ilişkin etik kurallar; yasalar yoluyla ve meslek örgütleri tarafından oluşturulmaktadır. Ulusal ve uluslararası alanda yapılan düzenlemelerin ortak paydaları bağımsızlık, dürüstlük, tarafsızlık, sosyal sorumluluk, standartlara uyma, bilgi güvenliği ve özenli çalışmadır. Muhasebe mesleğinin gelişimi ve toplumsal saygınlığı açısından bu kuralların mesleğin her aşamasında görev alacak olan uygulayıcılara aktarılması ve benimsetilmesi çok önemlidir. Dolaylı olarak finansal piyasaların da bu süreçten etkileneceği unutulmamalıdır. Bu bağlamda muhasebe alanında eğitim veren kurumlara önemli görevler düşmektedir (Alkan, 2015: 115). Ülkemizde muhasebe eğitimi üniversitelerin, fakülte ve yüksekokul (lisans) ile meslek yüksekokullarında (ön lisans) verilmektedir. Ayrıca bazı üniversitelerde yüksek lisans ve doktora düzeyinde de programları yürütülmektedir. Bu bölümlerden

mezun olan öğrenciler, mesleğin her aşamasında çalışmaktadırlar. Dolayısıyla muhasebe meslek mensuplarının dürüst, güvenilir ve mesleki etik ilkelerine bağlı bir şekilde mesleklerini yürütmelerinde etik eğitimi her geçen gün daha fazla önem kazanmaktadır. Nitelikli ve mesleki etik değerlerin bilincinde olan meslek elemanlarının yetiştirilmesinde üniversitelerin sorumlulukları her geçen gün artmaktadır (Çelenk vd., 2015: 159).

3. LİTERATÜR

2001 yılında Enron ve 2002 yılında WorldCom şirketinin gelir tablolarında düzeltme yapmaları ve sonrasında bu büyük iki şirketin batması muhasebede etiğin ne kadar önemli olduğunun bir göstergesidir (Uyar vd., 2015: 239). Muhasebe skandallarıyla birlikte muhasebe mesleğinde etikle ilgili çalışmalar da artmıştır. Konuyla ilgili olarak yapılan araştırmalar genellikle, meslek elemanlarının ve muhasebe eğitimi alan ön lisans ve lisans öğrencilerinin meslek etiği algılarına ve etik değerlerine odaklanmıştır. Türkiye'de yükseköğrenim düzeyinde muhasebe mesleği ile ilgili etik konularını içeren derslerin yeterli olmaması ve meslek etiği eğitiminin nasıl olması gerektiği yönündeki tartışmalar konuya olan ilgiyi arttırmaktadır.

Kurnaz ve Gümüş (2010) tarafından yapılan çalışmada; Dumlupınar Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu Muhasebe Bölümünde eğitim görmekte olan öğrencilerin muhasebe mesleğiyle ilgili etik olmayan davranışlara ilişkin algılamalarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma sonucunda, bayan öğrencilerin bazı etik dışı uygulamalara ilişkin algılamalarının erkek öğrencilere oranla daha hassas düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Üst sınıflarda okuyan öğrencilerin algılamalarının alt sınıflarda okuyan öğrencilere göre daha hassas olduğu gözlemlenmiştir.

Akyatan ve Kutluk (2015) tarafından yapılan çalışmada; Akdeniz Üniversitesi İşletme ve Maliye bölümlerinde okuyan birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin etik kararları ile bazı değişkenler arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma sonucunda; bayan öğrencilerin etik yargılarının erkek öğrencilere göre daha güçlü olduğu saptanmıştır. Ayrıca, İşletme bölümü öğrencilerinin Maliye bölümü öğrencilerine göre daha esnek etik değerlere sahip olduğu ve muhasebe etiği dersi almamış öğrencilerin dersi almış öğrencilere göre daha zayıf etik değerler taşıdığı tespit edilmiştir.

Alkan (2015) tarafından yapılan çalışmada; Dokuz Eylül Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi ve Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Meslek Yüksekokulları Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Programı öğrencilerinin etik değerlerinin bazı değişkenlere göre belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma sonucunda; bayan öğrencilerin etik algı düzeylerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu ve öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıfın etik algısını etkilemediği gözlemlenmiştir. Ailenin geliri arttıkça ve annenin eğitim düzeyi yükseldikçe etik algısı azalmakta, babanın eğitim düzeyi öğrencilerin etik algılarını etkilememektedir.

Daştan vd. (2015) tarafından yapılan çalışmada; Karadeniz Teknik Üniversitesi-İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme, Maliye ve İktisat bölümlerinde okuyan dördüncü sınıf öğrencilerinin etik, etik ikilem, etik karar ve muhasebe meslek etiği eğitimi konularında farkındalık düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma sonucunda; bayan öğrencilerin etik karar alma konusunda erkek öğrencilere göre daha duyarlı oldukları saptanmıştır. Gelecekte meslek mensubu olmayı isteyenlerin genel etiğe yönelik yargılara istemeyenlere göre daha fazla önem verdiği ve İktisat

Bölümü öğrencilerinin, Maliye Bölümü öğrencilerine göre etik farkındalık düzeylerinin daha hassas olduğu tespit edilmiştir.

Uyar vd. (2015) tarafından yapılan çalışmada; ALTSO Meslek Yüksekokulu Muhasebe ve Vergi Uygulamaları öğrencilerinin muhasebe meslek etiği algısını ölçmek ve meslek etiği dersi alan öğrencilerle almayanlar arasındaki etik algısı farklılığını araştırmak amaçlanmıştır. Çalışma sonucunda, öğrencilerin genel olarak muhasebe meslek mensuplarının etik davranışlarıyla ilgili olumsuz bir algıya sahip oldukları gözlemlenmiştir. Ayrıca, öğrenciler mesleğin saygınlığının etik ilkelere ve meslek etik kurallarına uyarak arttırılabileceğini düşünmektedirler.

Ceylan ve Terzi (2016) tarafından yapılan çalışmada; Çankırı Karatekin Üniversitesi İşletme, İktisat ve Kamu Yönetimi son sınıf öğrencilerinin mesleki davranış boyutlarını ölçmek ve öğrencilerin meslek etiği konusundaki algılarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma sonucunda, bayan öğrencilerin meslek etiği konusunda erkek öğrencilere göre daha duyarlı oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca etik dersi alan öğrencilerin almayan öğrencilere göre doğruluk ve dürüstlük, tarafsızlık ve mesleki davranış ilkeleri konusunda daha hassas oldukları gözlemlenmiştir. Etik algısı ile yaş, gelir düzeyi ve ikamet edilen yer arasında istatistiksel açıdan anlamı bir farklılık olmadığı bulunmamıştır.

Çavuşoğlu ve Kutluk (2016) tarafından yapılan çalışmada; Anamur MYO'da muhasebe dersi alan İşletme Yönetimi, Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı ile Pazarlama programı öğrencilerinin muhasebe etiği ve muhasebe etiği eğitimi algıları ile bazı değişkenler arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma sonucunda, meslek etiği yargıları bakımından erkek öğrencilerin bayan öğrencilere göre daha duyarlı oldukları ve üst

sınıfta okuyan öğrencilerin alt sınıfta okuyan öğrencilere göre daha hassas oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca, gelir düzeyi yüksek olan öğrenciler ile büyükşehirde yaşamış olan öğrencilerin etik davranış konusunda daha güçlü değerler taşıdıkları gözlemlenmiştir.

Gülmez vd. (2016) tarafından yapılan çalışmada; Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Osmaniye Meslek Yüksekokulu ön lisans öğrencileri ile İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi lisans öğrencilerinin meslek etiği algıları ve meslek etiğine bakış açılarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma sonucunda, meslek etiği algısı ve meslek etiğine bakış açısı bakımından bayan öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha duyarlı oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca, öğrencilerin meslek etiği dersini alması durumunda etik ilkelere bağlılıklarının artacağı sonucuna ulaşılmıştır.

4. YÖNTEM

4.1. Örneklem ve Veri Toplama

Araştırmanın evrenini Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Meslek Yüksekokullarının Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Programlarında eğitim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırma kolayda örnekleme tekniği kullanılarak yürütülmüştür. Anket 354 öğrenciye uygulanmış ancak 49 öğrenciden elde edilen veriler hatalı veya eksik olduğu için değerlendirilmeye alınmamıştır. Verilerin analizi 305 öğrenciden elde edilen verilerle yapılmıştır.

4.2. Anket Formu ve Ölçekler

Anket formu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde öğrencilerin demografik özelliklerini belirlemeye yönelik sorulara yer verilmiştir. İkinci bölümde ise Alkan (2015) tarafından Türkiye'de uygulanan ve 34 sorudan oluşan ölçek yer almaktadır. Ölçekte öğrencilerin etik algıları, 5'li Likert tipi derecelendirmeye (1-

Kesinlikle Katılmıyorum, 2- Katılmıyorum, 3-Kararsızım, 4-Katılıyorum, 5-Kesinlikle Katılıyorum) tabi tutulmuştur.

4.3. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmanın problemi, "meslek yüksekokullarının muhasebe ve vergi uygulamaları programlarında eğitim gören ön lisans öğrencilerinin muhasebe mesleğiyle ilgili etik algıları ile cinsiyet, yaş, ailenin aylık ortalama geliri, yaşadığı yer ve öğrenim gördüğü sınıf değişkenleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını tespit etmek" olarak belirlenmiştir. Araştırma kapsamında oluşturulan hipotezler aşağıdaki gibidir:

H1: Öğrencilerin muhasebe mesleğiyle ilgili etik algıları cinsiyete göre farklılık göstermektedir.

H2: Öğrencilerin muhasebe mesleğiyle ilgili etik algıları yaşa göre farklılık göstermektedir.

H3: Öğrencilerin muhasebe mesleğiyle ilgili etik algıları ailenin aylık ortalama gelirine göre farklılık göstermektedir.

H4: Öğrencilerin muhasebe mesleğiyle ilgili etik algıları yaşadığı yere göre farklılık göstermektedir.

H5: Öğrencilerin muhasebe mesleğiyle ilgili etik algıları öğrenim gördüğü sınıfa göre farklılık göstermektedir.

5. ANALİZ VE BULGULAR

5.1. Tanımlayıcı İstatistikler

Tanımlayıcı istatistikler sonucu elde edilen bulgular Tablo 1'de yer almaktadır. Cinsiyet, yaş, ailenin aylık ortalama geliri, yaşadığı yer ve öğrenim gördüğü sınıf araştırma kapsamına alınan demografik değişkenlerdir.

Tablo 1'deki verilere göre araştırmaya katılan 305 öğrencinin demografik özellikleri incelendiğinde; öğrencilerin 182 kişisinin bayan, 123 kişisinin erkek olduğu görülmektedir. Yaş aralığı olarak,

18-20 yaş aralığında 138 öğrenci, 21-22 yaş aralığında 131 öğrenci, 23-24 yaş aralığında 26 öğrenci, 25 yaş ve üstünde 10 öğrenci yer almaktadır. Öğrenciler, ailenin aylık ortalama gelir durumlarına göre gruplandırıldığında 61 öğrenci ailesinin 1.300 TL ve altı gelir grubunda, 134 öğrenci ailesinin 1.301-2.000 TL gelir grubunda, 99 öğrenci ailesinin 2.001-5.000 TL gelir grubunda, 11 öğrenci ailesinin 5.001 TL ve üzeri gelir grubunda olduğu görülmektedir. Öğrencilerin yaşadıkları yer değerlendirildiğinde ise, 107 öğrencinin şehir merkezinde, 157 öğrencinin ilçede, 16 öğrencinin kasabada ve 25 öğrencinin köyde yaşadığı görülmektedir. Öğrencilerin 154'ü 1. sınıfta, 151'i 2. sınıfta öğrenim görmektedir.

Tablo 1. Tanımlayıcı İstatistikler

Demografik Özellikler		F	%
Cinsiyet	Bayan	182	59,7
	Erkek	123	40,3
Yaş	18-20	138	45,2
	21-22	131	43,0
	23-24	26	8,5
	25 ve üzeri	10	3,3
Ailenin aylık ortalama geliri	1300 ve altı	61	20,0
	1301-2.000	134	43,9
	2001 - 5000	99	32,5
	5001 ve üzeri	11	3,6
Yaşadığı yer	Şehir Merkez	107	35,1
	İlçe	157	51,5
	Kasaba	16	5,2
	Köy	25	8,2
Öğrenim gördüğü sınıf	1. sınıf	154	50,5
	2. sınıf	151	49,5

5.2. Faktör Analizi Sonuçları

Araştırmada kullanılan ölçek için keşfedici faktör analizi uygulanmıştır. Anketi oluşturan Likert tipi toplam 34 soru keşifsel faktör analizine tabi tutulmuş, en uygun faktör yapısı Varimax dönüşümü ile ulaşılmış, bu yapıyı elde etmek için ise 9 ifadenin dışarıda bırakılması gerekli olmuştur. Faktör analizi sonucunda toplam 5 faktör ortaya çıkmış olup, bu faktörler ile açıklanan toplam varyans % 61,8'dir. Tablo 2'de bu beş boyut altında yer alan ifadeler ve ifadelere ait faktör yükleri gösterilmektedir. Yalnızca ifadelerin yüklendiği faktörlere ilişkin yükler gösterilmiştir.

Tablo 2. Keşifsel Faktör Analizi ve Faktör Yükleri

Boyutlar	İfadeler	Faktör Yükleri
Müşteriler İle İlişkiler	Müşterilere ait bilgileri üçüncü kişilere açıklamamalıdır.	,798
	Müşterilere ait paraları kişisel işleri için kullanmamalıdır.	,772
	İşyerine alkol vb. kullanarak gitmemelidir.	,740
	İşe gelmemek için gerçek dışı bahaneler uydurmamalıdır.	,740
	Müşterilerin lehine bir durum söz konusu olduğunda konuyu açıklamalı iş yüküm artar kaygısıyla gerekli işlemleri yapmaktan kaçınmamalıdır.	,719
	Muhasebe kayıtları üzerinde değişiklik yapmamalı ve yapılmasına izin vermemelidir.	,652
	Müşterilerin olanaklarını bireysel çıkarları için kullanmamalıdır.	,619
Mesleki Sorumluluklar	Menfaat çatışmalarından kaçınmalı ve olası bir menfaat çatışmasında tarafları uyarmalıdır.	,693
	Mesleki bilgiyi doğru bir biçimde analiz etmeli açık ve anlaşılır bir biçimde sunmalıdır.	,655
	Güvenilirliği şüpheli olan herhangi bir faaliyete katılmamalıdır.	,635
	Çalıştığı kurumda mesleği ile ilgili uygun bilgileri, mesleki kararları ve düşünceleri ifade etmelidir.	,624
	Mesleği ile ilgili güncel gelişmeleri takip etmeli mesleki yeterliliğini geliştirmelidir.	,608
	Çalıştığı kurumdaki görevi nedeniyle edindiği gizli bilgiyi üçüncü kişilere açıklamamalıdır.	,525
Meslektaşlarla İlişkiler	Meslektaşlarına zarar verecek şekilde ücret talep etmemelidir.	,760
	Kendi yaptığın bir hatayı meslektaşlarına yüklemeye çalışmamalıdır.	,740
	Meslektaşları hakkında olumsuz açıklamalarda bulunmamalıdır.	,733
	Mesleki bilgiyi olduğu gibi ve objektif olarak ifade etmelidir.	,611
	Muhasebe bilgi kullanıcılarına iletilecek rapor (Mali tablo vb.), yorum ve tavsiyeleri anlaşılır biçimde açıklamalıdır.	,585

Mesleki Görevler	Çalıştığı kurumdaki görevi nedeniyle edindiği gizli bilgiyi kullanarak menfaat sağlamalıdır.	,733
	Çalıştığı kurumdaki görevini etkileyecek ya da engel olacak herhangi bir faaliyette bulunmalıdır.	,727
	Büyük müşterilerle daha çok ilgilenmelidir.	,692
	Yasal boşlukları mükelleflerin lehine yorumlamalıdır.	,501
Kişisel Menfaatler	Çalıştığı kuruma personel alımında önemli kişilere olan yakınlığa önem vermemelidir.	,744
	Çalıştığı kurumda yöneticilerin kişisel menfaatten çok, kuruma menfaat sağlayacak etik dışı davranışlarına göz yummalıdır.	,686
	Çalıştığı kurumda yükselmek için yöneticilerin etik olmayan davranışlarını benimsememelidir.	,572
Toplam Açıklanan Varyans	% 61,881	
Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterliliği Ölçüsü		0,925
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi- Square	3792,695
	Df	300
	Sig.	0,000

5.3. Güvenilirlik Analizi Sonuçları

Bu araştırmada literatürdeki benzer çalışmalarda olduğu gibi en yaygın olarak kullanılan güvenilirlik ölçümü olan Cronbach Alpha (α) katsayısı kullanılmıştır. Güvenilirlik analizinde, faktör analizi sonucunda ölçeklerde yapılan değişiklikler de dikkate alınarak, her bir değişkenin alfa katsayılarına bakılmıştır. Buna göre, aşağıda verilen Tablo 3'te faktör boyutları ve bunlara ilişkin Cronbach Alpha (α) katsayıları görülmektedir. Güvenilirlik katsayılarının ikisi dışındakilerin oldukça yüksek değerlerde olduğu görülmektedir. Bundan dolayı çalışmada kullanılan ölçeklerin güvenilir olduğu söylenebilir.

Tablo 3. Faktör Boyutlarına İlişkin Güvenilirlik Katsayıları

DEĞİŞKENLER	Soru sayısı	Alfa Katsayısı (α)
Müşterilerle İlişkiler	7	0,898
Mesleki Sorumluluklar	6	0,846
Meslektaşlarla İlişkiler	5	0,867
Mesleki Görevler	4	0,669
Kişisel Menfaatler	3	0,588

5.4. Muhasebe Mesleği ile İlgili Etik Algıların Demografik Özelliklere Göre Analizi

Muhasebe Programı öğrencilerinin muhasebe mesleği ile ilgili etik algılarına ilişkin olarak bayan ve erkek öğrencilerin verdikleri cevaplar arasında fark olup olmadığını anlamak için bağımsız örneklem t-test yapılmış ve sonuçlar Tablo 4'te gösterilmiştir. Buna göre F1 ve F2 boyutlarına ilişkin cevapların ortalamasının bayanlarda ve erkeklerde farklı olduğu ve iki grup arasında bu farkın istatistiki olarak da anlamlı olduğu görülmektedir ($p<0,05$). Diğer boyutlarda iki grup arasında anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir. Bundan dolayı "**H1:** Öğrencilerin muhasebe mesleğiyle ilgili etik algıları cinsiyete göre farklılık göstermektedir." hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 4. Muhasebe Mesleği İle İlgili Etik Algıların Cinsiyete Göre Analizi

Boyutlar		Ort.	Std. Sapma	F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)
Müşterilerle İlişkiler	Bayan	4,56	0,59	9,036	,003	2,664	303	,008
	Erkek	4,35	0,77			2,530	214,393	,012
Mesleki sorumluluklar	Bayan	4,40	0,57	4,656	,032	2,316	303	,021
	Erkek	4,23	0,71			2,221	222,946	,027
Meslektaşlarla İlişkiler	Bayan	4,41	0,71	,825	,365	1,914	303	,057
	Erkek	4,25	0,74			1,896	253,544	,059
Mesleki görevler	Bayan	3,09	1,12	6,157	,014	-1,224	303	,222
	Erkek	3,24	0,93			-1,267	289,897	,206
Kişisel Menfaatler	Bayan	3,83	0,92	,479	,489	,013	303	,990
	Erkek	3,83	0,88			,013	269,286	,990

Muhasebe Programı öğrencilerinin muhasebe mesleği ile ilgili etik algılarına ilişkin olarak öğrencilerin yaşına göre fark olup olmadığını anlamak için ANOVA analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo 5'da gösterilmiştir. Buna göre hiçbir boyutta gruplar arasında anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir. H2: Öğrencilerin muhasebe mesleğiyle ilgili etik algıları yaşa göre farklılık göstermektedir. Bundan dolayı "**H2:** Öğrencilerin muhasebe mesleğiyle ilgili etik algıları yaşa göre farklılık göstermektedir." hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 5. Muhasebe Mesleği İle İlgili Etik Algıların Öğrencilerin Yaşına Göre Analizi

Boyutlar	Yaş	Ort.	Std. Sapma		Sum of Squares	df	Mean Sq	F	Sig.
Müşterilerle İlişkiler	18-20	4,54	0,60	Between Groups	1,550	3	,517	1,146	,331
	21-22	4,39	0,77	Within Groups	135,785	301	,451		
	23-24	4,49	0,53	Total	137,335	304			
	25 ve üzeri	4,60	0,49						
Mesleki Sorumluluklar	18-20	4,36	0,62	Between Groups	,528	3	,176	,440	,725
	21-22	4,31	0,68	Within Groups	120,581	301	,401		
	23-24	4,27	0,50	Total	121,110	304			
	25 ve üzeri	4,48	0,40						
Meslektaşlarla İlişkiler	18-20	4,41	0,69	Between Groups	1,713	3	,571	1,090	,354
	21-22	4,26	0,80	Within Groups	157,688	301	,524		
	23-24	4,34	0,56	Total	159,401	304			
	25 ve üzeri	4,42	0,46						
Mesleki Görevler	18-20	3,16	1,12	Between Groups	1,182	3	,394	,358	,783
	21-22	3,14	0,98	Within Groups	331,006	301	1,100		
	23-24	3,25	1,06	Total	332,187	304			
	25 ve üzeri	2,86	0,87						
Kişisel Menfaatler	18-20	3,94	0,91	BetweenGroups	3,301	3	1,100	1,349	,259
	21-22	3,73	0,90	Within Groups	245,615	301	,816		
	23-24	3,76	0,98	Total	248,917	304			
	25 ve üzeri	3,85	0,64						

Muhasebe Programı öğrencilerinin muhasebe mesleği ile ilgili etik algılarına ilişkin olarak öğrencilerin ailelerinin aylık gelirine göre fark olup olmadığını anlamak için ANOVA analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo 6'de gösterilmiştir. Buna göre hiçbir boyutta gruplar arasında anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir. Bundan dolayı "**H3:** Öğrencilerin muhasebe mesleğiyle ilgili etik algıları ailenin aylık

ortalama gelirine göre farklılık göstermektedir." hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 6. Muhasebe Mesleği İle İlgili Etik Algıların Gelire Göre Analizi

Boyut-lar	Gelir (TL)	Ort.	Std. Sapma		Sum of Squa-res	df	Mean Sq	F	Sig.
Müşte-rilerle İlişkiler	1300 ve altı	4,52	0,48	Between Groups	1,093	3	,364	,805	,492
	1301-2.000	4,51	0,58	Within Groups	136,242	301	,453		
	2001 - 5000	4,39	0,82	Total	137,335	304			
	5001 ve üzeri	4,39	1,07						
Mesleki Sorum-luluklar	1300 ve altı	4,33	0,52	Between Groups	,996	3	,332	,832	,477
	1301-2.000	4,36	0,58	Within Groups	120,114	301	,399		
	2001 - 5000	4,34	0,72	Total	121,110	304			
	5001 ve üzeri	4,05	0,97						
Meslek-taşlarla İlişkiler	1300 ve altı	4,38	0,59	Between Groups	1,513	3	,504	,961	,411
	1301-2.000	4,40	0,53	Within Groups	157,888	301	,525		
	2001 - 5000	4,27	0,94	Total	159,401	304			
	5001 ve üzeri	4,13	1,15						
Mesleki Göre-vler	1300 ve altı	3,38	1,02	Between Groups	5,884	3	1,961	1,809	,145
	1301-2.000	3,15	1,07	Within Groups	326,303	301	1,084		
	2001 - 5000	2,99	1,03	Total	332,187	304			
	5001 ve üzeri	3,27	0,86						
Kişisel Menfa-atler	1300 ve altı	3,88	0,88	Between Groups	,543	3	,181	,219	,883

	1301-2.000	3,81	0,93	Within Groups	248,374	301	,825		
	2001 - 5000	3,82	0,92	Total	248,917	304			
	5001 ve üzeri	4,00	0,63						

Muhasebe Programı öğrencilerinin muhasebe mesleği ile ilgili etik algılarına ilişkin olarak öğrencilerin yaşadıkları yere göre fark olup olmadığını anlamak için ANOVA analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo 7'de gösterilmiştir. Buna göre gruplar arasında sadece mesleki görevler ile ilgili boyutta anlamlı bir farkın olduğu, ancak diğer hiçbir boyutta anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir. Bundan dolayı "**H4:** Öğrencilerin muhasebe mesleğiyle ilgili etik algıları yaşadığı yere göre farklılık göstermektedir." hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 7. Muhasebe Mesleği İle İlgili Etik Algıların Yaşanan Yere Göre Analizi

Boyutlar	Yaşadığı Yer	Ort.	Std. Sapma		Sum of Squares	df	Mean Sq	F	Sig.
Müşterilerle İlişkiler	Köy	4,57	0,45	Between Groups	2,133	3	,711	1,583	,194
	Kasaba	4,67	0,35	Within Groups	135,202	301	,449		
	İlçe	4,51	0,65	Total	137,335	304			
	Şehir Merkezi	4,37	0,77						
Mesleki Sorumluluklar	Köy	4,45	0,38	Between Groups	,684	3	,228	,570	,635
	Kasaba	4,47	0,44	Within Groups	120,425	301	,400		
	İlçe	4,32	0,64	Total	121,110	304			

	Şehir Merkezi	4,32	0,69						
Meslektaşlarla İlişkiler	Köy	4,52	0,44	Between Groups	1,238	3	,413	,786	,503
	Kasaba	4,45	0,61	Within Groups	158,163	301	,525		
	İlçe	4,34	0,69	Total	159,401	304			
	Şehir Merkezi	4,29	0,83						
Mesleki Görevler	Köy	2,75	0,84	Between Groups	8,610	3	2,870	2,670	,048
	Kasaba	3,36	0,89	Within Groups	323,577	301	1,075		
	İlçe	3,08	1,05	Total	332,187	304			
	Şehir Merkezi	3,32	1,08						
Kişisel Menfaatler	Köy	3,72	0,87	Between Groups	,868	3	,289	,351	,788
	Kasaba	3,83	0,91	Within Groups	248,049	301	,824		
	İlçe	3,81	0,90	Total	248,917	304			
	Şehir Merkezi	3,90	0,93						

Muhasebe Programı öğrencilerinin muhasebe mesleği ile ilgili etik algılarına ilişkin olarak öğrencilerin öğrenim gördüğü sınıfa göre fark olup olmadığını anlamak için bağımsız örneklem t-test yapılmış ve sonuçlar Tablo 8'te gösterilmiştir. Buna göre hiçbir boyutta iki grup arasında anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir. Bundan dolayı "**H5:** Öğrencilerin muhasebe mesleğiyle ilgili etik algıları

öğrenim gördüğü sınıfa göre farklılık göstermektedir." hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 8. Muhasebe Mesleği İle İlgili Etik Algıların Öğrenim Görülen Sınıfa Göre Analizi

Boyutlar	Sınıf	Ort.	Std. Sapma	F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)
Müşterilerle İlişkiler	1.Sınıf	4,46	0,78	4,790	,029	-,412	303	,680
	2.Sınıf	4,49	0,54			-,414	272,324	,679
Mesleki Sorumluluklar	1.Sınıf	4,33	0,71	,958	,328	-,091	303	,927
	2.Sınıf	4,34	0,55			-,091	287,320	,927
Meslektaşlarla İlişkiler	1.Sınıf	4,34	0,79	,939	,333	,061	303	,951
	2.Sınıf	4,34	0,65			,061	293,882	,951
Mesleki Görevler	1.Sınıf	3,19	1,07	,448	,504	,605	303	,546
	2.Sınıf	3,11	1,02			,605	302,650	,546
Kişisel Menfaatler	1.Sınıf	3,83	0,96	4,398	,037	-,031	303	,975
	2.Sınıf	3,83	0,85			-,032	300,133	,975

6. SONUÇ

Son yıllardaki hızlı değişim ve gelişmeler pek çok alanı etkilediği gibi muhasebe alanını da önemli ölçüde etkilemiştir. Artan iletişim ve ulaşım koşulları işletmeler arasındaki rekabeti artırmış ve küresel hale getirmiştir. Bütün bu gelişmeler işletme yönetiminde muhasebe bilgilerinin önemini daha da artırmıştır. İşletmelerin geleceğe dönük doğru kararlar alabilmeleri, üretilen muhasebe bilgilerinin doğruluğuna, güvenilirliğine ve zamanlılığına bağlıdır. Muhasebe bilgilerinin doğruluğu, güvenilirliği ve zamanlılığı ise hem muhasebe

meslek mensuplarının hem de gelecekte bu mesleği ifa edecek öğrencilerin muhasebe meslek etiği konusundaki yaklaşımlarına bağlıdır.

Bu çalışmada, meslek yüksekokullarının Muhasebe ve Vergi Uygulamaları programlarında eğitim gören ön lisans öğrencilerinin muhasebe mesleğiyle ilgili etik algılarının; cinsiyet, yaş, ailenin aylık ortalama geliri, yaşadığı yer ve öğrenim gördüğü sınıf gibi demografik özelliklerine göre nasıl farklılaştığını ortaya çıkarmak amaçlanmıştır.

Bu amaca yönelik olarak, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Meslek Yüksekokulları Muhasebe ve Vergi Uygulamaları programında okuyan öğrencilerden anket yoluyla veri toplanmıştır. Yapılan analizler sonucunda, öğrencilerin muhasebe mesleğiyle ilgili etik algıları cinsiyete göre farklılaştığı görülmektedir. Bayan öğrencilerin meslek etiğine ilişkin olarak erkek öğrencilere göre daha hassas olduğu gözlemlenmiştir. Ancak öğrencilerin muhasebe mesleğiyle ilgili etik algılarının yaşa göre farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencinin yaşının meslek etiği algısı üzerinde bir etkisinin olmamasının, çalışmaya katılan öğrencilerin hepsinin öğrenci olması ve yaşlarının birbirine çok yakın olmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Ailenin aylık ortalama gelirine göre farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmaya katılan öğrencilerin henüz çalışmadıkları ve kendi kazandıkları bir gelirin olmamasından dolayı, gelirin meslek etiği algısı üzerinde bir etkisi olmadığı sonucuna ulaşılmış olduğu söylenebilir. Benzer şekilde ankete katılanların yaşadığı yere göre de meslek etiği algısına ilişkin anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların çoğunun şehir merkezi ve ilçe merkezi gibi yerlerde yaşadığını belirtmiş olmalarından dolayı bir farkın ortaya çıkmadığı söylenebilir.

Çalışmaya katılan öğrencilerin öğrenim gördüğü sınıfın da meslek algısı üzerinde bir fark yaratmadığı gözlemlenmiştir. Bu da, meslek etiği ile ilgili eğitimin yeterli ve etkin seviyede olmadığını göstermektedir.

Önlisans öğrencileri ile yapılan bu çalışma, hem önlisans hem de lisans eğitimi alan öğrencilerin mesleki etik algılarını karşılaştıracak şekilde yapılacak yeni çalışmalarla genişletilebilir.

KAYNAKÇA

Akyatan, Ayça ve Kutluk, Filiz Angay. (2015). "Muhasebe Dersi Alan Öğrencilerin Etik Karar Alma Sürecini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma", Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies, Cilt: 1, Sayı: 4, 42-66.

Alkan, Gönül İpek. (2015). "Muhasebe Eğitiminde Etik: Ön Lisans Öğrencilerinin Etik Algılarına Yönelik Bir Araştırma", Business and Economics Research Journal, Vol: 6, No: 2, 113-125.

Arslan, Mahmut. (2012). "İş ve Meslek Ahlakı Dünya ve Türkiye Örnekleri", Siyasal Kitabevi, 3. Baskı, Ankara.

Bilen, Abdulkadir. (2008). "Doğu Anadolu Bölgesindeki Muhasebe Meslek Mensuplarının Profilleri, Etik Kurallarına Bakışları ve Meslek Sorunları Üzerine Bir Araştırma", İSMMMO Mali Çözüm Dergisi, Sayı: 85, 27-42.

Ceylan, Pınar ve Terzi, Serkan. (2016). "Muhasebe Eğitimi Alan Öğrencilerin Meslek Etiği Algılamalarının İncelenmesi: Çankırı Karatekin Üniversitesi Örneği", Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 13, 312-327.

Çavuşoğlu, Kürşad ve Kutluk, Filiz Angay. (2016). "Meslek Yüksekokulunda Muhasebe Dersi Alan Öğrencilerin

Muhasebe Etiğine Bakış Açılarının Tespitine Yönelik Bir Araştırma: Anamur MYO Örneği", Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 2, 109-120.

Çelenk, Hakan; Atmaca, Metin ve Horasan, Emre. (2015). "Marmara Üniversitesi'nde Muhasebe Eğitimi Alan Öğrencilerin Muhasebe Alanına Bakış Açılarının Değerlendirilmesine Yönelik Bir Araştırma", Öneri Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 33, 159-171.

Daştan, Abdulkerim; Bellikli, Uğur ve Bayraktar, Yaşar. (2015). "Muhasebe Eğitiminde Etik İkilem ve Etik Karar Alma Konularına Yönelik KTÜ İİBF Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma", Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 11, Sayı: 1, 75-92.

Erden, Gamze. (2012). "Etiğin Kavramsal Açılımı: İletişim ve Etik İlişkisi" (7. Bölüm), (Ed. Metin Işık), İletişim ve Etik, Eğitim Yayınevi, Konya, 123-138.

Gülmez, Cançağ; Kıllı, Mustafa ve Öz, Bülent. (2016). "Üniversite Öğrencilerinin Muhasebe Meslek Etiğine Bakış Açılarının İncelenmesi: OKÜ Öğrencileri Örneği", Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies, Cilt: 2, Sayı: 3, 98-114.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelimesec=118065 (Erişim Tarihi: 14.10.2016).

Işık, Metin (Ed.). (2013). İletişim ve Etik, Eğitim Yayınevi, Konya.

Kolçak, Menşure. (2012). "Meslek Etiği", Murathan Yayınevi, Ankara.

Kurnaz, Niyazi ve Gümüş, Yusuf. (2010). "Muhasebe Bölümü Öğrencilerinin Muhasebe Mesleği İle İlgili Etik Dışı Davranışlara İlişkin Algı Analizi: Dumlupınar Üniversitesi

Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu Örneği", Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı: 45, 157-174.

Tutar, Hasan ve Yılmaz, M. Kemal. (2003). "Genel İletişim", Nobel Yayıncılık, 4. Baskı, Ankara.

Uyar, Süleyman; Kahveci, Ata ve Yetkin, Murat. (2015). "Öğrencilerin Muhasebe Meslek Etiği Algısı: ALTSO Meslek Yüksekokulu Örneği", Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 2, 237-247.

Yücel, Recep ve Kartal, Cihat. (2014). "Muhasebecilerin Mesleki Uygulamalarındaki Etik Algılarına İlişkin Bir Araştırma", Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:4, Sayı: 2, 123-148.

THE EFFECT OF ENTREPRENEURIAL ACTIVITY ON ECONOMIC GROWTH: NASCENT EVIDENCE

Serdar KURT
Assoc. Prof., Canakkale Onsekiz Mart University
FEAS, Department of Econometrics
skurt@comu.edu.tr

Mesut SAVRUL
Assist. Prof., Canakkale Onsekiz Mart University
FEAS, Department of Econometrics
msavrul@comu.edu.tr

Geliş Tarihi: *08.11.2016*
Kabul Tarihi:*01.12.2016*

ABSTRACT
It has been perceived for a long time that the entrepreneurial function is an essential element in economic growth process through employment, innovation and welfare effects. Due to lack of capital accumulation, qualified human resources and social and political substructure the emphasis given on entrepreneurship has been coming forward more and more since 1980's in developing countries.
Regarding the increasing importance given to entrepreneurial activities all over the world, this paper examines if entrepreneurial activity affects GDP growth using a sample of 24 countries. The data is collected from GEM data of Global Entrepreneurship Research Association and national accounts data of World Bank. As a recognized indicator of entrepreneurial activity, Nascent data is used as an intermediate variable in the analyses of the study and the results of the study has shown that although Nascent entrepreneurial activity isn't effective on economic growth in short term, it is supporting growth in the longer periods.
Keywords: Entrepreneurship, Economic Growth, Nascent Index

GİRİŞİMCİLİK FAALİYETLERİNİN EKONOMIK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: NASCENT ÖRNEĞİ

ÖZET
Girişimciliğin istihdam, yenilikçilik ve refah etkileri yoluyla ekonomik büyüme sürecinin vazgeçilmez bir unsuru olduğu uzun zamandan beri dikkat çekmektedir. Sermaye birikimi, nitelikli insan kaynağı ve sosyal ve politik altyapıdaki eksikliklerden dolayı, girişimciliğe verilen önem 1980'lerden bu yana gelişmekte olan ülkelerde giderek daha fazla öne çıkmaktadır.
Tüm dünyada girişimcilik faaliyetlerine verilen önemin artmasına bağlı olarak bu çalışmada, 24 ülkenin verileri örnek alınarak girişimcilik faaliyetinin GSYH büyümesini etkileyip etkilemediğini incelenmektedir. Veriler, Global

Entrepreneurship Research Association GEM verileri ve Dünya Bankası'nın ulusal hesap verilerinden elde edilmiştir. Girişimcilik faaliyetinin tanınmış bir göstergesi olan Nascent İndeksi, çalışmanın analizlerinde ara değişken olarak kullanılmış ve çalışma sonuçları, Nascent girişimciliğinin kısa vadede ekonomik büyüme üzerinde etkili olmamasına rağmen daha uzun vadede büyümeyi desteklediğini göstermiştir.
Anahtar Kelimeler: Girişimcilik, Ekonomik Büyüme, Nascent İndeksi

INTRODUCTION

Economic growth is one of the leading topics in both economic research and economic policy making. In Europe, the concern towards economic growth is expanding in the perspective of high unemployment rates. Historically high rates of economic growth was seen in most countries of the OECD in the first decades after Second World War. A stage of stagflation, characterized by a combination of inflation and slow growth emerged following the first oil crisis in 1973. In many Western countries, political and academic concern turned to matters of income equality and demand management, since the interest in the reasons of economic growth lessen in the 1960s and 1970s.

Economic growth is explained through exogenous technological change and accumulation of production factors by the Neo-classical theory. Prevailing economics didn't show any sizable attraction towards the reasons underlying technological development and long-term factor accumulation. However high unemployment and stagflation of 1980s revived the interest supply side economics and the factors underlying which caused entrepreneurship and small business phenomenon to be spotlighted in the following phase (Wennekers and Thurik, 1999: 27).

Schumpeter (1934) asserted entrepreneur's role as the major cause of economic growth. He argues that the innovation efforts of entrepreneur forces the enterprises to introduce new inventions which make present products and technologies obsolete (Stel et.al, 2005: 313). Later periods witnessed the attempts to examine the significance of the effect of entrepreneurship on economic performance, particularly at enterprise and industry level, empirically. Nevertheless, country level contributions are quite restricted (Stel et.al, 2005: 312).

Accordingly, this study focuses on the direct effects of entrepreneurial activities on economic growth. The study is consist of four sections. The first part defines Nascent Entrepreneurship. In the second part the role of entrepreneurial activities on economic growth is dealt within the framework of evolution of economic theory. In the third part the former studies dealing with the effect of entrepreneurship on economic growth is reviewed to determine an appropriate model for the study. And in the following section the mentioned relation is analyzed empirically using product per capita, gross capital formation, labour force and Nascent entrepreneurial activity data of 24 countries covering 2006-2015 period.

1. NASCENT ENTREPRENEURSHIP

Entrepreneurship is usually outlined in sense of creation of a new enterprise. Creation of new enterprise is a subject which encourage research and debate among practitioners and academics. As a well accepted indicator of this process, Nascent entrepreneurship inquiry seeks to discover the environmental and individual characteristics of the people who plans to be an entrepreneur or the ones succeeded or failed in this role before. It also focuses on the fact that pattern is a process which cover a list of decisions instead of a single judgement taken at a specific point in time (Johnson et.al, 2006: 1;3).

The creation of a new enterprise is a mechanism which we can divide into conception, gestation, infancy and adolescence tags. When one or more individual start to commit resources and time to establishing a new firm, the first change starts. In this context numerous synonyms for the Nascent Entrepreneurship term can be counted such as constructing, founding, start-up, gestation, pre-launch, pre-organization and organizational emergence. These concepts usually have process-related or organizational implications and the process of start-up always need the action of at least one individual. Respectively, a nascent entrepreneur can be defined as an individual who introduce serious actions which are destined to culminate in a feasible enterprise start-up (Howard, 1999).

The dominant debate of the GEM model is closely related with the national economic growth with a role of two parallel sets of pursuits which are combined with the firms already established and

the ones directly related to the entrepreneurial process. Only a small proportion of the story behind variations in economic growth can be explained with the activities among the established firms but this entrepreneurial process may also give reason for the variances in economic prosperity among countries (Bygrave, 2003: 103).

If we dealt the topic in a broader meaning, it can be seen that three stylized facts has shaped the world of entrepreneurship policy (Hessels et.al, 2008: 323);

- First, economic growth is enhanced by entrepreneurship. However, entrepreneurship doesn't encourage economic growth all the time. The entrepreneurial activity by nascent entrepreneurs is positively related with the economic growth only for the countries which have a high level of per capita income.
- Second, while most individuals involved in new enterprise creation don't have a growth goal, the firms with high-growth usually provide more to economic growth than the new or small enterprises.
- Third, excess policy measures encourage the entrepreneurship activities and establishment of small businesses.

Within the framework of this study the first item covering the impact of entrepreneurship on economic growth will be the interest of next section.

2. THE ROLE OF ENTREPRENEURIAL ACTIVITY IN ECONOMIC GROWTH

Until the late 1980s, labour and capital are the vital input factors of large scale production which governed modern developed economies of the business world. The increases in transaction costs level occurred due to large scale production imposed an increasing firm size in time. This went together with the anticipated development of acquisition of resources, consumer preferences and technology. Actually, in this period, the raising role of large firms

in the economy is pointed out by statistical proof. The process towards large scale activities are evident in most modern developed countries and the significance of small business and self-employment appeared to be losing its importance in this period. Despite its being accepted that the protection of small business sector is vital for both political and social reasons (Thurik, 2009).

Most of the firms usually select growth as a goal. Beside its being a famous topic in media, it is also regarded as a scope of entrepreneurial success. Nevertheless some of the enterprises don't choose growth as a goal. The U.S. example shows that many of the enterprises in the country grow slowly so they form the economic core. However in most cases it is recognized that growth may be necessary for sustaining survival. The recent literature shows that the role of entrepreneurship is widely accepted in enterprise level however until now only a few researches exist on explaining the differences shaping entrepreneurial motivations by ethnicity or race (Edelman et.al, 2010: 174-175). Same interpretation is also valid for in sense of economies too. The rate of entrepreneurship, many aspects of which is measured in GEM model, varies greatly across countries. Furthermore, the percentage of young or nascent or entrepreneurs differs heavily across countries (Freytag and Thurik, 2007: 120) Which bring the country level effects of entrepreneurial activities to the agenda.

The more recent studies in the subject try to explain the roles of entrepreneurial activities on firm success by embracing country specific variables. It is argued that beside profit expectations, favourable economic conditions such as high innovative potential and economic growth may trigger new enterprise formation. On the other hand exogenous and endogenous barriers to entry form a hindrance (Santarelli and Vivarelli, 2007: 459). In this way entrepreneurship is linked with a country level economy and the entrepreneurial function is accepted as an important element of economic growth process. This view is empirically supported by the latest experiences and studies some of which on production nature suggest that on its own, increase in the labour force can explain only a small part of the historical growth of an economy's output (Baumol, 1968:65).

In this scope, economists accepted the gap-filling and input-completing competency of entrepreneurial activities in growth and innovation and the critical addition of growth and innovation to prosperity economic welfare and in recent years. Accordingly, while

most of the developing economies such as China, India, Russia and Brazil are in the efficiency-driven stage, most of the developed countries are in the innovation-driven stage. Beside the variances in the nature of competition across periods, the variances in the grade of integration of countries into the world economy also exist. Especially because competitive advantage is provided by innovation in foreign markets, it is clear that developed economies integrated globally better and they likely to have higher levels of export-oriented entrepreneurship than the developing ones. To be able to move into the innovation-driven stage, the economies need to establish an environment helpful to entrepreneurial activities. The economies such as Taiwan, Israel, Ireland and Korea are the examples which succeed this practice before (Acs, 2008: 221).
Although the examples given so far are all favourable, the relationship between economic growth and entrepreneurship also carries an ambiguity. It is assumed that the level of economic development and the changes in the level of entrepreneurship are interrelated with a two-way causation. A Schumpeterian model offers growth effect of entrepreneurship is in use in developing countries in many cases. However, in countries where social security schemes aren't generous so much, shopkeeper or refugee effect of low growth rates inspiring self-employment which constitute the reverse relationship such as the one between unemployment and entrepreneurship (Thurik and Wennekers, 2004: 146). Based on this ambiguity, it is meaningful to analyse the effect of entrepreneurial activities on economic growth. While Nascent is used as a recognized indicator of entrepreneurial activity, it will be beneficial to take a glance at the current literature on the topic to determine the appropriate model for the study.

3. LITERATURE REVIEW

Using the data of 29 economies took part in the Global Entrepreneurship Monitor (GEM) study of 2001 Bygrave et.al. (2003) investigated the impact of informal investment. They classified investment by amount invested, age of investor and gender. They combined the data of 29 economies in their analyses. The results of their study show that in a subset of 18 GEM participant economy, predominance of entrepreneurship was correlated with perception of start-up opportunities, entrepreneurial capacity and informal investment. On the contrary necessity-push

entrepreneurship and the same mentioned variables had no significant correlation.

In their study Wennekers et.al. (2005) investigated the relationship between the rate of nascent entrepreneurship and the level of economic development. They used data for 36 economies in their analyses and tested the relationship in the context of three approaches of the description of nascent entrepreneurship across countries. The results of their study has shown that the laws related to the level of economic development influence the natural rate of entrepreneurship.

Stel et.al. (2005) investigated whether entrepreneurial activity have an influence on growth of GDP. In the study if this influence depends on the level of economic development measured as GDP per capita is analysed using a sample data belong to 36 countries. The results of the study indicate that entrepreneurial activity by nascent entrepreneurs is effective on economic growth however this effect is bound to the level of per capita income of the host country. This result implies that the role entrepreneurship played varies depending upon the economic development of the country.

Freytag and Thurik (2007) analysed the relationship between institutional variables and cross-country variances in the preferences for self-employment. In the analysis of the study they worked with the data of U.S. and 25 countries of EU. The results of the study presented that although entrepreneurship can be made clear with country specific variables, they can't explain actual entrepreneurship

Using an individual level survey data collected for GEM Project in 2002, Minniti and Nardone (2007) conducted an analysis to determine the implications and causes and of entrepreneurial behaviour across countries. In their analyses they used a data sample for 37 economies and a distinctive bootstrapping form which helps to equalize the conditions of the individuals. The results of the study concluded that gender is not effective on entrepreneurial behaviour and the selections of women and men yield to same socio-economic circumstances and economic environments.

Verheul and Stel (2007) tested the effect of entrepreneurial diversity on national economic growth. They handled the mentioned diversity by exploring if the impact on growth depend on socio-demographic variety in entrepreneurship. For their analysis they collected the data of 36 countries from GEM database. The finding of the study showed that because in less developed countries the significant portion of the entrepreneurs who encourage economic growth is formed by older and higher educated individuals. On the

other hand in developed countries younger entrepreneurs are more crucial.

In their study, Kessler and Frank (2009) are interested in the factors which are determinative in the decision to start an enterprise. They used Nascent data of 290 nascent entrepreneurs in Austria covering 1998-2001 period for their analysis which they based on a longitudinal study. They performed a binary logistic regression for testing the data and the results of their analysis presented that the aim of a full-time start-up, cohabitation, organizational efforts and entrepreneurial experience are the most significant predictors of starting up a new business.

4. MODEL

The study intends to analyse both the time dimension and cross-sectional dimensions of various countries. Due to the presence of time and cross-sectional dimensions of the data set covered in the study, use of panel regression analysis is found eligible.

4.1. DATA SET

The study covers gross domestic product per capita (constant 2005 US$), gross capital formation (constant 2005 US$), labour force (total) and Nascent entrepreneurial activity data covering 2006-2015 period. Nascent variable is collected from Global Entrepreneurship Research Association database. The country selection is based upon the countries included in Global Entrepreneurship Research Association database. The countries with missing data is excluded from the analysis and tests are performed on the data of 24 countries. The variables of the study are symbolised as GDP (2005=100) being GDP; labour being LAB, gross fixed capital (2005=100) being GFC and nascent entrepreneurial activity being as NASCENT. The reel variables are used in the analysis, the L value of the variables show their logarithm is taken and the D shows their difference is taken.

4.2. METHOD

Because they have time dimension, firstly the stationarity of the data should be examined in time series and panel data analyses. Stationarity tests are divided into two groups as the first generation and second generation stationarity tests. First generation tests don't take cross-section dependence between cross sections into account but second generation tests do. The variables has been

tested with Cross-Section Dependence Tests and the results of the tests have shown cross section dependency between cross section of variables as seen in Table 1 below. Therefore, in this study the stationarity of variables is tested with Peseran (2007) which takes cross section dependency into account.

Table 1: Cross-Section Dependence Test

	LGDP	LGFC	LLAB	LNASCENT
Breusch-Pagan LM	1008.482[a]	1032.703[a]	1627.687[a]	519.8874[a]
Pesaran Scaled LM	30.15501[a]	31.18590[a]	56.51013[a]	9.359030[a]
Bias-Corrected Scaled LM	28.82168[a]	29.85257[a]	55.17680[a]	8.025697[a]
Pesaran CD	11.38343[a]	8.171805[a]	12.25820[a]	9.103163[a]
a indicates significancy at 1% level of significance (Null hypothesis: No cross-section dependence (correlation))				

The test results of Peseran (2007) are listed below. The lag length is determined by the Modified Akaike Information Criteria. Accordingly, LLAB is stationary in I(0) at 1% level of significance. When the difference of the variables are taken, all variables were found to be stationary in I(1) at least 5% level of significance.

Table 2: Pesaran (2007) Unit Root Test

Variables	Without Trend	With Trend
LGDP	2.372 (1)	3.917 (0)
LGFC	1.088 (0)	-0.848 (1)
LLAB	-3.350 (1)[a]	-0.710 (1)
LNASCENT	-1.397 (1)	-0.321 (0)
DLGDP	-1.987 (1)[b]	-0.917 (0)
DLGFC	-1.868 (1)[b]	-0.498 (0)
DLLAB	-2.085 (1)[b]	-3.041 (0)[a]
DLNASCENT	-0.142 (1)	-2.890 (0)[a]

a and b respectively indicate significancy at 1% and %5 level of significance.

The impact of Nascent on economic growth can be examined via a Cobb-Douglas model of growth. In Cobb-Douglas growth model, output is a function of production factors of on capital and labour, a Cobb-Douglas production growth model in which NASCENT is regarded as a production factor can be expressed as follows;

$$Y = f(\mathrm{K}, \mathrm{L}, \mathrm{NASCENT}) \quad (1)$$

or in an open format;

$$Y = \mathrm{K}^{\beta_1}\mathrm{L}^{\beta_2}\ \mathrm{NASCENT}^{\beta_3} \quad (2)$$

when we take the logarithm of the difference of both sides, our equation is transformed into a growth equation.

$$DLY = \beta_1\mathrm{DLK} \ +\beta_2\mathrm{DLL} \ + \beta_3\mathrm{DLNASCENT} \ + e_1 \quad (3)$$

When the variables used in the study is replaced in equation, model is transformed into;

$$DLGDP = \beta_1\mathrm{DLGFC} \ +\beta_2\mathrm{DLLAB} \ + \beta_3\mathrm{DLNASCENT} \ + e_1 \quad (4)$$

The equation (4) is estimated with Pooled OLS, Fixed effect and Random Effect models and the results of the tests are listed below in Table 3.

Table 3: Panel OLS

Dependent Variable: DLGDP			
Variable	Pooled OLS	Fixed Effect	Random Effect
DLGFC	0.251310[a]	0.226752[a]	0.232221[a]
DLLAB	0.074809	0.105922	0.105440
DLNASCENT	-0.001149	-0.003139	-0.002690[c]
C	0.010106[a]	0.010064[a]	0.010032[a]
R^2	0.71	0.85	0.75
DW	1.28	2.30	1.93
N	216	216	216
a, b and c respectively indicate significancy at 1%, %5 and %10 level of significance, Ho rejected *White cross-section standard errors & covariance (d.f. corrected)*			

White cross-section correction is carried out in order to avoid autocorrelation, heteroskedasticity and cross section dependence

problems in estimated in equation. According to the estimation results, Nascent variable is not significant except random effect model. In random effect model, it is significant at the 10% level of significance, but it has a negative value. This implies that Nascent is not affective on output in the current period.

Table 4 : Pedroni Residual Cointegration Test

Null Hypothesis: No cointegration Trend assumption: No deterministic intercept or trend Use d.f. corrected Dickey-Fuller residual variances Automatic lag length selection based on MAICwith a max lag of 1 Newey-West automatic bandwidth selection and Bartlett kernel Alternative hypothesis: common AR coefs. (within-dimension)				
	Statistic	Prob.	Weighted Statistic	Prob.
Panel v-Statistic	-3.708636	0.9999	-3.715357	0.9999
Panel rho-Statistic	-3.267923	0.0005	-3.371113	0.0004
Panel PP-Statistic	-4.886792	0.0000	-4.489223	0.0000
Panel ADF-Statistic	-4.237190	0.0000	-4.039258	0.0000
Alternative hypothesis: individual AR coefs. (between-dimension)				
	Statistic	Prob.		
Group rho-Statistic	0.340433	0.6332		
Group PP-Statistic	-5.951790	0.0000		
Group ADF-Statistic	-4.332710	0.0000		

Because LNASCENT and LGDP variables are not stationary in I (0) and they are stationary in their first difference, long term relations between variables are examined with co-integration tests and short term relations with error correction tests. Firstly, the long term relationship between LNASCENT and LGDP is examined with Pedroni Cointegration Test.

Results show a long-term relationship between these two variables. Then long-term co-integration relationship is estimated using Fisher (combined Johansen) test.

Table 5: Fisher (combined Johansen) Test

Cointegrating Eq:	CointEq1
GDP(-1)	1.000000
NASCENT(-1)	1456.657
C	-33982.75

The short-term causal relationship is investigated using the vector error correction analysis. The relationship between the two variables in the sense of Granger causality investigated by the following equation. m lag length value is determined as 2 according to FPE (Final Prediction Error) and Akaike criterion.

$$\Delta Y_{it} = \alpha_0 + \sum_{j=1}^{m} \alpha_j \, \Delta Y_{it-j} + \sum_{j=1}^{m} \beta_j \, \Delta X_{it-j} + e_{it-1} + u_{it}$$

$$\Delta X_{it} = \gamma_0 + \sum_{j=1}^{m} \gamma_j \, \Delta X_{it-j} + \sum_{j=1}^{m} \delta_j \, \Delta Y_{it-j} + e_{it-1} + v_{it}$$

Here e_{it-1} cointegration equation is the first lag of error term. The obtained results is shown in the figure below.

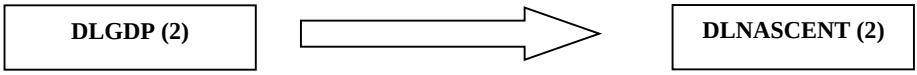

Accordingly, a short term causal relationship is found from DLGDP to DLNASCENT.

CONCLUSION

The emphasise given to entrepreneurship is increasing with each passing day. Although there are various efforts to empirically test the importance of the impact of entrepreneurship on economic performance especially at the firm, region or industry level, country level contributions in the literature is quite narrow. Accordingly, this study focuses on the direct impact of entrepreneurship on economic growth. These relation is analyzed empirically using gross domestic product per capita, gross capital formation, labour force and Nascent entrepreneurial activity data of 24 countries covering 2006-2015 period within the context of the study.

The results of the analyses carried out in the study have shown that the Nascent investments aren't effective on output (GDP) in the current period however their outcomes come out in Long term. In

the short term direction of causality it was determined to be from DLGDP to DLNASCENT. This relationship can be interpreted as the increase in GDP in short term resulting in increases in Nascent investments. On the other hand, in long term a cointegration equation and relationship from DLNASCENT to DLGDP is determined. Last of all it can be said that the effect of Nascent don't emerge immediately but it manifests itself over time.

COUNTRIES

Argentina	France	Netherlands
Belgium	Germany	Norway
Brazil	Greece	Peru
Chile	Hungary	Slovenia
China	Ireland	Spain
Colombia	Italy	United Kingdom
Croatia	Japan	United States
Finland	Latvia	Uruguay

REFERENCES

Acs, Zoltan J.; Desai, Sameeksha and Hessels, Jolanda, (2008). Entrepreneurship, Economic Development and Institutions", Small Bus Econ, 31, pp.219-234.

Baumol, William J., (1968). Entrepreneurship in Economic Theory, The American Economic Review, Vol. 58, No. 2, pp. 64-71.

Bygrave, William; Hay, Michael; Emily Ng and Reynolds, Paul, (2003). Executive Forum: A Study of Informal Investing in 29 Nations Composing The Global Entrepreneurship Monitor, Venture Capital, 5(2), pp.101-116.

Edelman, Linda F.; Brush, Candida G. Manolova, Tatiana S. and Greene, Patricia G. (2010). Start-up Motivations and Growth Intentions of Minority Nascent Entrepreneurs, Journal of Small Business Management 48(2), pp.174-196.

Freytag, Andreas and Thurik, Roy (2007). Entrepreneurship and Its Determinants in a Cross- Country Setting, J Evol Econ, 17, pp.117–131.

Hessels Jolanda; Gelderen, Marco van and Thurik, Roy, (2008). Entrepreneurial Aspirations, Motivations and Their Drivers, Small Bus Econ, 31, pp.323–339.

Howard, Aldrich, (1999). Organizations Evolving, London: SAGE.

Johnson, Peter S.; Parker, Simon and Wijbenga C. Frits, (2006). Nascent Entrepreneurship Research: Achievements and Opportunities, Small Business Economics, 27, pp.1–4.

Kessler, Alexander and Hermann, Frank, (2009) Nascent Entrepreneurship in a Longitudinal Perspective: The Impact of Person, Environment, Resources and the Founding Process on the Decision to Start Business Activities, International Small Business Journal, 27(6), pp. 720-742.

Minniti, Maria and Nardone, Carlo, (2007). Being in Someone Else's Shoes: the Role of Gender in Nascent Entrepreneurship, Small Business Economics, 28, pp.223–238.

Pesaran, M.H., (2007). A Simple Panel Unit Root Test in The Presence of Cross Section Dependence, Journal of Applied Econometrics, 27, pp.265–312.

Wennekers, Sander; Stel, Andre van; Thurik, Roy and Reynolds Paul, (2005). Nascent Entrepreneurship and the Level of Economic Development Model, Small Business Economics, 24, pp.293-309.

Santarelli, Enrico and Vivarelli, Marco, (2007). Entrepreneurship and the Process of Firms' Entry, Survival and Growth, Industrial and Corporate Change, 16(3), pp.455- 488.

Schumpeter, J.A.,(1934). The Theory of Economic Development, Cambridge, MA: Harvard University. A Contribution to the Theory of Economic Growth.

Stel, Andre van; Carree, Martin and Thurik, Roy, (2005). The Effect of Entrepreneurial Activity on National Economic Growth, Small Business Economics, 24, pp.311-321.

Thurik, Roy and Sander, Wennekers, (2004). Entrepreneurship, Small Business And Economic Growth, Journal of Small Business and Enterprise Development, 11(1), pp.140-149.

Thurik, Roy, (2009). Entrepreneurship, Economic Growth and Policy In Emerging Economies, Erasmus University Rotterdam, ERIM Report Series Research In Management.

Verheul, Ingrid and Stel, André van, (2007). Entrepreneurial Diversity and Economic Growth, Erim Report Series Research In Management, Erasmus Universiteit Rotterdam.

Wennekers, Sander and Thurik, Roy, (1999). Linking Entrepreneurship and Economic Growth, Small Business Economics, 13, pp.27-55.

KÜÇÜK ÖLÇEKLİ İŞLETMELERI GELİŞTİRME'DEN GİRİŞİMCİ YETİŞTİRMEYE DOĞRU ALINAN YOL: KUZEY KAROLAYNA EYALETİNDE GİRİŞİMCİLİK PROGRAMLARI

Selva STAUB
Yrd. Doç. Dr., Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Ömer Seyfettin Uygulamalı Bilimler Fakültesi
Dış Ticaret ve Lojistik Bölümü
sstaub@bandirma.edu.tr

ÖZ

Küçük Ölçekli İşletmeler'in yönetimi ile girişimcilik faaliyetlerinin yapılanması arasında pek çok tartışma vardır. Her iki terim birbirine çok benzer aynı zamanda birbiri ile de alakalıdır. Örneğin, her iki kavramda risk alma ve yeni bir işi başlatma faaliyetleri bulunsa da aradaki en önemli fark "inovasyon"dur. Öte yandan girişimcilik, şirket içi gelişim faaliyetlerinde de kullanımının yaygınlaşması ile beraber oldukça önem kazanmıştır. Bundan kasıt şirket içinde çalışanların alışılagelmiş çalışma protokolünün dışında, şirketin büyümesi ve verimliliğinin artması konusunda fayda yaratmaya dönük çalışmalarının desteklenmesidir.

Çalışmanın amacı, ABD'nin Kuzey Karolayna eyaletinde faaliyet gösteren ellisekiz Küçük Ölçekli İşletmeler Merkezleri'nin, girişimciliği geliştirmeye yönelik çalışmalarını aktarmaktır. İlk kurulma amaçları kendi işini kurmak isteyenlere, teknik bilgi vermek olan sözkonusu merkezler daha sonra zaman içerisinde, Küçük Ölçekli İşletmeler'i de desteklemeye başlamışlardır. 2011 yılı programları içerisinde genel bir yeniden yapılanma ile Merkezler ana amaç olarak girişimciliğe yönelik eğitim ve destek yanında, şirket içi girişimcilik konularında da faaliyetlerini sürdürme kararı almıştır.

Anahtar Kelimeler: Girişimci, Şirket İçi Girişimci, Küçük Ölçekli İşletmeler, Yönetim, Eğitme ve Geliştirme

PROGRAM CHANGES FROM SMALL BUSİNESS DEVELOPMENT TO ENTREPRENEURSHİP: NORTH CAROLİNA ENTREPRENEURSHİP PROGRAMS

Abstract

Small business management and entrepreneurship are similar and often interrelated business concepts. Both of the term includes risk taking and starting a new business. However, there are some subtle differences. The major difference is the innovative skills. Entrepreneurship is also used as the practice of entrepreneurial skills by creating or changing existing

routines or protocols within the corporation in order to create benefit and growth for the corporation.

The purpose of this proposal is to provide an internal view to the work carried out by the Small Business Centers of North Carolina and their transition toward providing services that place greater emphasis on Entrepreneurship. Originally, the Centers were developed to provide technical support to start businesses. Over time, the need grew into providing support to existing businesses. In 2011 the focus of the North Carolina Small Business Centers shifted from primarily entrepreneurship development to a broader emphasis that includes Intraprenuership.

Keywords: Entrepreneurship, Intrapreneurship, Small Business, Management, Training and Development

GİRİŞ

Girişimcilik, şirket içi girişimcilik ve küçük işletme sahipliği kavramları birbiri ile yakın ancak bir o kadar da farklı kavramlardır. Herhangi bir risk alıp iş kuranlara girişimci demek ne kadar yanlış is,e küçük işletme sahiplerine de işletmelerinde yaptıkları her bir değişim için şirket içi girişimci yakıştırması doğru olmayacaktır. Aradaki en önemli nuans farkı ise şu şekilde özetlenebilir; girişimcilik faaliyetinde amaç, toplumda bir açığı, bir problemi, bir ihtiyacı görmek ve bunun sonucunda çözüm üretmek iken (ki bunu şirket içi girişimci içinde kullanabiliriz), küçük işletme sahiplerinin faaliyetlerindeki amaç, ticari kazanç sağlamak ve dolayısıyla iş fırsatlarını kovalamaktır. Toplumun kalkınması ve global arenada güçlü olabilmesi için ise, girişimcilere çok ihtiyaç vardır. Girişimcilikte temel özellik riskten korkmamak aynı zamanda, yenilgiler veya engeller karşısında amaca ulaşmak için her ne pahasına olursa olsun mücadele etmektir. Bazı durumlarda böyle bir ruha sahip kişiler, zaman içinde bu atılımlarını işe dönüştürerek, işletme sahibi olurlar Ya da fikirlerini uygulamaya geçirdikten sonra başkalarına devredip yeni faaliyetler peşinde koşarlar. Öte yandan, üzerinde durulması gereken bir başka önemli nokta ise

girişimciliğin, doğuştan gelen bir özellik olmasının yanında, toplumsal yapıdan da etkilenebilmesidir. Başarısızlıkların dışlamadığı ortamlarda girişimci ruhlar daha fazla destek alırlar. Hatta yeniliklere açık toplumlarda girişimcilik ruhunu geliştirme eğilimi, oldukça önemlidir.

ABD'nin Kuzey Karolina eyaletindeki girişimcilik ve küçük işletmeleri geliştirme merkezleri de bu kültürün bir parçası olarak 1984'de kurulmuştur. İlk önce 13 adet olan merkezler, 1995'de 58'e ulaşmıştır. 5'8 Milyar dolar ile ABD'nin en büyük küçük işletmeleri geliştirme sistemidir. Asıl amaçları yerel küçük işletmelere danışmanlık ve eğitim hizmetleri sunmak olan sistem, son 10 yılda odak noktasını girişimci yetiştirmeye yöneltmiştir. Burada üzerinde durulması gereken önemli nokta refah düzeyi yüksek bölgeler dışında kurulan merkezlerin özerk yapılarının olması, amaç ve faaliyetlerini bölgelerine göre yürütebilme esneklikleridir. Özellikle geçmişten beri ekonomik ve fiziksel şartların ağır olduğu bölgelerde ki dezavantajlı kişilere ulaşmayı ve bu kişilere girişimcilik ruhunu yaymayı amaçlamaktadır. Fonlarını Eyalet bütçesinden alan sistem, bunları merkezlere eşit dağıtır ve her merkezin direktörü bu bütçe dahilinde programlarını hazırlar. Bir diğer özellikleri ise, fiziki olarak meslek yüksek okulları içinde konumlandırılmalarıdır. Bu onlara yerel kontrol ve destek sağlarken, fonlarının Eyalet bütçesinden gelmesi meslek yüksek okullarının kontrolünde kalmamalarını ve merkezlerin bağımsız ve esnek programlar sunmalarına olanak verir.

1. TEMEL KAVRAMLAR VE AÇIKLAMALAR

1.1. Girişimcilik

Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş ile birlikte daha büyük önem kazanmaya başlayan girişimcilik kavramı, Ortaçağ'dan

günümüze kadar pek çok araştırmacının tanımlamaya çalıştığı bir kavram olarak hem işletme hem de iktisat literatürünün en fazla ilgi çeken konularından birisi olmuştur. (Arıkan, 2004; Müftüoğlu ve Durukan, 2004)

Dilbilimi açısından baktığımızda, dilimize "girişimci" olarak çevrilen, Fransızca bir şey yapmak anlamına gelen "entreprendre" kelimesinden türetilmiştir. Fransız literatüründe 18. yy da, aslen İrlandalı olan ve Paris'te bankacılık yapan Richard Cantilon tarafından kullanılmış olan bu kelime, 19. yy da Frank Knight ile Amerikan literatürüne girmiştir. 20. yy da ise girişimcilik terimi Jean Baptiste Say ve Joseph Schumpeter'le birlikte sosyoloji, psikoloji, ekonomi teorisi ve ekonomik antropoloji gibi çeşitli disiplinlerin çalışmalarında yer almaya başlamıştır (Börü, 2006). "20. yy da ortaya çıkan girişimcilik teorisine göre, girişimci risk alarak innovasyon yapan kişidir." (Çetindamar ve Çetindamar, 2002: 33). Hindle, Jean Baptiste Say'ın 19. yy'daki çalışmasına atıfta bulunarak girişimciyi, "ekonomik kaynakları (pamuk ve kömür gibi) üretkenliği ve karlılığı görece daha düşük bir bölgeden daha yüksek bölgeye yönlendirmek" olarak tanımlar. (Hindle, 2008)

Artan ilgi ve önemine rağmen girişimcilik hakkında genel kabul görmüş bir tanım vermek oldukça güçtür. 20. yy da gelişmeye başlayan ve gerçek yerini bulan girişimcilik uzun yıllar ekonomistlerce göz ardı edilmesine rağmen, ilerleyen zamanlarda farklı araştırmacılar tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır (Naktiyok, 2004: 2); En genel şekliyle girişimcilik, belirli fırsatlardan yararlanmak için bazı kaynakların ve süreçlerin araştırıldığı, değerlendirildiği ve bunlardan faydalanıldığı bir süreçtir. (Shane ve Venkataraman, 2000) Bu çerçevede, girişimcilik süreci, kendi yeteneklerinin ötesinde sonuçlar verebilmek için sürekli

olarak fırsatların kullanıldığı yönetsel davranış olarak tanımlanmaktadır (Thomson, 1999) Ancak, girişimciliğin en yaygın olarak kullanılan tarifi ise girişimcinin başkalarının çok geç veya hiç göremediği fırsatları değerlendiren ve yaratan bir kişiliğe sahip olduğu şeklindedir. (Bygrave and Hofer, 1991)

Schumpeter girişimciliği, bir değer yaratmak suretiyle herhangi bir bulguyu açığa çıkartmak veya daha detaylı anlatımla, ticarileşebilecek yeni bir ürünün üretilmesi, bir ürünün üretilmesinde denenmemiş yeni teknolojilerin kullanımı veya eski teknolojinin geliştirilmesi ile üretilmesi, herhangi bir ürünün üretilebilmesi için yeni bir hammaddenin üretim kaynağı olarak sunulması veya üretilen ürünler için yeni pazarların keşfedilmesi ve tüm bu faaliyetler sonucu endüstrinin yeniden yapılandırılması şeklinde tanımlayarak, girişimciliğe yeni bir boyut kazandırmıştır (Schumpeter, 2013).

Joseph Schumpeter'e göre beş çeşit girişimci davranışı vardır: (Çetindamar ve Çetindamar, 2002):

1. Yeni bir malın ya da servisin üretimi
2. Yeni bir üretim metodunun geliştirilmesi
3. Yeni bir pazarın oluşturulması
4. Yeni bir hammadde kaynağının bulunması
5. Endüstrinin yeniden yapılandırılması

Drucker ise girişimcilikte "icat"ın (ya da günümüz literatüründe geçen şekli ile yenilikçi-tasarım, ki buna bazen inovasyonda deniyor) önemi üzerinde durmuştur. Drucker, 1985 tüm, yeni ve küçük olmasının dışında başka özel niteliklere de sahip olmasının önemini vurgular. Girişimcilerin üretkenliklerinde önemli olanın, inovasyon

olmasına rağmen, girişimcilerin değerlerde de değişiklik ve dönüşüm oluşturmaları gerektiğini belirtir. Buna göre girişimcilik, bir kişisel yapıdan çok bir davranış şekli olarak değerlendirilip, temellerinin içgüdüselliklerden çok, fikir ve teoriye dayandığı söylenebilir. (Thomson, 1999: 214)

Gartner'a (1990) göre girişimcilik, birçok bileşeni olan bir olgudur. Ayrıca bu bileşenler, girişimcilik olayının oluştuğu çevresel ortama göre değişmektedir. Bu olgunun tanımlanmasında birinci odak noktası, girişimciliğin süreç olduğudur. İkincisi ise, girişimcilik süreci içerisinde, girdi niteliği taşıyan bileşenlerin, çıktılardan ayrılmasının gerekliliğidir. Örneğin girişimci kişi bir girdi iken, ekonomik büyüme bir sonuçtur (Başar vd., 2001)

Shane ve Venkataraman (2000) girişimciliğin üç boyutunu şöyle açıklar:

- Fırsatların kaynağının keşif süreci
- Fırsatların değerlendirilme süreci
- Fırsatların bireyler ve takımlar tarafından kullanım süreci.

Dess vd.'de (2003) sözkonusu üç boyuta, olumlu veya olumsuz, kısa ve/veya uzun dönem, somut veya soyut olmalarına göre farklı bir üç boyuttan bakılabileceğini ifade etmişlerdir.

Girişimcilik; değişim ajanı kişilere, yani "girişimcilere" ihtiyaç duyar. Girişimci; fikir, iş ve ekonomik değer yaratan kişi olarak da ele alınabilir (Thornberry, 2001). Genel kabul görmüş değerlerin, algılanan fırsatların, etrafında yaratıcı ve yenilikçi bazı şeyler yapan insanlar girişimcidir (Thompson, 2002). Bu çerçevede girişimciler, çevreyi analiz ederler, çevredeki fırsatları görürler, bu fırsatlardan yararlanmak

için gerekli kaynakları bulurlar, bir araya getirirler ve bu kaynakları değer yaratmak üzere kullanırlar. (Ihring vd., 2006)

McGrath ve MacMillan (2000), girişimcilik karakteri olarak beş kategori belirlemiştir:

1. Yeni fırsatları bıkmadan usanmadan araştırır,
2. İnanılmaz bir disiplinle fırsatların arkasından koşar,
3. Sadece çok iyi olduğunu düşündükleri fırsatları değerlendirir,
4. Fırsatlardan özelikle kabul görecek uygulamalara yoğunlaşır,
5. Çevrelerindekileri de kendi enerjilerine dahil eder.

Ma ve Tan vd. (2006) ise girişimciliğin dört önemli özelliği olduğunu söyler, bu özelikler ise:

1. Öncülük (Pioneer): Yenilikçi-tasarımlarda başı çekmek, icatçı kişiliğe sahip olmak.
2. Bakış Açısı (Perspective): Yenilikleri gören bir ruh ve akıla sahip olmak.
3. Uygulama (Practice): Yeniliklere dönük aktivitelerde bulunmak.
4. Performans (Performance): Yenilikçi aktivitelerin semeresini görmek ve göstermekte üstün bir performans sergilemek, şeklinde sıralanmaktadır.

Girişimcinin temel özelliği; yeni ve ileriye dönük yapıya sahip olmak, peşine düştükleri projeleri heyecanla uygulamaya dökmek için çaba sarf etmek ve bunu yaparken de çevresindekileri amacı etrafında birleştirebilmektir (Lee ve Lee, 2015) Girişimcilik ruhunun olması, her ne kadar önemli ise de doğuştan gelen bir özellik değildir, gerekli eğitimleri alan herkes girişimci olabilir. Kısacası, girişimcilik bir yönetim biçimidir. Yönetim, iki ya da daha fazla kişinin belli bir amacı

gerçekleştirmek ve sürdürmek için biraraya geldikleri, planlama, örgütlenme, yöneltme, eşgüdüm ve denetim işlevlerini barındıran ve işletilen sürekli bir süreçtir (Akdemir vd., 2003). Bu süreç içerisindeki girişimcilik, yöneticilik ve şirket içi girişimcilik faaliyetlerine baktığımızda ise, aralarında zaman yönelimleri açısından farklılıklar bulunduğu görülmektedir. Yöneticiler kısa vadeye odaklanırlarken, girişimciler uzun vadeye odaklanmakta, iç girişimciler ise bu ikisinin arasındaki orta vadeye odaklanmaktadırlar. Yöneticiler risk almakta çekingen davranırlarken, girişimciler ve iç girişimciler daha fazla risk alma eğilimi gösterirler. Iç girişimciler, geleneksel statü sembollerine önem vermezler ancak bağımsız çalışma ve sunuma hazır oluncaya kadar riskli projeleri gizleme eğilimindedirler (Hisrich ve Peter, 1992).

4.1. Şirket İçi Girişimcilik Tanımları

Günümüzde kendi işini kurma ve yönetme arzusundaki kişilerin sayısı hızla artmaktadır. İşletme, organizasyon yapısı içerisindeki bu niteliklere sahip çalışanların yaptıkları işleri sahiplenmelerine fırsat vererek, innovasyon yoluyla işletmenin gelişimine ve çıkarlarına uygun olarak gerçekleştirebilecek faaliyetlere yönlendirilmelerine "Şirket İçi Girişimcilik" denilebilir (Gürol, 2006). Drucker (1985), Şirket İçi Girişimcilik'leri, kuruluş içerisinde, girişimci karakteri sergileyen kişiler, Miner vd. (1992) ise kar amacı ile kurulup faaliyette bulunan bir organizasyonda, içeriği yeniden belirlenmiş bir stratejinin parçası olarak, yeni fonksiyonlar geliştiren veya yeni fırsatları zorlayan yaratıcı yöneticiler olarak tanımlamaktadır.

Şirket İçi Girişimciler; kurum içerisinde, girişimci ruhuna sahip, yenilik getirme fırsatını gören ve yakalayan, sadece yeniliği getirmekle

kalmayıp, bu fikir ve modelleri, bulundukları işletmenin karlılığını ve rekabet gücünü artıracak şekilde gerçek faaliyetlere dönüştürebilen yaratıcı bireylerdir (Gürol, 2006) Şirket İçi Girişimcilik faaliyetlerinin desteklenmesi sonucu, yenilik ve değişimlerin uygulamaya taşınması ile pazarda rekabet avantajı sağlanır, aynı zamanda girişimci ruhu taşıyan bu bireylerin değişim ve yenilik getirme arzularını, kısıtlı imkanlarla kurabilecekleri kendi küçük işletmelerine yöneltmek yerine, bulundukları işletmenin iş süreçlerine yöneltilmesi ile, kaynakların etkin bir biçimde hem şahsın hem de işletmenin yararı doğrultusunda kullanımı sağlanır. (Berber, 2000)

"Şirket İçi Girişimcilik"in en yaygın tanımı şirket içinde yenilikçi organizasyon yapılarının işlerlik kazanmasına yönelik girişimcilik aktiviteleri olarak söylenebilir (Atılhan, 2004). Bunun yanında, Şirket İçi Girişimciliği sadece yeni icatların gerçekleştirilmesi faaliyetletlerine dayandıran dar bir tanımlamnın yanısıra, her türlü yeni uygulamaya girişimcilik olarak bakan fazlasıyla geniş tanımlamalar da vardır. Bütün bu tanımları inceleyen, Antoncic ve Hisrich, Şirket İçi Girişimciliği şu şekilde değerlendirmişlerdir; "Gelişmekte olan, davranışsal hedefler ve geleneksel kuruluş tutumundan ayrılmayla ilgili olan Şirket İçi Girişimcilik, kuruluş içindeki girişimcilik olarak tanımlanır" (Antoncic ve Hisrich, 2003).

Şirket İçi Girişimcilik açıklanırken kast edilen, sınırlı kaynaklarla daha fazlaya üretmeyi gerektiren günümüz şartlarında, sadece yeni iş alanları yaratmak değil, aynı zamanda şirket içinde uygulanacak ve şirkette gelişimi tetikleyecek yenilikçi yatırımlara dönük yeni ürün yaratma, yeni yönetim teknikleri üretme ve stratejik önerilerin de dahil edilmesidir. Genellikle, literatürde Şirket İçi Girişimcilik'teki yapılanma basamaksal olarak ele alınmış; üst, orta ve alt düzeylerdeki yöneticiler

görev özelliklerine göre sınıflandırılmışlardır. Üst düzeyde daha çok yeni iş alanları yaratmaya yönelik aktiviteler üzerinde durulurken, orta düzey yöneticiler daha çok var olan iş alanlarının geliştirilmesi ve bunları şirketin rekabet gücünü arttırması yolundadır. Bunun yanında, alt düzeydeki yöneticilerden beklenen günlük aktivitelerin gözden geçirilerek etkin bir şekilde uygulamaları beklenir (Floyd ve Lane, 2000).

Rekabetin arttığı ve yenilikçiliğin olmazsa olmaz olduğu bir dönemde, karmaşık ve dinamik bir çevrede, girişimcilik ruhunu çalışanlarına aşılayan şirketler, ilerleme kaydetmekte ve rakiplerini arkalarında bırakmaktadırlar. Bu durumda, işletmelerde yenilenmeye, gelişime yönelik risk alımlarına açık ve yeni olanakları görebilmeyi sağlayan bir organizasyon yapısı yaratmak çok önemlidir (Damanpour, 1991). Ekonomik şartlardan kaynaklanan bu yenilikçi yapılanmanın ulusal kültür ile bağlantısının kurulması yanında ekonomik gelişme üzerindeki etkileri ve birbirleri arasındaki ilişkilleri önemlidir. Girişimcilik konusunda ulusal destek gören işletmelerde büyüme, diğerlerine nazaran daha hızlı gözlemlenmektedir (Hayton vd., 2002). Burada, sadece şirkete yapılan yatırım değil, şirket içinde çalışanlara yapılan yatırımlar da önemlidir. Grişimcilik üzerine verilecek eğitimler sonucu, zaman içerisinde, şirket bazında Girişimcilik üzerine verilecek eğitimler sonucu, zaman içerisinde, şirket bazında oluşacak girişimcilik ruhu taşıyan kadrolaşma sözkonusu şirketin gelişmesinde önemli rol oynar.

Pekçok araştırmacı, şirket içi girişimcileri, yenilikçiler ve fikir yaratıcılar olarak değerlendirirken, yeniliği de şirket içi girişimciliğin odak noktası olarak göstermektedirler. Bu yeniliklerin sonuçları, yeni ürünlerden, yeni pazar ve süreçlere kadar uzanmaktadır. Yenilikle, şirket içi girişimciliğin ilişkisini vurgulamak için araştırmacıların, şirket

içi girişimciliği, “yeni ürünler ve yeni pazarlar geliştirme süreci” olarak tanımladıkları söylenebilir (Pearce ve Carland, 1996). Knight, 1997’de, yenilikçilik boyutu olarak, işletmenin karşı karşıya kaldığı tehditler için, yaratıcı ve benzersiz çözümlere yönelik çabalarına işaret etmektedir. Bu çözüm önerileri ürün ve hizmet geliştirmeyi kapsadığı gibi üretim, pazarlama, satış ve dağıtım gibi organizasyonun fonksiyonlarına yönelik, yeni yönetim teknikleri ve teknolojilerini de kapsamaktadır. Bugün, pek çok firmanın oldukça sıradan ve standart ürünlerini bile, çok yüksek yenilikçi süreçlerde üreterek rekabetçi üstünlük kazanabildikleri görülmektedir. Bu yenilikçi süreçler düşük maliyet, hızlı üretim, daha hızlı dağıtım, daha fazla kalite ve daha iyi müşteri hizmetleri avantajları sağlamaktadır (Antoncic ve Hisrich, 2003).

Schumpeter’den bu yana ekonomi ve girişimcilik alanındaki akademisyenler, girişimcilik sürecinde girişkenliğin, öncü hareket etmenin, yani ilk olmanın önemine çok sık vurgu yapmaktadırlar. Bu bağlamda, özellikle pazardaki asimetrik fırsatlardan yararlanmada en iyi strateji olarak; pazarda ilk olma ve ilk hamleyi yapmanın avantajları göz ardı edilemez. İlk hamleyi yapan isletme, pazardaki bu fırsatların değerlendirilmesi yoluyla, yüksek karlar elde etmekte ve marka imajını oluşturmada da öncü konumuna gelmektedir. Günümüzün, giderek artan küresel rekabet koşullarında, yenilikler yapmada öncü olma, firmaların hayatta kalamaları ve yüksek başarı sağlamaları için önemli bir araç olarak görülmektedir (Tan vd. 2005). Bu yüzden, yeni fırsatları arama, gelişen pazarlara girmede öncü olma, firma seviyesindeki girişimcilik faaliyetleriyle çok yakından ilişkilidir. Girişimciliğin bir yönünü ortaya koyan bu durum, genel olarak bir şirket içi girişimcilik boyutu olan proaktiflik kavramı ile ifade edilmektedir. (Lumpkin ve Dees, 1996) İşletmelerdeki, girişimsel faaliyetlerin arzulanan nihai

sonucunun, performansın iyileştirilmesi olduğu ve yüksek seviyede şirket içi girişimcilik faaliyetlerinin yüksek performansi beraberinde getireceği konusunda literatürde araştırmacılar arasında çok güçlü bir görüş birliği vardır (Wiklund ve Shepherd, 2005). Fırsatları değerlendirme yetenekleri zayıflayan işletmelerdeki, yöneticiler ise, kuruluş aşamasındaki işletmenin, girişimci ruhunu tekrardan geri kazanmak için dış çevreye uyum sağlamak, hatta rakipleri takip etmekten öte inovasyon ile yeni pazarlara ulaşmayı hedeflemekte ve sürdürülebilir etkinlik ve verimlilik döngüsü içine girmeyi arzu etmektedirler (Miller ve Friesen, 1982: 1-25).

4.2. Küçük İşletme Yönetimi Tanımları:

Dünyada büyük payı olan küçük işletmelerin pek çok tanımı yapılmaktadır. ABD'nin "Küçük İşletmeler Yönetimi Odası", küçük işletmeleri, 500'ün altında işçi çalıştıran örgütler olarak tanımlar. (http://www.sba.gov/) Bunun ötesinde "Ticaret Odaları" ki bunlar eyaletler bazındadır, 100'ün altında çalışanı bulunan işletmeleri, küçük işletme olarak kabul eder. Sözkonusu tanımlar, daha çok şirketin finansman yapısına yönelik tanımlamalardır. Ancak, ABD'de küçük işletmelerle ilgili pek çok kanun, çalışan sayısının 35 veya 50'nin altında olduğu durumlarda uygulanır. (Ramachandran, 2004) Bunun nedeni ise, bu sayıyı aşan şirketlerde belli bir yönetim sistem ve stratejisinin oluşturulmasına gerek duyulmasıdır.

Küçük işletmelerin en yaygın Kabul görmüş özellikleri şu şekilde belirlenmiştir

a) Kurucu tarafından ya tamamının ya da tamamına yakınının finanse ediliyor olması,

b) Kurucunun teknik yeteneğine yönelik işin yapılandırılması,

c) Kuruluşta nakit giriş akışının nakit çıkışından fazla olmasının amaçlanması,

d) Kurucunun amacına yönelik bir operasyon planının olması,

e) Çalışan sayısı bir ila en fazla 50 arasında sınırlandırılıp bunun üstünde büyümesinin beklenmemesidir. (Bamford ve Brutan, 2006)

Genel olarak, küçük işletme yöneticisinin kendisi hem çalışan hem de işveren görevini bir arada yürütür. Çalıştıkları endüstrinin, tüm çalışma kurallarını ve hukuksal dayanaklarını bilirler. Kişilerin, teknik bilgileri ve bölgesel ekonomide açığı bulunan iş kolundaki olanaklar dahilinde, iş kuran kişilere, küçük işletme sahibi diyebiliriz (Weinzimmer ve Nystrom, 2015). Her ne kadar bir iş kurma riski taşısalar da bu risk genellikle yatırım kaynaklarının çoğunlukla kendilerine ait olması nedeniyle yine de göreceli olarak azdır.

Bu tanımlardan da anlaşıldığı gibi "Girişimci", "Şirket İçi Girişimci" ve "Küçük İşletme Yöneticisi" arasında benzerlikler olduğu kadar farklar da vardır. Genel olarak girişimci ile şirket içi girişimci arasında daha az bir fark olduğu görülmektedir. Bu iki kavram arasındaki en büyük fark ise riskin dağılımındadır. Bunun yanında küçük işletme sahibi ile daha derin bir fark vardır. Buradaki fark, küçük işletme sahibinin amacı, eldeki olanaklar dahilinde, ekonomik varlıkları kullanarak, halihazırdaki kaynaklarla işi yürütmek ve nakit akışını sağlamak iken, girisimcinin amacı yeni bir değer yaratmak veya var olan değerlerin devamı amacı ile yenilikçi atılımlarda bulunmaktır. Burada girişimciliğin, ekonomik gelişmede önemli bir faktör olduğunun vurgulanması önemlidir. Girişimcilik, işletmenin ve toplumun yapısında bir değişimi başlatır ve geliştirir. Bu değişim büyümeyi ve üretimi arttırır ki gelişimin altında

yatan anahtar kavram inovasyondur. İnovasyon hem piyasa için ihtiyaç duyulan yeni mal ve hizmetlerin üretiminin geliştiştirilmesini sağlamakta, hem de yeni kurulacak işletmelere yapılacak yatırımlara olan ilgiyi tetiklemektedir (Demirhan Ve Babacan, 2016). Girişimci, üretim kaynaklarını yeni bir tarzda birleştirerek kullanılmayan üretim faktörlerinin kullanılmasını sağladığından, ekonomik kaynakların katma değeri düşük üretkenlik alanlarından daha yüksek üretkenlik alanlarına aktarılma sürecinin baş aktörüdür. Bu açıdan bakıldığında girişimcilik sosyal fayda oluşturmanın temel alanı olarak öne çıkmaktadır. (Girişimcilik Raporu, 2008: 21

5. Kuzey Karolina Küçük Ölçekli İşletme Merkezlerinin Gelişim Süreci:

Kuzey Karolina eyaletinin ekonomik gelişimi, 19. yy'da pamuk, tütün üretimi ve odunculuk faaliyetleri ile başlamış, sonrasında 20. yy'da tekstil ve mobilya endüstrileriyle daha da ilerlemiştir. İkinci Dünya savaşı sırasında, ABD ordusunun ihtiyacı olan pek çok endüstriyel ürün üretimini ve tedariğini sağlayan eyelet, tekstil ürünleri üretiminde ABD'de birinci sırada yer almıştır. (http://www.ncruralcenter.org/about/history.htm) Ayrıca, 20. yy'da eğitim ve yol yapım faaliyetleri, Kuzey Karolina'nın ekonomik büyümesinde etkin olmuş unsurlardır. Eyalet, Kuzeyi, Güneye bağlayan yolların sağladığı mal akış kolaylığı ile doğal olarak bir ticaret merkezi haline dönüşmüştür. Bunun yanı sıra, eyalet bölgesinde bulunan ABD'nin sayılı üniversite ve eğitim kurumlarından, üçünün University of North Carolina - Chapel Hill (UNC-CH), Duke University (DUKE), North Carolina State University (NCState)'nin bütçelerini ciddi miktarda arttırarak, eğitim alanında büyük yatırımlara gitmiştir. Sözkonusu yatırımlarla ilişkili olarak, bölgesinde ABD"nin ikinci büyük

"Meslek Yüksek Okullar Ağı"nı kurmuştur. 1930'larda kurulan "Araştırma Üçgeni Parkı" (Research Triangle Park olarak adlandırılan ve üç büyük üniversitenin UNC-CH, DUKE ve NCState bulunduğu bölge, pekçok endüstriyel yeniliklere açık, araştırma kurumlarının kurulmasına öncülük etmiştir. Araştıma Üçgeni Parkı olarak geçen bu alan, 1950'lerde gerçek kimliğini bulmaya başlamış ve pekçok teknoloji kuruluşu ve teşebbüsünün kurulmasına yardımcı olmuştur. Her ne kadar Araştıma Üçgeni Parkı ismindeki üçgen terimi coğrafi bir bölge için, kullanılan geometrik bir sembolü ifade etsede, aslında yukarıda bahsedilen üç büyük eğitim kurumunun sağladığı katkı ve imkanlara atıfta bulunmak amacıyla bölgeye bu isim verilmiştir. Kurulduğu günden bu yana, pek çok girişimciye olanak sağlayan Araştıma Üçgeni Parkı, günümüzde yeşil enerji ve bioteknoloji alanlarındaki yeniliklere açık, yeni girşimcilere kaliteli işgücü, araştırma labratuarları, vs., yanısıra vergi avantajları gibi bulunmaz finansal imkanlar da sağlamaktadır. Her ne kadar, Araştıma Üçgeni Parkı gelişime yönelik atılımlarda öncülük etsede 1980'lerde tesktil ve mobilya üretiminde meydana gelen ekonomik sıkıntılar ve 1990'larda tütün üretimine gelen yasal kısıtlamalar, Araştıma Üçgeni Parkı'nin dışında kalan geniş bir bölgeyi olumsuz yönde etkilemiştir. Kuzey Karolina Eyaleti, üretim sektörünü canlandırıcı ve bu sektöre yönelik ekonomik büyümeyi destekleyici bir takım kararlar almıştır. Bu kararlardan bir tanesi de Kuzey Karolayna Küçük Ölçekli İşletmeler Merkezleri'nin kurulmasıdır. Testil ve mobilya sektörlerinin eyalette ortadan kalkmasıyla işlerini kaybedenlere kendi işlerini kurabilme imkanlarını yaratabilmek için 1980'lerde kurulmasına başlanılan Kuzey Karolina Küçük Ölçekli İşletme Merkezleri'nin zaman içerisinde, ekonomik, çevresel ve politik sebeplerle yapıları ve amaçlarında degişikler olmuştur. İlk önceleri iş kurmak isteyenlere yardımcı olmak amacıyla kurulan Kuzey Karolina

Küçük Ölçekli İşletmeler Merkezleri daha sonra çalısanların bulundukları işletmelerdeki verimliliklerini arttırmaya yönelik olarak eğitm alanına kaymış ve son üç yıldır da "Girişimci Yetiştirme Programları" düzenlemekle birlikte girişimcilere yönelik çeşitli destekleri sağlamaktadır. Sözkonusu eğitim ve destekler eyelet genelinde girişimciliğin gelişmesine önemli katkılarda bulunmuştur. Özellikle, Girişimci Yetiştirme Programları'nın uygulamaya konmasıyla birlikte Kuzey Karolayna Küçük Ölçekli İşletmeler Merkezleri, eyalet bazında girişimci ile Araştıma Üçgeni Parkı arasında bir köprü vazifesi de üstlenmeye başlamıştır.

6. Kuzey Karolina Küçük Ölçekli İşletmeler Merkezlerinin Yapısı

6.1. Örgüt Yapısı:

Kuzey Karolina eyaletinde, 58 adet Meslek Yüksekokul'u mevcuttur. Bu Meslek Yüksekokul'lari bir üst organ olan, Kuzey Karolina Meslek Yüksekokuları Sistemi altında işlevlerini yürütmektedirler. Kuzey Karolina Meslek Yüksekokuları Sistemi, mali ve hukuksal olarak Kuzey Karolina Eyalet Meclis'ine bağlıdır. Küçük Ölçekli İşletme Merkezlerin her biri, Kuzey Karolina Meslek Yüksekokuları Sistemi'nin altında, Kuzey Karolina Meslek Yüksekokular ile işbirliği içerisinde hizmet verirler. Kuzey Karolina Meslek Yüksekokuları Sistemi'ndeki, 58 adet Kuzey Karolina Meslek Yüksekokuları'nin her birinde bir Küçük Ölçekli İşletmeler Merkezleri bulunmasına rağmen, Küçük Ölçekli İşletmeler Merkez'lerden 3'nün eyelet içerisinde, hizmet verdikleri bölgelerin büyüklüğü sebebiyle, birlikte çalıştıkları Kuzey Karolina Meslek Yüksekokuları'larının dışında da ayrı birer hizmet birimleri mevcuttur. Dolayısıyla, Kuzey Karolina'da 61 adet, Kuzey Karolina Meslek Yüksekokuları Sistemi'yle işbirliği halinde bulunan Küçük Ölçekli İşletmeler Merkezi bulunmaktadır.

Kuzey Karolina Meslek Yüksekokuları'larinin herbiri Küçük Ölçekli İşletme Merkezi'lerinin bölgelerindeki faaliyetlerini devam ettirmelerinden sorumludur. Bütçe denetimleri, direktörlerin işe alımı, bina ve derslik açma, sekreterya destekleri vs. gibi destek hizmetler Küçük Ölçekli İşletme Merkezi'lere Kuzey Karolina Meslek Yüksekokuları tarafından temin edilir (Credentialing Program Guidelines, February, 2011).

6.2. Mali Yapısı:

Küçük Ölçekli İşletmeler Merkezi'ler, Küçük Ölçekli İşletme Merkezleri Ağı adı altında yapılanmıştır. Küçük Ölçekli İşletme Merkezleri Ağı'nın bütçesi, "Eyalet Bütçesi" içerisinde yer alır. Kullanımı için her mali yıl, bu bütçeden, Kuzey Karolina Meslek Yüksekokuları Sisteminin pay aktarılır ve Temmuz ayı başı itibariyle Küçük Ölçekli İşletme Merkezleri'lere dağıtımı gerçekleştirilir. Küçük Ölçekli İşletme Merkezleri'nin bireysel olarak bütçesi 90.000 ABD doları civarındadır. Bunun %10'u eğitim seminerlerine, geri kalanı ise Küçük Ölçekli İşletme Merkezleri'lerin yürütme faaliyetlerine ayrılır. Her Küçük Ölçekli İşletme Merkezleri, daha sonra yıl içinde ihtiyaca göre, eğitime, yürütme bütçesinden pay aktarabilir. Eğitim bütçesinin, toplam tutarının %10'u ise kişisel özel eğitime ayrılabilir. Kişisel özel eğitimden kasıt, danışmanlık hizmeti dışında teknolojiye ya da sektöre özel, işin yürütülmesinde olmazsa olmaz, olarak nitelendirilebilecek birebir eğitimlerdir. Fakat, eğitim bütçesinden yürütme bütçesine fon aktarmaya izin verilmez. Faaliyet bütçesi, sadece hizmete yönelik olup, bina alımı, yapımı, onarımı vs. giderler için kullanılamaz. Her yıl, Şubat ayı başında, bir önceki yılın Temmuz ayında alınan bütçe ödeneğinin, o güne kadar ki detaylı kullanım raporu ve takip eden 6 aylık dönem için yapılan ilgili projeksiyonlar Kuzey Karolayna Meslek Yüksekokuları

Sistemine, Küçük Ölçekli İşletme Merkezleri tarafından sunulur. Kuzey Karolina Meslek Yüksekokuları Sistemi başkanı, bütçe gerçekleşme ve projeksiyon değerlerini "Kuzey Karolina, Eyalet Meclisi"ne sunar. Eğer Kuzey Karolina Meslek Yüksekokuları Sistemin'de bütçe fazlası var ve Kuzey Karolina Eyalet Meclisi'nin de bütçe açığı var ise fazla kısım eyalet bütçesine kaydırılabilir. Eğer, Kuzey Karolayna Meslek Yüksekokuları Sistemindeki Küçük Ölçekli İşletme Merkezleri'nin sadece eğitim bütçeleri gözönüne alındığında, bazılarında bütçe açıkları, bazılarında da bütçe fazlaları var ise, Kuzey Karolina Meslek Yüksekokuları Sistemi , Küçük Ölçekli İşletme Merkezleri'in arasında aktarma yaparak eğitim bütçe dengelerini sağlar. (Credentialing Program Guidelines, February, 2011).

Ayrıca, Kuzey Karolina Eyalet Meclisi kendilerine tevdi edilen Kuzey Karolina Meslek Yüksekokuları Sisteminin Küçük Ölçekli İşletme Merkezlerine ait, 6 aylık projeksiyonunu, Kuzey Karolina Eyalet Meclisi stratejik planlarına uygun görmediğinde bütçe revizyonunu talep eder. Sözkonusu revizyon veya revizyonlar Küçük Ölçekli İşletme Merkezleri tarafından yapılıp Kuzey Karolina Meslek Yüksekokuları Sistemine bildirilmez ve dolayısıyla Kuzey Karolina Eyalet Meclisi'ne sunulamaz ise bütçe revizyonu yapmayan Küçük Ölçekli İşletme Merkezinin takip eden 6 aylık bütçeleri iptal edilir. Eğer Kuzey Karolina Eyalet Meclisi bütçesinde fazlalık var ise bu fazlalık Kuzey Karolina Meslek Yüksekokuları Sistemine aktarılamaz. Dolayısıyla, bütçeleme sürecinde fon akışı aşağıdan yukarıya doğrudur. Ancak, bunun bir istisnası vardır; bir sonraki bütçe döneminde, her yıl seçilen en başarılı üç Küçük Ölçekli İşletme Merkezleri'ne standart bütçelerinin dışında, Kuzey Karolina Küçük Ölçekli İşletme Merkezleri bütçelerine 10,000

dolar ilave fon aktarmları yapılır. (Credentialing Program Guidelines, February, 2011).

6.3. Çalışma Yapısı:

Küçük Ölçekli İşletmeler Ağı'nın amacı, Kuzey Karolayna'da gelişen sektörlere yönelik olarak, sürekliliği güvence altına alınmış, küçük ölçekli işletmelerin sayısını arttırmak ve bunu yaparken de yüksek kaliteli, her türlü eğitim ve girişimcilik ihtiyacına yönelik programlar hazırlamaktır. Aynı zamanda, Küçük Ölçekli İşletmeler Ağı, varolan küçük ölçekli işletmelere yeni işgücü yaratma ve varolan işgücünün de üretkenliğini arttırmaya yönelik programlar sunar. Herbir Küçük Ölçekli İşletmeler Merkezleri hizmet verdikleri bölgedeki iş alanlarına yönelik, ekonomik rantı arttırıcı eğitim, bilgi, kütüphanecilik, danışmanlık vs. hizmetleri sunar. Bu anlamda bakıldığında, Küçük Ölçekli İşletmeler Merkezleri iki ayrı ana amaç doğrultusunda hizmet vermektedirler: İlk ana hedefleri, yeni iş ve iştihdam olanaklarını destekleyecek şekilde, uzun ömürlü Küçük Ölçekli İşletmelerin sayısını arttırmak, ikinci ana hedefleri ise girişimci olarak değerlendirilen Küçük Ölçekli İşletmeler Merkezleri bulup desteklemektir. Bunların dışıda, Kuzey Karolayna Küçük Ölçekli İşletmeler Merkezleri'nin bir görevi de bölgelerinde var olan Küçük Ölçekli İşletmelerin ihtiyaçlarına yönelik olarak koçluk yapmak anlamında eğitim ve danışmanlık hizmetleri sağlamaktır. Bu açıdan bakıldığında, Kuzey Karolayna Küçük Ölçekli İşletmeler, şirket içi girişimcilik alanında da önemli hizmetler vermektedirler. (Credentialing Program Guidelines, February, 2011).

Her bir Küçük Ölçekli İşletme Merkezleri, kendi sorumlu olduğu bölgedeki toplumun önde gelen ve bölgeyi iyi tanıyan kişilerinden oluşturulan bir yönetim kurulu ile çalışır. Yönetim kurulu, yılda en az bir defa toplanır ve Küçük Ölçekli İşletme Merkezleri'nin sözkonusu yıldaki

olası çalışma alanları ve eğitim programlarının planlanmasında Küçük Ölçekli İşletme Merkezleri direktörüne yardımcı olur. Bunun dışında, eyalet bazında bakıldığında, yönetim kurullarının tavsiyeleri doğrultusunda oluşturulan planlar, Küçük Ölçekli İşletme Merkezleri direktörlerince, Kuzey Karolina Meslek Yüksekokuları Sistemi başkanlığına iletilir. Kuzey Karolina Meslek Yüksekokuları Sistemi başkanlığınca Kuzey Karolina Eyalet Meclisi'ne konsolide edilerek iletilen ön planlar, Kuzey Karolina Eyalet Meclisi'nin stratejik planlarıyla uyumluluğu karşılaştırılarak, Kuzey Karolina Eyalet Meclisi'nin tavsiyelerinin eklenmesiyle birlikte Kuzey Karolina Meslek Yüksekokuları Sistemi başkanlığına geri gönderilir. Ardından, Kuzey Karolina Meslek Yüksekokuları Sistemi başkanlığı, Kuzey Karolina Eyalet Meclisi'nin tavsiyelerine göre Küçük Ölçekli İşletmeler Merkezleri'nin planlarını revise ederek nihai planların oluşturulması gerçekleştirilir. (Credentialing Program Guidelines, February, 2011).

6.4. Önerilen Hizmet Programlarının Yapısı:

Küçük Ölçekli İşletme Merkezlerin 3 önemli fonksiyonu vardır: İlk fonksiyonu; işletme kurmak isteyenlere yönelik sertifika programının ders müfredatını hazırlamak ve yürütmek. Sertifika programları beş zorunlu ders ve ihtiyaca yönelik seçmelik dersleri içerir:

1) İş kurmanın şartları,

2) Finansmanın tedariki,

3) İşletme planı yazımı,

4) Pazarlama araştırmaları,

5) Muhasebe kayıtları ve vergiler olarak belirlenmiştir.

Bu zorunlu derslerin dışında, ayrıca katılımcıların, ekonomik şartların ve yönetim kurulunun önerisine göre yıl içinde uygulanacak diğer seçmeli dersler belirlenir. Örneğin, son yıllarda, Kuzey Karolina'da, yeşil enerji konusundaki gelişmeler doğrultusunda, bu konuya yönelik girişimcilik programlarına ağırlık verilmektedir. (Credentialing Program Guidelines, February, 2011).

İkinci önemli fonksiyonu, fikri ve sınai hakların korunması, geliştirilmesi, ticari gizlilik ve güvenliğin tesisi, haksız rekabetin önlenmesi anlamında danışmanlık hizmeti vermesidir. Özellikle, inovasyon aşamasından sonra iş kurma fikirlerinin uygulamaya geçmeden önceki hazırlık safhasında ve ayrıca yüksek rekabet oranı yüksek olan iş dallarında hizmet verecek gruplar için, bu gizlilik çok önemlidir. Küçük Ölçekli İşletme Merkezleri yeni girişimlerin yanı sıra, hali hazırda var olan işletmelere de benzer danışmalık hizmetlerini sunmaktadırlar. Sunalan bu hizmetlerin amacı hizmet verilen şirketlerin gelişmesi aynı zamanda farklı alanlara da kayarak iş gücü istihdamını arttırmak ve bölge ekonomisine katkıda bulunmalarını sağlamaktır. (Credentialing Program Guidelines, February, 2011).

Üçüncü ve son, en önemli fonksiyonu ise AR-GE faaliyetlerine kaynak sağlamaktır. Herbir Küçük Ölçekli İşletme Merkezleri, bünyesinde bir kütüphane bulunur ve Küçük Ölçekli İşletmelere yönelik özel materyaller girişimcilerin kullanımına sunulur. Öyle ki, teknolojik similasyon labratuarlarının ve programların bulunduğu Küçük Ölçekli İşletme Merkezleri alanları herkese açıktır. Küçük Ölçekli İşletme Merkezleri kapasitelerini aşan AR-GE faaliyetleri Küçük Ölçekli İşletme Merkezlerince Araştıma Üçgeni Parkına yönlendirilir. İlaveten, Küçük Ölçekli İşletme Merkezleri, sosyal sorumluluk ve gönüllülük presibi dahilinde, emekliler, iş adamları, çalışanlar vs. bulundukları bölgedeki

toplumun tüm paydaşlarının, bölgenin kalkınması adına, faaliyetlerine katkıda bulunmasını sağlamaya çalışmaktadırlar. (Credentialing Program Guidelines, February, 2011).

Kuzey Karolina Küçük Ölçekli İşletme Merkezleri Direktörlerinin Rolü ve Değerlendirilmesi

Her bir Küçük Ölçekli İşletme Merkezleri'in başında tam zamanlı çalışan bir direktör bulunur. Görevleri, bölgelerinde var olan veya kurulacak, gelişme potansiyeline sahip iş alanlarına hizmet vermek ve bölgenin ekonomik kalkınması ile ilgili eğitim programlarının koordinasyonunu sağlamaktır. İş tanımları, genellikle girişimcilere yönelik eğitim hizmetleri ağırlıklı programlar hazırlamak ve yürütmeleri yönündedir. Eğer işbirliği içerisinde oldukları Meslek Yüksek Okulları Sistemi tarafından çalışma zamanları başka konulara yönlendirilirse, aldıkları maaşlar Meslek Yüksek Okulları Sistemi'nin yönlendirdiği aktiviteye ayırdıkları zamanın toplam çalışma zamanlarına oranı nispetinde Küçük Ölçekli İşletme Merkezleri tarafından ödenecek maaş tutarlarında düşülür ve Küçük Ölçekli İşletme Merkezleri bütçesinden kesilerek Meslek Yüksek Okulları Sistemi'ne fatura edilir. Bu yöntem, direktörlerin girişimcilik veya şirket içi girişimcilik yönünde bölge ekonomisine katkısı bulunacak aktivitelerden uzaklaşmalarını önlemek için alınmış bir nevi tedbirdir. **(Program Guidelines, August 27, 2015)**

İşletme yönetimi anlamında, çok geniş çalışma ve bilgi alanlarını kapsayan görevleri nedeniyle, direktörlerin seçimlerinde belli başlı uyulması zorunlu kriteler ortaya konulmuştur. Bu kriterlere uymayanlar direktörlüğe getirilemez. Ayrıca, direktörler, direktörlüğe atandıktan sonra, 3 yıl içerisinde, 3 aşamalı yeterlilik kazanma programına katılıp,

başarı kazanmak zorundadırlar. Aksi halde, Kuzey Karolina Meslek Yüksekokuları Sistemi başkanlığınca görevlerinden alınmaları gerekmektedir. Programın amacı, direktörün işe alımından sonra bölge ve kurum ihtiyacına daha yakın yeteneklerini geliştirmektir. **(Program Guidelines, August 27, 2015)**

Küçük Ölçekli İşletme Merkezleri Direktörlerinin işe alımlarındaki üç kriter **(Program Guidelines, August 27, 2015)**:

1. Girişimcilik, işletme yönetimi, muhasebe ve finans veya hukuk bilim dallarından en az birinde yeterliliği tanımlanmış bir üniversiteden mezun olunmuş olması ve en az 5 yıl süreyle ya yüksek düzeyde bir şirkette görev yapmış ya da şirket sahibi olunması,
2. Girişimcilik, işletme yönetimi, muhasebe ve finans veya hukuk bilim dallarından birinde yüksek lisans yapmış olunması,
3. Ayrıca, son yedi yıl içinde iflas etmiş bir şirkette yüksek düzeyde görev almamış veya yine son yedi yıl içinde iflas etmiş bir şirketin sahibi olunmamasıdır.

SONUÇ

Günümüzde, teknolojik gelişmelere parallel olarak ekonomide kendini hissetiren değişim, dönüşüm hızı ve bundan etkilenerek çarpan şiddetinde artan rekabet şartlarında girişim ve girişimcilik gittikçe önem kazanmaktadır. Ekonomiye genel olarak baktığımızda ise yaratılması gereken yeni meslek ve iş alanları hükümetlerin birincil uğraşı alanlarından biri haline gelmiştir (Aydın ve Pazarcık, 2015). Girişimciliği, kaynakların ve süreçlerin araştırıldığı, değerlendirildiği ve bunlardan faydalanıldığı yönetsel bir süreç olarak tanımlayabiliriz. Her nekadar girişimcilik ruhu önemli ise de girişimcilik faaliyeti günümüzde eğitimsel bir süreci de zorunlu kılmaktadır. Girişimcilik faaliyeti

inovasyon aktivitesinin en önemli tetikleyici faktörüdür. Küreselleşme sürecinde de ülkelerin karşılaştırmalı olarak rekabet avantajları inovasyon faaliyetlerindeki etkinliklerine bağlıdır. Dolayısıyla, artık küresel rekabette başarılı olmak sadece şirketlerin tek başlarına kendilerinin sorunları olmasının ötesine geçmiştir. Yerel, bölgesel vs. kalkınma ancak kamu ve özel sektörün el ele vererek altından kalkabilecekleri bir faaliyet haline dönüşmüştür. Girişim ve girişimcilik faaliyetleri sonucu kurulan, "Küçük Ölçekli İşletmelerin" ülkelerin ekonomik kalkınmalarındaki rollerine baktığımızda, inovasyonlar, yeni iş ve meslekler yaratmaları bakımlarından lider konumunda oldukları görülmektedir. Ancak, küçük ölçekli işletme tanımında da belirttiğimiz gibi, söz konusu işletmelerin yöneticileri, işletmelerinin yönetim, üretim, finans, satış, vs. gibi tüm yönetim fonksiyonlarını, kendilerinin bizzat uygulaması gerekmektedir. Her beş şirketten birinin kurulduktan sonraki sekiz yıl içinde başarısızlığa uğraması kurucuların gerekli yeterli eğitimi almadıklarından dolayıdır (Timmons ve Spinelli, 1999). Öyleyse girişimcilik, şirket içi girişimcilik ya da küçük işletme kurucularının eğitimi, işletmelerin sağlıklı kurulması ve sürdürebilmesi açısından önemli bir unsurdur. Bu formal eğitimlerin sunulması ve stratejik yönlendirmelerin yapılması konularında bölgesel olarak bakıldığında, tek başlarına yerel yönetimlerin, üniversitelerin, meslek ve ticaret odalarının kendi başlarına altından kalkabilmeleri mümkün görünmemektedir. Çalışmanın konusu olan Kuzey Karolina Küçük Ölçekli İşletmeler Ağı toplumdaki tüm paydaşların ekonomik kalkınmadaki Küçük Ölçekli İşletmelerin faaliyetlerinde, kendilerini aktif bir şekilde ifade edebilip, desteklerini sunabildiği güzel bir örnek modeldir. Bu modelde, ekonomilerdeki yavaşlama ile ulusal kararlarda gösterilen inovasyona dönük endüstriyel gelişmelere açık programların geliştirilmesi eğitim kurumlarının en başta görevi haline gelmiştir.

Bunun en güzel uygulaması olan Kuzey Karolina Küçük Ölçekli İşletme Merkezleri, Kuzey Karolina eyaletinde görülmektedir. Geliştirdikleri, Küçük Ölçekli İşletme Merkezleri ile günün şartlarına dönük eğitim ve danışmalık hizmetleri ile Kuzey Karolina ve dolayısı ile ABD ekonomilerine katkıları küçümsenmeyecek düzeydedir. Ekonomik gelişim amacı ile pek çok ülkede girişimciliğe doğru bir yapılanma gözlenmektedir.

Özetlemek gerekirse, şirket içi girişimcilik, girişimcilik, inovasyon, Küçük Ölçekli İşletmeler yoluyla kalkınmada Kuzey Karolina eyaleti, ülkemize güzel bir örnek teşkil etmektedir. Burada, ekonominin aktörleri toplumsal ve ticari fayda merkezinde paydaş kılınmak suretiyle birleştirilmiş, bütüncül bir model oluşturulmuştur. Çalışmamızda da görüleceği üzere, bu modelin itici gücü işletme yönetimi ve girişimcilik eğitimleridir. Kanaatimce, girişimcilik, şirketiçi girişimcilik, Küçük Ölçekli İşletme faaliyetlerinin desteklenerek ekonomik kalkında başarılı ve etkin olunabilmesi Kuzey Karolina eyaleti'nde olduğu gibi bu konudaki bütüncül bir yaklaşımın ortaya konulabilmesine bağlıdır. Kuzey Karolina eyaleti örneği, bu konuda var olan örneklerden sadece bir tanesidir. Dünyadaki diğer örneklerinde incelenerek ülkemize en uygun sistemin araştırılmasının ve modifiye edilerek ülkemize uyarlanmasının faydalı olacağını düşünüyoruz.

Kaynakça

Akdemir, A., Kasımoğlu, M., & Kutlutürk, M. M. (2003). Yönetsel Yazının Gündemindeki Tartışmalar. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, *1*(1-2), 21-29.

Antoncic, B., & Hisrich, R. D. (2003). Clarifying the intrapreneurship concept. *Journal of small business and enterprise development*, *10*(1), 7-24.

Arıkan, S. (2004). Girişimcilik, Temel Kavramlar ve Bazı Güncel Konular, Genişletilmiş 2. *Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara*, 251-253.

Atılhan, N. (2004). İç Girişimcilik, 1. *Baskı, İstanbul: Beta*.

Aydın, E., & Pazarcık, Y. (2015). Girişimcilik temelli ders tasarımının öğrencilerin girişimci eğilim ve davranışlarına etkisi: Üniversite öğrencilerine yönelik deneysel bir çalışma.

Bamford, C. E., & Bruton, G. D. (2006). *Small business management: a framework for success*. Thomson South-Western.

Başar, M., Tosunoğlu, T., & Demirci, E. (2001). Girişimcilik ve Girişimcinin Yol Haritası: İş Planı. *Eskişehir Ticaret Odası Yayınları, Eskişehir*.

Bygrave, W. D., & Hofer, C. W. (1991). Theorizing about entrepreneurship. *Entrepreneurship theory and Practice*, *16*(2), 13-22.

Berber, A. (2000). Girişimci ile yönetici profilinin karşılaştırılması ve girişimcilikten yöneticiliğe geçiş süreci. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, *15*(1), 23.

Börü, D. (2006). *Girişimcilik eğilimi: Marmara Üniversitesi İşletme Bölümü öğrencileri üzerine bir araştırma*. Marmara Üniversitesi. 733, 1.

Çetindamar, D., & Cetindamar, D. (2002). Türkiye'de girişimcilik.

Damanpour, F. (1991). Organizational innovation: A meta-analysis of effects of determinants and moderators. *Academy of management journal*, *34*(3), 555-590.

Demirhan, D., & Babacan, Ö. (2016). The Role Of Financing In Innovation Ecosystems: A Panel Data Analysis. *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, *7*(Özel), 93-104.

Dess, G. G., Ireland, R. D., Zahra, S. A., Floyd, S. W., Janney, J. J., & Lane, P. J. (2003). Emerging issues in corporate entrepreneurship. *Journal of management*, *29*(3), 351-378.

Drucker, P. F. (1985). *Innovation and entrepreneurship practices and principles*. AMACON

Floyd, S. W., & Lane, P. J. (2000). Strategizing throughout the organization: Managing role conflict in strategic renewal. *Academy of management review*, *25*(1), 154-177.

Gartner, W. B. (1990). What are we talking about when we talk about entrepreneurship?. *Journal of Business venturing*, *5*(1), 15-28.

Gürol, M. A. (2006). Küresel Arena'da Girişimci ve Girişimcilik. *Gazi Kitapevi, Ankara*.

Hayton, J. C., George, G., & Zahra, S. A. (2002). National culture and entrepreneurship: A review of behavioral research. *Entrepreneurship Theory and Practice*, *26*(4), 33.

Hindle, T. (2008). *Guide to management ideas and gurus* (Vol. 42). John Wiley & Sons.

Hisrich, R. D., & Peters, M. P. (1992). *Entrepreneurship: Starting, developing, and managing a new enterprise*. McGraw-Hill/Irwin.

Ihrig, M., Zu Knyphausen-Aufseß, D., & O'Gorman, C. (2006). The knowledge-based approach to entrepreneurship: linking the entrepreneurial process to the dynamic evolution of knowledge. *International Journal of Knowledge Management Studies*, *1*(1-2), 38-58.

Knight, G. A. (1997). Cross-cultural reliability and validity of a scale to measure firm entrepreneurial orientation. *Journal of business venturing*, *12*(3), 213-225.

Lee, S. M., & Lee, B. (2015). Entrepreneur characteristics and the success of venture exit: an analysis of single-founder start-ups in the US. *International Entrepreneurship and Management Journal*, *11*(4), 891-905.

Lumpkin, G. T., & Dess, G. G. (1996). Clarifying the entrepreneurial orientation construct and linking it to performance. *Academy of management Review*, *21*(1), 135-172.

Ma, H., & Tan, J. (2006). Key components and implications of entrepreneurship: A 4-P framework. *Journal of Business Venturing*, *21*(5), 704-725.

McGrath, R. G., & MacMillan, I. C. (2000). *The entrepreneurial mindset: Strategies for continuously creating opportunity in an age of uncertainty* (Vol. 284). Harvard Business Press.

Miller, D., & Friesen, P. H. (1982). Innovation in conservative and entrepreneurial firms: Two models of strategic momentum. *Strategic management journal*, *3*(1), 1-25.

Miner, J. B., Smith, N. R., & Bracker, J. S. (1992). Defining the inventor-entrepreneur in the context of established typologies. *Journal of Business Venturing*, *7*(2), 103-113.

Müftüoğlu, T., & Durukan, T. (2004). *Girişimcilik ve KOBİ'ler*. Gazi.

Naktiyok, A. (2004). Iç girisimcilik. *Beta Yayinlari, Istanbul*.

Pearce, J. W., & Carland, J. W. (1996). Intrapreneurship and innovation in manufacturing firms: An empirical study of performance implications. *Academy of Entrepreneurship Journal*, *1*(2), 87-96.

Ramachandran, N. (2004). Be your own boss US News & World Report.

Schumpeter, J. A. (2013). *Capitalism, socialism and democracy*. Routledge.

Shane, S., & Venkataraman, S. (2000). The promise of entrepreneurship as a field of research. *Academy of management review*, *25*(1), 217-226.

Tan, W. L., Williams, J., & Tan, T. M. (2005). Defining the 'social'in 'social entrepreneurship': Altruism and entrepreneurship. *The International Entrepreneurship and Management Journal*, *1*(3), 353-365.

Thompson, J. L. (1999). The world of the entrepreneur-a new perspective. *Journal of workplace learning*, *11*(6), 209-224.

Thompson, J. L. (2002). The world of the social entrepreneur. *International journal of public sector management*, *15*(5), 412-431.

Thornberry, N. (2001). Corporate entrepreneurship: antidote or oxymoron?. *European Management Journal*, *19*(5), 526-533.

Timmons, J. A., & Spinelli, S. (1999). New venture creation: Entrepreneurship for the 21st century.

Weinzimmer, L. G., & Nystrom, P. C. (2015). The search for opportunities by small business owners. *Journal of Small Business Strategy*, *7*(3), 1-14.

Wiklund, J., & Shepherd, D. (2005). Entrepreneurial orientation and small business performance: a configurational approach. *Journal of business venturing*, *20*(1), 71-91.

Web Erişimleri:

http://yoursmallbusinessgrowth.com/2011/11/5-competencies-of-an-entrepreneur-vs-small-business-owner/ (21-10-2016)

http://www.sba.gov/ (21-10-2016)

http://www.ncruralcenter.org/ (21-10-2016)

Raporlar:

İktisadi Girişim ve İş Ahlakı Derneği 2008 Girişimcilik Raporu. *İGİAD Yayınları*.

North Carolina Community College System Small Business Center Network Credentialing Program Guidelines, February, 2011.

North Carolına Communıty College System Small Busıness Center Directors' Program Guidelines, August 27, 2015.

North Carolina Rural Economic Development Center Report, July, 2015.

“ Kitap Analizi’’

İş'te Tecrübelerim, Davut DOĞAN

Dalga AKYÜZ
Yüksek Lisans Öğrencisi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Biga İİBF, İktisat Bölümü
dalgaakyüz@gmail.com

Yeni bir işe girmeden önce o işle ilgili araştırmalar yapacak olursanız öncelikle o olanda başarılı olmuş iş adamlarının hayat hikâyelerini okumalısınız. Ya da bir işe başlamadan önce yapmanız gerekenleri araştıracak olursanız karşınıza şu başlıklar çıkacaktır; iş hayatında başarılı olmak için 10 altın kural, üstatlardan başarı sırları, bir işte başarılı olmanın yolları nelerdir*. Bu başlıklı yazılar size ilerleyeceğiniz yolda hedeflerinizi ne kadar yüksek tutabileceğinizi gösterecektir. Bu deneyimleri yaşamış kişilerin başarılarına öncelikle onların hayatlarını okuyarak ortak olabilirsiniz. Ancak yalnızca başarının yollarını izlemek size bir kazanım sağlamayacaktır. Başarılı olmuş girişimcilerin hayatlarını okurken ''akıllara acaba hiç hata yapmamışlar mı?'' ''Hiç mi yüzlerine kapı kapanmamış'' diye düşünebilirsiniz. Akıllardaki bu sorulara başarısızlık hikâyelerini anlatarak hatta kitap haline getirerek cevap veren pek az sayıda girişimci vardır.*

Başarısızlık hikâyelerini pek az sayıda dile getiren girişimcilerden söz açılmışken Davut Doğan'ın iş yaşamında kazandığı başarıları ve başarısızlıklarını anlattığı kitaplarından bahsetmeye başlayabiliriz.

Davut Bey; 1997 yılında ***İzdüşümü*** *ve 2002 yılında* ***İzlenimler*** adlı kitapları ile başarı hikâyelerini, 2016 yılında ***İş'te Tecrübelerim*** *adlı kitabı ile* iş hayatının başında yaptığı hataları kaleme almıştır. Davut Doğan ***İş'te Tecrübelerim adlı*** kitabında kurulan yanlış iş bağlantılarını, yanlış bir ortakla iş yapmanın ve yanlış bir yerde yatırım yapmanın faturasının nelere mal olabileceğini girişimci olmak isteyenlere sade günlük bir dille tavsiyelerde bulunmuş. Davut Bey, girişimcilere yol gösterici olan bu kitabının gelirlerini yine eğitim için harcayacağını söylüyor. Hatta şöyle ekliyor; *belki bir okul yaptırırım*.

Kitap altı bölümden oluşuyor…

Kitap altı bölümden oluşuyor her bir bölümde de hayat dersi var. İlk bölümünün başlığında *en iyi öğretmen yapılan hatalardır* diyerek işe yeni başlayacak olanlar için önemli bir mesaj veriyor *Davut Bey.* Birinci bölümün ilk başlığı ***Para Batırmanın Yolları***; Yanlış bir ortakla iş yapmanın ve yanlış bir yerde yatırım yapmanın faturası bize bir akaryakıt istasyonuna mal olmuştu diyor. Tecrübenin tanımını ise; *İnsanın hayat boyu yediği kazıkların bileşkesidir* şeklinde tanımlıyor.

İkinci bölüm' de ortaklığın önemi vurgulanmış. Ortaklığın altın kuralının, kuralların yazıya dökülmesi ile mümkün olacağından bahsediliyor. Yazılı kuralların olmadığı yerde sözler havada uçuşur ve kaybeden şirket olur vurgusu yapılmış.

Aile şirketi sahipleri, kendileri işin yöneticisi olduğu, çok çalıştıkları, kararları hızlı verdikleri ve zamanlarını sürekli işe

ayırdıkları için kısa süre zarfında önemli kararlar verebiliyorlar. Ancak işi belli bir büyüklüğe getirdikten ve iş yönetiminin yanında yönetim ve organizasyon, insan kaynakları, verimlilik, kalite, maliyet muhasebesi, insan ilişkileri gibi aile şirketi sahibinin tek başına yönetmesi hatta kararlar vermesinin lüks gibi gördüğü kavramlar işin içine girdiğinde sıkıntılar da başlar. İşi bilmek, işin çekirdeğinden gelmek önemlidir. Bu yüzden ortaklık kurarken öncelikle yazılı kurallarınız olmalıdır. Bu ortaklık aile bağlarınız olan kişilerle yapılmış olsa da… Söz uçar yazı kalır…

Üçüncü bölüm' de devamında birde aile şirketlerinde veya ortaklı şirketlerde yazılı kuralların bağlayıcılığından yönetimin yeni kuşağa bırakılmadan evvel staj eğitimlerini alınması gerekliliğinin ve ödül-ceza sistemi karşılığında yeni ve ikinci üçüncü kuşakların haklarının belirlenmesi anlatılmaktadır. Bu bölümün devamında aile şirketleri ve kuşak çatışmalarının yeni kuşağın duygusal sahipliğinin kazanılması bu kazanımın yeni kuşağın aile yönetimine girmesine etki edeceğinden bahsedilirken son söz olarak '*'Dede kurar, baba yer, torun edebiyat tarihi okur*'' denilmiş.

Dördüncü bölüm' de *girişin* diyor Doğan, melek yatırımcı olmanın ne demek olduğunu sade bir dille anlatmış. Girişimcilerin melek yatırımcılar ile olan ilişkisinin ne olduğu üzerinde de durulmuş. Kendisinin memurluk hayatını bırakıp nasıl *müteşebbis* olduğunu, memur iken hayal edemeyeceği yatımları yaptığını, devleti adına binlerce istihdam sağladığı

mobilyacılık sektörüne nasıl geldiğini anlatıyor. Mobilyacılık sektöründe geldiği noktanın çok çalışmak ve azimden geçtiğini son 15 yılda dünya etrafında 50 tur gerçekleştirerek başardığını anlatan Davut Bey, hayalinin 100'üncü kez dünya turunu tamamlamak olduğunu söylüyor. Görülüyor ki Davut Doğan hala azimle daha çok çalışmanın peşinden hayallerine odaklanıyor.

Beşinci bölüm' de büyüme ve kurumsallaşmanın önemi üzerinde durulmaktadır. Şirketlerin büyüyebilmeleri için üç aşamayı sağlıklı bir şekilde yürütmeleri gerektiği üzerinde durulmuş. Bu üç aşama; doğum, çocukluk ve yaşlılık evreleri. Şirketler büyüme ve profesyonelleşme aşamasında ilk adım olarak fizibilite çalışmalarına ağırlık vermelidirler. Ardından (çocukluk dönemi) maliyet kontrolüne gidilmelidir. Kazanılanlar yine şirket lehine kullanılmalı, şirketin geleceği için pazar ve markaya yatırımlar yapılmalıdır. Yaşlılık evresi vizyon geleceğinin en önemli adımıdır. Şirketi ölüme götürmeden, yeni iş bağlantıları kurmak, vizyon, misyon anlayışına sıkı sıkıya bağlanmak, bu aşamada şirketin rekabet gücünü yeniden kazanmak için var olan verimlilik düzeyinin arttırılması esas alınması gerektiği vurgulanmaktadır.

Altıncı bölüm' de 2023 hedeflerinin gerçekleştirilebilmesi uğruna Sayın Cumhurbaşkanımız ile yapılan otuza yakın iş gezilerinin önemine vurgu yapılmış. Sayın Cumhurbaşkanımız ile yaptıkları bu seyahatlerinde, Cumhurbaşkanımızın iş formu toplantılarındaki duruşu ve bir dünya lideri gibi hareket

etmesinin kendilerini de etkilediğini, iş dünyasındakilere de pozitif kazançlar sağladığından bahsedilmiş.

Bu son bölümde Doğan, gezdiklerini gördüklerinin kazancı olarak değerlendirdiği seyahatlerinden bahsederken Cizre'den Van'a Çekoslovakya' ya yaptığı iş gezilerinde edindiği tecrübeleri, bu gezilerinde kendi şirketlerinin aile anayasasını nasıl hazırladıklarını, aile anayasasının neden gerekli olduğunu, aile anayasası hazırlamanın öneminin ne olduğunu vurgulamış Sayın Doğan. Bir de aile anayasası hazırlamanın gerekliliğinin esasiyetine şu sloganla noktayı koymuş; *''yapacaklarını yaz, yazdıklarını yap''.*

‘’Yeni Çıkan Kitaplar”

Yeni Çıkan Kitaplar

☆

Kitabın Adı : Çıkmaz Sokak Global İktisat

Yazarı : S. Bilgehan Eren
Yayınevi : KÖKLER DERNEĞİ YAYINLARI
Yılı : 2016-12-21
Sayfa Sayısı : 208

Kitabın Adı : Mükemmeli Büyütmek

Yazarı : Robert I. Sutton , Huggy Rao
Yayınevi : Numen
Yılı : 2016-12-22
Sayfa Sayısı : 372

Kitabın Adı :İşçiliği Öğrenmek

Yazarı : Paul Willis
Yayınevi : Heretik Yayıncılık
Yılı : 2016-12-26
Sayfa Sayısı :315

Kitabın Adı :Perakendede Liderlik

Yazarı : Servet Topaloğlu
Yayınevi : HAYAT YAYINLARI
Yılı : 2016-12-23
Sayfa Sayısı : 268